

ÍGY LÁTJUK MI '99

A Soros Alapítvány "If You ... társadalmi - tényfeltáró" programjának kutatási anyagai '99

Egy trilógia harmadik kötetét tartja kezében a tisztelt olvasó.

A Soros Alapítvány If you társadalmi-tényfeltáró programjának keretében elkészült könyvet. Mondanivalója most is az, mint az eddig köteteknek: mi foglalkoztatja a mai középiskolás korosztályt, mit lát problémának, milyen próbatételek várnak rájuk az életben. Sok témában érkeztek '99-ben is pályázatok: a vallástól kezdve, a homoszexualitáson keresztül egészen a határainkon kívül élő magyarság helyzetéig. Mind nagyon komoly, a felnőtt társadalmat is naponta foglalkoztató kérdések, melyek során a felmerülő problémákra nem csak a diákok, de sajnos a felelős posztokon lévő "illetékesek" sem mindig tudnak megoldásokat adni. A diákok ebben a könyvben - és azokban a pályázatokban, melyek itt sajnos nem jelenhettek meg - nem tesznek egyebet, mint megmutatják nekünk, hogy hol vannak azok a területek, ahol a megértés, az odafigyelés, a törődés a leginkább hiányzik. Ahol a gyermekkori "elkallódás" egyenesen vezet a felnőttkori bűnözéshez, ahol az a tény, hogy kollégista-e valaki vagy sem milyen nagy mértékben befolyásolja későbbi tanulmányait.

Ajánlom mindazoknak ezt a könyvet, akik szeretnének egy kicsit bepillantani a mai fiatalság gondolataiba, akik szeretnének egy kicsit más szemszögből pillantást vetni korunk sajátos helyzetére. Az 1997-ben indult kísérlet azt igyekezett felmérni, hogy mennyire érdeklődnek a mai fiatalok a közélet történései, az ország "lekiállapota" iránt. Három év elteltével úgy fejezheti be az Alapítvány a programot, hogy bizton állíthatja, a fiatalság mindenre nagyon figyel. És nemsokára ők lesznek azok, akik a döntéseket hozzák majd.

Daróczy Gábor
Programkoordinátor

Tartalom

A diákéletről

- Én, ... elsőéves szivarjelölt
- Hogyan élnek a kollégisták az ezredfordulón?
- Jogok is, vagy csak kötelességek?

A fiatalok és a nemi élet

- A fiatalkori szexualitás és annak következményei
- Szexualitás és párkapcsolatok

A mai társadalom és a fiatalság

- Fiatalkorú bűnelkövetők Székesfehérváron
- Gazdasági csalások Fejér megyében, avagy halásszunk a zavarosban!
- A vallás misztikuma - amire nincs magyarázat
- Meleg helyzetek - a másságról másképpen

Jelen és jövő

- A munka megítélése a középiskolás fiatalok körében
- Továbbtanulás (Korrupció? Esélyegyenlőség?)
- A rendszerváltás hatása a családokra Magyarországon, avagy a változások évtizede: 1989-99
- A határainkon túl élő magyarság vizsgálata

A diákéletről

"A tanulók talán úgy érzik, hiába mondják el véleményüket, úgy sem történik semmi."

Én... elsőéves szivarjelölt

Kocsis Attila, Déczy Balázs, Ács Viktor, Gaszner Ferenc

I. A szivaravatókról általában

A szivaravató* nem más, mint egy közösségi befogadó szertartás. Ez az általános megfogalmazás azonban nagyon is tág tartalmat takar. Egyaránt magába foglalja a durva és megalázó "szivatásokat", és a meghitt, ünnepélyes, leginkább a hajdani kisdobos- és úttörőavatásokra emlékeztető ünnepségeket. Tapasztalataink alapján elmondhatjuk, hogy az átlagosközépiskolai avatás e két végpont között helyezkedik el és mindig az iskola szellemisége, az érintettek és a tantestület hozzáállása dönti el, hogy az avató pozitív, avagy negatív előjellel marad-e meg az elsősök emlékeiben.

A magyar középiskolák túlnyomó többségében tartanak valamiféle rendezvényt, amelynek az a célja, hogy az iskola legfrissebb polgárai megismerhessék egymást, a közösség előtt megmutathassák értékeiket és gyengéiket, valamint a közös élmények (néhány esetben szenvedések) hatására az iskolába kerülő egyének közösséggé szerveződjenek.

Nem minden középiskolában tartanak azonban szivaravatót. Ennek több oka is lehet, a legfontosabbak talán a következők:

- A korábbi avatások eldurvultak és a tanári kar nem volt képes kontrollálni azokat, így egyszerűbbnek tűnt a teljes tiltás.
- Az érdektelenség miatt a rendezvények lassan elhaltak, nincsen olyan erő a közösségben, amely feltámaszthatná a régi szokást. Az érdeklődés hiánya abból is fakadhat, hogy az avató egyre színvonalatlanabbra sikerült, a felsőbbévesek inkább nyűgnek, mint nemes feladatnak tekintik ennek megszervezését.
- Új iskolák esetében lehetséges, hogy nem rendelkeznek kellő hagyományokkal, illetve tanulólétszámmal, amelyekre építve a szivaravatót meg lehetne szervezni. Ez azonban csak ideiglenes állapot, hiszen egy iskola sem maradhat a közoktatás rendszerén kívül, továbbá pont az új iskolák törekszenek arra, hogy minél hamarabb hírnevet szerezzenek és

erre az egyik legjobb módszer a jó közösségi szellem.

*Megjegyzés: Munkánk során az elsősévesek többféle megnevezésével találkoztunk (gólya, szecska, bundás, Móriczka stb.). A könnyebb érthetőség kedvéért a szövegben mindenhol a "szivar" elnevezést alkalmazzuk.

II. Hogyan zajlik le egy szivaravató?

Ha a címben feltett kérdésre egy mondatban kellene válaszolni, akkor azt mondhatnánk, hogy mindegyik másképpen. Valóban, az elsősök közösségbe fogadását, annak szabályait, menetét mindenekelőtt maga az (iskola) közösség határozza meg. Néhány intézményben, mint a későbbi példákban látni fogjuk, a szokások tradíciókká merevedtek, az adott évfolyamnak, mindenekelőtt a negyedikeseknek nem sok lehetőségük van változtatni rajtuk. Ez egyrészt nagyon kényelmes megoldás, másrészt viszont behatárolja az alkotó fantázia szárnyalását.

Ha viszont kizárólag a negyedikesekre van bízva az avatás megszervezése, a színvonal igen hullámzó lehet.

Az elsősök számára alapvető fontosságú, hogy már az iskola letelején megismerjék társaikat és az általános iskolától eltérő, új követelményeket. Ugyanilyen fontos ez a gyors közösségépítés az oktatási intézmény számára is, hiszen így lecsökkenthető az az időszak is, amíg az elsősök beleszoknak, belerázódnak az új keretekbe. Az egységesebb osztályközösséggel a munka hatékonyabb és a diákok is jobban motiváltak, jobban magukénak érzik az iskolát.

Az avatásnak alapvetően kétféle módja van: lehetséges az elsősök számára rendezett gólyatábor ill. külön esemény keretében.

III. A gólyatábor

Az év eleji táboroztatás inkább a főiskolákon, egyetemeken terjedt el, hiszen itt az évfolyam tagjainak ritkán van együtt órájuk, nagy szükség van olyan alkalmakra, amikor az egész évfolyam együtt van és a gólyák megismerhetik egymást.

A táboroztatás csak a jó közösségi szellemű iskolákra jellemző, hiszen a cél érdekében nem csak elkötelezett pedagógusokra, hanem lelkes, de egyúttal felelősségteljes diákokra is szükség van. A tábor minden résztvevő számára előnyös, hiszen az elsősök a fenti okokból szívesen vesznek részt benne, a szervező diákok pedig - akik ha nem is a diákönkormányzat tagjai, de mindenképpen a helyi kisközösség központi alakjai - kitüntetésnek, jutalomnak fogják fel a táborozást.

A tábor programjai között szerepelnek különféle vetélkedők, túrák, amelyek mind a közösségi szellemet erősítik. Nem általános, hogy az elsősök a gólyatáborban mondják el esküjüket.

A szivaresküőről a későbbiekben részletesebben is szót ejtünk.

IV. A szivaravató

A szivaravatónak nincs általánosan elterjedt időpontja. Praktikus okokból a legtöbb iskolában a tanév elején tartják, általában iskolai ünnepségekhez kapcsolódva. Nálunk, Székesfehérváron a szivaravató december hatodikához, Mikulás- naphoz kötődik.

Mielőtt azonban belemélyednénk az avató leírásába, szólnunk kell néhány szót az azt megelőző eseményekről. Az elsőt ugyanis az iskola társadalmá mindaddig nem tekinti teljes jogú tagnak, amíg meg nem történik az avatás. Mivel a szivar így bizonyos mértékig "törvényen kívüli", a negyedikeseknek "joguk van" tőlük bizonyos szolgáltatásokra, dolgokra. Ezen előjogukat a végzősök igen hevesen, sokszor még a tanárok ellenében is védik. Arra hivatkoznak, hogy elsőként őket is "szívatták" (méghozzá sokkal durvábban, mint ahogyan most ezt ők teszik).

A negyedikesek követeléseik között a sütemények mellett igen gyakran szerepel a palacsinta, amelyet minden elsőnek "fejadóként" (általában 10 darabot) be kell szolgáltatnia. Előnye, hogy egyszerűen, gyorsan elkészíthető és az eltérő töltelék miatt változatos. Persze sok esetben az elsősök sem maradnak adósok és borsot, csipős ketchupot tesznek a palacsintába.

A tettes kideríthetetlen, így következhet a kollektív bosszú.

A nagyobb iskolákban a negyedikesek számára problémát jelenthet a potenciális áldozatok kiszűrése. Ezt elősegítendő, sokszor megkövetelik az elsősöktől megkülönböztető jelek viselését meghatározott napokon, illetve adott ideig. Ezeket a jeleket csak a tanári szigor korlátozza, általában utalnak a szivarok gyarló mivoltára (pl.: a hátra erősített, kék alapon fehér T betű; nyakban lógó fogkefe; papírból készült gólya).

Az avatási adminisztráció megkönnyítésére az elsősöknek olyan papírlapot kell maguknál hordaniuk, amelyre a végzősök rávezethetik a tapasztalt hiányosságokat. Ha valakinek sok van a rovásán (káderlapján, zöldkártyáján), akkor biztosan számíthat rá, hogy az avatáson a negyedikesek külön feladatot találnak a számára.

Az avatás íratlan szabálya, hogy amennyiben az osztályok között nincsen megállapodás egységes avatásról, úgy minden végzős osztály csak a saját elsőseinek adhat feladatokat.

A szivaravatás lényegében egy vetélkedő, amelyben az elsősök csapatokban oldják meg a feladatokat. A legelső feladat általában egy olyan dal készítése és eléneklése, amely az iskolai (kollégiumi) élet eseményeit, a szivarok nehéz sorsát dolgozza fel. A most következő versike a sárospataki Móricz Zsigmond Kollégium "Móriczka"- avató műsorán született:

Barátokkal gyakran összejöttünk,

Megettük a maradék kaját.

Mindenféle nagy terveket szőttünk,

Hogy holnap végre otthon ehetünk.

Szenvedéllyel készültünk a showra,

Elragadtak gondolataink.

Éreztük, hogy rosszul énekeltünk,

Tán sejtettük, hogy lesznek kínjaink.

Ábrándos szép napok,

Álmatlan éjszakák,

Nem hittem el, hogy reggel felkelek.

De szól a BNK, és minden elmúlt már,

Mit álmodtam a nyári napokon.

A vetélkedő feladatai olyan sokrétűek, hogy teljes bemutatásukra itt most nem vállalkozhatunk. Ízelítőül azonban álljon itt néhány példa az ország különböző részeiből:

Deák Ferenc Gimnázium, Szeged:

- Táncolás különböző zenékre úgy, hogy közben egy ujjal egy lufit kell ütögetni, hogy le ne essen.
- Banánevés késsel-villával.
- Gólya jelmezbe öltözés. Ha az osztályfőnök öltözött, magasabb pontszám járt.

Teleki Tehetséggondozó Kollégium, Budapest:

- Csikkszedés az udvaron.
- Versírás a következő szavak felhasználásával: csütörtök, sör, szamóca, ródli, kuplung.

Teleki Blanka Gimnázium, Székesfehérvár:

- Az igazgatóhelyettes autójának minél izléesesebb becsomagolása WC papír segítségével.
- Monica Levinsky-hoz minél jobban hasonlító hölgy keresése és az iskolába hozása.
- Szerelmi vallomás a zsűri egyik tagjának.

A vetélkedőt eredményhirdetés, díjátadás zárja. A szivaravató fénypontja azonban mégis az eskü, amely után a szivarok a közösség teljes jogú tagjaivá válnak.

V. A fogadalom

Egyes avatók hangulata és hangneme jelentősen eltér a fent leírtaktól. Itt a hangsúly nem a vidámságon, hanem az ünnepélyességen van, sokkal jobban érződik az esemény befogadó, felavató jellege. Az elsősök verses, zenés ünnepi műsort adnak, amire a szülők is hivatalosak

Ilyen példával találkoztunk a Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumban. Az elsősök itt nem esküt, hanem fogadalmat tesznek:

FOGADALOM

Én ..... az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium első osztályos

tanulója, szüleim, tanáraink előtt ünnepélyesen fogadom, hogy ifjúságom szép idején: az előttem álló diákévek alatt minden feladatomat lelkiismeretesen fogom elvégezni.

Istentől kapott tehetségem szerint szorgalmasan tanulok. Az iskolában és az iskolán kívül is Kossuth-diákhöz méltó módon viselkedem.

Szüleimnek engedelmeskedem, tanáraink tanácsát megfogadom, diaktársaimmal békességben élek. Az iskola múltját és szép hagyományait igyekszem megismerni, jó hírét pedig

tanulmányi eredményeimmel erősíteni.

Fogadom, hogy tiszta lelki és tiszta erkölcsű, hazám és embertársaimat szerető diák maradok.

Az iskola szellemiségét kifejező apostoli intelem szerint igyekszem úgy élni, hogy minden dolgom "szeretettel menjen végbe".

Minden szellemi képességgemmel és lelki erőmmel azon leszek, hogy most elhangzott fogadalmamat Isten segítségével megtartsam! Úgy legyen!

A fogadalom szövege is teljesen más hangvételű, mint a korábbi szivareszküké. Az ünnepi alkalomhoz igazodva teljesen hiányzik belőle a diákos frissesség, a humor, hangneme patetikus, emelkedett. Tükrözi az iskola keresztény szellemiségét és a konkrétumok helyett az általánosan megfogalmazott erkölcsi, emberi értékekre épít. Hogy ezt mennyire veszik komolyan, arról álljon itt az iskola kisdíákjainak vallomása:

- Izgatottan vártuk azt a napot, amelyen ünnepélyesen Kossuth-diákká avatnak bennünket. Az ünnepség a templomban kezdődött, ahová a tanulók az iskolazászló vezetésével vonultak be. Ezt követően versekkel köszöntötték a megjelent szülőket, ismerősöket. Fellépett az iskola kamarakórusa is. Az ünnepség kezdetén Bozorády Zoltán esperes úr köszöntötte a megjelenteket. A fogadalom elmondása után pedig az iskola igazgatója Kossuth-diákká fogadott minket. A templomi ünnepség a diákok közös éneklésével és a Himnusz hangjaival ért véget. A megjelent vendégek átvonultak az iskola dísztermébe, ahol az elsősök zenés, táncos műsorral mutatkoztak be. A műsort az I. B osztályos diákok közös éneklése zárta. Ezek után ismerkedési est következett, amit a szülők által készített sütemények tettek kellemesebbé. Emlékezetünkben örökre megmarad ez a nap.

(László Adrienn és Koskovits Bettina F/I. B)

- Nem tudom, hogy másnak mit jelent, de én egész életemet ezután a fogadalmam szerint igyekszem élni. Mind az iskolai évek alatt, mind a magánéletben tiszta erkölcsű életvitelt tűztem ki célul. Iskolámra, szüleimre nem hozok szegyet és megpróbálok megfelelni kitűzött céljaimnak. Embertársaimmal jó kapcsolatra törekszem, és ha tudok, segítem a gyengébbeket. Szüleimnek, barátaimnak tiszteletet adok és elfogadom, ha bírálnak. Fogadalmammal az Isten iránti tiszteletemet, alázatomat fejezem ki.

(Nagy Andrea 4/9. B)

- A fogadalmam nekem olyan, mint egy eskü. Megesküszünk, megfogadjuk, hogy jól fogunk tanulni és ennek érdekében mindent meg is próbálunk. Az iskola jelvénye is azt jelzi, hogy Kossuth- diákok vagyunk és megpróbálunk úgy is viselkedni, hogy méltóak legyünk a Kossuth-diák névre.

(Figecky Kinga 4/9. B)

VI. A szivareszkü

Joggal mondhatjuk, hogy a diákokklór jellegzetes megnyilvánulási formája a szivareszkü szövege. Megtalálható bennük az ünnepélyesség, a negyedikesek nem titkolt felsőbbrendűségi érzése, a humor és a sorok között ott lapulnak az iskolai, kollégiumi élet elengedhetetlen (?) kellékei: süti, alkohol, vetett ágy, stb.

Kutatásaink során igen sok esküszöveggel találkoztunk. Sajnos mindegyik bemutatására pályázatunk nem vállalkozhat, így példaként csak a nekünk legjobban tetszőt hozhatjuk fel. A következő fejezetben található mellékletben azonban párat összegyűjtöttünk, tanulságos olvasmányok.

Kedves Elsősök, Tisztelt Szülők és Jelenlévők!

Azért gyűltünk ma itt össze az Úr 1998. évében, október havának 16. napján, hogy ápoljuk a jó öreg alma máter évtizedes tradícióinak egyikét. Ennek az a lényege, hogy a szecskák igazi, tiszteletbeli gimnazistákká váljanak. A jelvényt pedig azért kapják, hogy tüként villanjanak ki a szénakazalból, nevüket mindenki megismerje, ismeretlenből ismertté váljanak és nem utolsó sorban azért, hogy évek múlva szeretettel emlékezzenek az első gimnáziumi évre, s persze ránk, negyedikesekre.

Először is az összes gimnazistát megkérjük, hogy: "Esküdjetek meg, hogy csak a tiszta gatyamadzag varázshatalmában hiszték! Esküszünk"

És most következze az eskü. A negyedikesek kérdéseire egybehangzó: "Értem! A negyedikeseknek mindig igazuk van!" választ várjuk. Kezeiteket tegyétek e szent helyre, a szívetekre és a fejetekre és ismételjétek utánam:

Én, x.y. (itt a neveteket mondjátok), itt a kupaktanács előtt fogadom, hogy a következő pontokat rendre betartom:

- A felsőbbéveseknek és a gimnázium alkalmazottainak továbbra is előre köszönök.
- Tanulmányi előmenetelem érdekében minden tőlem telhetőt megteszek. Könyvtárba és versenyekre járok, lexikonokat bújok, rendeltetésüknek megfelelően használom a tankönyveimet, ezzel iskolám hírnevét öregbítem ugyanúgy, mint a negyedikesek. Szabadidőmet hasznosan töltöm el, a szakköröket rendszeresen és nagy lelkesedéssel látogatom. Még számháborúzni is szívesen megyek.

(Tolnai Lajos Kéttannyelvű Gimnázium, Gyöng.)

A szivareszküknek vannak visszatérő motívumaik, amelyekkel szinte minden esküszövegben találkozhatunk. Jellemző a bevezető részben a szivarok meghatározása, amelyben hasonló jelzőkkel találkozhatunk: zöldfülű, pondrómértű, porba alázott stb.

A negyedikesek pontokba szedik azokat a magatartásokat, amelyeket elvárnak elsős társaiktól. Itt elsősorban az előre köszönés, a felsőbbévesek önzetlen (anyagi, erkölcsi, fizikai és élelmiszer) támogatása, az iskola szellemiségének ápolása és méltó képviselése említhető meg.

Egy eskü nem eskü szankció nélkül. A szivarok a legválogatottabb szörnyűségekre készülhetnek fel, ha vállalt fogadalmait nem tartják be. Enyhének számít az alábbi megtorlás:

"Esküm megszegése esetén a DÖK kasszájába 20 forinttal adózok. Isten engem úgy segítjen!"

(Móricz Zsigmond Kollégium, Sárospatak)

Az esküt egy felolvasó után mondva, a rendes eskükhöz hasonló módon szokás letenni. Azonban itt sem lehet általános szabályt felállítani. Gyöngön például az elsősök egyik kezüket a fejükre, a másikat a szívükre téve esküdtek.

Szokás továbbá, hogy az esküt letevő elsősök az eskü alkalmából feltűzik az iskola jelvényét, amelyet aztán a későbbiek folyamán büszkén viselnek a különféle iskolai rendezvényeken.

Kutatásaink során gyakran számunkra is furcsa és meglepő szokásokra bukkantunk. A sárospataki Koliszaj 1998. októberi számában nem csak az elsősök, hanem az újonnan érkezett nevelőtanárok esküjéről is olvashatunk. Az ő esküjük is nagyban hasonlít az elsősökhöz (bár nincs tudomásunk róla, hogy hasonló próbatételeket is ki kéne állniuk):

"Én, X Y a kollégium új nevelője fogadom, hogy a kollégium házirendjét betartom és más nevelők kívánságának eleget teszek.

A diákokat 7.10 előtt nem zavarom. A szilenciumot fél óra késéssel kezdem és 20 perccel hamarabb fejezem be. Az órát negyed órával visszaállítom, és nem büntetem a szilenciumról későket.

Esküm megszegése esetén a DÖK kasszájába 50 forinttal adózok. Isten engem úgy segítjen!"

VII. Szivaresküik, amiket nem hagyhattunk ki...

"Én, ... elsőéves szivarjelölt, mint a kollégiumi legrimitivebb és legegyszerűbb agyfelépítésű lény, büntetőjogi felelősségem teljes tudatában kijelentem, hogy a negyedikeseket illetően, akiket minden körülmények között az olimposzi istenekkel tartok egyenrangúnak, az alábbi pontokat betartom, és társaimmal betartatom:

1. Ha közeledni látok egy negyedikes főurat, mélyen meghajolok, terepszínűvé válok, és csak egy hangos, az alárendeltség érzését tükröző köszönéssel vetetem észre magamat.
2. A liftben az általam elfoglalt csekély légtérrel zajhatás nélkül a lehető legrövidebb idő alatt átadom az azt sokkal hasznosabban felhasználó főúri felsőbb éveseknek.
3. Az otthonról hozott ételt, cigarettát és erjesztett gyümölcsleveket- a megkérés fáradságait elkerülendő- önként felajánlom felsőéves bajtársaimnak, és utána jól hallható "Egészségükre!" felkiáltással a keletkezett hulladékot magamhoz véve észrevétlenül kiszivárgok szobájukból.
4. Szilencium alatt hangos tanulásommal könyvlapozgatásommal vagy szuszogásommal nem zavarom az alvó felsőbb éves társaimat.
5. Hülye szöveggel nem zaklatom az amúgy is megfáradt negyedikeseket, továbbá tudomásul veszem, hogy ha nem kérdeznak, jogom van hallgatni.
6. Leszokom az önzés visszataszító tulajdonságáról és a büfében nyitott hitelszámlámat megosztom rászoruló felsőbb éves felebarátaimmal, és vasárnap esténként örömmel egyenlítem ki számlámat, örülve, hogy ezzel is csekély örömet szerezhettem másoknak.
7. Minden esti kötelességemnek tartom, hogy a kocsmából elcsigázottan hazatérő felsőbb éveseket megvetett ággyal és meleg étellel várjam, majd az esti mese felolvasása és a kuka kiürítése után a villanyokat lekapcsolva, lábujjhegyen elhagyjam a szobát.
8. Minden este imába foglalom az általam oly nagyra tartott negyedikesek szent neveit.
9. Ezennel tudomásul veszem, hogy a fenti pontok bármelyikének megszegése a felsőbb évesek jogos haragját zúdíthatja büntudattól elgyötört fejemre.

II. Szilveszter pápa, imádságok szent bögre, Dávid tornya, Isten és a tanári kar engem úgy segítjen!!!

Ráitusz hasibusz moritusz benediktusz kálvinusz markuszus lumerinusz tacitusz muffusz

szivarusz et kubusz kvokve ikarusz busz bajusz végusz

ÁMEN"

(József Attila Fiúkollégium, Székesfehérvár)

"Én, X Y porba alázott, iszapba taposott, nádasba taszított, bűzös ingoványba süllyedt, pondró méretű békanyálás szecska ezennel a mai napon megfogadom a 12. évfolyamnak, valamint a tő szellemének, hogy:

- a strand egész területén a felsőbbéveseknek - főleg a negyedikeseknek- jól érthetően, fáradságot nem sajnálva, az iszapból kiemelkedve, számat a fülemig húzva, őszintén és kitörő örömmel, pilláimat rebegtetve választékosan köszönök.
- a strand büféjében nem tolongok, a presszóban a negyedikeseket előre engedem, összecsuksukható asztalaikat tiszteletben tartom, a vattacukros bácsinál meghívom őket. Ha a negyedikeseket kiszívta a nap, hűtőtáskám tartalmát azonnal felajánlom.
- minden odaadó rajongásom, szeretetem, plátói szerelmem, csodálatom, tiszteletem és hálám jeléül rajongó képeslapokat küldök nekik a strandról.
- ha a nádas füstől, észrevételeimet nem jelentem a strandigazgatónak, hanem visszabújok az iszapba. Ha a kedves

negyedikesek a tóban túl sokat nyeltek vagy a napszúráshoz hasonló tünetek lépnek fel, úgy, mint: hányinger, szédülés, eszméletvesztés, árokban heverés, imbolygás, fal mellett kúszás, harsány nótázás; akkor a gyengélkedőt kabinjába kísérem, testemmel védelmezem, gumimatrácára helyezem, kedvenc homokozóvödrét mellé helyezem. Persze ebben az esetben sem szólok az úszómesternek, hisz amúgy is oly sok dolga van.

- mivel én még életkoromból kifolyólag megfelelő úszásoktatásban nem részesültem, a tóba nem megyek, a bójákat meg nem közelítem, vízbiciklit nem bérelek, de a fentieket szóról szóra betartom. A tó szellemét és a mély vizeket nem kísértem, kupaknyi testemmel a szellemet a palackba zárom."

(Gyöng)

"Én, X Y zöldfülű Móriczka voltam teljes tudatában esküszöm, hogy a mai naptól fogva a mélyen tisztelt, jól szituált régebbi kolisokkal szemben a legmagasabb tiszteletet tanúsítom és a kollégium jó hírnevét megtartom.

A felsőbb éveseknek előre és hangosan köszönök, reggelinél, ebédnél, vacsoránál mindig magam elé engedem őket. Mindig megosztom velük az otthonról hozott elemóziát, de legfőképpen a süteményemet. A felsősöket zuhanyozásnál előre engedem és csak hideg vízzel zuhanyozok, evvel is frissítve magamat másnapra. A negyedikesek házi feladatát zokszó nélkül megírom. Minden este önként felajánlom, hogy megvetem az ágyukat és utána háromszor "Jó éjszakát" kívánok. Szükség esetén orvosi igazolást rekordidő alatt szerzek.

Ha visszaérkezéskor netalán azt látom, drága diáktársam majd összeesik a csomagok terhe alatt, rögtön följánlom a segítségemet. A nevelőtanárok hírnevére esküszöm, hogy 7 óra előtt az orromat az ágyból ki nem dugom, ajtócsapkodással nem zavarom a felsősök nyugalmát. 7.40 előtt az iskolába nem indulok, hogy kövessem negyedikes példaképeimet. 23 óra előtt le nem fekszek, a villanyt nem oltom el, ezzel is növelve a kollégium villanyszámláját.

Büszkén viselem a Móriczka nevet és jelvényt. E pontokat minden körülmények között betartom, és társaimat is e pontok betartására ösztökélem.

Esküm megszegése esetén a DÖK kasszájába 20 forinttal adózok. Isten engem úgy segítjen!"

(Móricz Zsigmond Kollégium, Sárospatak)

"Fogadom, hogy az idősebbeket nem zavarom és kívánságait izgatottan várom. Őket soha meg nem bántom és a süteményem, ha kéri, odaadom. A berendezést nem rongálom, agresszivitásom a háttérbe szorítom. Magamat moderálom, és társaimat nem pofozom. Éjt nappalá téve tanulok, és a kimenőről lemondok. Fogadom, hogy soha, de soha nem hagyom, hogy helyettem mások töröljék fel a tusolót. Az összes hálót kitakarítom, hogy minden a tisztaságtól ragyogjon. Nem lesz rendetlenség az asztalomon és 15.30 után meg sem mukkanok. Szorgalmas leszek és figyelmes, odaadó és becsületes, megbízható és türelmes, aranyos és eszes. A kollégiumot és az iskolát büszkén képviselem, sikereimmel hírnevét öregbítem."

(Toldi Miklós Élelmiszeripari Középszintű Kollégiuma, Nagykőrös)

VIII. A sötét oldal

Sajnos nem csak ilyen vidám vagy ünnepélyes szervezett avatóműsorok vannak. Találkozhatunk olyanokkal is, melyeknek egyetlen célja az elsősök megalázása, emberi jogaik lábbal tiprása. Ebben az esetben szó sincs a már korábban kifejtett közösségi befogadásról, a cél egyértelmű: megmutatni a szivarnak, ki a főnök.

Az ilyen típusú avatások sértik az avatottak emberi jogait, ellentétben állnak az Alkotmánnyal:

"Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni" (54.§ 2)

Mégis, mindezek ellenére jelen vannak az iskolákban. Sok esetben az egész szivaravatót betiltják, mivel nem képesek annak menetét kontroll alatt tartani vagy úgy gondolják, az már túllépte a megengedhető határt. Súlyosabb a helyzet a kollégiumokban, ahol a diákok nem csak napközben, hanem éjszakára is össze vannak zárva. Éjszakára, amikor az egész épületben 1-2 felügyelő tanár marad, akiknek más gondjuk is van, mint a szobák félóránkénti ellenőrzése. De ez nem is várható el tőlük. Egyrészt, mert fizikailag lehetetlen, másrészt pedig a diákok ezt zaklatásnak vennék. A kollégiumok helyzetét ezen a téren tovább súlyosbítja, hogy a hatosztályos gimnáziumok megjelenésével eltérő életkorú (12-19 éves) fiatalok kerülnek egy fedél alá. Eltérő mentalitást, életstílust képviselnek a gimnáziumi és a szakmunkásképző iskolák tanulói is.

Az elsősök nem mernek szólni tanáraiknak, mert félnek a nagyok bosszújától. Ha nagyritkán mégis fény derül a történetekre, a büntetés nem áll arányban az elkövetett bűnökkel. A vétkesek ellen fegyelmi eljárás indul, de továbbra is az intézmény tagjai maradnak...

Több éves kollégiumi múlttal a hátunk mögött a "szivatás"-ról sok tapasztalattal rendelkezünk. A leggyakoribb feladatok a következők:

- "autózás": az avatott a WC-n ül, kezeit maga elé tartja, mintha a kormányt fogná, közben brümmög. Az avatók utasításainak megfelelően (jobb kanyar, bal kanyar) jobbra, ill. balra dől, közben a WC kefével sebességet vált
- "dugattyú": négy kiválasztott elsős a motor dugattyúit utánozva meghatározott sorrendben feláll és leguggol, a negyedikesek a sebességet határozzák meg. Ha gázt adnak, gyorsabban kell csinálni. Fontos az összhang: amikor az első "dugattyú" fent van, a következőnek lefelé kell tartania, míg a harmadik éppen guggol, a negyedik pedig felfele tart
- "lámpafújás": egy neoncsovét vagy egy lámpaburát kell addig fújni, amíg a szivatók meg nem unják
- "motorozás": megfordított székkal, brümmögve kell végighaladni a folyosón
- "olimpiai láng": a jobb karral magasba tartott WC kefével kell futni
- "ugatás": az elsősnek a nyitott ablaknál kell a Holdat ugatnia
- "úszás": a szivar hasával az asztalon fekszik, karjával és lábával pedig a szivatók által meghatározott úszásnemeket

(mell, pillangó) imitálja; 1táv = másfél perc

IX. Összefoglalás, javaslatok

Véleményünk szerint az elsősök avatása nem káros jelenség, sőt: erősíti a közösségi szellemet és a haladó iskolai hagyományokat teremt. Fenntartása ezért az iskolának is érdeke. Problémát egyedül a diákok emberi jogait sértő avatások jelentenek. Ezért tartjuk rossz megoldásnak a szivaravatók teljes betiltását. Ez egyet jelent a tanulók közös élményétől való megfosztásával. Ha van szervezett szivaravató, akkor szerintünk az emberi jogokat sértő, durva szivatások is visszaszorulnak, az esetleges visszaélések ellen pedig határozottabban lehetne fellépni. A tanároknak a tiltás helyett inkább a probléma kézbe tartásával és az avatók minél színvonalasabb lebonyolítással kellene törődniük.

Jellegét, vagyis azt, hogy vicces vagy ünnepélyes, az oktatási intézmény szellemiségének kell meghatározni.

Úgy gondoljuk, hogy az erőszakos avatásokat sohasem lehet teljesen megszüntetni, de jelentős sikereket lehetne elérni a visszaszorításával. Mivel egy-egy iskolában 3-5 év alatt teljes tanulócsere következik be, a probléma nem is tűnik megoldhatatlannak. Mindössze azt kell elérni, hogy ezen idő alatt a közösen szervezett diákvatók sikeresek legyenek és az egyéni megalázó avatási kezdeményezések ne maradjanak következmények nélkül. Az így felnövő generáció számára ez lesz az elsősök befogadásának természetes módja.

El kell érni, hogy az elsősök számára világos legyen, hogy mi tartozik az iskolai hagyományokhoz és mi nem, mit "illik" megcsinálnia a felsőbbévesek követeléseit közül és mit tagadjon meg. Az előbbihez a palacsinta készítését, míg az utóbbira a VIII. fejezetben foglalt "szivatásokat" soroljuk. Véleményünk szerint az a jó avatás, amit minden fél (a tanárok, a végzősök és az elsősök egyaránt) egy jó mulatságnak tart, amely alkalom arra, hogy kifejezze az egy iskolához tartozás érzését. Bár a meghittebb hangulatú, ünnepi avatások lebonyolítása más szabályokat követ, a cél itt is az, hogy az elsősök "évek múlva szeretettel emlékezzenek az első gimnáziumi évre".

X. Források

Munkánk során az alábbi diáklapokat használtuk fel:

- Kossuth-diák, a Nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium lapja
- Koll-ibri, Toldi Miklós Középiskola Kollégiuma, Nagykőrös
- Koliszáj, a Móricz Zsigmond Kollégium lapja, Sárospatak
- Ein-Stein, a Tolnai Lajos Kéttannyelvű Gimnázium lapja, Gyöngyös
- A Hetedik JAK Magazin, József Attila Fiúkollégium, Székesfehérvár
- Zenith, a Teleki Tehetséggondozó Kollégium lapja, Budapest
- Konzisszimó, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium lapja, Budapest
- iDeák, a Deák Ferenc Gimnázium lapja, Szeged

Hogyan élnek a kollégisták az ezredfordulón

Balázs Attila, Boros Gábor, Schottmann János, Vörös Zsolt

Előszó

Eredeti pályázatunkban szövegtünk arról, hogy miért tartjuk fontosnak a középiskolások egyik sajátos csoportjának, a kollégistáknak az életével való foglalkozást.

A kutatás során és befejezésekor úgy éreztük, hogy valóban érdemes volt ezt a kérdést alaposabban is körüljárni. Sok olyan adat, információ jutott a birtokunkba, amelyek eltérnek saját elgondolásainktól és tapasztalatainktól, és valóban színesebb képet adnak kollégista társaink életéről.

Meg szeretnénk köszönni mindazoknak a segítségét, akik közvetlenül vagy a háttérben maradván segítettek kutatásunkat. Köszönjük Bayer Orsolyának és Horváth Zoltánnak (Komló, Kazinczy Szakközépiskola Kollégiuma) Börcsök Péternek, Gönczi Péternek és Nagy Lászlónak (Hajnóczy Kollégium - C) Pataki Andreának (Teleki Blanka Kollégium), Antal Ildikónak és Katona Eszternek (Hajnóczy Kollégium - A), valamint Benács Hilláriusznak (korábban a Ciszterci Rend Hunyadi Kollégiuma), hogy elmondták válaszaikat az általunk összeállított kérdésekre. Köszönetet mondunk a velünk együttműködni hajlandó kollégiumi vezetőknek és nevelőtanároknak, a munkánkat támogató diákönkormányzatoknak.

Köszönjük Barna Viktor tanár úrnak, hogy szakmailag segített bennünket, és hogy az interjú elkészítésében is részt vett.

Köszönjük a Hajnóczy Kollégiumi Tévé diák-munkatársainak és Káleczy Rudolf tanár úrnak, hogy az általunk a pályázatban vállalt videós "dokumentumfilm" elkészítésében technikai segítséget nyújtottak.

Végül köszönjük a SOROS Alapítvány anyagi támogatását.

Bevezetés: A kutatás körülményei

Amikor értesültünk arról, hogy a SOROS Alapítvány kuratóriuma elfogadta pályázatunkat, egy kutatási tervet készítettünk, amelyben megjelöltük azokat a kollégiumokat, ahonnan szeretnénk volna a szükséges információkat beszerezni.

Sajnos ekkor ért bennünket az első "pofon", mert a felkért kollégiumok többségében nem is reagáltak arra a levélre, amit kiküldtünk, s amelyben kértük az együttműködésüket. Két kollégiumból (Szentlőrinc, Bóly) először azt jelezték, hogy nincs akadálya a beszélgetéseknek és a forgatásnak, de két napon belül telefonáltak, hogy mégsem vállalják a szereplést.

Így végül öt kollégium ill. tagozat maradt, amelyekből sikerült olyan kollégistákat megnyernünk, akik szívesen vállalták, hogy elmondják véleményüket.

A forgatások természetesen nem mentek simán. Az időpontok egyeztetése nem mindig sikerült, így csak egy kollégiumban tudtunk helyszíni felvételeket készíteni. A többiek inkább eljöttek a mi kollégiumunkba. Ez végül is szerencsésnek mondható, hiszen az egész tévés stáb a rendelkezésünkre állt a műsorok elkészítésekor.

Szintén az időprobléma miatt nem sikerült egy valódi kerekasztal-beszélgetést összehoznunk, mivel a közreműködők közül többen épp érettségiztek vagy más vizsgákon voltak. Ezért "mini" kerekasztal-beszélgetések helyettesítették a nagy találkozót.

Végül is a teljes felvett anyag meghaladta a két órát. Ebből készítettük el a 62 perces vágott, szerkesztett filmet, amelyet - ígéretünkhöz híven - a pályázati anyaghoz mellékelten megküldünk.

Beszámolóinkat természetesen nemcsak a filmben láttak, hallottak alapján készítettük.

A forgatások előtt és után is beszélgettünk a riportalányokkal, a "közönséggel", és tőlük is sok információt sikerült szerezni. Kár, hogy ők nem vállalták a "szereplést".

Az interjúk magukon viselik annak a bélyegét, hogy mi magunk is kezdők vagyunk az ilyen kutatásokban. (Ezért is kértük fel segítő tanárunkat, hogy az interjúk egy részénél legyen ő a riporter.) Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy a tapasztalatok hiányát részben pótolta őszinteségünk és elkötelezettségünk és jó szándékunk.

A tapasztalatok

A beszélgetéseken elhangzottakat igyekeztünk témák szerint csoportosítani. Így kialakult néhány olyan csomópont, amelyek leginkább foglalkoztatják a kollégistákat. Ilyen fontos kérdések:

1. Mennyire fontos a kollégiumnak, mint intézménynek a léte?
2. Van-e különbség a kollégiumok között? (világi-egyházi, fiúk, lányok, koedukáció)
3. Miben ad többet (vagy kevesebbet) a kollégium? Mit várunk el a kollégiumtól?
4. Hogyan változik meg a kapcsolatunk a szülői házzal?
5. Milyen környezetben élünk? Milyen az ellátás?
6. Mennyire szigorúak a szabályok?
7. Milyen új kapcsolatok alakíthatók ki a kollégiumban?
8. Van-e létjogosultsága a diákönkormányzatoknak?
9. Hogyan változik a helyzetünk elsőtől negyedekig? És utána?
10. Mit változtatnánk meg a kollégiumban?

A kérdésekre adott válaszok összefoglalása:

1. A legtöbb beszélgető partnerünk azért tartotta fontosnak a kollégium létét, mert másképpen nem vagy csak nagyon nehezen tudott volna továbbtanulni. Mindannyian vidékről érkezünk, és sokan közülünk nem tudnának naponta bejárni, vagy az utazás két-három órát is elvenne a napunkból. Az albrételet sokunk szülei nem tudnák vállalni. Míg a kollégiumokban havi 4-6 ezer forintért teljes ellátást kapunk, addig egy elfogadható albrételet alapára kerül ennyibe, amiben még nincs benne a rezsi és az étkezés. Igaz, vannak olyan társaink, akik erre csak akkor gondolnak, amikor már "ég a talpuk alatt a talaj", és rádöbbennek: ha kikerülnek a kollégiumból, akkor bizonytalanná válik maga a tanulási lehetőség is. Végző soron tehát a tanulás miatt elképzelhetetlen, hogy ne legyenek kollégiumok.

2. Természetesen a kollégium szinte mindenkinek mást jelent. Egyesek amolyan "elfekvőnek" tartják, ahol van fűtés, világítás, meleg víz, valamennyi kaja, és lehet tévézni. Mások kizárólag tanulni akarnak, minden idejüket azzal töltik, és nem nagyon érdekli őket, hogy mi is történik körülöttük. Ismét mások életük szerves részének érzik a kollégiumot, és igyekeznek kihasználni mindazokat a lehetőségeket, amelyeket csak a kollégium adhat.

A különbségek persze nemcsak a viszonyulásból adódnak. A beszélgetésekből világossá vált, hogy nagy távolság van az egyházi (felekezeti) és a világi kollégiumok között. Az általunk megkérdezett korábbi ciszterci kollégista elmondása (és máshonnan kapott információink) szerint az ottani rend igen szigorú, sokkal gyorsabban kívül találhatja magát az, aki kicsit is eltér a szabályoktól. A társunk szerint az is előfordul, hogy "bort isznak, és vizet prédikálnak".

A liberális felfogású világi kollégiumokat viszont egyesek túl lazának tartják.

Szintén jelentős különbségek vannak a csak fiú és csak lány, valamint a koedukált kollégiumok között. A lányok "adnak magukra", nagyobb rendet tartanak maguk körül.

A tanulásra is nagyobb energiát fordítanak. A fiúknál más a helyzet. Ők általában nagyobb szabadságot szeretnének, és ez időnként konfliktusokat okoz. A rendrakás sem az erényük.

A komló kollégiumban megtapasztalhattuk, hogy miként működik egy koedukált kollégium. Ott napközben nincsenek elzárva egymástól a különböző neműek, és a közös helyiségekben bármikor találkozhatnak. Amikor megérkeztünk a riport színhelyére, a társalgóban több pár is beszélgetett, sőt - az illem határain belül - intimebben is viselkedtek. Ilyenre - ha egyáltalán engedik - az egyetem kollégiumokban nem nagyon van lehetőség.

3. Az elbeszélésekből az is kitűnt, hogy az elvárások is igen különbözőek.

Akik csak a már említett komfortosságot igénylik, nem keresnek értelmes cselekvési lehetőséget. Amit készen kapnak, azt többnyire elfogadják, de néha még azt is elutasítják.

Sajnos egy kisebbség elutasítása saját környezetének romlásában is megjelenik.

A többiek számára is érthetetlen, megmagyarázhatatlan pusztítást végeznek, vagy a többiekre nézve is káros magatartást tanúsítanak. Bár a többség ezt elutasítja, csak kevesen jutnak el odáig, hogy súlyos ítéletet mondjanak ki rájuk. Az ilyen cselekedetek inkább a fiúk kollégiumaiban tapasztalhatók.

A "csendes" többség a tanulási lehetőség biztosítását tartja a legfontosabbnak. Elvárásaik a nyugodt légkör, a csend, a lehető legkisebb nevelői beavatkozás, az is legfeljebb akkor, ha segítségre van szükségük. Az iskolai és házi feladatok annyi energiát és időt igényelnek tőlünk, hogy ez a törekvés érthető is. A kis szabadidőt inkább a barátokkal, kötetlen kikapcsolódással akarják eltölteni. Egyes megismert kollégiumokban a tanárok eleget is tesznek ennek a "követelménynek", és nem nagyon törik magukat azért, hogy különleges programokat szervezzenek. Az egyedüli kötött program is csak a tanuláshoz kapcsolódik: általában mindenütt délután négy és hét óra között van a szilencium, ahol a tanuláshoz biztositják a feltételeket.

Viszonylag kevesen nyilatkoztak úgy, hogy szívesen veszik, ha a kollégium olyan szabadidős elfoglaltságokat szervez, amelyek tovább növelik a kötelezettségeket. Főleg a diákönkormányzatos kollégisták véleményében tükröződtek ilyen elvárások. Szerintük a kollégiumnak a lehetőségekhez képest ki kell szolgálni a tanulók szabadidős igényeit: sportversenyeket kell szervezni, szakköröket kell működtetni, közös rendezvényeket kell minél sűrűbben összehozni. A legnépszerűbb időtöltésként a diszkót említették.

4. Számunkra a kollégium valóban a második otthonunk, hiszen középiskolás életünk több mint felét itt töltjük. A szülői házat, a falut vagy várost, ahonnan érkezünk, csak hétvégeken látogatjuk meg. Az otthoni baráti szálak elszakadnak, helyettük jócskán akad a kollégiumban.

A szülőktől való függés is gyengül. Egyesek szerint ez tényleg így van, hiszen kollégistaként többet megtehetnek, mint otthon, ahol sok mindent nem engednének meg nekik. Ez az érzés inkább a kisebbekre jellemző. Ahogy időszódunk, úgy a kollégiumot is egyre kötöttebbnek érezzük, és sokszor érezzük úgy, hogy otthon több mindent tehetnénk, mint amit a kollégium szabályai megengednek. Egyébként a kollégiumban nem menő dolog a szülőkkel foglalkozni, főleg nem gyakran találkozni velük.

A szülői háteret esetenként pótolhatják a nevelőtanárok. Az idősebb, konzervatívabb nevelők, vagy épp az egyházi kollégiumok nevelői nehezen alakítanak ki közvetlen kapcsolatot velünk. Mások viszont "atyáskodni" akarnak felettünk, eltűnőzések a szeretetüket. A kollégisták legszívesebben azokat a tanárokat keresik, akik emberi hangnemet ütnek meg velük szemben, meghallgatják, ha kell, elfogadják a mi véleményünket is. Néhol ez jó értelemben vett baráti viszonyra is válhat. Az ilyen légkörű kollégiumokban jobban szeretünk élni.

5. A közérzetünket nagyban befolyásolja, hogy milyen környezetben lakunk. Vannak modern épületek, ahol általában négy ágyas szobák vannak, tágas a belső tér, van egy aula, a mosdók, WC-k tiszták, az étteremnek van hangulata.

Sajnos több olyan kollégiumot is megismertünk, ahol még mindig 8-12 ágyas szobákban laknak, emeletes ágyon alszanak, a falak omladoznak és penészesek, a közös helyiségek szinte már emberi tartózkodásra alkalmatlanok. Érdekes viszont, hogy akik ilyenekben kénytelenek élni, csak ritkán panaszkodnak, mert örülnek, hogy egyáltalán kaptak kollégiumi elhelyezést.

Ellenkező példa is akad: egyesek képtelenek megbecsülni a "jót", nem törődnek azzal, hogy milyen körülmények között laknak, és saját szobájukban - főleg a fiúknál - sem tartanak rendet.

A környezet minőségéhez kapcsolódnak azok az eszközök, amelyek a szórakozást, a kikapcsolódást segítik. Általános, hogy mindenütt vannak társalgók, ahol tévézni lehet, van egy vagy több videó, sporteszközök, stb. Kevesbé jellemző a kellő számú számítógép, pedig arra igen nagy szükségünk lenne, hiszen az iskolában sok olyan feladatot kapunk, amelyet a kollégiumban nem tudunk megoldani, mert nincs (elegendő) számítógép.

Az esztétikus környezetet főleg a lányok igénylik, szívesebben díszítik szobájukat virággal, képekkel. A fiúk inkább csak posztereket, maguk készítette - kétes értékű - rajzokat tesznek ki szobájuk falára, ajtajára. Ebből sokszor probléma is keletkezik.

6. A házirend elfogadásánál a diákönkormányzatnak egyetértési joga van. Erről nagyon kevesen tudnak. Sokan még magát a házirendet sem ismerik, pedig azt ki szokták függeszteni a kollégiumi hirdető táblára. A többségnél ez nem is jelent problémát, hiszen nem szoktak olyan dolgokat cselekedni, amelyek várhatóan szabályellenesek.

A házirend inkább a konfliktusoknál kerül terítékre. Aki valami "rossz fát tesz a tűzre", az sokszor azzal védekezik, hogy nem tudta, mit ír elő a házirend. Ők természetesen túl szigorúnak tartják az ott megfogalmazott szabályokat. A lányok között viszont vannak olyanok, akik szerint a házirend túl megengedő. Sokan azért szegik meg, mert nem kell félni a komolyabb büntetésektől.

Néhányan úgy gondoljuk, hogy a szabályokat nem szabad mereven értelmezni. Minden attól függ, hogy milyen viszony alakul ki köztünk és a nevelők között. Aki nem "megátalkodottan" rossz, annak a kisebb "bűneit" (tovább alvás, kisebb késés kimenőről, stb.) inkább elnézik. Azok viszont nem számíthatnak méltányos elbírálásra, akik rendszeresen és durván megszegik a szabályokat, vagy szemtelenül viselkednek a tanárokkal.

7. Korábban leírtuk, hogy a kollégiumi élet egyik vonzereje, hogy sok új barátot lehet szerezni. Emellett soha nem vagyunk egyedül, és a közös "sorsunk" miatt könnyebben megértjük egymás problémáit. Új kapcsolatok szövődhetnek más kollégiumban lakókkal is. Ha vannak közös rendezvények, ha többször átmegyünk egy másik intézménybe, tagozatra, akkor sokkal nagyobb az esélye, hogy még több barátra lelünk.

Nem ritka, hogy tartós fiú-lány kapcsolatok is kialakulnak. Ezt segíti a hasonló időbeosztás, a közös szórakozási lehetőség. A kapcsolatok szélesítésének másik színtere lehet az a város, ahol tanulunk. Sok olyan programra juthatunk el, amelynek otthon nincsenek. Persze a nagyobb városokban (pl. Pécs) ennek sokkal nagyobb az esélye, mint a kisebb, elmaradottabb, szürkébb helyeken (pl. Komló).

8. Beszélgetőtársaink közül kevesen voltak diák-önkormányzati tagok. Ők jól ismerik a lehetőségeiket, aktívan próbálnak beavatkozni a bennünket érintő kérdések megoldásába. Ahol a kollégiumi vezetők, tanárok részéről fogadókészséget tapasztalnak, ott nagyobb az esélyük, hogy a diák-önkormányzat tekintélye is kialakuljon.

Sajnos a nem önkormányzati vezetők más véleményét fogalmazták meg. Szerintük a legtöbb kollégista nem is ismeri az őket képviselő személyeket, nem érzik tevékenységük "áldásos" hatását. Csak néhány esetben derül ki, hogy létezik diák-önkormányzat a kollégiumban. Ilyenek a fegyelmi tárgyalások, ahol szabály szerint jelen kell lenniük az önkormányzat képviselőinek, és - mivel ezek nyilvánosak - társaik láthatják, hogy milyen módon próbálnak azokon megszólalni, milyen eredménnyel tudják védeni a "vétkeseket".

Néhány program megszervezésével akár népszerűséget is szerezhetnek (pl. diszkrét), de ez rövid időn belül elhalványul. Összességében úgy látjuk, hogy ma még igen nagy a távolság a diák-önkormányzati képviselők és a kollégisták között.

9. A beszélgetésekre több évfolyamról is érkeztek riportalányok. Örültünk annak, hogy az elsősök is komoly véleményeket fogalmaztak meg. Szóba került az is, hogy mennyivel másabb a kollégiumban elsősnek vagy negyedikesnek lenni. Ezzel kapcsolatban előkerült a "szecsckáztatás" (az elsősök "beavatásának") kérdése is. A lányoknál ez a probléma alig jelentkezik. Nem úgy a fiúknál, ahol ennek hagyományai és öröklődő rítusai vannak. Az elsősök többsége tudomásul veszi, hogy a felsősök ágyaztatnak velük, őket küldik ki a boltba, és még sok "szívátást" eltűnnek. Sajnos néha a nagyok túllőnek a célon, és megalázzák a "szecsckákat". Emiatt az érzékenyebbek még a kollégiumból is ki- vagy átiratkoznak. Különös helyzetben vannak azok a társaink is, akik már nagykorúak, ill. ötödik, hatodik évfolyamon tanulnak. Némelyek nem akarnak maguknak sokkal több jogot, szabadságot, mint az alsóbb évesek. Jó néhányan viszont arra hivatkoznak, hogy a velük egykorú volt osztálytársaik, akik tovább tanultak, az egyetemi kollégiumokban sokkal szabadabbak, mint ők. Úgy láttuk, hogy ez a kérdés mindenütt másképp jelenik meg. A lányok nem nagyon erőltetik a többlet-jogokat. Ott sincs probléma, ahol a kollégium házirendje alkalmazkodik ehhez a helyzethez, és a tanárok is másképp kezelik a felnőtt kollégistákat. Sajnos ezzel a szabadsággal nem ritkán visszaélnak, amiből újabb konfliktusok adódnak.

10. Több riportalanyunktól megkérdeztük, hogy mit szeretnének a kollégiumukban megváltoztatni. Talán azért, mert hirtelen jött a kérdés, vagy azért, mert elégedettek a helyzetükkel, de csak két olyan dologra érkezett változtatási javaslat, amik "hagyományosan" kollégista szemléletre utalnak. Az egyik a "kaja" mennyiségének növelésére és minőségének javítására vonatkozott. A másik a környezet javítását tartaná fontosnak, bár köztudottan ehhez több pénzre is szükség lenne.

Összegzés

A filmet többször is megnézve úgy gondoljuk, hogy ebben a beszámolóban tényleg csak a legfontosabbnak tartott kérdéseket tudtuk - a teljesség igénye nélkül - érinteni.

Azt is láttuk, hogy a feltett kérdések mellett sok más érdekes téma is előkerült, amikre nem is számítottunk. Sok kérdésben hasonló véleményekkel találkoztunk, amelyekből arra következtethetünk, hogy szinte mindenütt hasonlóak a gondjaink és örömeink, vágyaink és lehetőségeink.

Összességében inkább optimistább kép alakult ki, miközben kézzelfoghatóan jelen voltak a problémák is. Kijelenthetjük tehát, hogy kollégistának lenni nem rossz dolog, még akkor sem, ha néhányan lázadnak helyzetük ellen. Ez természetes is, hiszen minden állapotnál lehet jobb is. Reméljük, hogy a jobbtáshoz mi is hozzájárultunk a kutatás során elkészített filmünkkel és ezzel a vázlatos beszámolóval.

Nem állítjuk, hogy megállapításaink általános érvényűek, lehet, hogy sokakat vitára készítenek.

Akkor viszont mindenképp érdemes volt a kutatást elvégezni, hiszen kiderül, hogy olyan kérdéssel foglalkoztunk, amely sokakat komolyabban érint.

Aki akarja, folytathatja a kutatást, hiszen bizonyára még nagyon sok téma érintetlen, sok kérdés megválaszolatlan maradt.

Jogok is, vagy csak kötelességek

Zsoldos Andrea, Darvas Eszter, Varga Krisztina

Az elmúlt években jelentős változások zajlottak le a diákok érdekvégyesítésének terén. Míg korábban, a rendszerváltás előtti időben ritkán lehetett ezt a szót hallani: "diákjogok", addig mára szinte minden iskolában kialakultak az érdekvégyesítés csatornái. A Köznevelési törvény alapján sorra alakulnak az iskolai diákönkormányzatok, amelyeknek legfőbb feladata a diákok érdekeinek képviselete. Ennek a gyors fejlődésnek azonban megvannak a hátrányai is. Sok esetben sem a pedagógusok, sem a diákok nem készültek fel a törvény megfelelő végrehajtására. Számos esetben tapasztalhatunk a diákönkormányzatok működésében formai hiányosságokat.

Ennél is nagyobb problémának tartjuk, hogy a diákok nem tekintik maguknak a diákönkormányzatokat, jóllehet, a törvény szerint éppen az ő érdekükben jöttek létre. Mivel az iskolai tanterv nem nyújt lehetőséget a diákjogok megismerésére, a diákok többsége hiányos ismeretekkel rendelkezik ezen a téren. Amúgy is csekély szabadidejüket nem a diákjogi szakirodalom tanulmányozásával töltik ki, pedig tudásukat igazából csak önszorgalommal szerezhetnék meg. Alig néhányuk, általában diákönkormányzati tagok, vezetők foglalkoznak mélyebben a témával. Ha az iskolákban diákjogok érvényesüléséről lehet beszélni, akkor az nagyrészt az ő érdemük. Számukra hasznos segítséget nyújtanak az egyre gyakrabban szervezett diákjogi hétvégek, tanácskozások, amelyek során lehetőségük van a kapcsolattartásra, a felmerült aktuális problémák megoldására. A speciális szituációs játékokkal gyakorolhatják a konfliktushelyzetek megoldását, ezáltal nő a diákönkormányzati munka hatékonysága.

Azonban hiába van törvényileg szabályozva a diákönkormányzat működése, hiába vannak lelkes aktivisták, a törvény csak annyit ér, amennyi a gyakorlatban megvalósul belőle. Ebben a döntő szó az iskolavezetésé, az igazgatóé. Nagyonbár az ő és a tanárok hozzáállásán múlik, hogy a diákokat az iskolában egyenjogú partnernek és ne alárendelt személynek tekintsék. Egy olyan oktatási intézményben, ahol az igazgató szinte diktatórikus, önkényes vezetést valósít meg, és mereven elzárkózik a diákok kezdeményezéseitől, ott nem beszélhetünk iskolai demokráciáról. Az ilyen esetek többségében az igazgató saját személye elleni támadásnak véli a diákönkormányzat a diákok jogainak érvényesítését célzó törekvéseit.

A mai diákok szülei egy más, "porosz" szellemű iskolarendszerben nevelkedtek, így sok esetben ők sem értik, hogy miért olyan fontosak a diákjogok. Az általános vélemény szerint a diákoknak elsősorban kötelességeik vannak: tanulni, tanulni, tanulni... Emellett elvárás a tanár tisztelete, az általa mondottak feltétlen elfogadása és az engedelmesség. Az iskola számára az ideális tanuló szóról szóra betartja a házirendet, nem különködi. A vezetőségnek "kellemetlen" diáknak minősül az, aki az iskolai visszásságok ellen szót emel. Ezért a tanári kar velük szemben nagyonbár az eminens tanulókat támogatja diákönkormányzati vezető posztra kerüléshez. Így ezek a tanulók a tanárok bábjaivá válhatnak, az önkormányzat

érdekérvényesítő szerepe minimálisra csökkenhet. Bár a létező (látszat) önkormányzattal az iskola működése külső szemlélő számára demokratikusnak tűnik, mégsem valósulnak meg a törvénybe foglalt alapelvek.

Mindezek mellett azonban el kell ismernünk, hogy a diákok egy része nagyfokú közömbösséget mutat, ha a diákjogokról van szó. Hiányzik a motiváltság, tenniakarás. Vajon mi lehet ennek az oka? Csak a diákok leterheltségéről van szó? Bár kétségtelen, hogy a leterheltség is fontos tényező, de a tudatlanság, a jogok nemismerete is akadályozza azok érvényre jutását. Említhetjük még a diákok kötelesség centrikus megítélését, amely szerint az olyan iskolában, ahol "mindent szabad", ott a tanulók nem nyújtanak kellő teljesítményt.

A mi véleményünk éppen ellenkező. Az olyan oktatási intézményben, ahol a diákokat partnernek tekintik, a közös cél könnyebben elérhető. Ha a diákok javaslatait, kívánságait figyelembe veszik, akkor ők az iskolát magukénak tekintik, amely nem öncélú, hanem értük van. A tanulók sokkal kezdeményezőbbek lesznek, megismerik és elismerik a demokratikus szabályokat, és az iskolából kikerülve alkalmazni is fogják azokat.

Honnan ismerhetjük meg jogainkat?

Számos törvény érinti a diákokat, de kifejezetten diákjogi törvénnyel nem találkozhatunk. Ennek legnagyobb hátránya az, hogy az érdeklődőnek számtalan dokumentumot kell átlapoznia, ha tájékozódni akar. Egyedül a Gyermekek és Ifjúsági Kódex (GYIK) nyújt némi támpontot. Mivel ezeket a jogszabályokat jogászok készítették jogi szaknyelven, egy "átlagdiák" számára nehezen érthetőek.

Diákjogi kérdésekben alapvető és jelentős mű a Diákparlament által 1994. december 18-án elfogadott és többször módosított Diákjogi Charta. Legnagyobb hátránya, hogy nem jogszabály, így sem az iskolákra, sem a pedagógusokra nem kötelező erejű, kizárólag erkölcsi alapokon nyugszik.

"A csatlakozással a nyilatkozattevő a Diákjogi Charta általa fenntartás nélkül vállalt előírásainak megtartására és minden általa lehetségesnek tartott lépés megtételére vállal erkölcsi kötelezettséget." (55. cikk)

A tanulók jogai

"A közoktatásban tilos a hátrányos megkülönböztetés bármilyen okból, így különösen a gyermek vagy hozzátartozói, színe, neme, vallása, nemzeti, etnikai hovatartozása, politikai vagy más véleménye, nemzetiségi, etnikai vagy társadalmi származása, vagyoni és jövedelmi helyzet, kora, cselekvőképességének hiánya vagy korlátozottsága, születési vagy egyéb helyzete miatt, valamint a nevelési-oktatási intézmény fenntartója alapján." (Közoktatási törvény 7. cikk)

A törvény a tanulók közötti jogegyenlőséget nyilvánítja ki, azonban ezt a gyakorlatban igen nehéz érvényre juttatni. Vagyoni megkülönböztetésnek minősül az, ha az iskola kötelezővé teszi olyan tankönyvek megvásárlását, amelyeket magas áruknál fogva nem minden tanuló képes megvenni. Ezzel ők hátrányos helyzetbe kerülnek, mivel a tanulásához nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel.

Másik példa, ha az iskola tantervében szereplő (elvieken kötelező) erdei iskola, tanulmányi kirándulás költségeit a szülők egy része nem képes fedezni. A törvény tartalmazza azt is, hogy egyéni véleménye miatt sem érheti hátrányos megkülönböztetés a diákot. Ez különösen a vallási kérdések (például Biblia) esetében merül fel. Tehát a tanár nem követelheti meg, hogy a tanuló a Biblia egyes tanításait elfogadja, viszont megkövetelheti ezek ismeretét. Ebből a szempontból felemás az egyházi iskolák helyzete, ahol akarva-akaratlanul nagymértékben érvényesül az egyházi ideológia befolyása.

"A gyermeknek, a tanulónak joga, hogy nevelési, illetőleg nevelési-oktatási intézményben biztonságban és egészséges környezetben neveljék és oktassák, óvodai életrendjét, iskolai tanulmányi rendjét pihenőidő, szabadidő, testmozgás beépítésével, sportolási, étkezési lehetőség biztosításával életkorának és fejlettségének megfelelően alakítsák ki." (II. fejezet, 10.§. 1. bekezdés)

Úgy gondoljuk, hogy nem szükséges részletesen bemutatnunk az iskolák egy részének az elmaradott műszaki állapotát, leromlott állagukat. Az iskolafenntartóknak sokszor a legalapvetőbb kiadásokra sincs pénzük, nemhogy fejlesztésre. (Csak egyetlen példa: Fejér megye tanulmányi eredmények alapján legrangosabb középiskolájának, a Teleki Blanka Gimnáziumnak 1997-es tanévzáróján az iskola oldalfaláról lehulló több négyzetméternyi vakolat csaknem tragédiát okozott.)

A számítógépes park és a könyvtár fejlesztését azonban minden iskola szívügyének tekinti, és a cél érdekében minden követ megmozgat. Furcsa hatást kelthetnek az állami, önkormányzati és szponzorai pénzen vásárolt legmodernebb számítógépek a málló vakolat alatt. Gyakori, főleg a nagyobb városokban, hogy az iskolák forgalmas útvonalak mentén találhatóak.

Ez még a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető egészséges környezetnek!

"A gyermeknek, tanulónak joga, hogy nemzeti, illetőleg etnikai hovatartozásának megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön." (II. fejezet, 10.§. 3. bek. b.)

A törvény nagyon helyesen elrendeli a kisebbségek számára a megfelelő oktatást. Az ellentét abban rejlik, hogy néhány esetben éppen a kisebbségek érzik azt, hogy ezzel megkülönböztetik őket. (A közelmúltban történt egy nagy port keverő eset, miszerint egy magyarországi középiskola létrehozott roma osztályokat, biztosítva a roma kultúra oktatását, megismerését. A terv kudarcba fulladt, éppen az érintettek tiltakozása miatt.)

Tehát a törvény elsődlegesen kimondja azt, hogy a megkülönböztetésnek nincs helye, majd az idézett bekezdésben lehetővé teszi a tanulók etnikai, nemzeti hovatartozás alapján történő megkülönböztetését.

"A gyermeknek, tanulónak joga, hogy személyiségi jogait, így különösen személyiségének szabad kibontakoztatásához való jogát, önrendelkezési jogát, cselekvési szabadságát, családi életéhez és magánélethez való jogát az óvoda, az iskola, illetve a

kollégium tiszteletben tartsa, e jogának gyakorlása azonban nem korlátozhat másokat e jogainak érvényesítésében, továbbá nem veszélyeztetheti a saját és társai, a nevelési-oktatási intézmény alkalmazottai egészségét, testi épségét, illetve a művelődéshez való jog érvényesítéséhez szükséges feltételek megteremtését, fenntartását." (II. fej. 10§. 3. bek. e.)

Ebben a pontban megfogalmazott jogokat az intézmények házirendje sok esetben korlátozza - jogtalanul. A házirend ugyanis nem mondhat ellent a törvényi rendelkezéseknek. Tehát, ha az itt megfogalmazott jogok nem sértenek másokat, akkor érvényesülésüknek nincs akadálya. Leggyakoribb, hogy az iskola vezetése ott követ el jogsértést, hogy házirendben meghatároz diákjainak öltözködésére vonatkozó szabályokat (az ünneplő öltözéken kívül is). Általában ezek megfogalmazása teljesen szubjektív, jogilag nem megfelelő. (Pl.: "közízítést sértő öltözék", "kirívó ruházat"). Szélsőséges eset történt a székesfehérvári Tóparti Gimnáziumban, ahol megtiltották a teljesen fekete ruházatot és a fiúknak a hosszú haj viseletét. Persze sokan tiltakoztak ez ellen, de ennek csak annyi eredménye lett, hogy jegyeik hirtelen, "meglehető módon" romlani kezdtek. Az úgymint személyesen is érintve volt az akkori diákönkormányzat elnöke, aki szintén hiába lépett fel jogaik védelmében.

"A tanuló joga különösen, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásával szabadon véleményt nyilvánítson minden kérdéssel, az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról; az iskola, kollégium működéséről, továbbá tájékoztatást kapjon személyét és tanulmányait érintő kérdésekről, valamint e körben javaslatot tegyen." (II.f. 10.§. 3. bek. g.)

Ez a pont - véleményünk szerint - tipikus példája annak a jognak, amely csak írott betű marad, és a valóságban szinte biztos, hogy nem érvényesül. Gyakorlatban nehezen elképzelhető, hogy a diák az iskola nyilvánossága előtt minősítse tanára munkáját, akitől érdemjegyei, így lényegében előmenetele függ. Ha mégis megtenné, mire megy vele? Változást nem tud kieszközölni, hiszen a szakmai kérdések megítélése a tantestület feladata, a tanárok módszerei pedig egyediek, így abba a többi tanár nem szól bele. A szabad véleménynyilvánítás végeredménye a diák negatív megítélése, hátrányos helyzetbe hozása lehet.

A diák tájékoztatása is sérül, amikor tanára megtagadja a felelet- ill. dolgozatjegy ismertetését. Az érdeklődésre ilyenkor ez a válasz: "Majd úgyis meglátod a bizonyítványodban!".

"Jogai megsértése esetén - jogszabályban meghatározottak szerint - eljárást indítson, továbbá igénybe vegye a nyilvánosságot." (II. f. 10§. 3. bek. 1.)

Ennél a pontnál megint abba a problémába ütközünk, hogy a diák nem érzi annak esélyét, hogy eredményt érjen el a tanárával szemben, sőt, tart annak személyes bosszújától. Ezért, ha sérelem éri, akkor sem kezdeményez eljárást. Az sem kellően tisztázott, hogy kihez fordulhat, ha sérülnek a jogai. Az igazgatóhoz? Az iskolaszékhez? Az iskola felett felügyeletet gyakorló szervezethez? Esetleg a bírósághoz? A fenti esetekben vajon biztosítva van-e az alkotmányban garantált pártatlan bíráskodás?

... és köteleességei

Bár pályázatunk elsősorban a tanulók jogaival foglalkozik, a teljesség kedvéért feltétlenül meg kell említenünk a köteleességeiket is. Ezek közül talán a legfontosabbak a tanórán való részvétel, a képességekhez mért megfelelő felkészülés, az iskola eszközeinek rendeltetészerű használata.

"Az iskola, kollégium vezetői, tanárai, alkalmazottai, tanulótársai emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa." (II.f. 12.§ f.)

A köteleességek közül azért ezt a pontot emeltük ki, mert véleményünk szerint a diákság részéről itt tapasztalhatók a legkirívóbb visszaállások. A tanulók között előfordul, hogy egyesek minősíthetetlen módon, nem kellő tisztelettel beszélnek tanáraikkal, hogy a súlyosabb atrocitásokról ne is szóljunk.

Itt kell kitérnünk a manapság sok iskolában az idősebb diákok körében divatosá váló magatartásra, az első évesek negatív megkülönböztetésére. Sok kisdíákot ér megaláztatás a középiskola első évében, egyedül azért, mert elsősök. Habár a tanárok ezekre a jelenségekre minden évben felhívják az új diákok figyelmét, és keményen büntetik az "avatokat", nem érik el a kívánt hatást.

A legfontosabb jogszabályok és dokumentumok

1. A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
2. A Gyermek Jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20.-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. Törvény
3. Diákjogi Charta
4. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény
5. A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. Törvény
6. A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
7. A nevelési - oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI.8.) MKM rendelet
8. Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről Rómában 1950. november 4-én kelt egyezmény és az ahhoz tartozó kiegészítő könyvek kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény
9. Európai Ifjúsági Jogok Alapszabályzata
10. A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény

11. Európai Ifjúsági Jogok Alapszabályzata
12. Az ifjúságról szóló 1971. évi IV. törvény
13. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény
14. A szakmai vizsgáztatás általános szabályairól és eljárási rendjéről szóló 10/1993. (XII. 30.) MÜM rendelet
15. A szakképzés megkezdésének és folytatásának feltételeiről szóló 2/1997. (I. 22.) MÜM rendelet
16. 1109/1994. (XII. 2.) Korm. határozat a Gyermekek és Ifjúsági Koordinációs Tanácsról
17. 1995. évi LXIV. törvény a Gyermekek- és Ifjúsági Alapról, valamint a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Közalapítványról
18. Európai Diákjogi Charta
19. A lelkiismereti és vallásszabadságról valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény
20. Az alap- és középfokú nevelési-oktatási intézményekben, valamint a zeneiskolákban a tanulók által fizetendő díjakról és költségterítésekről, továbbá a középfokú iskolákban vizsgáztatással összefüggő díjazásokról szóló 10/1988. (V. 6.) MM rendelet

Diákjogok az igazgató szemével

Eddig a diákok oldaláról vizsgáltuk a kérdést, ebben a fejezetben az igazgatók szólnak meg. Elsőként Sipos Imre, a Teleki Blanka Gimnázium igazgatója válaszolt kérdéseinkre:

- *Igazgatóként fontosnak érzi a diákjogok ismeretét a diákság és a tanárok körében?*
- Természetesen nagyon fontosnak tartom a jogok ismeretét és betartását. Ha az iskolákban minden jól működne, akkor nem lenne olyan nagy a jelentősége, de ez a gyakorlatban ritkán valósul meg. Egy probléma megoldásánál viszont szükséges lenne a jogi szabályok pontos betartása. Azonban az igazsághoz hozzátartozik, hogy mind a tanárok, mind a diákok ismeretei hagynak kívánnivalót maguk után.
- *Hogyan lehetne a diákjogokat szélesebb körben elterjeszteni?*
- Amikor én az egyetemet végeztem, nem volt lehetőség diákjogokról, kötelességekről tanulni. Ma ez talán már nem így van, de ha mégis, akkor elsősorban itt kellene változtatni. A tanárképzésbe beilleszthetnénk ezzel a témával foglalkozó előadásokat. Emellett a továbbképzési rendszer újításával lehetne eredményt elérni. A diákok oldaláról nézve akár az osztályfőnöki órák keretében, akár fakultatív jelleggel meghívott szakértők segíthetnének. Tehát a megoldást mindenképpen a képzésben látom.
- Vajon tudják-e a diákok, illetve a tanárok, hogy hova forduljanak problémás esetekben?
- Azt hiszem, igen. Bár a tanulók helyett inkább a szülők jelennek meg, ha gyermeküket sérelem éri. Ez így van rendjén. A kollégák is utánanézhetnek, hisz minden iskolának vannak saját, belső dokumentumai. Ilyen a Szervezeti és Működési Szabályzat, a Házirend. Vannak tehát szabályok, melyek megformálásában a diákok képviselői is részt vettek; ezek az ő egyetértésükkel készültek. Ezeket elvileg ismerniük kell. Lehetnek olyan problémák, melyek megoldásához nem elég az, hogy van egy Szervezeti és Működési Szabályzatunk, ekkor tovább kell lépni, és meg kell nézni más jogi papirokat.
- *Milyen az Igazgatóság, a Tantestület és a Diákönkormányzat közti kapcsolat?*
- Úgy érzem, hogy megfelelő, eddig minden felmerülő kérdésben egyeztetett az iskola vezetősége a diákönkormányzat vezetőségével. Az ilyen egyeztetések során még nem volt olyan helyzet, hogy ne tudtunk volna megállapodni valamiben. Abban azonban nem lehetünk biztosak, hogy a Diákönkormányzat álláspontja megfelelően tükrözte az általuk képviselt tanulók álláspontját.
- *Mennyi pénzt tud biztosítani az iskola a Diákönkormányzat működéséhez?*
- A DÖK inkább az iskolánkban létrejött alapítványtól, a Teleki Blanka Gimnázium Tanulóiért Alapítványtól kap támogatást. Iskolánkban több terület is támogatásra szorul (így például sport, szakkörök), az ilyen célokra Székesfehérvár Önkormányzatától kapott összeget kell szétosztanunk. Ha a létfenntartáshoz szükséges dolgok felemésztik ezt a pénzt, akkor sajnos nem tudjuk támogatni a Diákönkormányzatot. Ennek ellenére igazgatóságom ideje alatt minden program megrendezéséhez szükséges pénzt előteremtett az Alapítvány.
- *Mennyit változott a tanár-diák viszony az ön diákévei óta?*
- Én még a rendszerváltás előtt voltam diák, de ez a viszony nem a politika, társadalmi berendezkedésen múlik, hanem emberfüggő. Akkoriban nem volt ugyan diákönkormányzat, de a diákközösség, az osztályközösség minden olyan problémát megoldott, ami most a diákönkormányzatok feladata. Iskolánkban a rendszerváltást követően egy már elhunyt kollégám fáradhatatlan, lelkiismeretes munkája nyomán jött létre és kezdett működni a Diákönkormányzat. Ezután lehetőséget kaptak a diákok az - azóta már hagyománnyá vált - Igazlító Nap megszervezésére, melyen a tanulók név nélkül, képviselőként keresztül felvethetik problémáikat, javaslataikat.
- *Diákolddalról mekkora az igény diákjogi rendezvényekre?*
- Sajnos, kicsi. Az ez évi Igazlító Napon elkészerítően alacsony számú tanuló jelent meg. Ez két dolgot tükrözhet: egyik, hogy nincs probléma az iskolában. Ebben nem hiszek. A másik a közömbösség. Számos osztály nem is képviseltette magát.
- *Mi okozza a közömbösséget?*
- Az elfoglaltság. A tanulók talán úgy érzik, hiába mondják el véleményüket, úgysem történik semmi előremozdulás. Lehet benne egy kis félelem is, bár az Igazlító Nap jellege kizárja a személyességet. Ennek ellenére idén nagy volt az érdeklődés.
- *Történt-e valamely felvetett probléma megoldásában előrelépés?*
- A kérdések túlnyomó többségének anyagi vonzata volt, ezeket pénz hiányában nem tudtuk megoldani. Felvetődött azonban egy fontos téma: "Joga van-e a tanárnak kiküldeni a diákot óráról?". A közoktatási törvény szerint a diáknak joga van részt venni a tanórákon. Ezzel szemben a tanár elvárhatja, hogy a tanuló ne zavarja az órát. A kérdésben végül arra jutottunk, hogy nem küldhető ki a diák, más fegyelmezési módszert kell alkalmazni. Ezen kívül csak apróbb kérdések merültek fel. A közömbösség ellenére is hasznos rendezvénynek tartom az Igazlító Napot, megrendezését a jövőben is

támogatom.

Összehasonlításként megkérdeztük egy másik középiskola vezetőjét. Várkonyi Gáborné, a Jáky József Műszaki Szakközépiskola igazgatónője nyújtott segítséget kutatásainkhoz:

- *Működik-e az iskolában diákönkormányzat?*
- Inkább úgy fogalmaznék, hogy van. Mivel a törvény előírja, a mi iskolánkban is megalakult. Az osztályok 2-2 embert küldenek a szabálytalan időközökben üléselőző önkormányzatba, amely leginkább az iskolai rendezvények szervezésével foglalkozik. A diákokkal történt megállapodásunk alapján évente négy Jáky-bulit rendezünk. A bevétel ill. a büfé nyeresége természetesen a szervezőké. Ebből és az iskolai támogatásból él a Diákönkormányzat.
- *A tanulók mennyire érzik magukénak a DÖK-öt?*
- Összességében elmondhatom, hogy a rendezvények szervezése tekintetében nagyon aktívak. Azonban a délutáni, nem iskolai szakkörök, szabadidős programok tekintetében egyöntetű minden évfolyam passzivitása. Ezt magyarázhatjuk az iskola miatti elfoglaltsággal is, de szerintem a diákok körében nincs is igény ilyenfajta rendezvényekre. Pedig én és kollégáim nyitottak vagyunk mindenfajta kezdeményezésre. Anyagilag is támogatjuk tanítványaink továbbképzését a diákügyek, diákjogok terén.
- *Kihez fordulnak a diákok, ha úgy érzik, igazságtalanság történt velük?*
- Elsősorban szüleikhez illetve hozzám, az igazgatóhoz. Sokszor jönnek a diákjaim az igazgatói iroda ajtaja elé, és panaszkodnak, hogy igazságtalanság történt velük.
- Leggyakrabban a tanárok viselkedését, illetve osztályzásukat sérelmező panaszokkal találkozom. Azt hiszem, ez egy iskolában természetes is, hiszen a diák sok esetben érzi igazságtalannak, jogtalanak a rá hátrányos döntést. A diákönkormányzat a törvényben előírt kötelességein túl (fegyelmi ügyek, Házirend véleményezése) nem képviseli kellőképpen a diákok érdekeit. Talán ezért sem tekintik a tanulók igazán magukénak a diákönkormányzatot.
- *Milyen lehetőségük van a diákoknak arra, hogy egy szakmailag nem megfelelően felkészült tanár helyett egy új pedagógust kapjanak?*
- Ahogy már említettem, az természetes, hogy a tanár és a diák között konfliktusok adódnak. Nekem, mint az iskola vezetőjének nincsen jogom különbséget tenni a tanári diplomák között. Abból kell kiindulnom, hogy a tanári diplomával rendelkező személy az egyetemen megfelelő képesítést szerzett arra, hogy a diákjainkat az elvárt szinten tanítsa.

Diákjogok a számok tükrében

Név nélküli, kérdőíves felmérést végeztünk négy székesfehérvári közoktatási intézményben. A Teleki Blanka Gimnázium és a Jáky József Műszaki Szakközépiskola egy-egy osztálya valamint a Nemes Nagy Ágnes Leánykollégium és a József Attila Fiúkollégium egy-egy közössége töltötte ki a négy pontból álló kérdőívet. A kapott válaszokat nemek szerint külön értékeltük. A válaszolók között 49 lány és 63 fiú szerepelt.

1. Milyen forrásból (forrásokból) szerzed ismereteidet a diákjogokról?

(Az első kérdésnél több válaszlehetőség is bejelölhető volt.)

A lányok közel harmada (30%-a) az osztályfőnöki órán szerzi ismereteit. A diákjogok megismerésében nagy szerepet játszik a baráti és ismeretségi kör (21%) és az iskolaújság (19%), amely mind a négy intézményben megtalálható. Feltűnő a diákjogi szervezetek (3%) és fórumok (6%) alacsony aránya és a 10 %-nyi elutasító válasz. Ezek valószínűleg az érdeklődés hiányának tudhatóak be. Számottevő még a sajtó szerepe, hisz az iskolaújsággal együtt az aránya 30%.

A fiúk esetében kisebb különbségeket tapasztaltunk. A lányokénál is nagyobb szerepet kapnak náluk a barátoktól, ismerősöktől szerzett ismeretek (30%). Érdekes, hogy a fiúk körében az iskolaújság, mint diákjogi forrás kevésbé népszerű (9%), ezzel szemben a napi sajtó iránti érdeklődés 16%-ot tesz ki. A számadatok alapján az erősebb nemből gyengébb a készlet és a fórumok (3%), szervezetek (0%) látogatására, jogi ismeretek szerzésére. Ezt bizonyítja a 16%-nyi "sehonnan" válasz.

2. Mennyire tartod fontosnak a diákok jogainak érvényesülését az iskolában?

(1-5 (1: egyáltalán nem, 5: nagyon))

A válaszokból világosan látszik, hogy a megkérdezett lányok döntő többsége (86%) az átlagosnál fontosabbnak, ezen belül 53% nagyon fontosnak tartja jogainak érvényre juttatását az iskolában. A 49 lány közül nem volt olyan, aki a "kevésbé" ill. az "egyáltalán nem" fontos kategóriát választotta volna.

A fiúknál a "nagyon fontos" válaszok aránya még magasabb (59%), mint lányoké.

Ez némiképp ellentmond az első pontban megfogalmazott passzivitásnak. A lányokkal közel azonosan, 32%-uk fontosnak gondolja, 9%-uk átlagosnak véli a jogok fontosságát. A maradék két válaszlehetőség a fiúknál is üresen maradt.

3. Kihez fordulsz segítségért, ha úgy érzed, az iskolában megsértették jogaidat?

(A kérdésnél több válaszlehetőség is bejelölhető volt)

A válaszadók nagy része (80%) szüleikhez (49%) és az igazgatóhoz (30%) fordul jogi sérelmével. Elgondolkodtató a diákönkormányzati elnök (12%) és az osztálytitkár (7%) mindössze 19%-a. Ez is azt jelzi, hogy a Közoktatási törvényben megszabott, meghatározott érdekérvényesítési csatornák nem megfelelően működnek. Az iskola fenntartója 2%-nyi lány bizalmát élvezi.

A fiúk többsége szintén a szülőkhöz (42%) és az igazgatóhoz (25%) fordul, de a kettő aránya 67%, míg a lányoknál közel 80%-ot tapasztaltunk. Nagyobb a diákönkormányzat elnökének (17%) és többszöröse az iskolafenntartó (11%) népszerűsége. Ez valószínűleg az erősebb nem természetéből fakadó bátrabb fellépésének tudható be.

Az osztálytitkárhoz 5% fordul.

4. Mi a véleményed az alábbi kitalált történetről?

Egy osztálytársad tanítás után "alkohol hatása alatt" találkozik az iskola igazgatójával, aki fegyelmi eljárást indít ellene. Jogosan járt-e el az igazgató?

A kérdésre két helyes és két hibás megoldást adtunk meg. Az alternatívák között szubjektív szempontok dönthettek. A megkérdezettek háromnegyede (76%) helyesen az első lehetőséget választotta. Emellett 14%-uk is jogtalannak ítélte az igazgató magatartását. A másik oldalt összesen 10% képviselte (igazgatói döntés 8%, a házirendbe ütközik 2%), vagyis a lányok 90%-a jól döntött.

A fiúknál annyiban változik a mutató, hogy mindössze 6%-uk ítélte helyesnek az igazgató eljárását, és senki nem a házirend miatt. A fennmaradó 94% megoszlása is különbözik a lányokétól; 53%-uk találta megfelelő indoknak azt, hogy az iskolán kívüli történt, 41%-uk szerint ez családi probléma, amibe az iskolának/igazgatónak nincsen beleszólása.

Az országos helyzet

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa 1998. decemberében vizsgálatot végzett a diákokat megillető jogok érvényesüléséről a középiskolák oktatási intézményekben.

A véletlenszerűen kiválasztott iskolák mindegyikében tártak fel kisebb-nagyobb hiányosságokat. Gönczöl Katalin a 6213/1998. számú jelentésében ezek kiküszöbölésére az alábbi ajánlásokat tette:

1. Kezdeményezem, hogy az oktatási miniszter feladat- és hatásköréről szóló 162/1998. (IX. 30.) Korm. Rendelet 2.§-a a) pontjában foglalt feladatkörében eljárva intézkedjen arról, hogy a minisztérium nyújtson közvetlen szakmai és módszertani segítséget az oktatási intézmények szervezeti és működési szabályzatainak, házirendjeinek és egyéb belső szabályzatainak kidolgozásához.
2. Kezdeményezem, hogy az oktatási miniszter módosítsa a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendeletet úgy, hogy tegye kötelezővé a közoktatási intézmények házirendjének évenkénti felülvizsgálatát.
3. Kezdeményezem, hogy az oktatási miniszter tegyen javaslatot a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 93. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a nemzeti alaptanterv kiadásáról szóló 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet módosítására annak érdekében, hogy a NAT Ember és társadalom műveltségi területén az életkorhoz igazodó részletességgel jelenjenek meg a tanulói jogokkal kapcsolatos ismeretek.
4. Kezdeményezem, hogy az oktatási miniszter tegyen javaslatot arra, hogy a diákönkormányzat működéséhez a Magyar Köztársaság 1998. évi költségvetéséről szóló, 1997. évi CXCVI. törvény 3. számú mellékletének 17. pontja alapján nyújtott állami támogatás az önkormányzatok normatív támogatásától elkülönítetten, célhoz rendelt állami költségvetési hozzájárulásként utalják ki.
5. Kezdeményezem, hogy az oktatási miniszter dolgozza ki azokat a jogszabályi feltételeket, amelyek biztosítják, hogy a diákönkormányzatok a működéshez szükséges állami támogatáshoz garantáltan hozzájuthassanak.
6. Felkérem az oktatási minisztert, hogy a feladat és hatásköréről szóló 162/1998. (IX. 30.) Korm. rendelet 2. §-ának e) pontjában foglalt hatáskörében kezdeményezze a pedagógusok időszakos, pszichológiai alkalmasságukra is kiterjedő orvosi vizsgálata szabályrendszerének kidolgozását és gondoskodjon a végrehajtás szervezeti és anyagi feltételeiről.
7. Felkérem az oktatási minisztert, hogy kezdeményezze az iskola-egészségügyi ellátásról szóló 26/1997. NM rendelet módosítását annak érdekében, hogy a középiskolák oktatási intézményekben az iskolaorvos mellett iskolai pszichológus is működjön.

Budapest, 1998. december

Gönczöl Katalin

Összegzés

A témában végzett kutatásaink során megismerkedtünk a diákjogi szakirodalommal, az igazgatók, diákok véleményével és az országos helyzettel. Kirívó, súlyos jogsértést keveset tapasztaltunk, viszont az apró, mindennapos problémák tömegével kellett az iskolákban szembesülnünk. Ezek közül ki kell emelnünk az ombudsmani jelentésben is szereplő, az iskolák állapotára vonatkozó hiányosságokat.

Jogi hiányosságok találhatóak a házirendek, a szervezeti és működési szabályzatok megfogalmazásában, összeállításában. Habár a minisztérium és a diákokat jogi kérdésekben segítő szervezetek jelentős segítséget nyújtanak, az oktatási intézmények alapszabályainak hibái csak lassan javulnak.

Általános tapasztalat, hogy a diákok fontosnak érzik azt, hogy az őket megillető jogokat tiszteletben tartsák, de ezek megismeréséért keveset tesznek. Kevésbé látogattak a diákjogi fórumok és a diákjogi szervezetek által rendezett továbbképzési hétvégék, programok. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az átlagdiák akkor foglalkozik a jogaival, ha véleménye szerint sérelem érte. Mivel ismeretei ezen a téren hiányosak, nem képes objektívan megítélni a jogi helyzetet. Talán ezért lehet, hogy jogi téren járatosabb diákönkormányzati tagok helyett inkább szüleikhez fordulnak, akik feltétlenül támogatják őket.

Nem várhatjuk el a 6-18 éves diákoktól, hogy jogi téren mindegyikük szakértő legyen, de erre nem is lenne szükség. Elég, ha az iskolai közösségben van néhány olyan fiatal, akit társai vezetőjükként, képviselőjükként elfogadnak, és benne megbíznak. Ezen kevesek képzésére kell nagyobb figyelmet fordítani, hogy megfelelően felléphessenek a sértett társaik védelmében. El kell továbbá érni azt, hogy a diákok számára természetes legyen az, hogy a szüleik mellett diákképviselőkhöz forduljanak segítségért.

A gyakorlatban úgy képzeljük el ennek megvalósítását, mint az országgyűlési ombudsman intézményét. Képzésüket biztosíthatnák a már meglévő diákjogi szervezetek, amelyeket megfelelő anyagi támogatásban kell részesíteni. Megfontolandó elképzelésnek tartjuk az egész országra kiterjedő, egységes tanfolyamok szervezését, aminek elvégzéséről diákok oklevelet ill. bizonyítványt kapnának. Ezáltal önbizalmuk és társaik előtti presztízsük megnőne, és a tanárok is komolyabban vennék őket. Ez az alternatív képzési lehetőség a Nemzeti Alaptantervvel összhangban állna, és a Közoktatási törvény szellemének megfelelően lehetővé tenné az érdeklődési körbe illő tanulmányok elvégzését, egyéniségük szabad kibontakozását. Az ő esetükben ez fakultatív tantárgyként akár a bizonyítványba is bekerülhetne. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy ezt a tanfolyamot a diák szabad elhatározásából választhatná, az iskolai képzés mellett.

A képzés kétszintes lehetne: alapfokú az 5-8. osztályosoknak, középfokú a 9-12. osztályosoknak. A tananyag gyakorlatközpontú lenne, a jogszabályi ismereteken kívül tartalmazna szervezési feladatokat, beadványkészítést, intézménylátogatást. Azt így szerzett tudás a mindennapi életben is hasznosítható lenne.

Az elképzelésünk anyagilag sem jelente nagy megterhelést. Megyénként mindössze néhány lelkes tanárra, diákjogi aktivistára lenne szükség, akik a központi tankönyvből leadnák az anyagot. A tanfolyamnak csak akkor lenne értelme, ha szigorú központi vizsgával zárulna. Tanulmányaikat a már meglévő diákjogi hétvégék, fórumok is előremozdíthatnák, de ezek jóval nagyobb nyilvánosságot igényelnek.

A kérdésben jelentős javulást lehetne elérni, ha minden megyében az iskolák diákönkormányzatai a munkájukat összehangolnák, támogatnák egymást jogaik kiharcolásában, rendezvényeik lebonyolításában. A megyei diákönkormányzati szövetség alakítását követően jelentősebb szerepet kaphatnának a helyi diákéletben. Széchenyi szavaival:

"Egynek minden nehéz, de sokaknak semmi sem lehetetlen"

A fiatalok és a nemi élet

"amikor csak a hold

és a csillagok látszóttak az égen,

és forró, nyári szellő fújdogált"

A fiatalok szexualitása és annak következményei

Barna Gergely, Dezső Balázs, Kehl Dániel

Hazánkban a 18 éven aluli női népesség szülei és terhesség megszakításának aránya magas, és tendenciájában emelkedő. Magyarországon ezer születésből évente harminc esik teherbe, ebből 18 megszüli gyermekét, 12 megszakítja a terhességet. Ez nemzetközi viszonylatban igen magas. Ezt támasztja alá, hogy 28 fejlett ország rangsorát tekintve a 18 éven aluli nők termékenységi arányszáma csak Romániában magasabb, mint hazánkban.

A családi állapotot tekintve a terhes fiatalokat két csoportra oszthatjuk. A házasságon belüli terhesség mellett a házasságon kívül gyermeket vállaló szülők száma is gyakori.

A terhességüket megszakító serdülők sem társadalmi, sem családi háttérüket tekintve nem alkotnak megkülönböztethető csoportot. Iskolai végzettségük megfelel az életkoruktól elvárható szintnek, és nagy részük középiskolai tanulmányokat folytat.

A terhesség megszakításának szándéka általában a fiatal lány tudatosabb életvezetésére utal, melyet a tanulmányok folytatása vagy a továbbtanulás szándéka magyaráz. Jelentős szerepet játszik emellett a szülői magatartás, mely a kérdés megoldását a művi abortuszban, és nem a gyors házasságkötésben, gyermekszülésben látja.

A házasság, gyermek születése fiataloknál gyakori a tanulmányok félbehagyása, a munkavállalás, mely a végzettség hiánya miatt a többségnél fizikai munkakört jelent. Gyermekvállalási magatartás szempontjából a házasságkötés és gyermekvállalás természetes, a család által elfogadott, vagy támogatott magatartásformának minősül.

Az alacsony kulturális szint és az ingerszegény környezet meghatározza a szexuális és gyermekvállalási magatartást. Ez a csoport kezd legkorábban szexuális életet élni, utasítja el a legnagyobb arányban a fogamzásgátlók használatát, következképp átlagéletkoruk a gyermekek születésekor esetükben a legalacsonyabb.

Tehát ha kisebbségben is, de jelen van egy olyan réteg, amely a gyermekszületést tudatosan, egyfajta életvitel alapján választja. A többségre azonban az a jellemző, hogy a terhesség késői észlelése és a késői orvoshoz fordulás miatt már nem volt lehetőség megszakításra, így a szülésre kényszerhelyzetben, kényszerítő külső körülmények miatt kerül sor.

A következő lényeges kérdés a szexuális élettel és a fogamzásgátlással kapcsolatos ismeretek iskolai oktatása. Külföldi példák alapján tapasztalható, hogy ennek meghatározó jelentősége van. A svéd szakemberek az iskolai oktatásra vezetik vissza a fiatalok terhességei gyakoriságának igen gyors csökkenését. Hazánkban ez közel sem járt ekkora eredménnyel. Az abortuszok aránya nem mérséklődött, sőt, egyes korcsoportokban emelkedést mutatott. Ám pusztán az eltérő eredményességet tükröző statisztikai adatok alapján is felmerül, hogy vajon megfelelő módon, s kellő hatékonysággal

történik-e hazánkban a szexuális felvilágosítás?

Ezen rövid összeállítás Dr. Forrai Judit "Szexuális felvilágosítás és nevelés" című könyve alapján készült

I. Egyedi esetek, szexualitás fiatal korban

A következő interjú egy olyan tizennyolc éves diákkal készült, aki lassan egy éve apa. Gimnáziumi tanulmányait idén fejezte be, barátnője, gyermeke anyja, szintén végzős lett volna, de a csecsemő születése miatt nem kezdte el a negyedik évét. Interjúalanyunk elmeséli a körülményeket, a születés előzményeit, következményeit, az első apai élményeket.

- Teljesen ledöbbsentem, amikor megmondta, hogy terhes. Első pillanatban azt hittem, hogy viccel, majd el kezdtem átgondolni, hogy volt-e rá lehetőség. Sajnos volt.
- Hogy reagáltak a szülők a hírre?
- Először a barátnőjének mondta el, utána nekem, és azt követően a szüleinek. Az édesanyja nem akart a lánya helyett dönteni, de döntésétől függetlenül mögötte állt. Az apja jóval később (körülbelül három hónap elteltével) tudta meg.
- És a te szüleid?
- Teljesen simán "tálatam" nekik. Először ők sem hitték el, aztán eléggé "kiakadtak". Megpróbálták minket meggyőzni, hogy vetessük el.
- Te meg akartad tartani?
- Nem. Én az abortusz mellett voltam. Beszélni akartam a barátnőmmel, hiszen 17 évesek voltunk, egy év múlva érettségi, stb.
- A gyermek mégis megszületett...
- Igen. Ő semmiképpen nem akarta elvetéltetni. Én sokat gondolkodtam rajta, aztán kezdtem beleszokni.
- A születés után mi változott?
- A barátnőm nagyon örült neki, hogy megszületett. Az abortusz után biztos, hogy letargikus állapotba esett volna, és nem maradhattunk volna együtt. Most viszont úgy érzem, hogy kapcsolatunk tartós lehet. Akár a házasság sem kizárt.
- A környezetetek hogy viszonyult a gyermekkérdéshez?
- Mindenki rendes volt, segítettek mindenben. A szülők is hamar beleszoktak a nagymama szerepébe.
- Az iskolára milyen hatással volt az esetetek?
- Nagyon sokat kellett hiányoznia a páromnak. Az év végén már nagyon számolgatni kellett, hogy a hiányzások miatt ne töröljék a harmadik évét. A negyediket nem tudta elkezdni, csak vizsgázni járt volna be. Az igazgatóval megbeszélte az osztályfőnökünk, de aztán mégsem engedélyezték neki, csak levelezővel végezhetne volna el a negyediket. Ezt ő nem akarta.
- Mikor tudná befejezni a tanulmányait?
- Jövőre. Akkor már több mint egy éves lesz a kicsi.
- Éreztetek megkülönböztetéseket a tanárok részéről?
- Ez teljesen vegyes volt. Néhány tanár eléggé kivételezett velem negatív értelemben, mert hogy tönkretettem a lány karrierjét. Az osztályfőnök viszont nagyon rendes volt, hozzá lehetett fordulni, ő segített az igazolásoknál is. A tanárok többsége látni szeretné a gyereket, mindig mondják, hogy vigyem be a suliba. Ők is örülnek, hogy megszületett. Megszületése után beleesett ebbe, az akkor még nem létező kerékvágásba, és lassan rendeződtek körülöttünk a dolgok.
- A tanulmányi eredményeid sokat változott?
- Azért tudtam tartani a szintet, igaz a gondolataimat nagyon elvonta minden másról a gyermek, de tanulásban ez nem látszott meg. Inkább a szabad mozgás szűnt meg. Nem mondhatom, hogy nagyon le vagyok kötve, de azért jobban meg kell gondolnom, hogy mikor, hova megyek. Sokszor kell segíteni az anyjának.
- Van időd a sulit mellett a gyerekekre?
- Sokáig elég keveset tudtam vele lenni, csak délutánonként, de most már jóval többször vagyunk együtt.
- Mi lesz a továbbtanulással?
- Én mindenképpen tovább akarok tanulni. Nagyra törő vágyaim eddig sem voltak, így az én helyzetem nem sokban változott. A barátnőmnek nagyobb gondot jelent. Ő pedagógiára ment volna, de ott nincs levelező szak.
- Neked mik a terveid?
- Lehet, hogy külföldre, Lengyelországba fogok kimenni. Ez nagyon meggondolandó, mert keveset látnám őket.
- Ártana a kapcsolatotoknak, ha külföldre mennél?
- Szerintem nem. Ő nem örülne neki, de azt mondta, ha oda vesznek fel, akkor menjek el.
- Hány éves lenne az a sulit?
- Négy plusz egy év. Félévkor felmérések, év végen vizsga. Így azért rendszeresen haza tudnék jönni, a szünetekben akár hosszabb időre is. Ha itthoni suliba vesznek fel, akkor mindenképpen sokkal több időm lenne rájuk.
- Ha mondjuk külföldön találkoznál egy lánnyal, és úgy éreznéd, hogy őt jobban szereted, akkor mit tennél?
- Biztos, hogy nem melengetnék két vasat. Próbálnám tisztázni magamban a dolgot. De azt hiszem, hogy nem sok ember akar gyerekes férfival, nővel összejönni.
- Beszélgetésünk elején említetted, nagyon meglepett a hír, hogy terhes a barátnőd. Tehát véletlen esetről volt szó?
- Fejetlenek voltunk. Nagyon jó dolognak tartottam a nemi életet, és annak tartom most is. Szerintem butaság az, hogy maradjunk szüzek házasságig. Viszont a védekezés lehetőségeivel élni kell, bármennyire is kényelmetlen. Igaz, hogy nélküle jobb, de mégis.
- A barátnőd mégis terhes lett...
- Előtte is tisztában voltam ezekkel a dolgokkal, de egyszer nem volt nálam óvszer, és elkapott a hév... Nem minden védekezés nélküli szex jár terhességgel. Nem volt szerencsém. Ha újraélhetném, jobban vigyáznék.
- Ha esetleg még egy véletlen eset történe, akkor mit tennétek?
- Az abortusz mellett döntenénk. De most már nagyon odafigyelünk, a barátnőm tablettát szed. Ez biztosabb, és állandóbb.
- Gondoltál a gyereknevelésre, mielőtt apa lettél volna? Mi változott meg a gyermeked születése után az apaságról alkotott elképzeléseid terén?
- Gondoltam már gyerekekre, de konkrétan sosem terveztem. Azt sem, hogy hányat, azt sem, hogy mikor. Most jóval felelősségteljesebbnek érzem, mint régen hittem.
- Mekkora anyagi terhekkel jár a gyereknevelés?
- Főleg a szüleineket terheli. A ruhákat állandóan növi ki. Bár igaz, nagy szűkben nem vagyunk a ruháknak, a barátnőm családjában sok gyerekuha megmaradt. Van egy huszonöt éves kislány, még én is abban aludtam, az most a kicsi ágya.
- El tudod látni ilyen fiatalon a szülői feladatokat?

- Szerintem teljes mértékben. Maximálisan, mert a szülő önmaga, külön szülői feladatok nincsenek. Van jó szülő és van rossz szülő. Mindenki a saját erkölce szerint jó vagy rossz. Szerintem taníthatni, játszani, foglalkozni kell a gyerekekkel. Ezért lenne rossz, ha külföldre mennék tanulni

Egy tizenhét éves, gimnáziumi éveinek végét taposó fiatalal készített interjúval egy újabb egyéni helyzetet mutatunk be. Mint kiderül a fiú eddigi nemi élete során nem minden esetben védekezett, pedig állítása szerint kellően felvilágosult.

- Mióta élsz nemi életet?
- Az első szexuális kapcsolatomat 15 éves koromban éltem meg.
- Elmondanád, hogy milyen körülmények között történt az aktus?
- Egy nálam valamivel idősebb lánnyal jártam. Egy éj leple alatt, amikor csak a hold és a csillagok látszottak az égen, és forró, nyári szellő fújdogált, akkor egy arra alkalmasnak talált szénaboglyán estem át a tűzkeresztségen.
- Az ismeretség után mennyivel lettetek úgymond egymáséi?
- Talán egy hónap, de nem vagyok biztos benne.
- Volt rajta kívül még nemi kapcsolatod?
- Igen, több partnerem is volt. Amikor van kedve és lehetősége rá az embernek, akkor megteszi. Egy ideillő idézetet mondanék egy kortárstól: "17 évesen még a guruló krumplit is meg kell..."
- Ezek csak testi kapcsolatot jelentettek számodra?
- Változó. Volt, amelyik nem.
- Melyik a jellemzőbb?
- Hát, volt már egy éjszakás kalandban is részem. Egy diákjogi hétvégén történt. Első nap, azaz pénteken még semmi sem történt, csak szépen néztünk egymásra, ő meg mosolygott rám, de hát ez mindennapos. Szombaton csak egymás kezét fogtuk, se egy csók, vagy ilyesmi. Aztán egy rövid bulit követően megkérdeztem tőle, hogy nincs-e kedve feljönni a lakószobámba. Ő csak bólogatott. Ott leültünk az ágyra. Csókolózni kezdtünk, majd rövid idő alatt eltűnt rólunk minden ruha. A többi már azt hiszem, más lapra tartozik.
- Minden esetben védekeztél?
- Óh, persze! Nem mindig volt nálam gumi. Például első alkalommal sem védekeztem.
- Tartottam is a következményektől, de szerencsére megúsztuk.
- Az ismereteid hiánya okozta, illetve okozza azt, hogy nem figyelsz erre kellően?
- Nem, csak egyszerűen, ha nincs nálad semmi, akkor nem tudsz mit csinálni. Ha a magyar állam fizetne nekem egy karton gumit, hogy mindig legyen nálam, akkor hidd el, hogy használnék óvszert, de ha nincsen, akkor meg kell oldani másképpen.
- Előfordult már, hogy tablettával is védekeztetél?
- Nem, azt hiszem, még soha. Ha védekeztünk, akkor óvszert használtunk. Egyébként utálok a gumit.
- Mit tettél volna, ha az egyik aktust követően teherbe esik a partnered?
- Biztosan kiborulnék, bár én nagyon családszerető vagyok, és bele tudnám élni magam az apaságba, de még azért fiatal vagyok hozzá. Majd egyszer szeretnék gyerekeket, de ennyi idős korban nem vállalnám fel, tehát az abortusz mellett döntenék.
- És ha a lány ragaszkodik a gyermekéhez?
- Azt hiszem, elmennék mindenféle nőgyógyászhoz, meg pszichiáterhez, hogy tanácsot kérjünk. Mindent megtennék, hogy lebeszéljem a partneromat, hogy vetesse el a gyereket, de ha semmiképpen nem egyezne bele, akkor beletörődnék. Viszont akkor neki kéne a pénzt megteremtene a neveléshez. Nem kis felelősséggel jár a gyerekvállalás.
- A jövőre nézve mit tervezel, egy nő mellett tartasz ki, gyerekekkel?
- Igazán nem terveztem semmit, de biztosan eljön majd az az idő, amikor én is megnyugszom, és egy nővel, biztonságosabb nemi életet fogok élni, néhány gyerekkel, de akkor sem zárom ki a futó kalandok lehetőségét.

II. Felnőtt segítség

Megkérdeztünk egy fejtér megyei gyermekorvost, aki foglalkozásából adódóan a témában érintett legfiatalabbakkal is állandó érintkezésben van.

- Milyen gyakorisággal fordulnak Önhez a fiatalok szexuális problémáikkal?
- Nagyon ritkán, szinte soha. Én több fiatalat várnék. Akik felkerestek, azok általában lányok voltak. Pedig a téma legalább annyira a fiúkat is kell, hogy érdekelje.
- Aki mégis Önhez fordul, az milyen kérdéseket tesz fel? A védekezéssel, vagy inkább a következményekkel kapcsolatban?
- Inkább a védekezési lehetőségekről érdeklődnek. Ha valakinek már a következményekkel kapcsolatban van gondja, az a védőnőt keresi fel.
- Ön szerint lehet életkorhoz kötni, hogy mikortól érett szellemileg és mikortól testileg egy fiatal a nemi élethez?
- Testileg sokkal korábban válnak éretté a serdülők. A szellemi és biológiai érettséget természetesen szét kell választani. A lányok az első menstruációjuktól, 11-12 éves koruktól kezdve, a fiúk 13-14 éves koruktól számítanak biológiailag érettnek. Szellemileg szerintem még a 18 évesek sem mindig elég felelősségteljesek, valamint gyakran ismereteik is hiányosak a biztonságos nemi élet éléséhez. Ezek az értékek azonban egyre jobban kitolódnak.
- Van bármilyen káros egészségügyi következménye a fiatalok szexualitásának?
- Attól függ, hogy mit értünk szexualitás alatt. Ha olyan párkapcsolatokról van szó, ahol együtt járnak, csókolóznak, esetleg eljutnak a pettingig, ott tárgyaltalan a kérdés. Aktív nemi élet esetén merülhetnek fel problémák. Megfelelő ismeretek és védekezés mellett a nemi betegségek terjedése elkerülhető.
- Mennyire felvilágosultak a magyar fiatalok?
- Sajnos az a tapasztalatom, hogy nem eléggé. Ismereteik hiányosak, és nem fordulhatnak vagy nem fordulnak segítségért.
- Mennyiben befolyásolhatja a család és a baráti környezet az illető viszonyát a nemi élethez?
- Mindenképpen a család az egyik legmeghatározóbb. Gyakran találkozom azzal a problémával, hogy a szülők sem kellően felvilágosultak. Emellett gyermekükkel kialakított kapcsolatukból hiányzik a nyíltság, amely alapvető szükséglete lenne a nemi kérdések tisztázásának. Emlékezhetünk például az első óvszerreklámra, mely több családban felháborodást keltett. A szülők elutasították, hogy gyermekük ilyeneket lásson. A cél pedig pontosan az lenne, hogy lássák, és tudomást vegyenek létezéséről.

- Mi a véleménye a fiatalok abortuszáról?
- Feltétlenül elkerülendőnek tartom. A terhesség-megszakítást követően felmerülhetnek olyan nőgyógyászati problémák, melyek miatt előfordulhat, hogy a fiatal lánynak nem születhet saját gyermeke. A fiatalok korai gyermekvállalásának elkerülését nem terhesség-megszakítással, hanem megelőzéssel kell biztosítani.
- Sűrűbben tartott felvilágosító programok javíthatnának a helyzeten?
- Előfordult már, hogy általános iskolába hívtak előadást tartani a nemi életéről, betegségekről, védekezésről, de nem találkoztam túl nagy érdeklődéssel. Egy kicsit talán egymás előtt is szégyenlik a kérdéseiket. Mégis azt kell mondanom, hogy szükség lenne a felvilágosító programok kiszélesítésére, terjesztésére. Én gyermekorvosként tapasztalom, hogy a védőnők a napi feladatukat gyakran négy óra alatt elvégzik, a fennmaradó időt akár a gyerekek nemi problémáira is lehetne fordítani.
- Jelenleg mégis ritkán fordul egy fiatal orvosi segítségért. Az orvosok hozzáállásán kellene javítani, vagy a helyzetet pont fordított, a diákokban van a fő hiba?
- Ez kétoldalú. Sok orvos tényleg nem a megfelelő módon áll a fiatalokhoz, pedig mindenképp szükség lenne a személyes, magánjellegű tanácsadásra. Lehet, hogy nagyon galád vagyok, de azt mondom, ennek valahol pénzügyi oka is van.

Dr. Szelier Andrásné Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálatnál dolgozik, mint pedagógus. Évek óta foglalkozik a fiatalok szexualitás kérdésével, és fontos eredményeket ért el a témában.

- Hogyan segítheti egy pedagógus a fiatalokat a szexuális ismereteik bővítésében?
- A pedagógusképzésből teljesen kimaradt a szexuális felvilágosítás, a szexedukáció. Sajnos az elmúlt évek gyakorlata szerint jó esetben évente, de leggyakrabban a négy gimnáziumi év alatt egyszer megy be egy orvos, vagy egy védőnő az iskolákba órát tartani. Ezek a kicsiny számú órák kifejezetten felvilágosító jellegűek, a szexualitással kapcsolatos biológiai témákról szólnak. Beszélnek arról, hogy mi a menstruáció, mi a közösülés, vagy hogy mi a teherbeesés, mik a következményei. Ködösen elmondják, hogy mit kéne elkerülni, hogy milyen jó lenne, ha a házasságon belül történne meg az első nemi érintkezés, de ez ettől úgysem fog megvalósulni.
- Mi változott meg az elmúlt években a fiatalok nemi érettségét, életét tekintve?
- A mi korosztályunknak nem segített senki, és az a korosztály rekordokat döntött abortuszok számával kapcsolatban. A nemi fejlődés egyre jobban befolyásolja a fiatalok szokásait is. A mai fiatalok hamarabb érnek, mint mi, a 40-50 évesek (akkoriban 12-13-14 évesen, most nem ritka, hogy 10 éves gyerekek már nemileg érettek).
- Ez szellemi érettséggel is párosul?
- A biológiai érettséggel nem jár együtt a szellemi érettség. A gyakorlat azt mutatja, hogy a mostani fiatalság biológiailag és informálisan is sokkal fejlettebb, mint néhány évtizede. Ezzel szemben véleményem szerint a szellemi érettség ideje egyre jobban kitolódik, azaz a mai fiatalok tovább maradnak gyerekek, mert nincs igazán szükségük arra, hogy felnőtté váljanak. Ez nem rossz, vagy jó. Ez tény, ezzel együtt kell élnünk, ezt el kell fogadnunk.
- Mennyire felvilágosultak a mai fiatalok?
- Gyerekeink nagyon jól állnak informálisan, olyan információk birtokába juthatnak, amit mi régen el sem tudtunk képzelni. A média, a TV, a verbális kommunikáció útján nagymértékű ismeretekhez juthatnak, de olyan információkhoz is, amivel nem tudnak mit kezdeni. Például azt hallja egy fiatal: "Védekezz!" Mi ellen? Azt általában tudják, hogy pl. szexuális úton terjedő nemi betegség ellen kellene védekezni. Óvszerrel. De: Hogyan? Hol vegye? Milyet vegyen? Hogy használja? Mit csináljon, ha nincs minden rendben? Itt általában megáll a tudomány, és így történnek a bajok. Ha a gyerekeknek azt mondjuk, pusztán tiltással, hogy ne élj szexuális életet, csak majd jó néhány év múlva, akkor ezzel ugyanúgy nem tudnak mit kezdeni. A biológiai órájuk dolgozik, amikor jön a "rózsaszín kód" és elborítja a gondolataikat, a másikat annyira gyönyörűnek látják, hogy teljesen
- természetes, hogy nem az jár a fejükben, amit egy orvos, védőnő, pedagógus mondott egy bizonyos óra egy bizonyos részében. A lényeg az lesz, hogy mit szeretnének csinálni.
- Mit tehetne akkor a felvilágosító?
- Azt kéne megmagyarázni, hogy a korán elkezdett szexuális életnek nem csak a terhesség lehet a hátránya, hanem gyakran jelentkezik az ún. kiégési szindróma is.
- Mit jelent ez pontosan?
- Tapasztalatom szerint sok olyan 16-18 éves fiatal él, aki több partnerrel közösült már, mégsem érzett orgazmust. Tudja, hogy van ilyen, de soha nem élte át, mert nincs rá lehetősége.
- A korán megkezdett szexuális életnek olyan hátrányai is lehetnek, hogy későbbi élete során nem fog neki örömet szerezni a házasság, és a szexuális élet. Fiatalkorban fokozódik a biológiai vonzalom a másik iránt, erősödik a vágy a másik testének közelségére, és az érintése nagyon jól esik. Azonban kapcsolatuk során az öröm megszerzése általában rövid ideig tart. Tehát, ha egy nagyon fiatal lány és egy nagyon fiatal fiú felfokozott izgalmi állapotban szexuális kapcsolatot létesít, akkor ez általában egy két-háromperces aktusban merül ki. Ennyi idő alatt nem biztos, hogy oda tudnak egymásra figyelni. A lány, aki nagyon vágyott a fiúra, az lehet, hogy még azt is érzi, hogy orgazmusa volt, pedig igazából csak az izgalmi állapot, a fiú testének közelsége váltott ki egy olyan érzést, melyről azt gondolja, hogy az már a csúcs, az orgazmus. Amennyiben ez rögzül a fiatalban, állandóan az alkalmat fogja keresni ezekre az aktusokra. Mire felnő, és szabadon élheti nemi életét, eltűnnek ezek a külső tényezők, az izgalom csökken, pusztán az aktus marad, orgazmus nélkül. Ilyenkor már nagyon nehéz megmondani a partnernek, akit egyébként lehet, hogy szeret, talán a férje is, hogy ez neki nem is esik jól.
- Orvosolható utólag ez?
- Ez a probléma olyan frigid kapcsolathoz vezethet, melyet a túlzott szemérmesség miatt az orvosok sem tudnak megoldani. A fiatal párok nemhogy egy kívülállóval, még egymás közt sem tudják megbeszélni a problémáikat. Arra például egy nőgyógyászati rendelő nincs berendezkedve, hogy lelki tanácsokat adjon. Oda konkrét problémákkal érkeznek már. Ilyen betegszám mellett csak ezekkel képesek foglalkozni ott.
- Mit próbál tenni Ön?
- 1994-ben indítottunk egy sorozatot, melynek neve: Szexedukáció, AIDS-prevenció Székesfehérvár illetve Fejér megye középiskoláiban. Ez nem az én ötletem volt, a Semmelweis OTE-n Simon Tamás professzor vezette be először az országban. A program lényege a kortársképzés. Tapasztalataink szerint a fiatalok elsősorban saját korosztályuktól szerzik ismereteiket, nem a szüleiétől, nem könyvekből. Márpedig, ha egymással szemben vannak ilyen bizalmas viszonyban, akkor a tizenéves korosztályból kell egy-egy fiatalot kiválasztani, akinek jó kommunikációs készsége van. Nekik olyan egyéniségeknek kell lenniük, akit követnek a társak. Ezeket a fiatalokat látjuk el egy háromnapos tréning keretében olyan ismeretekkel, melyek nem csak a szexualitás biológiai, hanem érzelmi, pszichés, társadalmi vonatkozását is tartalmazzák. Ezekkel az információkkal fölvertezzük érkeznek vissza a saját iskolájukba, környezetükbe. Így olyan ismeretekkel láthatják el társaikat, melyet egy felnőttől talán nem fogadnának el. Ha én beamegyek egy osztályba, azzal, hogy ne kezdjek el

fiatalon a szexuális életüket, akkor sokan azt gondolják, hogy én le akarom őket beszélni valami olyanról, ami nekik jó lenne, mert irigy vagyok a fiatalságukra. Ha ugyanezt egy kortárs teszi, akkor talán inkább elgondolkodnak rajta.

- Milyen eredményeket értek eddig el?
- 1994-ben, amikor a programot kezdtük, kb. 70 diák részvevő volt. Azóta minden tanévben tartottunk tréningeket. Az érdeklődés nem csak, hogy nem csökkent, de volt olyan év, hogy több diákot haza kellett küldeni helyhiány miatt. Természetesen nem minden évben sikerült nagyon aktív csapatot összehozni, akadt olyan év is, amikor a gyerekek csak saját szűk környezetükben tevékenykedtek. Ennek ellenére én ezt is sikernek értékelem, mivel ha csak azok a fiatalok alkalmazták a nálunk szerzett tudást, akik elvégezték a tréninget, már nem dolgoztunk hiába.
- Milyen tapasztalatai vannak a fiatalok ismereteiről?
- Az elmúlt években jártam több iskolában is és találkoztam meglepő dolgokkal. Egy iskolában kisgimnazistákkal beszélhettem a szexualitásról. Legnagyobb meglepetésemre ezek a gyerekek a beszélgetés ideje alatt olyan kérdéseket tettek fel, hogy őszintén zavarba jöttem. Egy 10 éves gyerek szájából hallottam azt, hogy neki problémát okoz az, hogy mikor kezdje a testi szerelmet, és ezt ők hogyan mondják meg a szüleiknek. Mi felnőttek ugyanis hajlamosak vagyunk arra, hogy felülről vitatkozva döntsük el, hogy mikor és hol kell elkezdeni a gyerekek szexuális nevelését.
- A magyar nyelv nagyon gazdag, az aktív szókincsben még sincsenek a szexualitással kapcsolatban megfelelő szavak. Nagyon kellemetlen, ha az orvos előtt kellő ismeret és megfelelő szavak hiányában a fiatal nem tudja elmondani problémáját. Ezen leginkább a szülők segíthetnének. Előfordul, hogy középiskolás fiatalok testük működésének legalapvetőbb funkcióival sincsenek tisztában. Ez nem a védőnő, vagy az orvos hibája, elsősorban a családban kellene ezeket a problémákat megoldani. Mivel ez gyakran nem valósul meg, ezért mégis az orvosok, a védőnők segítségét kell kérni. Tulajdonképpen a tréningeket is ezért tartjuk. Voltak olyan próbálkozások, melyek során pedagógusok és védőnők szabadságukat vették ki, hogy felvilágosító tanfolyamon vegyenek részt úgy, hogy ezért semmiféle anyagi támogatást nem kaptak, sőt nekik került pénzbe. Ennek ellenére nagy volt rá az érdeklődés, ami azt jelenti, hogy átértékelték a probléma jelentőségét, és feladatuknak érzik, hogy minden fiatalhoz eljussanak az információk.

III. A felmérés értékelése

Felmérésünkben 120 fiatal véleménye szerepel. A megkérdezettek nagy része középiskolás diák. Kutatásainkat külön végeztük mind a lányok, mind a fiúk körében, de számottevő eltérést nem tapasztaltunk, így a következőkben az adatokat együtt kezeljük.

Az első témakör a jövőbeni házasság lehetőségét taglalja. Az eredmény azt mutatja, hogy a 18 év alatti fiatalok nagy része (69%) tervez házasságot. A maradék 31%-nak nagyobb része (23%) sem zárkózik el a házastársi élet gondolatától. Csúpan 8% válaszolt nemmel. Ez 9 főt jelent. Ezeket az adatokat az a tény teszi érdekessé, hogy Magyarországra az elmúlt évtizedekben a házasságkötések számának drasztikus csökkenése a jellemző. Kérdés, hogy megfordul-e ez a tendencia, vagy a fiatalok később más álláspontra jutnak.

A következő kérdés a gyermekvállalásra vonatkozott. A megkérdezett fiatalok az alábbi arányban válaszoltak:

Az ismert népességszökkenési tendencia mellett meglepőnek, de reményt keltőnek hathat a 75%-nyi fiatal, aki határozottan állítja, hogy a jövőben akar gyermeket nevelni. 11%-uk még nem döntött ebben, az egész életüket befolyásoló és megváltoztató kérdésben. 14%, azaz 17 fő mereven elutasítja a gyermeknevelés lehetőségét. Egyértelmű többségben van tehát az a 103 fiatal, aki nem zárkózik el a gyermekvállalástól. Persze ez az arány változhat, hiszen a megkérdezettek diákkorúak, többségüknek az apaság/anyaság még jó néhány évig csak a távoli jövő tervei között szerepel. Ezzel kapcsolatban felmerülhet, hogy hány éves korban, és hány gyermeket vállalnának a fiatalok. Erre vonatkozik a következő két pont, melyet értelemszerűen azok töltöttek ki, akik akarnak gyermeket.

Bizonyos számadatok, mutatók szerint a jövőben családonként átlagosan 2,2 gyermek vállalásával lehetne a népességszökkenést megállítani. Az általunk készített felmérés eredménye ezt jócskán felülmúlja, hisz ha a fiatalok a válaszok alapján vállalnának gyermeket, akkor több mint 2,5-es átlag jönne ki. 14% legalább három gyermek gondozására fordítana energiát, emellett az 5% jövőbeli "egygyermekes" kevésbé számottevő. A többség vitathatatlanul két gyermek nevelését tartja az elfogadhatónak. A 81% józan megfontoltságról tanúskodik, hiszen megfelelő anyagi háttér nélkül kettőnél több gyermek taníttatása, öltöztetése, eltartása szinte lehetetlenné válik.

A fiatalok döntő többsége tervei szerint csak 25. életévének betöltését követően vállalja fel első gyermekét. Az átlagos körülményeket alapul véve ez már a dolgozó évekre tehető. 24%-uk már 21-25 évesen nevelne gyermeket. Ők valószínű, hogy nem szándékoznak felsőoktatási intézményt elvégezni. A fennmaradó 3% számarányban kicsi, mégis érdekes helyzetet szül. Amennyiben a fiú és a lány 18 évesen befejezi a középiskolát, maximum két évük marad (a válasz alapján), hogy előteremtse a feltételeket ahhoz, hogy a lány nyugodt körülmények mellett szüljön, és a csecsemő megfelelő nevelésben részesüljön. Ez valószínű, csak nagyszülői segítséggel valósulhat meg.

A következő kérdőívi ponttal a fiatalok felvilágosultságát mértük fel. Az eredmény felemás lett. A 4% válasza, miszerint nem fontos a védekezés a közelmúltban történt gyakori fiatalkori teherbeesések mellett javulást mutat, bár ezt az értéket tovább kellene csökkenteni. A 9% a tablettás védekezést tartja csak jó megoldásnak. Ők az óvszert visszataszítónak minősítették. Így a megkérdezettek 13%-a a nemi betegségek ellen semmilyen eszközzel nem védekezik! 87% az óvszert és a tablettát is a szex szükséges velejárójának tartja. Remélhetőleg az aktus előtti pillanatokban is gondolnak (majd) erre.

Az utolsó kérdésünk egy alaphelyzetet adott meg a fiataloknak. E szerint egy nemi aktus során nem védekeztek partnerükkel, így a lány terhes lett. Meghatároztunk öt megoldási lehetőséget, melyek között az alábbi arányban oszlott meg a vélemény. A 120-ból 95-en válaszuk alapján közösen döntenék el a fontos kérdést. Ez 79%-ot tesz ki. 17% semmiképpen nem tartaná meg a gyermeket, ezzel szemben csak 1%, aki mindenképp a szülés mellett döntene. 3% a döntést a lány kezében helyezné, hiszen a terhes lány életében jóval változások jönnek el (iskola félbeszakítása, stb.). Talán meglepő lehet, hogy a szülőket a döntésből minden megkérdezett kihagyná, pedig nagyon gyakori eset, hogy a fiatal apák-anyák csecsemőit a nagyszülők gondozzák. Nélkülük az anyagi háttér nem biztosított.

IV. Összegzés

1. A jelen és a múlt közti különbségek

A régmúltban a gyereknemzés házasság nélkül meglehetősen ritka volt. Manapság a házasságok számának csökkenésével párhuzamosan nő a gyermekükkel egyedül élő anyák, apák száma. Fontos különbség még az is, hogy a nemi érettséget a mai gyerekek évekkel előbb elérik, mint a múltban. Emellé viszont nem párosulnak olyan ismeretek, amik nélkül nem élhető biztonságos nemi élet.

2. Család és iskola szerepe

A családi környezet hatása, a gyermek-szülő kapcsolat vitathatatlanul döntő befolyással bír. A serdülők életviteli stílusa elsősorban a családi szocializáció hatása: sok esetben anyai mintára alakul ki. A szülők azonban többnyire elhárítják magukról a felelősséget, és nem vesznek tudomást arról, hogy a serdülőkor a nemi érés időszaka is. Ezen kívül maguk a szülők sem rendelkeznek olyan ismeretekkel, hogy őszintén beszélhethének gyermekeikkel. Az erkölcsi gátak csak erősödnek azt követően, hogy a fiatal nemi életet él. Azaz, amikor legjobban kellene a segítség, akkor nincs kihez fordulniuk. Ugyanakkor féltő, hogy a társadalmi nyitottság és tolerancia hiánya a serdülőkori szexualitás káros következményeinek halmozódásával jár.

3. A környezet befolyása

Tehát a diákok nagy része nem viszi haza az ilyen jellegű problémákat. Vagy magába folytja, vagy egy barátjával/barátnőjével beszéli meg. Egymást esetleg szubjektív tanácsokkal láthatják el, de igazán segíteni nem képesek. A másik oldalról viszont előfordul, hogy csak a barátok által támasztott elvárásoknak próbál megfelelni az illető, ezért kezd nemi kapcsolatot. Mégis tény, hogy az azonos korosztályba tartozók jobban megértik egymás gondjait, bele tudják képzelni magukat a társuk helyzetébe, így megfelelő ismeretek mellett az igazi barátok tudnának a legnagyobb segítséget nyújtani.

4. A felvilágosultság és a védekezés

A magyar fiatalság a világ országaihoz képest viszonylag felvilágosult, de mint ahogy azt több példa is mutatja ez kevés a biztonságos nemi kapcsolathoz. Az iskolai felvilágosító programok nem eléggé hatékonyak (valószínűleg kis számuk miatt). Több fejlett országban a szakemberek és kormányzati szervek jelentős erőfeszítéseket tettek és tesznek a serdülőkori szülések visszaszorítása érdekében. A hangsúly a védekezésre tevődött át. A kockázatot nem a túl fiatalon megkezdett szexuális élet jelenti, hanem a serdülőnek a szexuális élet során tanúsított meggondolatlansága, a fogamzásgátló eszközök alkalmazásának felelőtlen elutasítása.

5. Gyerekvállalás, házasság

Nem múlik el hét úgy, hogy ne hallanánk tizenévesek abortuszáról, házastárs nélküli gyerekanyákról. A felelőtlenül élt nemi élet következményeivel a fiatal lány gyakran nem tud mit kezdeni, vagy pusztán fél orvoshoz vagy a családjához fordulni. Gyakori, hogy mire mégis megteszi, addigra már veszélyessé válik az orvosi beavatkozás, így a gyermekét ki kell hordania. Házasság tekintetében az elmúlt években csökkenő tendencia tapasztalható. A kérdőívünk eredménye alapján a mai fiatalokban meg van az igény a házasságra, de kérdéses, hogy felnőve hogyan döntenek majd.

6. Gyerekvállalás következményei

A fiataloknak is szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy egy gyermek felnevelése nagy felelősséggel jár, életüket gyökeresen megváltoztatja.

7. Probléma-e a fiatalkori szexualitás? Milyen megoldások lehetségesek?

A gyermekkori, fiatalkori szexualitás egyértelmű összefüggésben van a korai nemi érésel.

A biológiai érésel párhuzamban egyre fokozódik a vonzalom a másik nem és a testi örömeik iránt. Az első nemi aktus élményei meghatározóak lehetnek a jövőre nézve. A fiatalok a tudatlanság, titkolózódás, szégyenérzet miatt könnyebben sodródhatnak labilis, bizonytalan kapcsolatokba. Ez további életútjukat, társadalmi beilleszkedésüket hosszú időre, akár véglegesen is meghatározhatja.

A hatékony iskolai felvilágosítás hozzájárulhatna a nem kívánt szülések arányának csökkentéséhez is. Az oktatásnak nagyobb hangsúllyal kellene foglalkoznia a terhesség időbeni felismerésének fontosságával, annak bekövetkezére utaló jelekkel, tünetekkel. Tudatosíthatná az orvosi vizsgálatok fontosságát, hiányának veszélyeit, következményeit. Ahhoz azonban, hogy a fiatal lányok bizalommal forduljanak az orvoshoz, részben az orvosok szemléletmódjában is változásnak kell beállnia, részben szükség lenne olyan családtervezési központokra, amelyeket a fiatalok felkereshetnének anélkül, hogy arról környezetük, szüleik tudomást szereznének. Ha pedig a fiatal nők mégis tanácsot kérnek az orvostól, védőnőtől, akkor sok esetben a konkrét fogamzásgátlási segítségnyújtás helyett a fiatalkori szexuális életet általánosságban elítélő válasszal találkozhatnak.

A kérdéskör mindazonáltal nagyobb teret igényel a tömegkommunikációban. A tömegtájékoztatás, a megfelelő nevelés, a gondos felkészítés a nemiségre, meghatározó tényezője lehet a probléma megoldásának.

Az első és legfontosabb lépésként a társadalomnak kell nyíltabban kezelnie a kérdést. Ha a fiatalkori szexualitás, mint téma felszabadulna, beszélgetések, műsorok tárgyát képeznék, akkor a diákkorúak is könnyebben fordulnának kérdéseikkel a felnőttekhez. Emellett a téma szabadabbá tétele az információ-áramlást is előrelendítené. Már gyerekkorban megismerkednének a védekezés fogalmával, lehetőségeivel, módjával. Ha ezek bekövetkeznének, akkor mire a fiatalok eljutnának az első nemi aktus idejéig, már olyan ismeretekkel rendelkeznének, amelyek felhasználásával a szexualitás (fiatal korban is) biztonságos. És innen kezdve az, hogy hány évesen kezd nemi életet élni, mellékessé válik. Egészségügyi következmény nélkül a fiatalok szexualitása miért lenne elítélendő?

Szexualitás és párkapcsolatok

Muhari Andrea, Tarcsa Gábor, Velkei Róbert

Pályázatunk címe igen szerteágazó témakört foglal magába. Nem lehet és nem is érdemes az összes lehetséges területre kitérni, már csak a leszűkített terjedelem miatt sem. Épp ezért a számunkra legfontosabb, s talán mindenre nézve általánosnak mondható dolgokkal szeretnénk foglalkozni. Életből vett példáinkkal, saját tapasztalatainkkal a problémákat nyilván nem tudjuk megoldani, viszont ezek fontosságára próbáljuk felhívni a figyelmet.

Szexualitás

Ahogy a történelmi korok és a bennük élő emberek erkölcsi és társadalmi normái változtak, úgy változott a társadalom véleménye is ebben az intim, ugyanakkor abszolút hétköznapi témában.

Nagy ellentmondásokat talál az ember, ha a dolgok mögé néz, és megpróbálja beleképzelni magát az egyes korok nem éppen megszokott világába. Furcsa, meghökkentő, különleges szokásokkal és normákkal ma is találkozunk. Ahány civilizáció, vallási irányzat van, mind máshogy ítéli meg és fogadja el azt a folyamatot, amely az emberi lét egyik legalapvetőbb folyamata. Lehetetlen ezek mindegyikét lajstromba venni, és külön mindet elemezni.

Hozzáink legközelebb úgy is saját korunk, saját civilizációink és saját társadalmunk által alkotott vélemények és véleménykülönbségek állnak a legközelebb. A legfontosabb, hogy ezekről beszéljünk, ezeket ismertessük, hiszen ezek befolyásolják saját nézeteink, saját értékrendünk kialakulását. Először azt kell megvizsgálnunk, hogy maga a szó: szexualitás, mit jelent.

Az utóbbi korokhoz képest kitért értelemmel bír, sokkal nyitottabb, természetesebb lett.

A "szélsőségek" képviselői is lehetőséget kapnak, hogy beilleszkedjenek a "normális világba", a "normális emberek" közé. De kik is ezek a normális emberek, és miért különböznek azoknál, akik máshogy élnek, más normákat, más érzelmeket képviselnek? Az normális, hogy minden ember számára más a természetes, és az elfogadott, de az már érdekes, ha valaki emberi tulajdonságait szexuális hovatartozása alapján ítéli meg, alkalmazza vagy közösi ki. Természetesen vannak abszolút szélsőséges, természetellenes, emberhez nem méltó viselkedési "normák", melyeknek egy közösségben sincs helyük, de korántsem egyszerű eldönteni, hogy hol és mi alapján húzzuk meg a határt.

De tegyük most félre a szélsőségeket. Érdekes, hogy még ma is vannak olyan emberek, akiket felháborít, megbotránkoztat vagy egyszerűen csak zavarba hoz ez a téma. Miért kap ez olyan megkülönböztető szerepet? Miért félnek róla beszélni az emberek? Egy valami azonban biztos: bármennyire is lesznek a szexualitással kapcsolatos vélemények társadalmilag elfogadottak, a szexualitással kapcsolatos problémák továbbra is megfoghatatlanok, hála a különböző nemibetegségeknek, egyre súlyosabbak és leküzdhetlenebbek lesznek. Véleményünk szerint mindenkinek voltak, vagy vannak kisebb-nagyobb problémái, gátlásai, belső félelmei. Pályázatunk egyik célja felhívni ezekre a figyelmet, bebizonyítani, hogy senki sincs egyedül, és valakire mindenki számíthat. A társadalmi előítéleteken pedig felül kell emelkednünk, s meg kell tanulnunk beszélni a problémákról, amelyek bármilyen furcsák vagy kínosak is.

Kérdőíveket osztottunk szét egy közép- és egy főiskolában. A kérdésekre kapott válaszok közül a fontosabbakat emeltük ki, melyek a legtömörebben magukban hordozzák a korosztály véleményét, személyes párkapcsolataikat illetően. A kérdésekre kapott válaszokat a következőkben ismertetjük.

Szexualitás és párkapcsolat

(Kérdések és válaszok)

1. Mikor vesztetted el a szüzességedet?

a:	a 14. év alatt	8 %
b:	a 15.-16. év között	31 %
c:	a 17.-18. év között	37 %
d:	a 18. év felett	13 %
e:	még szűz vagyok	11 %

Az eredmények meglepően jó arányokról tanúskodnak. Véleményünk szerint is a 17-18 éves kor a legideálisabb az első szexuális együttlét "lebonyolítására". Erre a korra már a legtöbb fiatalnak szüksége van a nemi együttlétre, és legtöbben már képesek egy igen felelősségteljes, nem kevés veszélyt rejtő kapcsolatra. Talán az első az, amely minden ember számára emlékezetes és felejthetetlen élmény. A legfőbb a partner megválasztása, amelyen nagyon sok minden múlik. Az első együttlétet mindenki másképp éli át, van, akinek élete legszebb élménye marad, de van olyan, aki örökre fájdalommal gondol vissza rá. Bár sokan elkapkodják, a legtöbben az optimális életkorban, megfelelő körülmények között, és ami a legfontosabb, ha nem is az igazival, de egy normális partnerrel kerülnek össze. A különböző külső testi hibák, a belső gátlások miatt sokan képtelenek egy normális párkapcsolat lebonyolítására. Ezek egy része megundorodik a nőktől (férfiaktól), és egész életében magára marad, vagy érzelmeiktől mentes kapcsolatokat keres magának (pl. prostitúció). A lelki problémákon kívül súlyos fizikai következményei is lehetnek annak, ha valaki túl korán "kóstol bele az életbe", ezek elhomályosíthatják a büszkélkedés céljából szerzett boldogságot.

2. Mennyire foglalkoztatott, hogy megfelelsz-e partnered elvárásainak?

a:	nagyon	32 %
b:	nem foglalkoztatott, mert nem érdekelt	19 %
c:	nem foglalkoztatott, mert biztos vagyok	4 %

d:	magamban voltak kisebb-nagyobb gátlásaim, de leküzdöttem őket	45 %
----	---	------

Szinte minden fiatal átéli előbb-utóbb a gátlásokkal való küzdelmet. Szükséges velejárója ez a tinédzserkornak, mégis sokuknak okoz olyan emlékeket, melyek egy életen át kísértenek. Az első együttlét alkalmat ad egy párnak, hogy egy "másik oldalról" ismerjék meg egymást. Nyilván mindenki számára várt pillanat ez, de a boldogság mellett rengeteg szorongást is rejthet. Testi adottságainkon nem változtathatunk bármilyen mértékben, így esetleges ilyen irányú gyengéinket csak úgy tudjuk legyőzni, ha feldolgozzuk magunkban. De megy-e ez mindenkinek? A felmérés szerint a fiatalok igen nagy százaléka nagyon tartott attól, hogy nem felel meg partnerének. Hogy miért? A választ a mai fiatalság kapcsolatrendszerében kell keresnünk. A másik nem elég mély szintű ismerete, a bizalom (s gyakran a szerelem) hiánya mind-mind elgondolkodtatják az embert, mennyit mutasson meg magából. A másik lényeges ok az, hogy az egyik nem "kibeszéli" a másikat. A fiúk gyakran szívesen beszélnek barátnőjük intim pillanatairól (sokszor már csak felvágásból is). Közben talán nem is sejtik, hogy hány lány ismeri már barátnőjüknek köszönhetően jellemzőiket (centiméter pontossággal). Nem lehet mindenki ennyire biztos magában: (4%). A többség vagy az érdektelenséget választja, vagy leküzdöi gátlásait, de előbb-utóbb elfogadja ezt a helyzetet úgy, ahogy van.

3. Milyen mértékben befolyásolják érzelmeid a szexuális életedet?

a:	egyáltalán nem befolyásolnak az érzelmeim	42 %
b:	számítanak az érzelmeim, de a vágyaim néha elnyomhatják őket	49 %
c:	csak egy mély és őszinte kapcsolatban tudom elképzelni	9 %

Azt már jeleztük, hogy az első együttlét során meglehetősen fontos, de mindenképpen meghatározó az érzelmi háttér és a kölcsönös bizalom. Sokaknál ez megmarad és partnerük megválasztásánál a külső értékek mellett a belső is dominál. Természetesen nem az egy éjszakás kalandocskákról beszélünk, amelyek általában spontán jönnek létre, hanem a kölcsönös ismeretségen alapuló kapcsolatokról. A legfontosabb mégis az lehet, hogy mindkét fél tisztában legyen a másik elvárásaival, ismerje azokat, és ne érje meglepetés. Ne ringassuk se partnerünket, se saját magunkat illúziókba, és akkor egy kapcsolatunkat se fogjuk megbánni. Sok olyan ember (általában fiú) van, aki örömmel használja ki partnerei naivságát, és elhitheti velük, hogy érzelmei valódiak. Az illető ezután addig manipulálhatja "kedvese" érzelmeit, ha csak egy kicsit is ügyes, amíg meg nem unja, és kerít magának egy újabb játékszert. Az ilyen könnyen befolyásolható emberek nagy része meg is érdekli, hogy szenvedjen, hisz egykor kezében volt a lehetőség, hogy befolyásolja saját életét, de túl gyenge volt hozzá. Nem kizárt, hogy arra van szükségük, hogy valaki irányítsa őket. Sokan viszont elfelejtik, hogy fiatalok, és szeretik lekötöni magukat nagyon hosszú időn keresztül egy partner mellé. Az ilyen kapcsolatoknak is megvan a maguk szépsége, de semmi szükség arra, hogy valaki fiatalon szűk korlátok között senyvedjen, mert ez a kapcsolatot is meg fogja mérgezni. Véleményünk szerint itt is az arany középut a legmegfelelőbb, amely egy érzelmeikkel tűzdelt, laza kapcsolatot jelent.

4. Kiket avatsz be intim életed titkaiba?

a:	szüleimet	12 %
b:	barátaimat, barátnőimet	59 %
c:	külső segítséget veszek igénybe	0 %
d:	senkit	20 %
e:	jelenlegi partneremet	9 %

Nem meglepő, hogy a legtöbb fiatal barátaival/barátnőivel beszél meg gondjait/élményeit, hisz a baráti társaság mint közeg meghatározó jellegű. A mai világban a tinédzserek jóval tájékozottabbak szexuális téren, mint régen, de gyakran nekik is segítségre van (lenne) szükségük, így nem biztos, hogy tudnak egymásnak felelősségteljes tanácsot adni. A bajt az jelenti, hogy a legtöbb fiatal épp a gondjait nem beszéli meg másokkal, inkább "más részleteket" hangsúlyoznak ki. Ez egyrészt érthető, hisz ki szereti gyengéit, bizonytalanságát felfedni? Az viszont már elgondolkodtató, hogy megszokottá váltak az egyéjszakás kapcsolatok, és sok lány egyáltalán nem szégyelli, ahogy bánnak vele. A fiúk között már sporttá, versennyé, kötelező jellegűvé vált az "ismerkedés". Ha valaki nem akar "lemaradni" társai mögött, már csak azért is szerez magának barátnőt (még ha ez nem is tudatosul benne), vagy ha nem megy, hát kitalál egy-két jó történetet. Egyre kevésbé érzik úgy, hogy szüleikhez fordulhatnak, az egyébként egyre sokrétűbb segítségnyújtásokat (pl. telefon) pedig egyáltalán nem veszik igénybe.

Marad hát a fiatalság a fiatalságnak. De elég ez? Amíg nem lesz többre igény, addig biztos.

Vélemények különböző témákról

A fiatalok igen nagy százaléka fontosnak tartja a védekezést, viszont köztük is sok olyan akad, aki nem tud mindig úrrá lenni szexuális vágyain, s nézeteit, elveit félretéve könnyű szívvel kockáztat. Valószínűleg ő is tisztában van a rá leselkedő veszélyekkel, s tudja, hogy nem csak saját magát teszi ki ezeknek, hanem partnerét is, de mégis belemegy.

1. Hogyan védekezel?

a:	óvszerrel	44 %
b:	tablettával	28 %
c:	megszakítással	22 %
d:	nem védekezek	6 %

A szexualitás nélkülözhetetlen eszközeivé váltak mára a különböző védekezési módszerek. Több igen fontos és kellemetlen tényező kiküszöbölhető a segítségükkel. A paletta ma már széles körű, és ami még ennél is fontosabb, szinte mindenki

számára megfizethető. A fiatalok legnagyobb ellensége a korai terhességen kívül az AIDS, amelynek közelségéről a következő pontban számolunk be. Az AIDS-en kívül számos nemi betegség és szexuális érintkezés útján elkapható betegség van, ezért a biztonság a legfontosabb. A fiatalok nagy többsége eléggé felvilágosult, és komolyan veszi a fennálló veszélyeket, tehát védekezik. A védekezés milyensége sem utolsórendű, hisz az óvszert leszámítva, ami teljes biztonságot nyújt, nagyon sok módszer van még, melynek többsége "szakosodott", tehát általában fogamzásgátlás céljából kerül forgalomba. Nem lehet, és nem is szabad megbízni senkiben, akit nem ismer elég régóta az ember.

Mint már említettük, az óvszer a legbiztonságosabb, de ebből sem árt egy megbízható márkát használni. A megkérdezettek többsége is ezt használja, ami azért megnyugtató. A hosszabb kapcsolatban, ahol megvan a kellő ismeretség és bizalom, hisz a különböző betegségektől sem kell tartani, a fiatalok többsége fogamzásgátló tablettákkal védekezik.

Probléma akkor lép fel, ha a pár nem védekezik, hanem a fiú "egy bizonyos képességére" bízzák magukat. Ez a képesség nem más, mint a megszakítás. Nagyon veszélyes és felelőtlen formája a védekezésnek, hisz senki sem lehet biztos benne, hogy "a film nem kap fényt", és egy férfinak is lehetnek gyenge pillanatai. A megkérdezettek igen nagy százaléka használja ezt a módszert, ami már inkább elgondolkodtató.

2. Mennyire érzed közelinek a nemi betegségek (az AIDS) veszélyét?

a:	egyáltalán nem érzem közelinek	9 %
b:	megvágatom a partnereimet	32 %
c:	szerintem bárki megkaphatja (védekezni kell)	38 %
d:	senkiben sem bízok meg (nem akarok egy kellemes félóra miatt egy életen át szenvedni)	21 %

AIDS: a fiatalság, az emberiség egyik legfélelmetesebb ellenségévé nőtte ki magát. A kór halálos, csak a szenvedés nyújtható meg a különböző orvosságokkal. A médiának köszönhetően kellő figyelemmel tekintenek már rá, és senki sem legyint a szó hallatán. Köztudott, hogy fertőz, és öl nemtől és kortól függetlenül. Ez indokolhatja, hogy a társadalom talán legveszélyeztetettebb korosztálya is ráébredt közelségére, ahogy ez a válaszok arányából is látszik. A fiatalság elfogadta, tudomásul vette jelenlétét, ami sok mindennel magyarázható. Egy biztos, hogy itt van, és terjed. Kítűnő táptalaj számára a prostitúció, a fertőzött injekciós tű és a biszexualitás. A tünetek nem egyből jelentkeznek, és vannak, akik csak hordozzák a súlyos kórt, anélkül, hogy tudnának róla. Mindenki ki van téve a veszélynek. Nem érdemes az óvszeren spórolni, hisz ez az egyetlen módszer a fertőzés elkerülésére, ha kényelmetlen is, hisz az ember sokkal többet fizethet utána, az életét.

3. Mit gondolsz az abortuszról? (nők)

a:	elítélem, mert ellenkezik az elveimmel	28 %
b:	elítélem, de tudom, hogy vannak olyan esetek, amikor szükség van rá	37 %
c:	nem ítélem el	35 %

Nagyon megoszlanak a női vélemények az abortuszról. Minden bizonnyal sokféleképpen lehet értelmezni ezt az orvosi beavatkozást. Van, aki gyermekgyilkosságnak, van aki egyszerűen orvosi műtétnak nevezi. Nem a mi feladatunk eldönteni, hogy kinek van igaza. Mi csak a saját korosztályunk helyzetébe tudjuk beleképzelni magunkat. Igaz, ami igaz sok esetben szükség van erre a szörnyű beavatkozásra, de ezek az esetek kellően indokoltak. Ha a dolgok mögé nézünk, és megpróbáljuk beleképzelni magunkat a születendő gyermek, és mindenekeelőtt az anya életébe, aki néha még a középiskolát sem fejezte be, elgondolkozhatunk, és nézeteink is megváltozhatnak. Egy gyermekkori hiba miatt menjen tönkre két ember élete? Nem hisszük, hogy ez ilyen egyszerű, de egy valami biztos: nem ítélekezhetünk mások felett, amíg nem éltük át azt, amin ők mentek keresztül.

4. Mi a véleményed a prostitúcióról? (férfiak)

a:	elítélem, mert érzelmeiktől mentes	17 %
b:	megértem, hogy vannak olyan férfiak, akiknek erre van szükségük	15 %
c:	nem akarok tudomást venni róla	43 %
d:	közömbös számomra	25 %

Az "ősi mesterség" üzöit mindig is vegyes megítélés kísérte. Szerencsére tizenéves korában kevés fiú veszi igénybe szolgáltatásaikat. Érdemes elgondolkodni azon, hogy azok a felnőtt férfiak is voltak fiatalok, akikből ma megél ez az iparág. Valami eljuttatta őket ide, ez rossz házasságtól kezdve sok minden lehet. A válaszok érdekes eredményeket adtak. A legnagyobb százalék a "félrenézés" választotta, vagy mert nem tud, vagy mert nem akar állást foglalni. Lehet, hogy csak azért, mert nem tudnak eleget? Ha egy pillanatra átélnek a prostituáltak megaláztatásait, félelmeit, kiszolgáltatottságaikat, könnyebben menne a választás.

Párkapcsolatok (Fiú)

Igen nehéz, sőt lehetetlen általánosságban beszélni a férfiak és nők közötti kapcsolatokról, még akkor is, ha csak az egyik oldalt próbáljuk bemutatni. Természetesen minden férfi más, máshogy gondolkodik, más normákat, ideálokat követ. A párkapcsolatokat is rengeteg osztályba sorolhatjuk, különíthetjük el. Világos tehát, hogy nem lehet erre a tág fogalomra egy megköpött sablont húzni.

Hogyan is gondolkodik egy férfi? Mit vár egy kapcsolattól? Mit vár a partnerétől? A mai világban, a mi társadalmunkban, és legfőképpen saját korosztályunkban ezek igazán elgondolkodtató kérdések. A férfiak, ha lehet ebben a korban férfiaknak nevezni őket, a legtöbb esetben eltérően gondolkodnak a nőktől. Kevesebbet foglalkoznak az érzelmeikkel, számukra egy

partner meghódítása nem más, mint kihívás, kaland vagy egy új trófea begyűjtése.

A kapcsolat is sokszor érzelmektől mentes, csupán szexuális vágyaik kielégítésére szolgáló sima biológiai folyamat, vagy csak "feszítés a haverok előtt". Nem képes mindegyikük komoly, felelősségteljes kapcsolat kiépítésére, mert sokan közülük még nem érettek meg rá. Ezek a kapcsolatok nem hosszú életűek, és általában mindkét fél tisztában van partnere elvárásaival, tehát senki sem hibáztatható a felületes együttlét miatt. Sok lány van ezzel ugyanígy, de hozzá kell tenni, hogy a nők erre a korra jóval érettebbekké és megbízhatóbbakká válnak, mint mi férfiak. Érdekes megnézni, hogy a legtöbb srác mi alapján választja ki magának a számára megfelelő partnert. Természetesen az ezek nagy többségében a külső dominál, de ezen nincs is semmi kivétlni való. Az alak, elsősorban a formás popsi és a mell vizsgálata után a belső értékek következnek, ha már egyáltalán lehet ilyenekről beszélni. Sajnos a kettő nem minden esetben társul egymáshoz. A külső vizsgálata után, sok esetben befejeződik a mustra, és megkezdődik a kezdeményezés. A továbbiakat a fantáziátokra bízuk.

A sok; felületes, egyéjszakás kalandoscskák mellett ott vannak a hosszú szenvedélyes, vagy inkább nyomasztóvá vált, leginkább házasságra emlékeztető kapcsolatok is. Annak sincs értelme, ha az ember idő előtt kötelezi el magát. Most ebben az időszakban kell szórakozni, és azt sem szabad hagyni, hogy a megszokás legyen úrrá rajtunk.

Véleményünk szerint, valahol a két véglet között kell lennie legmegfelelőbb formának, amely sem túl felületes, sem túl mély, mégis mindkét fél számára örömet, izgalmat és szenvedélyt eredményez.

Interjú

Különleges interjú következik: egy homoszexuális fiúval készítettük. Sokan bizonyára nem hiszik ezt el elsőre, mivel kissé nehezebb egy ilyen riportot összehozni, mint például egy pszichológussal készültet.

A véletlennek köszönhetjük, hogy alkalmunk nyílt megvalósítani a beszélgetést, arról viszont, hogy ki ő, valamint milyen viszonyban áll velünk, saját kérésére semmit sem közölhetünk.

- Mikor tudatosult benned, hogy homoszexuális vagy?
- Nem tudok konkrét dátumot vagy életkort mondani, inkább fokozatosan jöttem rá elég korán, de... kb. 7.-8.-os koromra lettem biztos benne.
- Milyen érzés volt ez? Úgy értem, volt vele büntudatod? Bocs; de nem találok jobb szót...
- Nem hiszem, hogy egy heteroszexuális bele tudná magát élni ebbe. A legrosszabb az volt, hogy nem tudtam beletörődni, sokáig próbáltam változtatni magamon. Nem értettem, hogy "miért én?", és amikor lépten-nyomon viccet csinálnak a buzikból, sokáig azt hittem, bennem van a hiba. Ezért nem tudta rólam senki...
- Szüleid sem?
- Egy ilyen világban egy szülőnek sem vágyálma, hogy fia homokos legyen.
- Szégyelled másságodat?
- Nem! Mondja már meg nekem valaki, hogy mit szégyelljek?
- Szerinted minek köszönhető a melegekről kialakult kép?
- Az, hogy egy meleg szívesen ráugrana akármelyik férfira?
- Igen.
- Elég összetett dolog ez szerintem, egyrészt alaptalan, másrészt könnyen lehet alapja.
- Attól, hogy valaki meleg, még nem feltétlenül mászik rá fűre-fára, ettől még emberek vagyunk érzésekkel, vágyunk a szeretetre és egy igazi társra.
- És mi adhat alapot?
- A társadalom hulladéknak tart minket, vagy bohócoknak, akik csak a szappanért tudnak hajolgatni. Lehet ilyen körülmények között normálisnak maradni? Hidd el, nagyon nehéz! A gond az, hogy nem lehet nyíltan csinálni semmit, mert csak rossz sülné ki a végén. Titokban kell ismerkednem, félve attól, hogy összevernek, és egész életem romba dől. Titkon
- lehet ugyan valakim, de csak az emberektől távol lehetünk együtt. Sok melegben ez élesíti fel azt, hogy érzelmektől mentesen lefeküdnének valakivel, ha lehetőségük nyílna rá.
- Volt már "kellemetlen élményed"?
- Most mondhatnám azt, hogy eddigi életem kellemetlen volt, viszont... (hosszú szünet) Minden egyszerűbb lenne, ha heteroszexuális lennék, de nem vágyok rá. Nem is tudnék megváltozni. Így születtem, nem én választottam ezt a sorsot. Szóval... még sohasem vertek meg, vagy bántottak az utcán, de ezt csak magamnak köszönhetem... ügyesen titkolom!
- Köszönöm a beszélgetést.

Záró rész

Egy pályamű befejező sorait megírni sokkal nehezebb, mint sokan gondolnák. Rengeteg munka fekszik ebben a pályázatban, és jó lenne tudni, hogy jól sikerült, másoknak is tetszene. Persze mindig mindenben lehet javítani; de alapjában véve olyan lett, mint terveztük. Írás közben nagy hangsúlyt helyeztünk arra, hogy reális módon ábrázoljuk, mutassuk be a fiatalság helyzetét. Ennek köszönhető, hogy munkánk gerincét kiértékelések képzik.

Sajnos azt tapasztaltuk, hogy észrevételeink környezetünkről igazak. Ez ellen mi annyit tehetünk, hogy leírjuk véleményünket, és reméljük, hogy egyre többen gondolkodnak másképp.

A mai társadalom és a fiatalság

"Rohanó világunkban már

a családi környezet sem olyan,

mint évtizedekkel ezelőtt.

Fiatalkorú bűnelkövetők Székesfehérváron

Izsák Máté János, Kövecses Szabolcs, Sarok Károly, Szabó Tamás Olivér

I. Bűnelkövetők

A gyermekkorú bűnelkövetők

Magyarországon magas a gyermekkorú bűnelkövetők száma. Az alábbi grafikonról leolvasható az 1997-ig terjedő tízéves időszak statisztikáinak alakulása.

A grafikon, csekély hullámzástól eltekintve viszonylag állandó. Ez szomorú tény, hiszen közben megtörtént egy rendszerváltás, és két kormány is ígérete szerint azon dolgozott, hogy minden fajta bűnözést visszaszorítson. Rendkívül meglepő adatokra bukkanhatunk, ha rápillantunk a gyermekkorú elkövetők korcsoportos megoszlását ábrázoló diagramra.

A 13-14 év közötti korosztály bűnelkövetői teszik ki a legnagyobb részét a bűnöző csoportnak. A négy kategória közül kettőben csökkenés, kettőben növekedés tapasztalható 1993-1997-es évek számadatainak összehasonlításakor. Sajnálatos, hogy a legfiatalabb elkövetők vannak egyre többen Magyarországon. Feltűnően nagyra nőtt 1997-re a 10 év alatti bűnelkövetők száma, meghaladta a 11 és 12 évesekét is.

A gyermekkorú bűnelkövetők leggyakrabban vagyoni elleni bűncselekményekben vesznek részt. Az alábbi táblázatban a vagyoni elleni bűncselekmény-csoporton belül három bűncselekményt emeltünk ki és ábrázoltunk.

Látható, hogy a lopást elkövetők teszik ki a vagyoni elleni bűncselekmény elkövetők nagy hányadát. Be-töréses lopásban leginkább bűn-segédi részt vállalnak. Az ilyen elkövetőknek szintén magas az aránya. A rablást elkövető vagy rablásokban résztvevő gyermekkorúak száma valószínűleg azért alacsony, mert testi gyengeségük nem teszi lehetővé az erőszakot.

A fiatalkorú bűnelkövetők

A fiatalkorú elkövetők számának alakulásáról az alábbi grafikon tájékoztat minket, mely egy tízéves időszakot mutat be.

Az értékek folyamatos emelkedést mutatnak 1992-ig, ahonnan pedig lassú, de egyenes visszaesés tapasztalható. 1997-re sajnos ismét enyhe emelkedés a jellemző, de a csökkenő tendencia várhatóan folytatódni fog.

Sikerült találkozunk egy illegális tevékenységet folytató fiatalemberrel. Néhány hónapja töltötte be a tizennyolcadik életévét, és mivel állítása szerint már évek óta jut pénzhez törvénytelen módon, interjút készített vele, hogy megtudjuk, milyen egy bűnöző mint magánember.

- Hogyan kerültél kapcsolatba a bűnözéssel?
- Ez vicces kérdés. Nem jött szembe az utcán, he-he. Azt hiszem, a környezetemben tapasztaltam ilyesmit először.
- Milyen környezetre gondolsz?
- Hát, itt a környékre. Ez a város az otthonom, itt nőttek föl. Minden helyet, minden embert ismerek, aki számít. Csak rájuk támaszkodhatok, amikor a városban vagyok.
- Ők olyan emberek, akikben megbízol?
- Más az üzlet, és más a barátság. Egy régi, bevált üzleti partnerben jobban bízom, ha üzletről van szó, mint egy barátban. Egy barát úgy gondolhatja, hogy többet megengedhet magának. Az üzletben nincs így.
- Mivel foglalkozol?
- Iskolába járok, ha-ha.
- Na jó, de mit csinálsz, ami nem egészen törvényes?
- Ez kényes kérdés. Sokféle dolgot csinállok. Annyit elárulok, hogy a legtöbb pénzt orgazdaságból szerzem. De szigorúan tartom magam ahhoz az elvemhez, hogy semmi "kemény" áru. Fegyver, drog vagy ilyesmi. Baromi veszélyes! Egy pillanat alatt felfalnak a "nagyhalak".
- Kik ezek a "nagyhalak"?
- Figyelj, nevekre ne is számíts! Egyébként sem ismerhetem mindet. Én azokról tudok, akik ezen a környéken kezdték, és akit az elmúlt tizenöt évben megismerhettem. Ők olyan emberek, akik már csak a szájukkal keresik a pénzt: parancsolnak, üzennek, üzletet kötnek. Saját embereik vannak, akiket megfizetnek, hogy az érdekeiket védjék, ilyen vagy olyan módszerrel.
- Te milyen régóta tudsz fennmaradni "kishalként"?
- Phú, már van az hat éve is.
- És ez sok?
- Eléggé. Legalábbis arra elég, hogy ne taposhasson akárki a sárba. Persze még mindig sokan megtehetik, de korántsem annyian, mint a letelején.
- Hogyan tudtad ezt elérni?
- Ésszel. Lehet, hogy furcsán hangzik, de színtiszta ész kellett csak hozzá. Na, jó egy kis szerencsével fűszerezve.
- Ne haragudj, de biztos voltak nálad okosabbak is, akik lekerültek a plakátról...
- Persze. Csakhogy nem az IQ-ra gondolok itt, hanem a racionális, mérlegelő gondolkodásra. Én mindig felmértem a céloimhoz az erőmet, aztán ennek megfelelően láttam neki. Nem lehet csak úgy belecsapni a dolgokba.
- Mit kell tenni?
- Először is szimatolni. Szimatolni, hogy nem köpsze-e bele más levesébe, vagy nem zavarod-e meg valakinek a köreit az akcióval. Mert ha így van, akkor visszaüt a dolog, az száz! Aztán mindent el kell tervezni. Ki van benne, ki tud róla, és mennyit. A gondosan adagolt információ a megfelelő személyeknek fél siker. Szinte maguktól teszik a dolgukat. Aztán, ugye, mindent meg kell tudni az árurol: honnan jön, hogyan jön, mikor, ki szállítja, hol lesz a találkozó, ki lesz ott, meg ilyenek.
- És mi van, ha dugába döntik a kimunkált tervedet?
- Eleinte dühös az ember, de megint mondom, gondolkodni kell. Ki és miért tette, amit tett? Ellenem, vagy csak úgy? Kinek

- az embere? Vannak kapcsolatai? Ha ilyesmiket megtudok, akkor már nagyjából el tudom dönteni, hogy mit tegyek.
- Te megbízol az üzletfeleiben?
  - Á, már rég a kampón lógnék! A bizalmatlanság olyan alapvető formula, amit sohasem szabad figyelmen kívül hagyni. Ha üzletről és pénzről van szó, akkor se bizalom, se kegyelem.
  - Mire használod az ismeretségeidet?
  - Ez eléggé bonyolult. Alapvető, hogy információkat cserélünk. Ezen kívül üzletről is szó lehet egy idő után, ha mindketten akarjuk. Aztán a leggyakoribb, hogy csak hivatkozunk egymásra. Tehát azt mondom valakinek, hogy kérdezze meg a haveromat, ő majd fedez leszem. Ilyenre mindig csak a magánál befolyásosabb ismeretségeket használja az ember. A lényeg ott van, amikor az ismerős tényleg rábólint a kérdésekre velem kapcsolatban, vagyis "bevéd" engem.
  - Mit tudnak a szüleid az ügyeidről?
  - Anyu csak annyit, hogy alig kérek pénzt otthonról. A fater tudja, mit csinállok, de persze semmi konkrétat nem árulok el.
  - A szüleid mit csinálnak?
  - Anyu otthon van, apu külföldön sofőrködik. Ő is szokott néha "ezt-azt" elvállalni, maradjunk ennyiben.
  - Nem rég töltötted be a tizennyolcadik életévedet. Mit változtat ez meg?
  - Az életkorom miatt most már én viszek el minden balhét, amibe belekeveredek. Ez oké, csak nagyon nagyot lehet "szívni"! Ezentúl még óvatosabb leszek. Egyébként ihatok alkoholt, ez is számít, nem? He-he. Az ismeretségeim, kapcsolataim is másképp állnak majd hozzám, már, amelyiknek van esze. Számolniuk kell azzal, hogy én már másképp döntök bizonyos helyzetekben.
  - Milyen helyzetekre gondolsz?
  - Nem hiszem, hogy el fogok járni üvegeket berugdalni, mert ha pont jön egy zsernyák, akkor nekem kampec. Mindent rám varrnak! Ehhez még hozzá kell szoknom.
  - Milyen volt eddig? Hogyan látod a fiatalok bűnözését?
  - Az egésznek az alapja a bandázás. Az ember felnő egy környéken, mint én itt, és megismeri azt általános iskolában, de lehet, hogy már az óvodában a helyieket. Bekerül egy haveri körbe, szó szerint együtt nő fel velük.
  - Milyen egy banda?
  - Sokféle van. Van, amelyik az erőszakos "poénokra" hajt, van, amelyik bulizni jár, van, amelyikben csak együtt lógnak. De a legtöbb keveri ezeket.
  - Mi az, ami számít egy bandában?
  - Az elismerés. Hogy a többiek előtt megálld a helyed. Nevet akar mindenki szerezni.
  - Hogyan lehet nevet szerezni?
  - Sokféleképpen, bandája válogatja. Részt kell venni a banda összejövetelein, és az általános elvárásnak, meg a pillanatnak kell megfelelni. Ez tényleg akármilyen lehet. Egy korsó sör, vagy egy százkilós fickó ledöntése, egy kirakat berúgása, egy visszapillantó letörése, ilyesmi. Persze az is sokat számít, ha kihúzol egy havert a bajból. Sokan bármire képesek, hogy elismerést vívjanak ki maguknak, és így esetleg "feljebb" kerüljenek.
  - Ez a "feljebb" lehet, hogy inkább "lejjebb", nem?
  - De igen, igazad van. A legjellemzőbb, hogy ezek a srácok kallódnak. Sodrórúgnak, egyre mélyebbre kerülnek, ahogy egyre több embert ismernek, egyre több információjuk van.
  - Az információ nagyon fontos.
  - Ezt hogy érted?
  - Hát, úgy ahogy az okos szakemberek. Az információ világában élünk, ha tudsz valamit, annak értéke van. Hogy mekkora, az már a körülményektől függ.
  - Szerinted miért szegi meg sok fiatal a törvényt?
  - Egyértelmű okot látok rá. Szerintem tizből kilenc a luxuscikkekért csinálja. Menő dzseki, nadrág, póló, cipő, mobil, meg ilyenek. Egyszerűen azért lop vagy csencsel, mert kell a pénz a "vakításhoz". Olyan életmódot élnek, aminek a fenntartásához, vagy a látszatának a fenntartásához pénz kell. Az utóbbi eset - a látszat - a gyakoribb, mert nagyon kevés embernek gazdagok a szülei. Dolgoznak, vagy még munkájuk sincs. Ennek ellenére, vagy éppen ezért, a fiatal jól akar élni.
  - Szórakozni, csajozni akar, amihez sok pénz kell, legalábbis a dolgozó ember szempontjából.
  - Hogy látod ma az alvilág helyzetét itt a városban?
  - Egyre kaotikusabb. Senkiházi figurák olyan dolgokat engednek meg maguknak, amit még a nagyobbak sem, és megússzák. Valahogy kiszámíthatatlanabbak, vadabbak a srácok. Ha nincs egy ismerősöd egy bandában az utcán éjjel, akkor szétverik a fejedet. Ez végül is, eddig is megvolt, csak nem így.
  - Akkor miről van szó?
  - Sok fiatalnak megártott a tévézés. Azt hiszik, valami amerikai gettóban vannak. Bandaháborúk, jelszavak, meg ilyesmi. Pedig szép nyugiban is el lehet itt lavírozni.
  - Térjünk vissza rád! Hogyan képzeld el a jövődet? Folytatod ezt az életmódot?
  - Amíg csak lehet. Nekem így megfelel. Nem hajtok pozícióra, csak a tisztas bevételem legyen meg. Saját lakást, kocsit akarok.
  - Nem gondolod, hogy ezt törvényes munkával is megszerezhetnéd?
  - Viccelsz? Életem végéig gürizhetnék, aztán meg örülhetnék, ha megérem a nyugdíjkorhatárt. Fizetném a fizetésem felét adóba, kapnék valami nevetséges nyugdíjat, aztán felfordulnék néhány év után.
  - Szerinted mi lesz így a társadalommal?
  - Nem tudom, de nem is igazán érdekel.
  - Érdeklém én a társadalmat?

II. Áldozatok, sértettek

Pályázatunk második fő egysége az áldozatokról és az őket ért kárról szól. A bűnözésről nem beszélhetünk anélkül, hogy figyelembe vennénk az áldozatokat. Az elkövetőn kívül csak ők tudnak pontos leírást adni az eseményekről és azoknak körülményeiről.

Gyermekkorú áldozatok

Az alábbi táblázat öt év összes gyermekkorú sértettjét mutatja évenkénti lebontásban, pontos számadatokkal.

Látható, hogy '97-hez képest jelentősen, és öt évet figyelembe véve is komolyan csökkent a gyermekkorú áldozatok száma.

Kevesebb bűnelkövetőnek válnak a gyermekek célpontjává. A grafikon eleinte csökkenés, majd '97-ben durva emelkedés jellemzi. Az ezt követő csaknem ezer fős csökkenés mindenképpen pozitív változás a magyar társadalomban. Valószínűleg a korábbinál hatékonyabb rendőrségi és ügyészi munka áll a háttérben. Bár a legutóbbi számadat még mindig magas (1998-ban 2946 fő), egy határozott folyamat kezdődött el, melynek fenntartása a hatóságok feladata és az egész társadalom érdeke.

A következő táblázat bemutatja a gyermekkorú áldozatok számát 1998-ban néhány kiemelt bűncselekmény esetében.

Egyértelműen kitűnik, hogy a legtöbb gyermekkorú áldozata a vagyon elleni bűncselekményeknek van, kiugróan magas (1512 fő) értéket mutat a diagram. A személy elleni bűncselekményeknek is nagy számú áldozata van, és annak ellenére, hogy össze-hasonlításban a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértetteinek száma alacsony, önmagában mégis rendkívül sok gyermeket jelent. 181 gyermekkorú áldozata volt a '98-as rablásoknak.

Tudomást szereztünk arról, hogy az ismeretségi körünkben bűncselekmény áldozata lett Péter, egy nyolcéves kisfiú. A körülményekről kérdeztük őt és szüleit.

- Mondd el, légy szíves, hogy mi történt veled akkor?
- Délután mentem haza az iskolából, és három fiú odajött hozzám, és azt mondták, hogy ha nem adom oda a pénzem és a tornacipóm, akkor megszűrnak.
- Mivel akarták megszűrni?
- Egy biciskával!
- És mit csináltál?
- Nagyon megijedtem, és el akartam futni, de elkaptak.
- Mi történt ezután?
- Elvették a tornaszákomat és a zsebpénzemet.
- Kihez fordultál segítségért?
- Hazaszaladtam anyuhoz.

A kisfiút láthatóan feldúlta a beszélgetés, ezért édesanyját kértük meg, hogy folytassa.

- Miből vette észre, hogy valami nincs rendben a gyermekével?
- Nagyon szótlán volt, puszi nélkül felment a szobájába. Később vettem észre, hogy nincs meg a tornafelszerelése. Ettől dühös lettem.
- Mi volt a felszerelésben?
- Éppen két napja vettünk egy pár új cipőt meg egy pólót. Tizenötezer forintot hagytam a boltban.
- Hogyan derült ki, hogy mi történt?
- A fiam után mentem. Fél óra beszélgetés után annyit mondott, hogy elvesztette. Én sejtettem, hogy nem így volt, ezért tovább faggattam. Végül elmondta, hogy mi is történt valójában.
- Elmentek a rendőrségre?
- Minek? Úgyse tudtak volna semmit se csinálni. Van elég dolguk.
- És az iskolába?
- Beszéltünk az igazgatóval és az osztályfőnökkel. A tettesek nem ebbe az iskolába jártak. Annyi derült csak ki, hogy 10-14 évesek lehetnek.

Fiatalkorú áldozatok

A következő oszlopdiagram a fiatalkorú sértettek számának évenkénti megoszlását mutatja az 1994-es és 1998-as év között: Megfigyelhető, hogy 1995. óta meg-kezdődött egyfajta csökkenési folyamat, mely az utóbbi öt év legmagasabb, 7805 fős értékéről indult. Ez négy év alatt állandóan csökkent, és 1998-ra a fiatal-korú áldozatok száma már hatezer fő alá esett.

Ezzel a táblázattal szemléltetjük a fiatalkorú sértettek megoszlását egyes kiemelt bűncselekmények esetében az 1998-ban.

A fiatalkorú sértettek közül a legtöbben vagyon elleni bűncselekmények áldozatául esnek. Ez 4037 főt jelent. A személy ellen elkövetett bűncselekmények állnak a lista második helyén. 1998-ban 270 fiatalkorút raboltak ki. Ennél kevesebb (70 fő) fiatalkorú nemi erkölcs ellen követte el bűncselekményt. A grafikon magas értékeket mutat, bár az elmúlt években csökkenő tendencia volt megfigyelhető.

A fiatalkorúak tehát a legkülönbözőbb bűncselekményeknek eshetnek áldozatul. Interjút készítettünk a tizenhét éves Zoltánnal, aki néhány hónapja rendőrségi ügybe keveredett.

- Meséld el, hogy mibe csöppentél bele?
- Buliztam egy jó nevű szórakozóhelyen két barátommal. Nagyon hamar elszálltam az italtól, boros-kólát ittam. Azután belém kötött néhány vagány, és én nem türtöztetem magam, verekedéssé fajult a dolog.
- Megsérültél?
- Csak "nyolc napon túl" gyógyultam, három napig bent tartottak a kórházban.
- Hogyan derült ki, hogy valami nem stimmel az ügyben?
- A rendőrségi nyomozás miatt elrendelt érvizsgálat kimutatta, hogy kábítószer hatása alatt álltam. Én nem fogyasztottam semmilyen "anyagot", és ehhez ragaszkodtam a vallomásomban is.
- Tudomásunk szerint tisztázódtál a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos vádak alól. Hogyan?
- Az ügyészi nyomozás során, néhány összefüggés kapcsán kiderült, hogy az italomba csempészték az anyagot. Bebizonyult, hogy azon az estén több szórakozó fiatal is "beetettek".
- Miért tették ezt?
- Ez egy alapvető fogás, hogy a gyanúlanokat rászoktassák a kábítószerre. A dealer úgy számol, hogy a magát különösen jól érző fiú vagy lány újra visszatér fogyasztani.
- Hogyan zárult az ügy?
- Az én ügyemet a nyomhatóság kezelte, olcsón megúsztam. A verekedés és a kábítószer ügyében is áldozatként

szerepeltem.

III. A gyermek- és a fiatalkorú bűnelkövetők környezete

A család és a környezet hatása döntően befolyásolja a gyermekek jellemfejlődését, ezért mindenképpen figyelembe kell venni az elkövetők családi hátterét.

Gyermekkorú elkövetők családi környezete százalékosan 1997.

Gyermekkorú elkövetők összesen	4287
Apa és anya neveli	75,3%
Elvált szülő neveli	12,4%
Özvegy szülő neveli	2,6%
Életközösségben élő szülő neveli	1,7%
Nevelőszülő, ill. nagyszülő neveli	2,0%
Testvér v. más rokon neveli	0,5%
Nevelőotthonban, intézetben él	5,5%

A gyermekkorú bűnelkövetők száma 1997-ben 4287 volt. Ezeknek a gyermekeknek 75,3%-a két szülővel élt együtt. Ez a szám akkor lehetne alacsonyabb, ha a szülők nagyobb gondot fordítanának gyermekük erkölcsi nevelésére. A szülőkön kívül szükség van még valami másra a családi környezetben, ami biztosítja a gyermeknek a lelki egyensúlyt.

Az elvált szülőknél nevelkedett gyermekek teszik ki az elkövetők 12,4%-át. Valószínű, hogy a válást átélő gyermek nem tudta feldolgozni az őt ért környezeti változásokat. A csonka családban nevelkedő gyerek az életben máshol keresett társakat, akik rossz útra terelték.

Az özvegy szülővel élő gyermekkorú bűnelkövetők aránya 2,6%. A helyzet hasonló az elvált szülők szituációjához, csak az egyik szülő halála még nagyobb traumát okozott a gyerekeknek.

Amennyiben az egyedül élő szülő új élettársat von be a családi környezetbe, megtörténhet, hogy a gyermek nem találja meg a közös hangot az új társal, és elfordul az otthontól. A természetes igény, hogy őt elfogadó társaságot találjon, olyan idegének felé sodorhatja, akiknél helytelen értékrendet tanul. 1997-ben a gyermekkorú elkövetők 1,7%-a származott ilyen családokból.

A nevelőszülőnél vagy rokonnál elhelyezett gyermekek együtt 2,5%-ot tesznek ki. Valószínű, hogy nem tudtak érzelmi kötődést kialakítani nevelőjük iránt, és esetleg a nevelő szándékot elutasították.

Nevelőotthonban, intézetben élő gyermekkorúak alkotják az elkövetők 5,5%-át. Hátrányos helyzetű gyermekek nehezen találhatnak érzelmi biztonságot a nagy létszámú, kevés nevelővel rendelkező közösségekben. Az ott kialakult értékrend gyakran nem megfelelő a társadalmi beilleszkedéshez, és ez bonyodalmakhoz lehet.

A következő interjúalanyunk egy olyan középkorú férfi, aki munkahelyéből adódóan sok fiatalkorú diákkal érintkezik; évek óta nevelőtanár egy nagyvárosi fiúkollégiumban.

- Minden évben körülbelül 500 diák él nálunk. Én lassan tíz éve dolgozom a kollégiumban, ez alatt az idő alatt nagyon sok féle diáknak voltam a nevelője.
- Gyakran előfordulnak kisebb-nagyobb bűncselekmények a kollégiumban?
- Kisebb lopások nélkül alig múlik el hét. Nálunk egy emeletre két hűtő jut, minden diák ezekben tartja a romlandó ételeit, üdítőit, így a hűtők használatai nehezen ellenőrizhetőkké válnak.
- Előfordult már, hogy mégis rajta kaptak valakit a lopáson?
- Sajnos a hűtőkhöz bárki hozzáférhet. Egy darabig azzal próbálkoztunk, hogy az élelmiszerekre címkét tettünk egy névvel, de ez sem segített, mert nem állíthatunk őrt a hűtők mellé, aki figyelné, hogy mindenki csak a sajátját viszi el.
- Tűntek már el nagyobb értékű tárgyak is?
- Sajnos az is többször előfordult már. Pénzt, ruhákat gyakran tulajdonítanak el. A helyzetet az is nehezíti, hogy csaknem minden hétvégén, amikor a diákok hazamennek, a kollégium fogad vendégeket, természetesen a bevétel miatt. Ha a mi diákjaink esetlegesen elől hagynak valamilyen holmit, annak gyakran nyoma vész. Ezek teljesen változó értékűek. Eltűntek már törölközők, könyvek, kabátok és egyszer az emelet szendvicssütőjét tulajdonították el. De a már említett élelmiszerlopások is éves tekintetben jelentős kárt jelentenek.
- Ön szerint lehet a lopásokat egy vagy néhány diák számlájára írni?
- Ezt nem tudhatjuk. Szerintem nem jellemző az egész fiatalságra, de egy kicsit talán mindegyikükben benne van rá a hajlam. Előfordult olyan, hogy az egyik legrendesebb, legbecsületesebb diák egy barátjával talált több ezer forintot a kollégium egy közös helyiségében.
- Ők ezt a pénzt megtartották volna, de miután a tulajdonos kereste a pénzt, és elég egyértelművé vált, hogy ki vihette el, így végül önként visszaadták a talált pénzt.
- Volt már olyan eset, amikor egy nagy értéket eltulajdonított fiatal elkapta?
- Több éve történt, hogy egy emeleten rendszeres lopások történtek. A lehetséges elkövetők köre egyre szűkült, néhány lopásnál csak egy-két személy tudott az érték létezéséről. Egyre biztosabbá vált egy bizonyos személy bűnössége. A szobatársaitól, barátaitól is tűntek el dolgok, ez még furcsábbá tette az esetet. Végül az egyik legjobb barátja beszélt neki arról, hogy hova tette a pénzét. A srác beugrott a csapdába, így rajtakapták. Kiderült róla, hogy neki a lopás kényszer. Kleptomániás volt.
- Az elcsípett néhány diák családi és vagyoni háttér tekintetében különbözött valamiben társaitól?
- Ezek a gyerekek vagyoni tekintetben hasonlítottak a többiekhez. A kisebb dolgokat eltulajdonítók nyilván rászorultságból loptak, viszont több esetben csak pillanatnyi étel- ill. pénzihiány miatt. Egy nagyobb összeg eltulajdonításához, esetleg egy előre eltervezett lopáshoz már kell rá hajlam. Az ő esetükben inkább a környezet hatása, és talán nem is annyira a család, mint a baráti kör hatása lehetett befolyásoló tényező. Emellett igaz viszont az is, hogy a neveltetésen múlik az, hogy a gyermek el tudja-e fogadni a tulajdonviszonyokat.

Fiatalkorú elkövetők családi környezete százalékosan 1997-ben

Fiatalkorú elkövetők összesen
13955

Apa és anya neveli
54,0%

Elvált szülő neveli
21,0%

Özvegy szülő neveli
6,5%

Életközösségben élő szülő neveli
2,2%

Nevelőszülő, ill. nagyszülő neveli
2,9%

Testvér v. más rokon neveli
1,6%

Nevelőotthonban, intézetben él
7,5%

Élettársnál, albérletben (önállóan) él
1,8%

Egyéb helyen él
2,5%

- Tehát a lopások okai a nevelítésben illetve ennek hiányosságaiiban keresendők?
- Vannak olyan diákok, akik számára természetes, ha valamire szükségük van, azt elveszik. Ez a magatartás nem egyeztethető a mai, fennálló törvényekkel, szabályokkal. A szülőknek lenne a feladatuk az, hogy ezt elfogadtassák gyermekeikkel. Emellett a baráti társaság rossz hatása is negatívan befolyásolhatja a jellemfejlődést.
- Említette a szervezett, előre megtervezett lopásokat. Ezekre is volt példa a kollégiumban?
- Néhány éve lakott nálunk egy diák, akiről köztudott volt, hogy drága, márkás ruhákat tart magánál, és emellett sok pénzt is. A szekrényét - persze - mindig zárta. Egyik nap, amikor az iskolából visszajött a kollégiumba, a szekrény ajtaját felfeszítve találta. A kár, amit a tolvaj okozott akkori értékek szerint 50 ezer forint felett volt. Ez mostanra már legalább százezret jelent.
- Mit tett a kollégium vezetősége?
- Kihívták a rendőrséget, akik helyszíneltek, majd lényegében semmi sem történt. De történt egy másik eset a közelmúltban, amikor egy nem fiatalkorú bennlakót raboltak ki. Számítógépet tartott a szobájában, azt hiszem, a munkája miatt. A tolvaj (ok) azt is büntetlenül vihették el.
- Mit tehet az áldozat ilyen esetekben?
- Igazából semmit. Sokan próbálkoznak egyénileg "nyomozgatni", de ha szűkíteni is tudják az elkövetők körét, akkor sem tudnak semmit bizonyítani. Sajnos, többször előfordult az is, hogy a sértett diák "bosszúból" szintén lopásra adja a fejét, nem törődve azzal, hogy esetleg "ártatlan" társát károsítja ezzel. Ez megkezdhet egy soha meg nem álló folyamatot, és szépen lassan visszatérnek az őskori viszonyok. "Amit találok, azt elveszem."
- Mit lehetne tenni a lopások számának visszaszorítása érdekében?
- Sok esetben a megkárosított diákok is hibásak, mert felelőtlenül elöl hagyják az értékeiket, lehetőséget kínálva ezzel a tolvajok számára. De mint említettem a nagyobb vagyoni károk esetében sem történt igazi rendőri munka. Mindenképp szükséges lenne pedig a kisebb értékű tárgyak eltulajdonítóit is felelősségre vonni, valamilyen formában büntetni. Ehhez talán nekünk tanároknak is jobban oda kellene figyelniünk. Például sűrűbben kellene körbejárnunk a szobákat, akkor is, ha a diákok nincsenek bent a kollégiumban. De ezek többségben utólagos orvoslások, a problémát könnyebben és hatásosabban a "gyökereknél" lehetne megoldani. Ha a szülő eleve úgy neveli a gyermekét, hogy gyerek tiszteletben tartja a szabályokat, elfogadja azt, hogy nem lehet minden az ő tulajdona, akkor az elkövetők számát tudnánk csökkenteni, és nem a már bűnös fiatalokat büntetni.

IV. Összegzés

Munkánk során sok szomorú ténnyel szembesültünk. Megpróbáltuk ezeket olyan módon csokorba szedni, hogy a lehető legmegfelelőbben szemléltessük témánkat.

Kutatásainkból azt a következtetést tudtuk levonni, hogy a gyermek- és fiatalkorú bűnözés elválaszthatatlan a mai társadalmi berendezkedéstől. Mindig voltak és lesznek olyan környezetben felnövő fiatal emberek, akikben (sajnos, lehet, hogy csírájában) elfojtják a társadalom nagy többsége által elfogadott erkölcs és törvények iránti tiszteletet. Az ilyen "emberpalánták" óriási hátránnyal indulnak az életben, hiszen a közösség pereméről kell megpróbálniuk bejutni a többiek közé. Sokukban meg sem fogalmazódik a vágy vagy akarat, hogy a többséghez tartozzanak, és átlagéletet éljenek.

Azoknak, akik ilyen fiatalon eljutottak odáig, hogy összeütközésbe kerültek a törvénnyel, a társadalomnak kell segítő kezét nyújtania. Segítségnyújtásra lehetőséget adnak az egészségügyi programok, melyek keretében ingyenes kivizsgálások, gyógykezelések, esetleg kórházi ápolásuk végezhető el. A testileg vagy értelmileg sérült gyermekek korai fejlesztésével foglalkozik például a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Korai Fejlesztő Központja. Különböző nevelőszülői, üdültetési

valamint továbbképzési programokat már most is szerveznek az országban. Speciális célú rendezvényekkel, információs és tájékoztatósi programokkal és szervezetek együttműködésével nyújtanak még segítséget sok gyereknek az országban.

Ezeknek a már meglévő programoknak a működése reménykeltő, de szélesebb körű összefogásra és nagyobb támogatásra lenne szükségük mind a gyermekeknek, mind az értük működő és dolgozó szervezeteknek.

A társadalom a saját "építőköveit" neveli, amikor gyermekeit neveli, és alapjában gyengíti meg önmagát, amikor nem fordít elég figyelmet rájuk. Amennyiben nem tudjuk hamar elejét venni a bűnözés növekvő hullámának, abban az esetben nem leszünk képesek később legyűrni azt.

Össztársadalmi egyetértést és összefogást kellene kiharcolni, mert sokan a homokba dugják a fejüket, mások pedig karba tett kézzel nézik a többi munkáját.

Pályázatunk végén a gyermekkorú és fiatalok bűnözők rehabilitációjának lehetőségére, mint lehetséges megoldásra szeretnénk felhívni a figyelmet egy idézettel az 1991. évi XIV. törvény a Gyermek Jogairól szóló, New-Yorkban, 1989. november 20.-án kelt Egyezményéből:

40. cikk, 4. Pont

"Rendelkezések egész sorát, így különösen a gondozással, az irányítással és a felügyelettel, a tanácsadással, a próbára bocsátással, a családi elhelyezéssel, általános és szakmai oktatási programokkal és nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani."

Források:

Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály 1998. évi Tájékoztatója: A gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről

Fejér Megyei Főügyészség: Ügyészi jelentés az 1995. évi ügyészi munkáról

Az idézetet "A gyermekvédelemben alkalmazható nemzetközi vonatkozású jogszabályok, egyéb normák és irányadó dokumentumok" című kiadványból vettük (Bp., 1995. Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesülete)

Gazdasági csalások Fejér megyében, avagy halásszunk a zavarosban!

Gosztola Gábor József, Mikor András, Páncél Tamás, Takács Ákos, Winkler Károly András

I. Beszélgetés egy szakértő ügyéssel

Pályázatunk első része egy részletes interjúból áll, amiben a témánkkal kapcsolatos jogi fogalmak tisztázásra kerülnek. Megtudhatjuk, hogy miként zajlik egy peres eljárás, milyen hatékony az ügyészség munkája. Károkról, sértettekről, elkövetőkről bővíthettek információink. Kérdéseinket úgy próbáltuk feltenni, hogy a szakmai "hozzánemértésből" adódó félreértéseinket tisztázzuk.

Milyen jogi fogalmak, illetve kategóriák tartoznak a laikus "gazdasági csalás" kifejezés alá?

- Ez egy nehezen értelmezhető fogalom. A büntető törvénykönyv egy 1978-ban hozott törvény, mely felépít egy rendszert. Az évek során sok kisebb-nagyobb módosítás történt, de a rendszer lényegében változatlan maradt.

A büntető törvénykönyv két fontos fejezetet tartalmaz, ami kapcsolódik a témához: a vagyon elleni és a gazdasági bűncselekmények.

A csalás a vagyon elleni bűncselekmények között lelhető föl: valakinek van egy olyan szándéka, elképzelése, hogy jogtalanul hasznot szerez, és ezért tévedésbe ejt vagy tévedésben tart egy másik személyt, azaz a laikus fogalom szerint "becsapja". A gyakorlatban ez úgy történik, hogy úgy tesz, mintha tényleges üzletkötési vagy szerződéskötési szándéka lenne. Például azt állítja, hogy számlaátutalással fog fizetni a megrendelésért, vagy szerződésben ígéri, hogy bizonyos feltételek mellett a fizetést teljesíteni fogja. Azonban a hatóság gyanúja és a rendelkezésre álló bizonyítékok szerint neki soha nem volt ilyen szándéka. Általában a tévedésbe ejtett személynél következik be a kár, de előfordulhat olyan eset is, hogy a tévedésbe ejtett személy "tévedésben eljáróként" egy harmadik személyt károsít meg. Ez tehát a "klasszikus" csalás. A vagyon elleni bűncselekmények között van szabályozva.

Ide tartozik még a sikkasztás, mely szintén más vagyonát sérti, de különlegessége, hogy a rábízott dologgal úgy jár el, hogy azt eltulajdonítja, vagy úgy rendelkezik vele, mintha az a sajátja volna. Tipikus eset, amikor valaki bérlet keretében tart magánál valamit, és azt eladja.

Alapeset még a lopás, ez ismert fogalom. Számítalan további fogalom van. Ilyen a hűtlen kezelés és a hanyag kezelés. Tulajdonképpen ezek a sikkasztáshoz közeli cselekmények, a hűtlen kezelőt és a hanyag kezelőt is megbízták az adott vagyon felügyeletével, jellemzően munkakörből fakadóan.

Ezen kívül vannak erőszakos jellegű vagyon elleni bűncselekmények.

A rablás során kifejezett személy ellen irányuló erőszakos magatartással szerzik meg a holmikat. A zsarolásnál ez fenyegetéssel párosul. A rongálás a más tulajdonában álló dolog állagsérelmével jár.

Jogtalan elsajátításnak nevezzük azt, ha a talált dolgot nem adja át a hatóságnak vagy eltulajdonítja azt. Ide tartozik az orgazdaság, mint járulékos bűncselekmény: már megtörtént vagyon elleni bűncselekményből származó dolgot szerez meg az illető, vagy segít az elidegenítésében. Van még néhány tényállás: jármű önkényes elvétele, hitelsértés, bitorlás, szerzői és szomszédos jogok megsértése, vásárlók megkárosítása.

A gazdasági bűncselekményeken belül vannak a különböző gazdálkodási kötelességek megszegésével a gazdálkodás rendjét zavaró bűncselekmények: számviteli fejelem megsértése, mely szerint az előírt nyilvántartásokat nem vagy nem megfelelően vezeti az adott gazdasági társaság tisztviselője. A csődbüntett, a hitelező jogtalan előnyben részesítése, a rosszminőségű termék forgalomba hozatala, a minőség hamis tanúsítása, az áru hamis megjelölése, a fogyasztó megtévesztése is mind olyan tevékenységek, amelyek tulajdonképpen a fogyasztót és a gazdaság más alanyait sértik.

Ide tartozik a hitelezési csalás is, amelynek a lényege, hogy egy gazdálkodási tevékenységhez nyújtott hitel kapcsán történik a bűncselekmény, valamint az alaptőke vagy törzstőke csorbítása is. Egy gazdasági társaságnak - a hitelezők igényeit kielégítendő - a gazdálkodás fedezeteként előírt nagyságú törzstőkével kell rendelkeznie. Bűncselekmény, ha ezt csökkentik, és az is, ha a társaság fontos adatváltozásainak a bejelentését elmulasztja a vezető.

Bűncselekmény továbbá a befektetési csalás, amikor egy gazdálkodási szervezetnek a vezetője az adott társaság vagyoni helyzetéről valótlan adatokat közöl, híresztel, vagy valós adatokat hallgat el, és ezzel tőkebefektetésre vagy befektetés emelésére bír rá más személyeket.

Piramisjáték szervezése is csalásos mozzanatokot hordoz, ugyanis a játékba később belépők már nem juthatnak hozzá a pénzükhöz, őket megtévesztik.

A számítógépes csalásnak számít, ha a számítógépes adatfeldolgozás eredményeit vagy programot jogtalan hasznoszerzés céljából befolyásoljuk (hiányos adatok betáplálása, meg nem engedett műveletek végrehajtása, stb.). Számítógépes csalásként kezeltük azt is, amikor telefonkártyákat végtelenítették. A kártyákban egy apró program működik, amit megváltoztattak, így a megengedettnél többet lehetett telefonálni. A kár a telefontársaságnál jelentkezett. Egy kiterjedt nyomozás keretében sikerült nemcsak a felhasználókat, hanem a gyártókat és a terjesztőket is felelősségre vonni.

Ezek közül melyek okozzák a sértetteknek a legnagyobb kárt?

Akarmelyik fent említett cselekménnyel nagy kárt lehet okozni. A gazdasági bűncselekmények körében ismertek nagy elkövetési értékű büntettek. Igazán komoly károk a különböző csődbüntettek során keletkezhetnek. Itt arról van szó, hogy csődbe megy egy adott gazdasági társaság, és elrendelik a felszámolási eljárást. A hitelezőknek követelésük van a társaság felé, amihez valószínűleg nem jutnak hozzá.

Ennek a bűncselekménynek két nagy csoportja van. Az egyik a felszámolás eredményének megghiúsításával járó csődbüntett (ún. adminisztratív csőd). Ennek lényege, hogy az a hitelező, akinek nem teljesít a társaság, kéri a bíróságtól a fizetéseképtelenség megállapítását, hogy ilyen módon hozzájusson a követeléseéhez. Ha a bíróság elrendeli a felszámolást, akkor az eljárás idején még meglévő vagyontárgyakból próbálják a hitelezőket kielégíteni. Ez rendszerint sikertelen. Az eljárás során a társaság vezető tisztviselőjének kötelessége, hogy meghatározott időn belül a szükséges okiratokat beszolgáltassa, így az ő helyébe lépő felszámoló-biztos el tud majd járni.

Tevékenységzáró mérleget kell készítenie, és a hatóságoknak jelentéseket kell leadnia. Ha mindezeket elmulasztja, és akár részben is megghiúsul emiatt a felszámolási eljárás, akkor ezzel elköveti ezt a bűncselekményt.

A másik nagy esetkör, amikor különböző módon olyan tevékenységet végez valaki, aminek eredményeként a felszámolási eljárás alól kivonja a gazdasági társaságnak azokat a

vagyontárgyait, amelyek egyébként már a hitelezők kielégítésére szolgálnának. A törvény közgazdasági fogalmakat tartalmaz, nem töltötte még ki a bírói gyakorlat. Emellett olyan polgárjogi fogalmakat tartalmaz, amelyeknek nehéz büntetőjogi értelmet adni: színlelt ügyletet köt, kétes követelést ismer el, az ésszerű gazdálkodás követelményével ellentétes módon jár el vagy megrongálja, megsemmisíti, elrejtja a tartozás fedezetéül szolgáló vagyont.

Egy-egy ilyen eredménytelenül lezárt felszámolási eljárás során akár sokszor tízmilliók kár is keletkezhet. A laikusnak érdekes lehet, hogy az elkövetési érték nem minősíti a tevékenységet, tehát nem lesz súlyosabb az adott személy büntetőjogi felelősségének a megítélése.

Kik a leggyakoribb sértettek?

Tulajdonképpen a hiszékeny, óvatlan emberek, akik szerződésalkötéskor nem elég körültekintően járnak el. Például nem tájékozódnak a szerződő partnerről, nem kérnek biztosítékokat, foglalat, így a teljesítés elmarad. A másik körbe tartozó bűncselekményeknél pedig azok, akik nem vigyáznak a vagyontárgyaikra, önzetlenül hagyják értékeiket. Ezeket az alkalmakat használják ki a bűnelkövetők.

Az erőszakos jellegű vagyon elleni bűncselekmények leggyakoribb áldozatai az idősek, egyedülállóak, gyerekek.

Az államot is meg lehet károsítani?

Jogosulatlan gazdasági előny megszerzése miatt indult néhány eljárás Fejér megyében. Ez is csalásos jellegű tényállás, gazdasági bűncselekmények körében nyert szabályozást. A lényege az, hogy valamilyen gazdasági előnyt az adott gazdasági alany úgy szerez meg, hogy a döntésre jogosultat megtéveszti. Ez rendszerint az állam. A költségvetés által nyújtott gazdasági támogatások rendszerét védi ez a törvényi tényállás, az elkövetés pedig ezt sérti.

Mi az elkövetők módszere a különböző bűncselekményeknél?

- Erre rendkívül nehéz válaszolni, csak néhány példát említenék. A rendszerváltás után volt jellemző, hogy az egyéni vállalkozók nyolc napon belüli, számlaátutalással történő fizetést ígérték a partnereiknek különböző vásárlásoknál, amit aztán nem teljesítettek. Egy másik, ehhez az időszakhoz kapcsolódó elkövetési módszer volt a hirdetési csalás. Különböző munkákat hirdettek, és néhány száz forintért adtak tájékoztatást. Erre sokan válaszoltak, de csupán értelmetlen információkat kaptak a pénzükért.

Fontos megemlíteni azt a módszert, amikor valaki hamis személyi okiratokkal jelenik meg a szerződésalkötéskor, ingóságokat vásárol, majd eltűnik a szerzett dolgokkal. Gyakori a zárjegy nélküli luxuscikkek adás-vétele és a valutavásárlás során elkövetett "lehúzás". Ilyenkor az elkövető nem ad semmit az ellenértékért (általában készpénzért), sőt, erőszakkal visszautasítja a vásárló követelését. Az áldozat általában nem tesz feljelentést, mert ő is szabálysértést követett el.

Milyen gyakoriak az ilyen bűnesetek Fejér megyében az ország többi részéhez képest?

Nemigen készülnek erről statisztikák. Véleményem szerint Fejér megye nem túlzottan "fertőzött" ilyen szempontból, de nem is túl jó a helyzete.

Ön szerint mi az oka ennek?

A gazdasági fejlődés lendületes, így az ehhez kapcsolódó cselekmények elszaporodtak.

A szegénység viszonylag mérsékeltebb, ezért az ebből fakadó bűntények aránya kisebb.

Milyen különbségek vannak Fejér megye részei között?

Összehasonlító adatok hiányában nehéz erről megalapozott véleményt adni. Az egyes települések szociális összetételéből lehet esetleg következtetéseket levonni.

Hogyan zajlik a nyomozás és a peres eljárás?

Alapesetben, ha valaki bűncselekmény sértettjévé válik, akkor tesz egy feljelentést, ami alapján a rendőrség igyekszik tanúkat felkutatni, okiratokat beszerezni, a lehetséges bizonyítást fölvenni, ami lehet helyszíni szemle foganatosítása vagy különböző szakértők kirendelése.

Ha az elkészült adatok alapján megállapítható, akkor egyes felderített tanúkat gyanúsítottként hallgat ki a rendőrség. Az iratokat elküldi az ügyészségnek, ott áttekintik a bizonyítékokat, visszaadhatják még, hogy mely nyomozati cselekményeket lehet elvégezni. Az ügyészség is végezhet nyomozati cselekményeket, majd utána elkészíti a vádindítványt vagy vádiratot, amit elküld a bíróságnak az iratokkal együtt.

A bíróság ennek alapján kitzúzi a tárgyalást, ahol tulajdonképpen a bíró előtt újra meg kell ismételni a bizonyítást. Megtekinti a bizonyítékokat, meghallgatja a szakértőket, vádlottakat. Az eljárás végén a bíróság dönt arról, hogy elégségesek-e a bizonyítékok az elítéléshez.

A döntés ellen van jogorvoslat, ekkor a másodfokú bíróság jár el. Vannak rendkívüli jogorvoslatok: perújítás, felülvizsgálati kérelem. Hosszú eljárás után eljuthat az ügy a legfelsőbb bíróságig, az elítélt esetleg fordulhat a köztársasági elnökhöz kegyelemért.

Mennyire hatékony az ügyészség?

Az ügyészség hatékonyságát az ún. váderedményességen lehet mérni, vagyis azokon az ügyeken, amelyekben nem megszünteti az ügyészség az eljárást, hanem megvádol valakit, mert megítélése szerint elég bizonyíték szól a bűnössége mellett. Az adja a váderedményességet, hogy az ilyen ügyek közül hány esetben ítélik bűnösnek a vádlottat.

Az ügyészségi váderedményesség országosan kb. 95%.

Milyen módon lehetne visszaszorítani a gazdasági és vagyon elleni bűnözést?

Globális javulást talán a társadalmi-gazdasági viszonyok rendeződése, és a rendőrség hatékonyságának növekedése hozhat.

Milyen változásokat fog hozni a várható Európai Uniói tagság az ilyen bűnözésben?

Nemzetközi szerződésekben és egyezményekben rögzített kötelezettségek és eljárási, anyagi, jogi szabályok módosulásához vezet. Erről a csatlakozás előtt nem lehet pontos adatokat mondani.

Miképpen bonyolítja vagy egyszerűsíti majd a helyzetet a pénzügyi unió?

Ez legfőképpen a devizával valamint vámeljárással kapcsolatos dolgokat változtatja meg.

A pénzrendszert védő szabályok is át fognak alakulni.

II. Beszélgetések hétköznapi emberekkel

Úgy gondoljuk, hogy az átlagos ember véleménye legalább olyan fontos a témát érintően, mint a szakember pontos, precíz meghatározásai, ezért megszólaltattunk különböző korosztályok képviselőit is. Az elkövetkezendő oldalakon egy egyetemistával, egy középkorú nyugdíjas családjával és egy öregkorú, nyugdíj előtt álló gyári munkással készült beszélgetések olvashatók.

40 éves, kétgyermekes családjára

- Mennyire fontos probléma az adócsalás?
- Manapság nem lehet nélküle érvényesülni. Jelen van a mindennapi életben, hisz pénzért érettségit, jogosítványt, útlevelet lehet kapni.
- Mennyire korrupt a magyar gazdaság?
- A vállalatok rá vannak kényszerítve a csalásokra. A nagy méretű adók miatt a nyereség
- nagyot csökken, kisebb haszon marad. Ezelőtt 6-7 évvel kisiparosként varrtam, de a magas TB-járadék miatt visszaadtam az engedélyemet.
- Ha nem lennének ilyen magas adók, nem lenne korrupció?
- Akkor is lennének csalók, hisz mindig voltak, lesznek is, de most a becsületes emberek is rákényszerülnek a megélhetésük érdekében.
- A nagy vállalkozók helyzete eltér a kis vállalkozóétól?
- A nagy vállalatok állandóan cserélik az alkalmazottaikat, hisz az állam támogatást ad minden új dolgozóért. A munkahelyek ettől bizonytalanabbá váltak. Ebben az esetben nem a magas adók miatt történnek a csalások. A cégeknek nagy tőkét kell fordítani a fejlesztésekre, hogy lépést tartsanak a vetélytársakkal, hogy piacképesek maradjanak.
- Találkozott már a környezetében gazdasági csalással?
- Ismerek több vállalkozót, aki a megrendelt munkáért nem kér számlát. Így ő is és a partnere is csalást követ el, nem adóznak, az ÁFA-ra jutó pénz megmarad haszonként. Gyakran előfordul az is, hogy egy bűnesetet követően a rendőrök csak felveszik a jegyzőkönyvet, aztán nem tesznek semmit. Ezek nagyon jellemző dolgok.
- Kik vannak kitéve a legnagyobb kártételnek?
- Itt két esetet említenék. Az egyik a már szinte szokássá vált "hálapénz" adása, mely nélkül sok orvos alig foglalkozik a beteggel. A másik a közlekedési rendőrök megvesztegetése. Mindennaposá vált, hogy a gyorsajtókat néhányszáz forint fejében elengedik.
- Kik a legkorruptabbak illetve a legtisztességesebbek?
- Úgy gondolom, hogy nem lehet általánosítani, ez személytől függ. Nem kötődik munkaterülethez. Az arra hajlamosak bárhol megtalálják a kiskapukat.
- Milyen eszközzel lehetne mérsékelni?
- Néha akár a politikai életben, akár a rendőrségnél a közvélemény elé vetnek valakit, ezen "csámcsoghatunk", és kész. Ennyi. Általában még ezek a személyek is szabadlábban maradnak. Ezért azt hiszem, hogy a törvényeken is változtatni kellene. Igazi megoldásra nem látok esélyt, a mai kormányt nem tartom képesnek a jelentős változtatásra.

63 éves, nyugdíj előtt álló gyári munkás

- Fontos probléma a korrupció?
- Nem tartom túlságosan fontosnak. Amióta az ember kitalálta a törvényeket, mindig voltak, akik kijátszották. A kapzsiság hozzátartozik az emberi természethez. Mivel nem vagyunk robotok, mindig lesznek, akik hajlanak arra, hogy a szabályok ellenére úgy döntsenek, ahogy az nekik tetszik.
- A magyar gazdaságra mennyire jellemző a korrupció?
- Szerintem ugyanannyira, mint bárhol máshol a világon. Ez nem köthető földrajzi vagy politikai határokhoz. Itt is, ott is szemet hunynak dolgok felett, vagy elteszik a borítékot.
- Mennyi idő elteltével tudná elképzelni, hogy elhanyagolhatóvá váljon a mértéke?
- Úgy, ezer év múlva. Nem tudom elképzelni, hogy az emberiség megszabaduljon egy ilyen hibájától.
- Mégis ki tudná orvosolni a problémát?
- Ahhoz, hogy megoldódjon a probléma, paradicsomi állapotoknak kellene uralkodni. Ezért én csak a "jóistenben" bízom. Talán megvilágosítja a politikusok esztét!
- Tehát a politikusok hozzáállásában látja a problémát?
- Ők a legnagyobb rablók az országban! Minden fillért kihúznak az ember zsebéből! Ők is mindent zsebretesznek, amit nem szégyellnek.
- Mekkora pénzek sikkadnak el?
- Azt el sem lehet képzelni!

21 éves egyetemista diák

- Mennyire érzed fontosnak a korrupció problémáját?
- Fontosnak tartom. Mindenképpen változtatást igényel, mert a magyar gazdaság - és más gazdaság sem - engedhet meg magának ekkora plusz terhet.
- Más országokéhoz viszonyítva korrupt a magyar gazdaság?
- Más országok helyzetéről még kevesebbet tudhatunk, mint a miénkről. A színpalak mögött - szerintem - a világ minden táján folynak törvénytelen üzelmek.
- Mennyi idő kellene, hogy igazán javuljon a helyzet?
- Sok változtatás kellene hozzá, de én igenis látnék esélyt a javulásra. Megfelelő kormányzat mellett kevesebb, mint öt éven belül csökkenés indulhatna meg, és talán tíz év múlva már jelentős, pozitív irányú változás lenne tapasztalható.
- Milyen eszközökkel lehetne ezt elérni?
- Jóval szigorúbban kell ellenőrizni a vállalatok, vállalkozók üzleti manővereit, és az elkövetőket nagyobb büntetésben kellene részesíteni. Több szervezetet kellene létrehozni, ezeket támogatni. A szervezetek külön ennek a problémának orvoslásával foglalkoznának. Szerintem az emberek egy bizonyos részében most is meg van az igény a helyzet javulására. Ezt országos szinten tudatosítani kellene reklámokkal, hirdetésekkel. Ha a nép minden nap hallaná, hogy a korrupció ilyen, meg olyan károkat okoz, és erkölcsileg változna a szemlélet, már az hozhatna eredményt.
- Meg lehetne teljesen szüntetni?
- Nem, ezt naivság lenne állítani. Pénzharácsoló emberek mindig lesznek, ezen nem lehet változtatni.
- Szándékodban áll tenni valamit a javulás érdekében?
- Ha olyan állásba kerülök, ahol képes lehetek rá, akkor megpróbálom a dolgot változtatni. Ez az egész ország érdeke lenne, és az "ország" szóba minden magyar ember beletartozik
- Milyen összegek sikkadnak el, és leginkább kiknek a keze által?

- Itt mindenképpen milliárdokról kell beszélni. A kisebb csalások is mindennaposak persze, és rendszerességük miatt azok is jelentősek, de a legnagyobb pénzek a politikai életben forognak. Úgy érzem ez nyílt titok, és nem hiszem el, hogy ez ellen ilyen kevesen akarnak tenni.
- Tapasztaltál már a környezetekben megvesztegetést?
- Megvesztegetésre - sajnos - szinte bárki tudna példát mondani, ez is mutatja a probléma súlyosságát.

Három interjút követően azt tapasztaltuk, hogy az emberek tudatában vannak a problémának, de úgy érzik, hogy fölöttük áll, és ők jelenlegi helyzetüket tekintve nem sokat tehetnek. Korrupcióval mindegyik találkozott már a környezetében, ez a tény kissé elszomorító. Általános a politikusok hibáztatása, a törvények megkerülhetőek. Aki esetleg változást remél, az a törvények szigorításában, ellenőrző hatóság felállításában bíz.

Közzvélemény-kutatás kérdőívvel

A korrupció az egész társadalmat érinti, ezért fontosnak tartottuk, hogy megtudjuk az átlagpolgár véleményét nagyobb mértékben is. A felmérést kilencven utcai járókelő megkérdezésével végeztük. Megpróbáltunk minden korosztályt megszólaltatni. Az összeállításban nem vettük figyelembe a válaszadók nemét, életkorát vagy foglalkozását, mivel nem véltük meghatározónak a témát tekintve. Felmérő munkánk során az emberek nagy fokú bizalmatlanságába ütköztünk, ami esetleg a téma kényességéből fakadhatott.

Az alábbi táblázatokkal ábrázoljuk, majd értékeljük a felmérés eredményeit. A felmérések

Fejér megye székhelyében, Székesfehérváron készültek. Figyelembe kell venni, hogy nagyvárosban élő emberek véleményét tükrözik az adatok.

Mennyire fontos probléma ma a korrupció Magyarországon?

A megkérdezett 90 emberből 6 egyáltalán nem tartotta fontosnak a korrupció problémáját, ez 6,7%-ot jelent, 19 személy szerint kicsit és a döntő többség véleménye az, hogy a probléma nagyon jelentős. Ők 21,1 illetve 72,2%-ot jelentenek.

	Adott válaszok	Válaszok száma	Arány
a)	egyáltalán nem	6	6,7%
b)	kicsit	19	21,1%
c)	nagyon	65	72,2%
	Összesen	90	100%

Az adatokból az tűnik ki, hogy a probléma foglalkoztatja az embereket. A megkérdezettek 93,3%-a elismeri, hogy a jelenség létezik Magyarországon. Felmerül a kérdés, ha a probléma jelen van, akkor milyen súlyos a helyzet? Hol fejt ki káros hatást leginkább?

Mennyire korrupt a magyar gazdaság?

5 válaszadó (5,6%) szerint semennyire, 11 fő (12,2%) válaszolta azt, hogy elhanyagolható. Az emberek 36,7%-a európai szinten átlagosnak vélte, és a megkérdezettek közel fele (45,5%) nagyon korruptnak ítélte a magyar gazdaságot.

	Adott válaszok	Válaszok száma	Arány
a)	egyáltalán nem	5	5,6%
b)	elhanyagolható	11	12,2%
c)	átlagos európai szinten	33	36,7%
d)	nagyon	41	45,5%
	Összesen	90	100%

Csaknem minden második emberből kiveszett a bizalom a magyar gazdaság tisztessége iránt. Az általános vélemény szerint (82,2%) a korrupció áthatja a gazdaságot. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a probléma orvoslásra szorul.

Mennyi időre van szükség ahhoz, hogy elfogadható mértékűre csökkenjen?

1 válaszadó szerint elég 1-2 év. Némileg borúlátóbb volt az a 17 ember (18,9%), aki szerint 5-6 évre van szükség. A megkérdezetteknek több mint a fele, 47 fő (52,2%) évtizedek múltán vár csak javulást. Nem lát esélyt a probléma megoldására 25 válaszadó, ez 27,8%-ot jelent.

	Adott válaszok	Válaszok száma	Arány
a)	egy-két év	1	1,1%
b)	öt-hat év	17	18,9%
c)	évtizedek	47	52,2%
d)	nem belátható	25	27,8%
	Összesen	90	100%

Csak egyetlen személy reménykedett a határozottan gyors javulásban, ezzel szemben több, mint minden negyedik ember gondolkodott a másik végletben. Egyértelmű, hogy a pesszimista véleményűek vannak túlsúlyban. A válaszadók 80%-a csak a távoli jövőben tud elképzelni pozitív változást.

Vár Ön ettől javulást az életében?

A kérdésre 32 "igen" választ kaptunk (35,5%). 58-an (64,5%) nem várnak javulást a gazdasági korrupció csökkenésétől.

	Adott válaszok	Válaszok száma	Arány
a)	igen	32	35,5%
b)	nem	58	64,5%
	Összesen	90	100%

Ezekből a válaszokból leszűrhető, hogy az átlagembereknek majdnem a kétharmada nem érzi érdekeltnek saját személyét a gazdasági korrupció felszámolásában, hiszen nem vár attól javulást az életében. Tulajdonképpen az az elterjedt vélemény, hogy a mindennapi emberektől távol álló, szűk réteg helyzetén változtatna.

A korrupció olyan probléma tehát, amely az élet minden területén megmutatkozik. A megszólaltatott emberek között nem találtunk olyat, aki ne találkozott volna valamilyen formában pénzügyi visszaéléssel. A legkisebb, néhány ezer forintos bánatpénzekről kezdve a vállalatok vezetőinek milliós sikkasztásáig számtalan példával találkozhatunk a magyar közéletben.

A probléma olyan széleskörű, hogy a megszüntetése szinte lehetetlen, és csak egy nagyon hosszú folyamat eredménye lehetne. A feloldás az emberek hozzáállásában igényelne alapvető változásokat. Mindenütt szóbeszéd tárgya a vezető pozícióban levők sikkasztásai, és közben az emberek jó része ugyanezt teszi, csak "kicsiben". Kérdés, hogy erkölcsileg nem ugyanaz-e, ha valaki egy csirkét lop el, mint az, ha milliárdokból zsebretecsz néhány milliót.

Az emberek szemléletmódján változtatva elérhető lenne a belső igény megteremtése arra, hogy tiszteletben tartsuk a tulajdonjogot, képezzék az közös értékeinknek, a saját, vagy más javainak tárgyát.

A vallás misztikuma -amire nincs magyarázat

Sinkó Anita, Hídvégi Zsuzsanna, Pálincás Ákos, Tóth Róbert, Bozsó Mihály

Mit is jelent a vallás?

Talán az egyik legfontosabb kérdés az, ami a dolgozatunk kezdetén legelőször felmerül, hogy mire is keressük a magyarázatot? Témánk a vallás, a vallásosság, maga a hit.

Vallásnak azt a - megismerésben, gondolkodásban, érzésben, akaratban és cselekvésben kifejeződő - meggyőződést nevezzük, amely szerint személyes vagy személytelen transzcendens erők vannak működésben.

Vajon ennyire kézzelfogható ez a fogalom? Véleményünk szerint korántsem. Sokkal inkább vizsgálható az a jelenség, amelyet a hit gyakorol az emberekre, ezen belül is a fiatalokra.

A vallás, vallási csoportok hatása a fiatalokra

Napjaink főleg fiatalokat, kortársainkat veszélyeztető problémája az a folyamat, amelyben az akaratgyenge vagy támasz nélküli fiatalokra "kivetik hálójukat" az újonnan alakuló vallási csoportok, szekták. Ezzel a kijelentésünkkel nem azt akarjuk hangsúlyozni, hogy minden újnak érzett vallási közösség rossz, illetve káros a társadalom fiataljai számára - hisz a hit az egyik létfontosságú erő kegyetlen világunkban - hanem azt, hogy ezen közösségek között is találhatóak olyanok, amelyeket nem a hit vezérel, hanem a nyereségvágy. Sok esetben okozhatnak lelki traumát, sérülést, amit lehet, hogy sohasem tud kiheverni az "áldozat".

Ahogy Máté Tóth Péter nyilatkozta a Népszabadság 1999. január 9.-i számában: "Az elmúlt tíz évben rendkívül színessé vált a vallási paletta, mégis szinte lehetetlen megbízható ismeretekhez jutni a közösségekről, egyházakról. Örömteli, hogy a rendszerváltással megvalósult a vallásszabadság, de ez veszélyekkel is jár. Olyan csoportok is megjelenhetnek, amelyek lelki értelemben - nem tudok rá jobb kifejezést-, ki akarják zsákmányolni a híveket. Tudok ilyen szervezetek működéséről, és olyan embereket is ismerek, akik hosszú pszichoterápiás kezelésre szorultak, mert a szektákban visszaéltek szabadságukkal."

Döbbenetes, hogy a magyar társadalom mennyire engedékeny, hiszen egyházat "bárki" alapíthat, ha a közösség 100 természetes személyt tud felmutatni. Addig, amíg egy-egy közösségről nem lehet bizonyítani, hogy ténylegesen korlátozza mások szabadságát, illetve illegális a tevékenysége, addig nem szüntethető be működése, mivel az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szövet nem hozhat létre.

Megpróbáltuk közvetlen környezetünkben a "veszély-lehetőségeket" felmérni. E célból kérdőívet készítettünk, amelyben először is a fiatalok tájékozottságára, valamint befolyásolhatóságukra voltunk kíváncsiak. 100 példányban töltöttük ki kérdőívet. A válaszadó fiatalokat korcsoportokra, nemekre osztottuk, illetve lakóhelyük szerint osztályoztuk, mivel az a feltevésünk, hogy a nagyvárosokban élő fiatalok "potenciálisabb áldozatok", mint például a vidékiek. Tisztában vagyunk azzal, hogy a hitnek mekkora ereje van, azonban sajnos egyre gyakrabban találkozunk azzal a ténnyel, hogy a fiatalok keresik a választ életük értelmére, és pontosan ebben a sérülékeny időszakban (mely feltevéseink szerint 14-18 évre, de az akceleráció miatt korábban is tehető) a legbefolyásolhatóbbak, a legjobban kihasználhatók.

Rohanó világunkban már a családi környezet sem olyan, mint évtizedekkel ezelőtt. A mindennapi gondok, a megélhetésért folytatott küzdelem távol tartja a családi harmóniát, az egymásra való odafigyelést. Ezen okok járulhatnak hozzá, hogy a szülő vagy egyáltalán nem vagy pedig túl későn észleli gyermekén a változásokat, akkor, amikor a katasztrófa már elkerülhetetlen.

A vallások ismertsége és a vallásgyakorlás

Kérdőívünk első kérdése a fiatalok tájékozottságára próbál fényt deríteni. Arra a kérdésre, hogy milyen vallásokat ismersz, elég sokszínű választ kaptunk. A történelmi egyházak mellett már megjelentek az újak is. (Katolikus, református, evangélikus, Jehova, Krisna, buddhizmus, izraelita, mohamedán, ortodox, sátánista Taoizmus, szombatista, Keresztény Egyházi Gyülekezet, pünkösdisták, sintoista.)

Érdekes, hogy kérdőívünkre 79 %-ban válaszoltak a nők, míg 21 %-ban a férfiak. Észrevételünk szerint a nők nyíltabban vállalják állásfoglalásukat, mint a férfiak.

Lakóhely szerint túlnyomórészt városiak

válaszoltak (66 %), míg a községben élők csekélyebb mértékben (32%). Ezen eredmények következtében felszínre kerül (feltevéseink szerint), hogy a falu zárt közössége révén az itt élők nem kívánnak tagjai lenni újonnan alakult vallási csoportoknak, bár működésüket elfogadják. Ez talán a falusi mentalitás közvetlenségével magyarázható. Kérdőívünk igazolta feltevéseinket. Kérdésünk úgy szólt, hogy mi a véleménye a kisebb vallási közösségekről? Erre válaszul 84 %-ban azt kaptuk, hogy létezésüket ugyan elfogadják, de nem lépnek be. Azonban megdöbbentő, hogy hiába a falu védő közössége a megkérdezett fiatalok 9,3 %-ban részt venne kíváncsiságból sátánista szertartáson. Úgy gondoljuk ez a rizikófaktor faluhoz mérten túlságosan magas.

A megkérdezett fiatalok közül viszonylag azonos arányban van azoknak a száma, akik elutasítanak, illetve bizonytalanul bár, de elfogadná vallási közösségek közeledését.

Ugyanezt a felmérést elvégeztük a városi fiatalok körében is. Érdekes, hogy a vélemények sokkal jobban eloszlanak, nem olyan egyöntetűek, mint vidék esetén. Megdöbbentő volt

számunkra, hogy a városi fiatalok egy részét már nem a kíváncsiság vinne egy sátánista szertartásra, hanem tudatosan keresné a lehetőséget. A városban azonban megjelenik egy olyan réteg, amely eleve elutasítja a vallási csoportok általi közeledést. Ez a jelenség a városi elidegenüléssel és az ezzel járó bizalmatlansággal magyarázható.

A kérdőív alanyai 47 %-ban vallották, hogy vallásosak ugyan, de a maguk módján. Közel azonos arányban van azon fiatalok száma, akik egyáltalán nem illetve az egyház szerint vallásosak (23-23%).

Megfigyelhető, hogy születésükkor 48 %-ukat római katolikusnak jegyezték be, míg 42 %-ukat nem jegyezték be semmilyen vallásba. 10 %-ukat reformátusként tartják nyilván. Ezen érték azzal is magyarázható, hogy kutatási körzetünkben nagyrészt katolikusok élnek.

Eredményeinket nagyban befolyásolják a történelmi tényezők is, amely a nem hívő emberek számában tükröződik.

A megkérdezettek 71 %-a nem gyakorolja vallását, illetve egyáltalán nem gyakorol vallást. A római katolikusoként születésük bejegyzettek közül fele nem gyakorolja vallását. Azonban meglepő, hogy a reformátusoknál nem jellemző olyan nagymértékben vallásgyakorlásuk megszűnése.

Kérdőívünk eredménye szerint 32,5%-a a fiataloknak nem jár istentiszteletre, illetve misére, azonban közel azonos arányban szerepeltetik magukat azok, akik évente néhány alkalommal (27%) vagy még ritkábban (29%) járnak szertartásra. Ezek többnyire jeles alkalmakra korlátozódnak (Karácsony, keresztelő, esküvő, stb.). Érdekes, hogy a megkérdezettek 46%-a csak részleteket ismer a Bibliából, amely a keresztény vallások alapköve, azonban ez az "ismereti fok" csak az általános műveltséghez elegendő. Meglepő, hogy 19% nem is olvasta még a Bibliát. Ez talán a hittanoktatás háttérbe szorulásával magyarázható. 72% semmilyen vallási témájú folyóiratot nem olvas illetve 20%-uk is csak ritkán veszi kézbe, azonban ebben szerepet játszik az a tényező, hogy kevés publikálási lehetősége van a vallási közösségeknek. Ezért is alakulhat ki előítélet és félelemmel teli idegeskedés az újonnan alakult vallási csoportokkal szemben, mivel működésüket, elveiket, tanításukat homály fedi a hiányos publikáció miatt.

A misztikum, a homályosság mindig is része volt a vallásokról alkotott képnek. Emberi értelemmel felfoghatatlan fogalmakkal telt ez a titokzatos dimenzió, amelyet a vallás képvisel. Ilyen titokzatos fogalom maga a túlvilág is.

A válaszadó fiatalok 67%-a elég bizonytalan a túlvilág létezésével kapcsolatban, mivel elmondásuk szerint "nincs kézzelfogható bizonyíték" létezésével kapcsolatban. Ebben a korban nagyon fontos a ragaszkodás a biztos ponthoz, amelyet a vallásban is meg akarnak találni. Szinte azonos a számuk azoknak, akik határozottan hisznek a túlvilágban vagy egyáltalán nem. A világvégével kapcsolatos téziseket legtöbbször elutasítják, míg más részük bizonytalan, nem tud vagy nem akar állást foglalni ebben a kérdésben.

A hit befolyása a fiatalokra

Tulajdonképpen a lélekbe vetett hit minden vallás szerves tartozéka. Létrejöttének oka az emberi közösség tehetetlensége és kiszolgáltatottsága a természet erőivel szemben, párosulva az emberi elvonatkoztató képességgel, amely lehetővé teszi például a halál téves értelmezését.

A vallásnak elengedhetetlen velejárója a túlvilághit (esztakológia), késő maradványa a testet túlélő emberi lélek hite.

Felmerülhet a kérdés, hogy a hit mennyire jelenthet eszközt a befolyásolás szempontjából? Felmérésünk szerint a fiatalok 55%-a megnézne egy vallási felvonulást, érdeklődést tanúsítana, de nem venne részt benne. 44%-uk igen bizonytalan, ingatag ebben a kérdésben.

A kérdőív eredményén keresztül előtérbe kerül a fiatal családról való leválásának törekvése. Ezt bizonyítja az is, hogy a

szülőikkel szemben akár, de felmerül annak az igénye, hogy a fiatal döntése ne kerüljön befolyásolás alá. Fogadják el sajátjának érzett nézeteit, álláspontját, amely akár egy vallási csoporttól is eredhet. Ez azonban veszélyforrást is jelenthet. Felmerül a kérdés, hogy a fiatal mennyi időskorú kortól képes önállóan dönteni, döntéseiért felelősséget vállalni, valamint felmérni a kockázati tényezőket. Itt játszik fontos szerepet a dependencia, azaz a társas befolyásolásra való fogékonyság jelensége. Azonban nem minden esetben képes még erre a felnőttkor küszöbén álló fiatal, addig a szülőnek joga és kötelessége beavatkozni. Ahogyan azt a lelkiismereti és vallásszabadság joga kimondja: "A szülőnek, gyámnak joga van ahhoz, hogy a kiskorú gyermeknek erkölcsi és vallási neveléséről döntsön, és arról megfelelően gondoskodjék."

Mi történik azonban akkor, ha az a "gyermek" már túllépte a felnőttkor küszöbét? Sajnos, erre nem találtunk választ.

Vajon miért vonzóbbak a fiatalok számára az új vallások? Talán, azért mert bennük találják meg eszméik és vágyaik megvalósulását, amelyek a hagyományos hitformákból hiányoznak

Interjú

Kérdőívünk elkészítése mellett felkerestük Szarvas András esperes urat, hogy az ő véleményét is kikérjük a témával kapcsolatban. Annak érdekében, hogy megtudjuk a fiatalság számára mi az a vonzóerő, amely a vallási közösségekbe való belépésre ösztönöz, késztet. Esperes úr készségesen válaszolt kérdéseinkre. Ezt ezúton is szeretnénk megköszönni neki.

Esperes úrral készített interjúnk igazolta a kérdőívekből leszűrt eredményeket. Az alábbiakban közöljük az interjút, melyben a katolikus egyház képviselőjének véleményét ismerhetjük meg.

1. Esperes úr, ön szerint miben rejlik a hit ereje?

Harmincöt éves pap vagyok. Elég sok történelmi helyzetet megéltem papnövendék és papként. Elég idő, hogy józan és vallásos hit birtokában tisztán lássam a hit erejét a magam helyzetében, másrészt a hit erejét látva mások életében is. Szinte minden emberben megszületik egy vágy, egy álom, hogy mi szeretne lenni. Aki nagyon akarja azt, amit maga elé célként tűzött ki, ha hisz abban, hogy azt elérheti, akkor mindent megtesz, vállal a cél érdekében. Amiről le kell a célért mondania, arról lemond, és amit meg kell tennie érte, azt megteszi, akármilyen nehéz. Vagyis a cél tűzön-vízen keresztül erőt ad neki. Pl. az élsportolók.

A hívő ember hite az, hogy van Isten, aki örök életre várja az embert. Az örök élet az Isten jutalma azoknak, akik teljesítik a feltételeket, vagyis megtartják a tízparancsot. Lemondanak arról itt a földön, ami ennek a célnak az elérésében megakadályozná őket és vállalják azt, ami ennek a célnak elérésében segíti őket. A cél ad erőt. A keresztény embernek az a hit, hogy Isten örök jutalmáért érdemes mindent vállalni. Röviden megfogalmazva ebben van a hit ereje. Meg kell jegyezni, hogy igazán és nagyon mélyen hívő ember kevés van. A legtöbb magát vallásosnak, vagy hívőnek mondó ember nem igazán így él. Ez a hite gyenge, az evilági örömeik csábítása nagy és megalkuszak. Gyenge a hitük és ezért nincs igazi lemondás a célért, és nincs igazi vállalás a célért. Az előbb az élsportoló példáját hoztam fel. Sokan sportolnak, de mind csak annyira jutnak, amennyi áldozatra a cél erősíti, és képessé teszi őket. Az élsportolók áldozatához keveseknek van erejük, közben feladják, "csak valamennyit vállalnak", az élsportoló "mindent vállal." A hívő emberek is így vannak. Kinek mekkora a hite, olyan a hitének az ereje. Tehát a hit is tettekben mutatkozik meg, nem pedig abban, hogy neki mi a véleménye magáról.

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy miért fontos a hit? Nagyon egyszerű a válasz: azért, mert minőségi embereket nevel, akik a jót teszik, és a rosszat kerülnek, ugyanakkor erőt ad az élet legnehezebb perceiben. Újabb kérdés merül fel ezek után, hogy ha ennyire fontos a hit, akkor mitől függ, hogy lesz-e valakinek hite vagy sem? Erre is egyszerű a válasz. A hitre is, mint mindenre nevelni kell az embert kicsi kora óta. Ezt a feladatot teljesíti az Egyház azok felé, akik erre igényt tartanak. Régen ez automatikusan ment az iskolai neveléssel, aztán mindenki eldöntötte, hogy a hit szerint akar élni vagy sem, de a hitnek mindig ember nevelő ereje volt, erkölcsi tartást adott. Ez elindult a családban, folytatódott a hitoktatásban, aztán a felnőtté lett ember eldöntötte, hogy milyen elvek szerint akar élni. Tehát megítélésem szerint minden gyereknek meg kell adni a lehetőséget, hogy az emberré nevelésnek ezt az útját megismerje. Nem lesz mindenki matematikus, aki matematikát tanul, nem lesz mindenki zenész, aki zenét tanul, abban kialakulhat a hit, ha ő is akarja, de ha nem tanul hittant, akkor nem tud választani, hogy hívő, vagy hit nélkül élő ember lesz. Ennyit a lényegről, a teljesség igénye nélkül.

2. Hogyan vélekedik arról, hogy a rendszerváltással egyfajta vallási sokszínűség alakult ki Magyarországon? Káros lehet-e ez?

Erre a kérdésre sem olyan egyszerű a válasz. Ez olyan, mint amikor éppen reklámoznak. Óhatatlan, hogy fel ne merüljön a kérdés, hogy olyan nincs, hogy "mind a legjobb", mert a legjobb csak egy lehet. Viszont olyan lehet, hogy a fogat illetően, pl. a szuvasodás, vagy a fog fehérítése szempontjából valamelyik jobb. A vallással is így van. Minden vallás képviselője a magáét hirdeti a legjobbnak, az egyedül üdvözítőnek. Ez is természetes magatartás. A legjobb az lehetne, ami nem megvalósítható, hogy megismerkedek minden vallással és eldöntöm, hogy én ezt tartom igaznak és jónak és ezt követem. De a mindennapi életben ez nem így van. Hanem általában minden gyermek beleszületik egy családba és általában a család felnőtt tagjainak vallása szerint "keresztelik meg" a gyereket és jó esetben erre a vallásra oktatják és nevelik. Vagy a család nem követ semmiféle vallást és akkor az egyéni erkölcsi felfogásuk szerint nevelik a gyereket. Van olyan eset, hogy a gyerek egyáltalán nem kapott semmiféle vallási nevelést, de az élet során kapcsolatba került valami módon, valaki által valamelyik vallással, amely után elkezd érdeklődni.

A vallásokkal kapcsolatosan elmondhatjuk, hogy vannak nagy történelmi vallások, vallásfilozófiák, évszázados vagy évezredes múltakkal és vannak vallási köntösbe bújtatott vallási felekezet címen futó közösségek, amelyeket vallásnak nem lehet nevezni, amelyek mögött mindig valami hátsó, alantas szándék húzódik meg. Ezek lehetnek veszélyesek is, de semmiképpen nem ártanak az évszázadokat, évezredek megélt vallásoknak, legfeljebb a karmaik közé került egyéneknek.

A vallási sokszínűség mindig a demokráciának a jellemzője, tehát elég természetes ennek a vallási sokszínűségnek a megjelenése a rendszerváltás után. Erről talán ennyit, természetesen erről is sokat lehetne még mondani, de úgy érzem, hogy a kérdésre megválasoltam.

3. Az ön hívei között milyen arányban található a 14-20 év közöttiek száma a falu lakosságához viszonyítva? Hány éves kortól

járnak hittanra, és ki befolyásolja őket?

Többrétű a kérdés. Kezdem ott, hogy Cibakháza ősi, katolikus település, viszonylag kevés a másvallásúak száma, de Cibakháza mégsem vallásos község. Régen az volt. Vallásilag az ötvenes évek vallás ellenes nyomása, a hitoktatáson való részvétel fenyegetettsége, szinte teljesen lemorzsolta a hitoktatást. Kb. 30 évig szinte egyáltalán nem volt hitoktatás, aztán fokozatosan, de nagyon kis létszámokkal megindult. Tehát az idősebbek egyrészt kihaltak, másrészt elszoktak a templomtól, a mai szülők és lassan nagyszülők legnagyobb része már nem ismerhette meg a hitet, a kereszténység tanítását. És ez a legnagyobb gond. Cibakházán mintegy 3800 katolikus, tehát megkeresztelt ember él, és ebből mintegy 30 fiatal gyakorolja komolyan a vallását és a hit szerint is él, a legtöbb esetben a vallástalan család ellenére.

Viszont tudok olyan szülőkről is, nem is egyről, aki a szó szoros értelmében megtiltotta a gyermekének, hogy hittanra járjon. Minden fontos, csak a hitoktatás nem. Mindezek után érthető, hogy itteni immár 20 éves papi működésem ellenére nem sok eredményt értem el, mert a család hitetlen és vallástalan szelleme ellen nem tehetek semmit, kényszeríteni meg senkit nem tudok. Cibakházán mintegy 3800 katolikus, tehát megkeresztelt ember él, és ebből mintegy 30 fiatal gyakorolja komolyan a vallását és a hit szerint is él, a legtöbb esetben a vallástalan család ellenére.

A hitoktatást csak a második osztályban kezdjük el, mert az elsőben éppen elég megszokni a gyerekeknek az iskolát, akkor már tud írni is, olvasni is, és könnyebb boldogulni vele. Ha valaki a másodiktól végig rendszeresen jár hitoktatásra, megismerheti a hitét.

Ki befolyásolja őket? Általában a szülők és nagyszülők, ha megteszik, de a legritkább esetben próbálják meggyőzni a gyereket arról, hogy ez "neked lenne fontos". Egyébként a kezdeti esetleges lelkesedés után sokkal inkább a hittanra nem járóknak nagy a befolyása a hittanosokra és nagy a lemorzsolódás. Sajnos a hitoktatás egyelőre csak olyan szabadon választható különórának számít, amit bármikor abba lehet hagyni, mert nem kötelező.

4. Mennyire befolyásolhatók a fiatalok?

Akik nemcsak hittanra járnak, hanem szentmisére is, azokban érik a hit, és ezeket nem tántoríthatja el semmi a hitüktől, Viszont, akik csak ideig-óráig járnak hitoktatásra is, vagy templomba, azok nagyon sok negatív hatásnak vannak kitéve, és ezek elviszik őket.

5. Mi befolyásolja őket?

Az, hogy semmit nem gondolnak át eléggé, nem gondolják végig a dolgokat, és éppen azt teszik, vagy csak azt teszik, amihez kedvük van. Ez pedig nagyon veszélyes. Mert vágyaik nem éppen arrafelé vonzzák őket, ami építené őket emberileg, hanem rombolja. Nagyfokú a könnyelműség, sok áldozata van.

6. Hogyan lehetne a negatív befolyást csökkenteni?

Mindenképpen neveléssel, ami a családban kezdődik el és az iskolában, és a hitoktatással folytatódik, majd átvált önnevelésbe és önbecsülésbe.

Én már erről elég sokszor nyilatkoztam a helyi újságban, de igazán senkit nem tudtam ebben az ügyben magam mellé állítani.

Azt szoktam mondani, hogy rossz tetteknek csak rossz következményei lehetnek és a jó elmulasztása miatt, kimarad az életből a jó. Ez igaz egyénekre és közösségekre. Gyakorlatilag sok a panasz a bajok miatt, de aki segíteni akarna, az nem kap elég segítséget és támogatást.

Ugyanis az magánügy, hogy ki hogyan él és mit csinál, megvan a szabad akarata mindenkinek, de ez helytelen viselkedéssé válva már közügy lesz. Közösségben élünk és végre meg kellene értenie már mindenkinek, hogy a jóra nevelni kell a családnak, iskolának, papnak és a felnőttek példaadásának.

7. Ön szerint melyik korosztály a legveszélyeztetettebb?

Megítélésem szerint 18-20 éves korig minden korosztály a maga szintjén.

Tehát itt előlről kellene kezdeni mindent és nagyon komolyan.

8. Tud-e olyan vallási csoportokról, amelyek tevékenysége káros a társadalom fiataljai számára?

A szektákat mindenképpen ide sorolnám, de annyi bizonyos, hogy a történelmi és keresztény egyházak mindenképpen pozitív irányban nevelnek.

9. Miben látja e csoportok tevékenységének károsító hatását?

Erőszakosan térítenek, beszűkültek, terrorisztikus tagjaikkal. A lelki emberi szabadságot, a szabad akaratot nem tisztelik. Ezeket érzem fő károsító hatásoknak.

10. Ön szerint létezik-e Magyarországon sátánizmus?

Kb. egy évtizeddel ezelőtt elég erőteljesen elkezdtek Magyarországon is jelentkezni, de eleve olyan durva és félelmetes következményei lettek, hogy a közvélemény is nagyon ellenük fordult. (Pl. parancsba adták egy gyerekeknek, hogy ölje meg a testvérét és az illető meg is tette.)

Eléggé rendőrségi ügyekké fajult a működésük. Mint jelenség megszűnt, de biztosan akadnak még követői, de ezek lelkileg levele beteg emberek és veszélyesek a társadalomra is.

11. Hogyan lehet ez ellen küzdeni?

Egyrészt törvényileg, másrészt pozitív neveléssel, vagyis jóra és önmagamért, másokért való felelősségre neveléssel.

12. Miben nyilvánul meg?

A Sátán lényege: lázadni, ártani, kárt okozni, zűrzavart támasztani. Úgy érzem a sátánizmus, mint olyan talán már nincs, de a "sátáni" jelen van az életben sajnos elég nagy fokban. Amikor a teológián a sátánról, sátániról tanultunk, nagyon megragadt bennem, hogy a professzorom azt mondta, hogy valaki a rosszat önmagáért teszi, tehát nincs belőle semmi haszna, csak a lényeg az, hogy kárt okozzon, rontson, akkor ott jelen van a Sátán, a sátáni szellem. Pl. a diszkók utáni rongálások, a vonatok bőrüléseinek felhasználása, mások tudatos bosszantása... Ez pedig jelen van a mindennapjainkban.

13. Hogy tudná segíteni azokat a fiatalokat, akik káros vallási csoport hálójába kerültek és szeretnék onnan szabadulni?

Nem szídnám meg, szeretettel fogadnám, jól kibeszéltetném, hogy mi a gondja és miután látnám a problémáit, szépen szeretettel segíteném kilábalni belőle. Semmiképpen nem nagyokosként, hanem testvérként és vele örülnék, ha segítettem neki. Mert a nyomasztó dolgoktól megszabadulni óriási lelki szabadulást jelent. Nincs rettenetesebb, mint lelki terhet hordozni. Egyébként minden kapcsolatban az őszinte és bizalmas beszélgetés, "Kibeszélés" segít a legtöbbet. Én mindenkit bármikor várok, de soha nem erőltetem rá magam senkire.

14. Mennyire vonná be a családot a segítségnyújtásba?

Hát ezt esete válogatná, lehet, hogy egyáltalán nem, talán éppen a "családjával szemben" kellene megvédenem. Ez minden teljesen a körülmények ismeretében oldható meg helyesen.

15. A katolikus egyház a történelem folyamán többször is üldözte a vallási eltéréseket. Itt az inkvizícióra gondolok. Esperes úr visszahozná azokat az időket?

Először is mindent a maga történelmi idejében és helyén kell megítélni. Nem tartom helyesnek mai ésszel és a mai ember gondolkodásában. De tény hogy volt inkvizíció az Egyház történetében. A "túlbugzóság" mindig veszélyeket és tévedéseket is hordoz magában. Az inkvizícióról is azt tudom mondani, hogy jót akartak, de rosszul tesz a hitet, a hit tisztaságát védték, csak nem megengedett módon. Az Egyház, mint e világban élő intézmény emberekből áll és ezért melléfogások lehetnek, ezért a felelősségét mindig éreznie kell Isten és a történelem ítélőszéke előtt.

Visszahoznám-e az inkvizíciót? Semmiképpen. Sem hitemmel, sem gondolkodásmódommal nem egyezik az ilyen magatartás. A hitet természetesen a hit tanításával és főként példaadással kell védeni. Úgy érzem, hogy ez lenne a megoldás, ha ezt minden megkeresztelt ember átérezné. Mert az Egyház nem a pápa, a püspökök, és a papok, hanem ők és minden megkeresztelt ember.

Tehát semmiféle kínzóeszközt és vallatást nem használnék. Számomra egy eszköz van a szeretet és a példaadás. Van egy bölcs elv: utáld a bűnt és szeresd a bűnöst! És hogy ez mennyire így van, Sátánista valaki, vagy gonosz, miért lett azzá? Mi sodorta őt oda? Kéi a felelősség? Csak az ő bűne minden, Messzire ágazó dolog a bűn és nem mindig az a legnagyobb bűnös, aki elköveti a rosszat, hanem azok, akik oda juttatták. Ami a legjobban fáj gyermekeimre gondolva is az, hogy nem lesz belőlük az, akik lehetnének. Ez a legnagyobb fájdalom, ezt átérezni, ezt látni. Kár hogy ezt nem érzi mindenki, akinek éreznie kellene.

16. Ön szerint vannak e égi jelek, isteni figyelmeztetések, amelyek a társadalomhoz szólnak?

Vannak, csak ahhoz "látni" kellene és nem csak nézni. Olyan értelemben nincsenek jelek, hogy ezekre egyértelműen azt lehetne mondani, hogy ezek isteni jelek. De ha úgy nézzük, hogy az Isten szabadon engedi az emberiséget szolgálni őt, vagy ellenállni, ez isteni jel. Egyébként azért kimondott jelek is voltak és vannak, amik elsősorban a Mária-jelenésekben nyilatkoztak meg szerte a világon.

17. Fordulhatnak-e Önhöz a bajba jutott, problémával küszködő fiatalok?

Én örülnék neki a legjobban, mert elsősorban ezért vagyok és nem azért, hogy eltemessem a halottakat. A kommunizmus éve alatt a papot a pszichológussal próbálták pótolni. Kell az is, de nem pótolja a papot.

Olyan lelki segítséget, amelyet a pap tud adni, olyanra a pszichológusnak nincs lehetősége, és főként nem tud feloldozni. Voltak, akik fordultak is már hozzám és segítettem nekik. Vannak, akik most is fordulnak, de még jobb lenne, ha ezt többen tennék. Biztos, hogy segíteni tudnék, de ez természetesen bizalom kérdése is. Örülnék neki, ha tőlem ilyen szempontból senki se félne. Elég sokat szenvedtem már ahhoz, és eleget éltem, hogy segíteni tudjak, sőt elég szeretet is van bennem hozzá.

Egyébként a mai ember legnagyobb problémája az, hogy, nincs akivel megbeszélje aminek örül, ami fáj neki. Hát ezért a lenne pap, ez lenne a küldetése, ezért nincs családja, hogy mindenki számára szabad legyen.

Végül is megköszönöm a bizalmat, ami a kérdésekben is meg egyáltalán azzal, hogy megkerestek erre az interjúra, megnyilvánult. Komolyan vettem az egészet és azt hiszem, ezt bizonyítják a válaszaim is. Minden jóra, minden segítségre mindig kész vagyok, és mindig honorálom a bizalmat, mert az nagyon nagy dolog, sőt még azt is tudom, mit kell titokban tartani. Soha nem szerettem más dolgaiban - ami nem tartozik rám - turkálni, de ha valaki bizalommal jön hozzám, annak minden tudásom, tapasztalatom szerint a legnagyobb megértéssel és szeretettel segítek.

Ami elmaradt

Ahhoz, hogy több oldalról tudjuk megvilágítani a problémát, újonnan alakult vallási csoportot is szerettünk volna felkeresni. Azonban sajnálatosan többszöri érdeklődésünkre sem szolgáltak. Sőt ezúton elzárkóztak az együttműködéstől. A következő kérdéseket intéztük volna hozzájuk:

1. Miben rejlik a hit ereje?
2. Mikor alakult a vallási közösség?
3. Milyen eredetre nyúlik vissza?
4. Az önköz csatlakozó fiatalok mit keresnek vallásukban?
5. A családok hogyan fogadták a belépés tényét?
6. Mennyire fogadták el a belépést?
7. Hogyan küzdöttek meg az önköz ellen forduló előítéletekkel?
8. Miben nyilvánul meg az előítélet?
9. Milyen pozitívumokat nyújt vallásuk?
10. Milyen anyagi illetve természetbeli forrásokból tartja fenn magát a gyülekezet?
11. Mely korosztály képviselteti magát nagyobb arányban a közösségben?
12. Múlt évben hány taggal bővült a közösség?
13. Milyen úton-módon bővül a közösség?
14. Mennyire működnek együtt más vallások képviselőivel?
15. Karitatív tevékenységet végez-e a közösség és milyen?
16. Van-e a közösségen belül hierarchia?
17. Publikálási lehetőségük van-e?
18. Mennyire zárják el magukat a társadalomtól?

Összegzés

Ahogy vizsgálatainkból kiderült, fokozott figyelemmel kell kísérni a vallási csoportokat. Fontos, hogy a szülők, gondviselők, barátok is odafigyeljenek egymásra.

Mi, fiatalok elfogadjuk, toleráljuk a vallási sokszínűséget, azonban szükség lenne egy felülbíró szervre, amely felfedné az "egyházi köntösbe bújtatott" illegális szervezeteket.

Korcsoportunk csak annyit tehet, hogy óvjuk egymást, azonban nem minden fiatal vesz körül védő baráti közösség. Megoldást jelenthetne egy telefonos segélyszolgálat is. Valamint, ahogy Szarvas András esperes úr is nyilatkozta interjújában:

A papokat korábban a pszichológussal próbálták pótolni. Kell az is, de nem pótolja a papot.

Tehát, segítséget lehet kérni más vallás képviselőjétől is, természetesen a megfelelő tájékozottság mellett. Sajnos a tájékozottság hiányában újra csapdába eshetünk.

Mi, leendő szociális asszisztensek, pártatlanul próbáltuk a problémát feltárni.

Tudjuk, hogy tiszteletben kell tartani, és tolerálni az egyén valláshoz való jogát, azonban felmerül a kérdés, hol a határ a tolerancia széles skáláján?

Dolgozatunkban erre kerestük a választ.

Azonban a válaszadás nem bizonyult olyan egyszerűnek, hiszen mindenki a saját szemszögéből látja a "világot".

Irodalomjegyzék:

- A lelkiismeret és vallásszabadság joga: Egyházak nyilvántartásba vétele 9.§ (1.) és 16.§ (1.)
- Népszabadság 1999. Január 9. (8. Oldal)
- Az öt világvallás

Meleg helyzetek -a másságról másképpen

"a szőnyeg alá seprert megoldatlan kérdések felboríthatják a világot."

I. Bevezetés

1. Miért pont mi?

Tanulmányunk címe: Meleg helyzetek - a másságról másképpen. Mit is jelent pontosan ez a cím? Választott témánk a homoszexuálisok és a társadalom viszonya. Konkrétan arra vagyunk kíváncsiak, hogy mit gondolnak a "normális emberek" a másokról, és fordítva: mit gondolnak a mások rólunk, illetve arról, ahogyan mi látjuk őket. Ez első olvasásra lehet, hogy kissé zavarosnak hat. Tanulmányunk lényege, hogy egy olyan konfliktust próbálunk vizsgálni, amely - feltételezésünk szerint - nagy részben abból adódik, hogy különböző embercsoportok azonos témáról (esetünkben ez a homoszexualitás) éppen ellentétes véleményrel vannak, kompromisszumra pedig nem hajlanak.

Annak, hogy ezt a témát választottuk - pedig mi ezt a problémát saját bőrünkön sosem tapasztaltuk -, több oka van. Az egyik az, hogy élnek környezetünkben olyan emberek, akiknek másságuk el nem fogadása igen nagy gondot okoz. A másik pedig az, hogy volt alkalmunk megismerni a felek (meglehetősen eltérő) véleményeit különböző témákban, és szerettünk volna a dolog "mélyére látni" - egyszóval személyes kíváncsiság is hajtott minket.

2. Másság és homofília

Más. A "homoszexuális" helyett gyakran használják ezt a szót, ami érthető is, hiszen a homoszexuális szó napjainkban nem kevés pejoratív jelentéssel bír. A "más" szó azonban - szerintünk - nem pontosan ugyanazt fejezi ki. Ez a szó a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint határozatlan névmás, ami olyan dolgot jelent, ami eltérő minőségű vagy fajtájú, mint a többi, főnévként való értelmezésére pedig nincs példa a szótárban. Értesüléseink szerint ma már az Egyesült Államokban nem divat a homoszexuális - "homosexual"-szó használata, ehelyett egy "új", szót, a "homophile"-t használják, ami ugyanazt jelenti, mint a "homoszexuális", de pejoratív felhangtól úgyszólván mentes. Szerintünk érdemes lenne ezt a példát "importálni": itthon is hívhatnánk szegény "más"-okat homofiloknak, a homoszexualitás helyett pedig használhatnánk a "homofília"-t.

II. A kutatás

Annak érdekében, hogy az általunk fontosnak tartott kérdésekre választ kapjunk, négy különböző típusú kérdőívet állítottunk össze.

Ezek a kérdőívek 10-14 általunk megfogalmazott kérdésből állnak, minden egyes kérdéshez több válaszlehetőséget csatoltunk, ugyanakkor lehetőséget adtunk a megkérdezetteknek arra is, hogy saját véleményüket kifejthessék, sőt, néha kértük is őket erre. A kérdőívek összeállításánál a megkérdezettek nevére nem, de nemére és korára rákérdeztünk.

Szerettük volna kutatásunkat országos méretűre kiterjeszteni, de erre sajnos nem adódott lehetőségünk, ezért első sorban Jász- Nagykun- Szolnok és Pest megyében folytattunk kutatást. Kutatásunkat két fő részre osztottuk: megkérdeztük egyrészt a "normális", hétköznapi embereket, ez volt a kutatás első része, másrészt az úgynevezett mások körében is vizsgáldtunk, ez adta kutatásunk második fő részét.

Az első részt további három csoportban, korosztályok szerint vizsgáltuk meg. Az első korosztály, a "kicsik", a 14 éven aluliak voltak. Utánuk következtek a 14 -24 év közöttiek, majd a felnőttek.

A második nagy részbe soroltuk a homoszexuálisokat.

A kutatáskészítésnek ez a módja, bár egyszer már bevált, sajnos nem sok sikerrel járt. (Mi úgy gondoljuk, hogy ez a téma még túl "ingoványos", túlságosan érzékenyen érinti az embereket.)

Szerettük volna az érintettek véleményét is kikérni, mind interjú, mind kérdőíves formában. Ez azonban nem sikerült. A kérdőíveket elkészítettük, kitöltetni azonban nem tudtuk. A témában érintett ismerőseink ugyanis vagy nem voltak elérhetőek, vagy nem vállalták még a kérdőív kitöltését sem. Ekkor gondoltunk arra, hogy egy olyan személyt kellene megkérdezni, aki elég ismert, és nyíltan vállalja másságát. Hallottunk arról, hogy a magyarországi homoszexuálisoknak létezik egy országos szervezete, ezt a szervezetet azonban nem sikerült megtalálnunk (a telefonközpontos hölgy nem volt hajlandó megadni a telefonszámukat). Ezután máshol próbálkoztunk. A Petőfi rádióban hallható egy műsor "Önazonos" címmel: ennek a műsornak a főszerkesztője állítólag nyíltan vállalja másságát. Neki szerettünk volna feltenni néhány kérdést, őt azonban nem sikerült elérnünk.

Így a kutatásnak a második felét sajnos nem sikerült megvalósítani, de bízunk abban, hogy mindezek ellenére sikerült a "másság" kérdést másféle képen megközelítenünk.

Ezen rövid kitérő után most következzen a kutatás bemutatása.

1. A kicsik

Tanulmányunk első nagy részének első nagy csoportja az egészen fiatalok, a 14 éven aluliak. Velük egy rövid, kissé rendhagyó kérdőívet töltöttünk ki. Az ő kérdőívük mindössze három kérdésből állt. A kérdések után nem adtunk meg válaszlehetőségeket, saját véleményüket kértük ki, írásban.

Az ő esetünkben arra voltunk kíváncsiak, hogy amikor társaikat illetik a "homoszexuális" szó különféle szinonimáival, tudják-e, mit beszélnek. Azt is megkérdeztük továbbá, hogy általában mire mondják ezeket a sértéseket, és szerintük milyen más szavakat lehetne használni helyette.

Az első kérdésre (kire mondják, hogy "buzi") kapott válaszok néhány kivétellel- helyesek voltak, a válaszadók konkrétan,

pontosan fogalmaztak. A második kérdés (hogyan mikor mondják) válaszai azonban szerteágazóak voltak. Érvényesült bennük a "szokásos", "utcai", sértő használat, de a szó igazi jelentésén alapuló megfogalmazás is. A hozzájuk intézett harmadik kérdés az volt, hogy milyen más szavakat lehetne használni e helyett a szó helyett. A válaszadók írtak is szinonimákat szép számmal, nem volt olyan, aki legalább kettőt ne tudott volna.

2. A nagyok

Tanulmányunk első részének második csoportja a 14 -24 év közötti korosztály. Számukra egy 11 kérdésből álló kérdőívet készítettünk. Megkérdeztük, hogy szerintük melyik osztály "lóg ki" leginkább a társadalomból ehhez 5 lehetőséget soroltunk fel; arra is rákérdeztünk, hogy mennyire vannak tisztában a "homoszexuális" szó jelentésével, illetve, hogy ismernek-e ilyen embert. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy vannak-e előítéleteik a másokkal szemben. Ezt a kérdést több oldalról közelítettük meg; megkérdeztük először, hogy ők mennyire fogadják el ezeket az embereket, majd különböző szituációkban ismét kikértük a véleményüket. Mindezekon kívül azt is megkérdeztük, hogy szerintük mennyit foglalkoznak a homoszexualitással, mennyire tájékozottak a fiatalok ezen a téren, és nem utolsósorban, hogy mennyire érdekli őket ez a téma. Utolsóként feltett kérdésünk az volt, hogy vajon társadalmi problémának tekinthető-e a homoszexualitás? Kértük, hogy válaszukat néhány szóban indokolják is.

A válaszok a következő képen alakultak.

Az első kérdés az volt, hogy szerintük ki a leginkább más. Az öt választási lehetőség pedig a homoszexuális, alkoholisták, punk, más vallású és más bőrszínű voltak. (A kérdőívek elkészítése előtt felmérést végeztünk egy gimnáziumban arról, hogy a fiatalok számára mit jelent a "más" szó, és a listát ennek a felmérésnek az alapján állítottuk össze.) A megkérdezettek 61.5%-a a homoszexuálisokat találta a leginkább másnak, második helyre került 17.3%-kal az alkoholisták, harmadik helyen a punkok végeztek 7.6%-kal.

Arra a kérdésre, hogy ki a homoszexuális, 96% válaszolt helyesen. A megkérdezettek 51%-a hírből, 21%-a személyesen, 28%-a pedig egyáltalán nem ismer homoszexuális embert. A megkérdezettek közül többen adtak nem választ, mint egyértelmű igent! Ugyanakkor 75% mondja azt, hogy a másokat részben elfogadja, 6% teljesen elfogadja, 19% pedig egyáltalán nem fogadja el. A szituációs kérdésekből kiderült, hogy a homoszexuálisok megjelenése az emberekből leginkább kíváncsiságot (26,9%) vált ki, vagy semmit (65%); csak kevesen voltak, akik azt mondták, hogy őket zavarja a látványuk.

Ugyanezt tapasztaltuk abban az esetben, ha nem idegenekről, hanem személyes ismerősökről van szó. (A válaszok darabra pontosan azonosak voltak.)

Változik a helyzet, azonban, ha a szülők véleményéről van szó. A kérdőívet kitöltő fiataloknak csak 38%-a mondta azt, hogy szülei maximálisan tolerálnának egy homoszexuális barátot (havert), 44% szerint nem nagyon díjazná a dolgot, míg 18% (!) szerint kifejezetten nem örülnének neki (tiltanák tőle).

A következő három kérdésre adott válaszok elemzése során rengeteg ellentmondást találtunk.

A megkérdezettek többsége (44%) szerint a homoszexualitással manapság eleget foglalkoznak, illetve inkább keveset (25%), mint sokat (21%); akadt olyan is, aki szerint már túl sokat (10%) beszélnek erről (ezek mindegyike fiú volt).

Ugyanezen fiatalok szerint korosztályuk a homoszexualitás terén kevéssé tájékozott (46%), 35% szerint elég tájékozott, 11% szerint jól tájékozott, 8% szerint viszont fogalmuk sincs a valóságról. Ugyanakkor 54% szerint ez a téma ezt a korosztályt nem igazán érdekli, 32% szerint érdekli, 8% szerint egyáltalán nem érdekli, és 6% szerint nagyon érdekli.

Attól tartunk, a három kérdésre adott válaszok között logikus összefüggésre nem derült fény. Annál inkább, mert nem csak összességében adódtak ilyen adatok, hanem az egyes kérdőíveken belül is hasonlóan összefüggéstelen válaszok születtek.

Abban a kérdésben, hogy társadalmi problémának tekinthető-e a másság, már nagyobb az egyetértés: 76,9% szerint nem, 23,1% szerint igen.

Ami az indoklásokat illeti; a "nem"-eket azzal indokolták, hogy "kevés ilyen ember van", vagy magánügy és nincs jogunk bebeszólni, vagy "ez természetes dolog, egyidős az emberiséggel" illetve, hogy ennek nincs jelentősége. Az "igen"-ek mellett olyan érvek szólnak, hogy "deviáns", "rossz példát mutat", "sokan nem szeretik őket" és "az egyéni probléma társadalmi problémához vezet".

3. A felnőttek

A kutatás során felnőttnek tekintettük azokat, akik 24 évesnél idősebbek voltak. A nekik szánt kérdőív 10 kérdésből állt, a fiatalokéval - az összehasonlíthatóság érdekében - több ponton is egyezett. Tőlük is megkérdeztük, hogy melyik csoportot tartják ők a leginkább "más"-nak, hogy ismernek-e személyesen homoszexuális embert (azt, hogy a homoszexualitás fogalmával tisztában vannak, eleve feltételeztük). Szintén közös kérdés volt a fiatalokkal az, hogy manapság mennyit foglalkoznak a témával, mennyire tájékozottak az emberek, és mennyire érdekli őket a téma. Ezekon kívül arra is kíváncsiak voltunk, hogy mennyivel kap a téma nagyobb nyilvánosságot ma, mint korábban, hogy szerintük mi lehet ennek az oka, és hogy milyen irányban változott az emberek hozzáállása a témához (ha egyáltalán változott).

Természetesen őket is megkértük, hogy értékeljék a homoszexualitást, mint társadalmi problémát, és válaszukat indokolják is.

A válaszok alapján a társadalomból leginkább kirívó emberek a homoszexuálisok (63% véleménye); ilyen embert nem ismernek (50%), vagy csak hírből (46%). Szerintük ezeket az embereket részben elfogadják (78.9%).

A megkérdezettek szerint a homoszexualitással manapság eleget (47%), illetve sokat (31.5%) foglalkoznak. A téma ma nagyobb nyilvánosságot kap, mint korábban (63%). Ennek oka sokuk (42%) szerint a nyugati hatásban keresendő, míg mások (36.8%) a rendszerváltásnak tulajdonítják. Szerintük az emberek ebben a témában eléggé, illetve kevéssé tájékozottak

(43-42%). A válaszadók legnagyobb része (52.6%) szerint a társadalmat érdekli ez a probléma; az emberek hozzáállása pedig az utóbbi időben pozitívan változott (57.8%), vagy nem változott (31.5%).

Végül 78.9%-uk nem tekinti a másságot társadalmi problémának, mert ez "betegség" illetve "magánügy". Míg, akik társadalmi problémát látnak benne azzal érvelnek, hogy "egyéni probléma társadalmi problémát szül".

4. Mások

Ennek a csoportnak a tagjaihoz - úgy gondoljuk - nem kell magyarázatot fűznünk. Őnekik egy 14 kérdéses kérdőívet készítettünk. Meg szeretnénk volna tőlük kérdezni, hogy mikor jöttek rá másságukra, hogyan tudták elfogadtatni magukkal és másokkal. Arra is rákérdeztünk volna, hogy merik -e másságukat nyíltan vállalni (erre úgy gondoljuk, kérdőívek nélkül is

választ kaptunk). Megkérdeztük volna tőlük azt is, hogy szerintük a társadalom hogyan viszonyul hozzájuk (ennek a kérdésnek is volt több szituációja), és hogy érte-e már őket valamiféle atrocitás másságuk miatt. Az előző két kérdőívben már ismertetett három kérdésre is szeretnénk volna tőlük is választ kapni: mennyit foglalkoznak ma a homoszexualitással, mennyit tudnak róla és mennyire érdekli az embereket. Úgy gondoljuk, e kérdések alapján nagyon érdekes következtetéseket vonhatunk volna le.

5. Összehasonlítás

A kutatás kérdőíveinek kérdéseit azért fogalmaztuk hasonlóra, hogy könnyebb legyen összehasonlítást végezni.

A ki a más kérdésre mind a fiatalok, mind a felnőttek a homoszexuálisokat jelölték meg, de a felnőttek nagyobb arányban választották a homoszexuálisokat.

A fiatalok hírből is és személyesen is több homoszexuális embert ismernek, mint a felnőttek.

A felnőttek és a fiatalok szerint is a homoszexuálisokat részben fogadják el. Ha egy távoli idegenről derül ki a mássága, sokkal toleránsabbak, mintha a saját családjukból, vagy baráti körükből. Bár a fiatalok nagy része továbbra is barátkozna azzal, akiről kiderül, hogy meleg, sokan vannak olyanok is, akik emiatt elfordulnának régi barátjuktól. Nagy részük szerint szülei nem néznének jó szemmel egy ilyen barátot, míg a felnőttekben fel sem merül, hogy a másságot ne tolerálják.

A fiatalok szerint keveset, vagy eleget foglalkoznak a témával, míg a felnőttek szerint inkább eleget, vagy sokat is. Ezzel szemben mindkét réteg szerint kevésbé, vagy csak eléggé tájékozottak az emberek ebben a témában. A kérdőívek alapján sem a fiatalok, sem a felnőttek körében nem tekinthető társadalmi problémának a homoszexualitás.

6. Meglepetések

A kutatás természetesen okozott néhány meglepetést nekünk. Több olyan dolog is felmerült, amire előzetesen nem számítottunk, de azért kellemes meglepetések is értek bennünket.

Mindig is gondoltuk, hogy a másokat nehéz lesz megszólaltatni ebben a témában, de arra nem számítottunk, hogy ez egyáltalán nem sikerül. Azután az is kissé kellemetlenül érintett minket, hogy az általunk nagy gonddal megalkotott kérdésekre adott válaszok némelyike összefüggéseiben úgymond értelmezhetetlen volt. Az is felért egy kisebb fajta csalódással, amikor láttuk, hogy kortársainkat mennyire hidegen hagyja az általunk választott probléma (ez viszont a homoszexuálisok számára szerintünk nem kis pozitívum).

A kellemes része az volt a dolognak, hogy előzetes elvárásainktól mind a 14 éven aluliak, mind a felnőttek szerintünk pozitív irányban tértek el. A "kicsik" meglepően jól tájékozottak voltak, az alig tizenévesek némelyike nagyon érett válaszokat adott. A felnőttek válaszaiból pedig az derült ki, hogy a homoszexuálisokat sokkal jobban elfogadják, mint amennyire mi azt előzetesen gondoltuk.

Mindent összevetve, a kutatás számunkra - mondhatni - több mint tanulságos volt

III. Mit is jelent?

A kérdőívek értékelése

1. A kicsik már mindent tudnak

A 14 éven aluliak kérdőíveinek elemzése során megállapíthattuk, hogy ezek a "gyerekek" már szinte teljesen tisztában vannak a homoszexualitás fogalmával. Igaz azonban, hogy a homoszexuális szó különféle szinonimáit - saját bevallásuk szerint - ők nem a szó szoros értelmében értik, hanem ezeknek a szavaknak átvitt értelmű, sértő jelentései vannak. Ami pedig a szinonimákat illeti, a korosztály (általunk megkérdezett) képviselőinek szókincse és fantáziája határtalan. Véleményük szerint a homoszexuális emberre nem jó azt mondani, hogy "buzi", mert ez a jól bevált szó ma már teljesen más jelentést hordoz, ehelyett ők is inkább használják a "homokos" illetve "leszbikus" szavakat (bár ebbe tapasztalataink szerint gyakran beleértik a biszexuálisokat is); illetve új szinonimákat találnak ki. Nem mondhatjuk, hogy a megkérdezettek korban igen távol állnának tőlünk, de az általuk használt, hasonló jelentésű szavak némelyike (pl. a "homoksapiens" vagy a "tengerparty") meglehetősen furcsán és viccesen csengett számunkra.

2. A nagyok elfogadják

A 14 és 24 év közötti fiatalok már teljesen pontosan tudják, hogy mi is az a homoszexualitás.

Ismeretségi körükben is találkoztak már vele, ami azt jelentheti, hogy ma már a másság nem tabu téma, a fiatalok bátrabbak, jobban el merik mondani "titkukat" barátaiknak, a helyzet javul, de jónak - a mások szempontjából - még mindig nem nevezhető, hiszen a megkérdezettek több, mint 50 %- a szerint a homoszexuálisok "lőgnak ki" leginkább a társadalomból.

Érdekes módon, bár ők maguk inkább tolerálják a másságot, szerintük ezeket az embereket a társadalom csak részben fogadja el. A fiatalok legnagyobb része elfogadja a homoszexualitást, nem tekinti "más"-nak, amennyiben a saját baráti körében találkozik vele; az idegenekkel szemben viszont inkább kíváncsisággal viseltetik, vagy közömbös marad. Szerintük a témáról szüleik is hasonló módon vélekednek.

Úgy gondolják, hogy a mássággal mostanában eleget foglalkoznak; ezzel ellentétben viszont azt is állítják, hogy a fiatalok a témával kapcsolatban kevésbé tájékozottak, és nem is nagyon érdekli őket a téma. Ezek alapján úgy gondoljuk, kijelenthetjük, hogy a homoszexualitás ma már nem "érdekes" a fiatalok számára, a homoszexuálisok már szinte a társadalom részévé váltak. Ezt igazolja az is, hogy a megkérdezett fiatalok nagy része nem tekinti a másságot társadalmi problémának.

3. A felnőttek szerint változott a helyzet

Ami a 24 éven felülieket illeti, az ő véleményük nagyon sokban hasonlít a fiatalokéhoz; bár körükben kevesebben ismernek homoszexuális embert, mind hírből, mind személyesen, mint a fiatalok körében. Ebből arra következtetünk, hogy bár a felnőttek is toleránsnak mutatkoznak a másokkal szemben, de ők igyekeznek azért elhatárolni magukat a témától, nem személyes kapcsolatba kerülni vele.

A megkérdezettek elmondása szerint a téma manapság nagyobb nyilvánosságot kap, mint régebben. Talán ennek is köszönhető, hogy a helyzet - megítélésük szerint - pozitívan változott az utóbbi időben. Ám ennek a változásnak ugyanúgy oka lehet a mostanában jelentkező nyugati hatás is. Mindenesetre a másságot ők sem tekintik társadalmi problémának, ami azért biztató dolog.

IV. Konklúzió

A másság nem társadalmi probléma!

A kutatást és a kitöltött kérdőívek értékelését talán úgy foglalhatnánk össze, hogy a homoszexualitást a társadalom ma már elfogadni látszik, a másokat nem rekesztik ki a társadalomból. Ebből úgy látszik, hogy nincs itt semmi probléma, minek tanulmányt írni? Azonban, a helyzet nem ennyire felhőtlen. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az érintetteket a témával kapcsolatban nem sikerült megszólaltatni (az természetesen lehetséges, hogy csak mi voltunk ügyetlenek); pedig ez a kutatás csak az ő megkérdezésükkel lett volna teljes.

Ebben a helyzetben viszont a tanulmány készítői azt vonhatják le tanulságként, hogy a társadalom elfogadja a homoszexuálisokat, csak "ezt elfelejtették velük közölni". Nekünk úgytűnik - ezt már a bevezetésben leírtuk -, hogy a probléma megoldása az lehetne, ha az érdekeltek hajlandók lennének "kompromisszumra", egymás elfogadására (nem elírtuk, szerintünk a mások is lehetnének bátrabbak, mert azzal, hogy félreállnak a "normálisok" útjából, önmagukat rekesztik ki a társadalomból).

Az biztos, hogy ha a homoszexuálisokat el akarjuk fogadni, meg kell ismernünk őket, amihez az ő segítségük nélkülözhetetlen. Meg "kellene mutatniuk magukat", vállalni kellene másságukat, ezt azonban nem teszik meg addig, amíg a társadalom nem fogadja el őket. A kör ezzel bezárult. Ennek ellenére ma már nem divat a homoszexuálisok elítélése, a társadalomból való kirekesztése.

Pár évvel ezelőtt megdöbbenést keltett, amikor egy neves színészünk egy tv-műsorban "lebuzizott" egy népszerű showmant, de ez semmiféle következménnyel nem járt a színész számára. Úgy gondoljuk, hogy ma már nem lenne ilyen senki, hiszen azt minősítené. aki mondja. Az ősszel Angliában botrány tört ki, mert Tony Blair kormányában több miniszterrel is kiderült, hogy meleg. A legnagyobb megdöbbenést viszont az jelentette, hogy az ezután elvégzett közvélemény-kutatások szerint a konzervatív angolok nagy része elfogadja a homoszexuális politikusokat. A földművelésügyi miniszterrel kapcsolatban a farmerek jelentették ki: nem érdekeli, hogy mit csinál az ágyban, de az íróasztalnál úgy dolgozzon, hogy a farmerek jól járjanak. Ezek után egyetlen politikai pártnak sem lehet célja, hogy a melegek lejáratásával szerezzen magának híveket.

Egyre több népszerű popzenész és sportoló vállalja nyilvánosan homoszexualitását. A teniszező Navratilova évek óta vállalja nyilvánosan is, hogy saját neméhez vonzódik, míg a napokban a Boyzone sztárja jelentette ezt ki nyilvánosság előtt. Úgy gondoljuk, hogy ezek az esetek hozzájárulnak ahhoz, hogy ezek az emberek nyugodtan, másságuk vállalásával, teljes értékű polgárként tudjanak a jövőben élni. Reményt ad erre az is, hogy az egyik általunk megkérdezett felnőtt azt mondta: "inkább buzi legyen valaki, mint drogos - az nem egészségkárosító!"

Az összeállításból kitűnik, hogy a korábbiakhoz képest jelentősen változott a helyzet, de attól még messze vagyunk, hogy a homoszexualitás olyan természetes legyen, mint az ókori görögöknél. (Nem is beszélve arról, hogy mikor fogják egy modern homoszexuális költő verseit az iskolában tanítani - gondoljunk csak Szapphóra.)

Tanulmányunkban a homoszexuálisokat fenyegető AIDS veszélyre nem tértünk ki, nem ennek taglalása volt a témánk. Úgy gondoljuk, hogy minden embernek kötelessége saját egészsége óvása, bármilyen szexuális csoporthoz tartozik is.

Jelen és jövő

A munka megítélése a középiskolás fiatalok körében

Császár Attila

Bevezető

Mióta az ember lemászott a fáról és elindult a civilizáció rögös és igen kényes útján, kevés dolog van, ami állandó maradt. A munka azonban ilyen. Bár a fejlődés előrehaladtával mindig más és más típusú munkára volt szükség, más és más megosztás

szerint végezték el ezeket az ókori rabszolgatartó, a feudális, a kapitalista vagy éppen a szocialista társadalmakban. A szükségletek megteremtése, az anyagi és szellemi javak előállítására végső soron mindig a munka valamilyen formája révén állítódik elő.

A munkának számtalan fajtája van: szellemi és fizikai, kreativitást, önállóságot igénylő, és mechanikus, unalmas, valamint szórakoztató. Egy a közös mindegyikben: valamennyit el kell valakinek végeznie.

Dolgozni mindig kellett. Ám az emberek hozzáállása igen különböző a munkához. Hány ember van, aki életét munkánélküli segélyből tengeti napjainkban, holott ha nagyon akarna, találhatna munkát! Ugyanakkor valószínűleg mindannyian ámuldoztunk már nagyapákon, nagymamákon, akik hajnaltól estig meg sem állnak, ha éppen nincs munka, kitalálnak valamit, hogy ne maradjanak hasznos tevékenység nélkül! Hányan vannak, akik vándorolnak munkahelyről munkahelyre, de mindet unják, kellelenül végzik feladataikat, míg mások szinte munkájukért élnek, reggeltől estig vele foglalkoznak, sokszor az életük más részeit hanyagolva el így. Van akinek nyűg a munka, van akinek öröm, van akinek becsület dolga, van akinek az egyetlen kerülnivaló, van akinek szenvedély, van akinek szenvedés.

Persze nem szabad csodálkozni a munka ellentmondásos megítélésén. A történelem folyamán mindig akadt egy vékony réteg - ha úgy tetszik: elit - aki "megúsza" a munkát. És mily bosszantó: mindig ők éltek a legjobban, a kemény, becsületes munka ritkán vezetett társadalmi felemelkedéshez. Ma sincsen ez másképp, ezért nem lepődhetünk meg azon, hogy sokan egyből elutasítják a munkát.

A felnőtt társadalomban sincs egységes vélemény ebben a témában. De mit tartanak akkor a fiatalok a munkáról?

Kutatásunkkal ezt a kérdést próbáltuk alaposan körüljárni. Úgy éreztük, a téma sokrétűsége, összetettsége megér egy alaposabb utánajárást. Annál is inkább, mert a mostani középiskolásokból néhány éven belül munkaképes korú felnőttek lesznek: az ő mostani hozzáállásuk ezért közvetlen kihatással lehet egész későbbi életük minőségére, tágabb értelemben a közeljövő magyarországi társadalmának sorsára.

A kutatás menete

Kutatásunk két elemből tevődött össze.

Összeállítottunk egy 20 kérdésből álló kérdőívet, melyet 100, különböző iskolatípusban tanuló 17 éves diákkal töltettünk ki, hogy a témáról egy átfogó, százalékokban, arányokban kifejezhető összképet kaphassunk.

A 100 kérdőív közül összesen 92-t találtunk értékelhetőnek, a többi nyolcban vagy sok ellentmondásos válasz szerepelt, vagy láthatóan komolytalanul töltötte ki az illető.

A 92 válaszolóból 47 fiú, 45 lány, harmincan gimnáziumba, 36-an szakközépiskolába, huszonhatan szakmunkásképzőbe, vagy szakiskolába járnak.

A téma kidolgozásának második részét interjú-alakban összegyűjtött adatok formájában végeztük el. Egyrészt részletesebben beszélgettünk azokkal a diákokkal, akiknek a kérdőívekre adott válaszaik a legmarkánsabban eltértek egymástól, és ezáltal képet adhattak a fiatalok közt létező legellentmondásosabb véleményekről. Másrészt anyaggyűjtés céljából felkerestünk felnőtteket (szülőket), diákmunka-irodák képviselőit, valamint üzleteket és olyan helyeket, ahol gyakran dolgoznak diákok - vajon ők hogyan látják a középiskolások aktivitását?

Kutatási témakörök

A kérdőívünk kérdéseit 6 kérdéskörbe csoportosítottuk.

Az első csoport azokra az adatokra kérdezett rá, melyeket fentebb már közöltünk, tehát csak adminisztratív célokat szolgált.

A második csoportba azok a kérdések kerültek, melyek a diákok otthoni munkavégzését firtatták, azt, hogy mennyiben veszik ki a részüket a lakásban és a ház körül elvégzendő teendőkből.

A harmadik kérdéscsoportban a valamilyen állandó vagy időközi munkahelyen, pénzért végzett munkáról faggattuk a diákokat.

A negyedik egység kérdéseivel azt akartuk megtudni alanyainktól, milyen terveik vannak a jövőre nézve a munkával kapcsolatban.

Az ötödik kérdéscsoporttal arra szeretnénk volna fényt deríteni, hogy korosztályunk fiataljainak munkával kapcsolatos álláspontjait ki/mi befolyásolja, alakítja leginkább.

Az utolsó kérdéskör egyetlen kérdése pedig a diákok munkával szembeni alapvető magatartására vonatkozott.

Az otthon végzett munka

Becsléseink szerint a házimunkák (főzés, mosás, vasalás, mosogatás, takarítás stb.) valamint a ház körüli teendők (fünyírás, kocsimosás, kiskerti munkák stb.) elvégzéséhez szükséges idő egy embernek minimum heti 40 óra, vagyis még egy standard munkahét. Nincs is semmi gond, ha a család megengedheti magának, hogy csak az egyik szülő dolgozzon. Ám ha valakinek a rendes munkája mellett kell ugyanezeket a teendőket elvégeznie, bizony igen messze lesz a "8 óra munka, 8 óra pihenés, 8 óra szórakozás". Még ha a két szülő egymás között osztja is meg a feladatokat, komoly terhek nehezednek a vállukra. Ezért egyáltalán nem mindegy, hogy a gyerekek részt vállalnak-e ezeknek a házimunkáknak az elvégzéséből.

A kérdőívekre adott válaszok alapján a 17 éves diákok nagyon rendesek, hiszen kilencvenhat százalékuk szokott valamilyen

otthoni munkát végezni. 73 százalék végez kimondottan házimunkákat, 38 százalék ház körüli munkákat, 8 százalékuk pedig az egyéb otthoni munkát is bejelölte.

Ha a munkavégzés gyakoriságát nézzük, 35 százalék alkalmanként, 35 százalék rendszeresen de ritkán, 26 százalék rendszeresen és gyakran segít be szüleinek.

A nemek megoszlását tekintve úgy fest, a lányok többet dolgoznak otthon, az alkalmanként segítők háromnegyede fiú, míg a gyakran, rendszeresen házimunkát végzők között többségben vannak a lányok. (Ezeknek az eredményeknek az értékelésekor azonban szem előtt kell tartanunk az elvárásokat: a társadalmi szerepek szerint a lányoktól sokkal inkább elvárják a házimunka elvégzését, mint a fiúktól, akik számára sokszor még ciki is bevallani, hogy mondjuk tegnap ők mosogattak. A válaszokat ezért óvatosan kell kezelnünk, itt is, és a későbbiekben is.)

Azokat, akik csak alkalmanként (vagy egyáltalán nem) végeznek otthon munkát, nem kell azonban mindjárt elítélnünk. Itt rá kell világítanunk egy olyan összefüggésre, mely szerint közülük kerül ki azoknak a túlnyomó többsége, akik a következő kérdéskör kérdéseire adott válaszaik alapján a legnagyobb gyakorisággal végeznek valamilyen pénzkereső munkát. Az ő esetükben már érthetőbb, hogy a tanulás és a rendszeres munka mellett nemigen marad idejük mondjuk ablakot pucolni.

A "miért"-re összesen 4 százalék felelte azt, hogy szeret dolgozni, szeret házimunkákat végezni, és 45 százalék tartotta úgy, hogy ez így "fair", neki is részt kell vállalnia a teendőkből. A többiek számára tehát egyáltalán nem természetes állapot a munkavégzés, csupán azért mosogatnak el, takarítanak ki, mert szüleik ezt követelik tőlük.

Érdekesek voltak a következő kérdésre (melyben az esetleges ellenszolgáltatásokra kérdeztünk rá) adott válaszok. A megkérdezett diákoknak ugyanis majd' harmada (31%) kap

valamit azért, mert házimunkát végez. Többségük ennek függvényében kapja a szüleitől a zsebpénzét, fix összegben, vagy az elvégzett házimunka mennyisége után. De vannak más ösztönzők is: egy srác ennek fejében használhatja édesapja motorját, egy másik diáknak csak így hajlandók folyamatosan bővíteni a számítógépét, az egyik lányt az elvégzett házimunkával arányosan engedik el bulizni hétvégénként.

Az a négy gyerek, akik egyáltalán nem végeznek házimunkát, különböző okokat jelöltek meg. Kettőn írták, hogy nincsen idejük, ami későbbi válaszaikat ismerve nem meglepő, mindketten heti harminc óránál többet dolgoznak valamilyen munkahelyen. Egy tanuló írta, hogy nem az ő dolga a házimunkák elvégzése, egyikük pedig nyíltan felvállalta, hogy lusta hozzá, és miért csinálná meg, ha a szülei nem követelik meg ezt tőle.

De ezek láthatóan elszigetelt esetek. A diákok többsége vagy ezért, vagy azért, vagy így, vagy úgy, de azért végez otthon házimunkát.

Végez?

Azért mi beszélgettünk olyan felnőttekkel is erről, akiknek ilyen korú gyerekek van. Bár ez semmiképpen sem tekinthető a százalékos arányokat tekintve mérvadónak, hiszen oly kicsi minta (12 fő). De azért elgondolkodtató, hogy ezeknek a szülőknek a fele úgy látja, fia/lánya egyáltalán nem végez semmilyen házimunkát, és a többiek sem igen vannak elájulva gyerekek otthoni aktivitásától.

Most akkor miről van szó? Vajon a szülők várnak el túl sokat? Vagy a gyerekek valóban nem csinálnak otthon semmit, viszont ezt röstellik beismerni?

Pénzkereső munka

Az otthoni munkát többé-kevésbé természetesnek veszik a gyerekek részéről, ám azt, hogy valamilyen pénzkereső tevékenységet is végezzen a tanulás mellett, már kevesen várják el. Pedig a középiskolások közül rengetegen vállalnak ilyen-olyan munkákat.

A kérdőívünkre adott válaszokból az derül ki, hogy megkérdezett diájkaink 89 százaléka dolgozott már életében valamit.

44%-nak volt egyszer-kétszer, 32%-nak többször, 9%-nak gyakran alkalmi munkája, 55%-nak volt egyszer, 20%-nak két-háromszor, 5%-nak ennél többször időszakos állása (ez legtöbb esetben a nyári munkára vonatkozik). Iskola mellett valamilyen állandó munkahellyel középiskolásaink 22%-a rendelkezik vagy rendelkezett.

Az iskolatípusok szerinti megoszlás azt mutatja, hogy a szakmunkásképzőbe illetve szakiskolába járó diákok körében jóval magasabb a munkavégzők aránya. Ennek magyarázata, hogy a kötelező gyakorlatuk mellett gyakran dolgoznak a mesterükkel; akik magánvállalkozónál végzik a gyakorlatukat, nála, akik az iskolában, azok az oktatóik, vagy saját kapcsolataik révén találnak folyamatosan munkalehetőséget. (Néha szakközépiskolásoknak is sikerül ilyen módon munkához jutnia.) A legkevésbé a gimnazisták dolgoznak, ennek oka szerintünk a következőben keresendő:

- általában (persze nem abszolút érvénnyel) igaz, hogy a tehetősebb családok gyerekei járnak gimnáziumba, így kevésbé vannak a saját maguk által megszerzett pénzre rászorulva.
- a gimnáziumokban semmilyen szakmát nem tanulnak, így hátrányban vannak azokkal szemben, akik a saját (majdani) szakmájukban tudnak munkát keresni.

A végzett munka típusa legtöbbször könnyű fizikai (75%), esetleg mechanikus szellemi (22%). A nehéz fizikai (6%) és az önálló szellemi (4%) munka ritka a középiskolások körében.

A munkákat változatos módon szerzik a diákok. 43 százalékban jelent meg az "ismerősök révén" válasz, 19 százalékban a diákmunka-irodákon, 29 százalékban az iskolai gyakorlaton keresztül jutnak a fiatalok munkához, 11 százalék talál már állást hirdetések révén, az "egyéb" kategóriában 10% szerepelt.

Az okok elég egyértelműek. A valamilyen munkát végzők 99%-a írta be a pénzt, mint motiváló tényezőt, emellett 4%-nál szerepelt a hasznos elfoglaltság, 1%-nál a munka szeretete és 22 százalékánál a barátokkal való együttlét. Viszont elég magas azoknak a száma, akiket a szülei küldtek el (általában nyárra) dolgozni, 31 százalék jelölte be ezt az indokot.

Az egyik gyorsétteremben rendszeresen dolgozó lány a következőképpen fogalmazta meg, miért dolgozik: Két évvel ezelőtt szülei "zavartak el" nyári munkára. Nem nagy kedvem volt hozzá, de aztán tetszett, hogy van pénzem, és nem kell kérnem. Persze az egy hónap alatt keresett pénz gyorsan elfogyott, de azt a kicsi függetlenséget már nehéz lett volna feladnom. Akkor folyamatosan vállaltam alkalmi munkákat a diákmunka-irodák segítségével, egy fél éve pedig rendszeresen dolgozom itt heti két nap nyolc órát. Nem mondom, hogy sulis mellett könnyű, de két barátnőmmel együtt vagyok itt, a társaság amúgy is jó - és persze szinte mindig van annyi pénzem, hogy ha el akarok menni, bulizni, vagy megtetszik egy ruha, nem vagyok a szüleimre utalva.

Akik most dolgoznak alkalmilag vagy állandóan valamilyen rendszerességgel, 43 százalékban átlagosan heti hat óránál kevesebbet töltenek munkával, 29 százalékban heti 6-12 órát, 13 százalékban 12-18, 8 százalékban 18-24, 5 százalékban 24-30 órát. 2 diák heti harminc óránál többet dolgozik.

Az órabérekre nem mindenkitől kaptunk választ. A beírtak alapján az órabér az esetek döntő többségében 130 és 200 forint között van, ám elsősorban a szakmunka illetve a kevés nehéz fizikai illetve önállóan végzett szellemi munka esetében ennél több is lehet.

Diákmunka-irodák

Többször esett szó a fentiekben a diákmunka-irodáról. Ezek az iskolaszövetkezetek lehetnek országos, illetve lokális szervezetek. A diákok általában 1000 forintos "törzstőke" bevitelével lehetnek ezeknek a szövetkezeteknek a tagjai (ezt a pénzt kilépéskor visszakapják). Az irodák a különböző vállalatoknál, magáncégeknél és általában minden elképzelhető helyen "felhajtják" a munkalehetőségeket, leszerződnek a munkáltatókkal bizonyos számú diák dolgozó küldésére, és tagjaikat rendszeresen tájékoztatják ezekről a munkalehetőségekről.

Az irodáknál kapható munkák túlnyomó többsége könnyű fizikai munka, a tipikusak: szórólapok, hirdetési újságok, telefonkönyvek kihordása, gyári szalagmunkák, nyáron gyümölcszedések. Az órabérek 120 és 160 forint között vannak, a kézbesítés esetén 60 és 200 között, függően a diák ügyességétől és gyakorlatától. Az egyik irodában a fiatal hölgy elmondja: néha azért vannak más - jobb - munkák is, időnként sikerül egy-egy üzlettel, étteremmel megállapodniuk, vagy egészen "eredeti" dolgot szerezniük. Ezekhez azonban a diákoknak nem könnyű hozzájutniuk: ők ott az irodában azért figyelnek arra, hogy ezeket először régi, "kipróbált", megbízható tagjaiknak ajánlják fel.

Arra nem kaptunk közvetlen választ, hogy a szövetkezet mennyit vesz le a diákok fizetéséből, ám kerülő utakon, a diákok révén azt az információt kaptuk, hogy körülbelül 8-10 százalékról van szó. Ez azért nem is olyan hatalmas összeg, ha azt nézzük, hogy a diákoknak nem kell kutatniuk a munka után, nem verhetik át őket, nem kell papírokkal foglalkozniuk.

Kíváncsiak voltunk, vajon hány tagja van ezeknek a szervezeteknek. Városunkban a három szövetkezet összesen majdnem nyolcszáz regisztrált taggal rendelkezik, ám ezek között vannak "átfedések" (van aki nem csak az egyikben tag), és ezeknek a diákoknak csak kisebb része aktív, mintegy két-háromszáz gyerek kap így többé-kevésbé rendszeresen munkát.

Munkáltatók

Kíváncsiak voltunk arra is, mennyire elégedettek azok a munkáltatók, akik már alkalmaztak.

Nos, igen vegyes válaszokat kaptunk:

- Nem sok jó tapasztalatom van velük kapcsolatban. Az elmúlt nyáron kötöttünk szerződést egy iskolaszövetkezettel, és a nyári szabadságolások idején küldtek ide néhány diákot dolgozni. Közülük viszont csak egy-kettővel voltunk megelégedve, a többiekkel nem volt szerencsénk. Elkéstek, néha egyáltalán nem jöttek be, a munkájuk minden volt, csak alapos nem. De hát szerintem ez általában baj a diákmunkákkal: ők nem ebből élnek, nem létszükséglet ez a munka, ezért nem is veszik igazán komolyan, mi meg nem tudjuk motiválni őket. Persze tisztelet a kivételnek! (Az egyik ipari üzem munkaügyise)
- Szeretem a diák dolgozókat. Még nem fáradtak bele a munkába, van életkedvük, kicsit mindig jobb a hangulat, mikor itt vannak. Persze idő, amíg betanítjuk őket a különböző feladatokra, de általában értelmesek, figyelmesek, úgyhogy gyorsan megtanulnak mindent. Na és az sem mellékes, hogy harminc-negyven százalékkal kevesebbe kerülnek, mivel jóval kevesebb adót és tébét kell utánuk fizetni. (gyorsétterem tulajdonosa)
- Nem is tudom. Minden évben felveszek néhány diákot így a nyári szezonra, néhánnyal jól járok, néhánnyal rosszul. Volt, akiket egy hét után elküldtem, csak lógtak, tengtek-lengtek, szóval olyan link alakok voltak. Viszont volt, akit egymás után két nyáron alkalmaztam, a végén mindig jóval többet is fizettem neki, mint amiben megegyeztünk, mert jól dolgozott, megérte alkalmazni. Szóval egyéntől függ, aki akar dolgozni, azzal jóban vagyunk, aki nem, inkább máshová menjen. (Maszek zöldséges)

Szülők

Talán ugyancsak érdekes lehet, mit mondtak egyes szülők gyerekek munkavállalásáról.

- Nyáron oda megy dolgozni, ahova kedve van, bár azért ne melózza át az egész nyarat, pihenjen is valamit. Iskola mellett viszont nem engedném dolgozni - amire szüksége van, egyelőre megkapja tőlem, csak tanuljon úgy, hogy legyen belőle valaki.
- Nekem mindegy, ha akar, dolgozik, ha nem, nem. Amire feltétlen szüksége van, azt előteremttem én is, de nem vagyok az ellen, hogy ha többet akar, teremtsen elő az árát. Viszont ha az iskola rovására menne, leállítanám.

- A fiam minden nyáron dolgozik, most már iskola mellett is rendszeresen vállal ilyen-olyan munkákat. Én örülök neki, szokja meg, hogy amire szüksége van, előteremt magának.
- Nem kötelezném a gyerekeket arra, hogy iskola mellett még dolgozzanak is - de örülök, hogy ezt teszik. Őszintén szólva nagy könnyebbség az a háztartásnak, hogy legalább a lányok szórakozását nem kell állnunk. Úgysem tagadnám meg tőlük, de nagyon jó, hogy nem is igénylik. Így egy kicsit az önállósághoz is hozzá szoknak.

Tervek a munka világában

A negyedik kérdéscsoportban a jövőre vonatkozó, munkával kapcsolatos elképzelésekre kérdeztünk rá: ki milyen pályára készül, mi vonzza a választott hivatásban, mi az a legfontosabb tényező, ami alapján munkát vállal.

A pályaválasztásnál a motiváció leginkább a pénz. A megkérdezettek 78 százaléka jelölte be ezt meghatározó tényezőnek. 69 százaléknál a biztos álláshoz jutás is szerepel a fontos motivációs tényezők között. Csak 36 százalék írta be, hogy ez az, ami érdekli.

A diákok 18 százalékát szülei szánják egy pályára. 5 százalék nem tudja, miért akar az lenni, ami.

Az adatokban mind a nemek, mind az iskolatípusok tekintetében felfedezhetünk néhány eltérést. A lányok között jelentősen nagyobb arányban vannak, akik számára a biztos állás lehetősége a fontos. Aki azért választ egy életpályát, mert az érdekli, azoknak pedig 75 százaléka fiú illetve kétharmada gimnazista.

Ezen kívül megfigyelhetjük, hogy azok, akik rendszeresen dolgoznak most iskola mellett, azok vagy biztos állásra vagy az őket igazán érdeklő munkára vágyanak. Ez utóbbi látszólag ellentmondás, hiszen most legtöbbször éppen hogy nem azt a munkát végzik, ami érdekelné őket. Erre a furcsaságra rákérdezve, az egyik sráctól a következő választ kaptuk:

- Most azért dolgozom, mert kell a pénz. Nem, nem gyűjtök semmire, nem is vagyunk szegények, csak szeretnék valamelyest független lenni a szüleimtől. Egyszerűen azért, mert szeretem azt csinálni, amihez kedvem van, úgy, hogy ebbe nem szól bele senki. Ugyanígy: ez a pálya érdekel, ezt akarom csinálni. Amennyi nekem kell, úgyis megkapom majd antropológusként is. Nekem a szabadság a lényeg, ezt később a hivatásom, most az anyagi függetlenségem biztosítja leginkább.

Arra a kérdésre, hogy mi a legfontosabb egy munkavállaláskor, többféle választ kaptunk. A legtöbb "szavazatot" a pénz kapta, 41 százalék gondolta úgy, hogy az anyagiak minden mást megelőznek. Ugyancsak sokan tekintették a biztos, kockázatmentes állást elsődlegesnek (30%). A könnyű, rövid munkaidős állást 8% preferálta, a kötetlen munkaidőt és önállóságot 9% értékelte a legtöbbször, az érdekességet, változatosságot 8, a baráti munkahelyi légkört (jó társaságot) 4 százalék tette az első helyre.

Itt talán még markánsabban elvált egymástól a fiúk és lányok válasza. Aki a biztos, kockázatmentes állást tették az élre, 80 százalékban lányok, míg az önállóságot és az érdekességet 90 százalékban fiúk preferálták.

A pályaválasztás is látható összefüggést mutat a munkavállalás elsődleges motivációjával.

A nem-diplomás gazdasági, kereskedelmi pályára készülő körében a legmagasabb azok aránya, akik a pénzt helyezik az első helyre, de elég jelentős a hasonló, de diplomás munkát választók, valamint a különböző szakmunkás-tanulók között is. A bölcsész pályára készülő körében senki nem helyezte a pénzt, vagy a biztos állást az élre, számukra fontosabb az önállóság, érdekesség és a baráti környezet. A biztos állást legtöbbször a nem-diplomás egészségügyi, hivatali és a tanári, tanítói pályára készülő jelölték meg a legfontosabbnak.

Néhány eltérő nézőpont:

- Az a legfontosabb, hogy legyen egy biztos állásom, amire felépíthetem az életemet. Persze jó ha nagyobb a fizetés, de nem muszáj óriásnak lennie, jó ha nem kell túl sokat dolgozni, de a többitől sem ijedek meg. Csak ne legyek munka nélkül, tudjak tervezni, legyenek a napjaim nyugodtak, kiszámíthatóak. (Ápolónőnek készülő lány.)
- Ugyan mi lehet egy munkában a pénznél fontosabb? Hiába érdekel valami, ha közben éhen döglesz, ha viszont eleget keresel, mellette azt is csinálhatod, ami érdekel. A biztos állással sem mérsokra, ha nem keresel vele jól: gürizhetsz életed végéig szinte semmiért. Persze azt legalább biztosan. (Asztalos tanuló)
- Semmilyen munka nem tetszik igazán. Legyen minél kevesebb, minél szabadabb, minél "lazább", de persze mindenképp lehessen vele rengeteget keresni. A munka nyűg, nem abban kell magad jól érezni, hanem az kell ahhoz, hogy jól érezhesd magad. (Pénzügyi főiskolára készülő srác)
- Csak az a fontos, hogy érdekeljen a munkám. Beleőrülnék, ha nap mint nap olyan dologgal kellene foglalkoznom, ami nem érdekel, nem tud lekötni. Még akkor sem kellene ilyen munka, ha milliókat adnának érte. (Leendő szociális munkás)

Mi/ki alakítja a munkával szembeni magatartást?

A fentiekben nagyjából képet kaphattunk a fiatalok munkához való viszonyáról, de hogyan alakul ki az álláspontjuk? Mi, vagy ki alakítja bennük ki ezeket a véleményeket?

A következő kérdéscsoport kérdései közül némelyik nem önmagában érdekes: nem arról akartunk statisztikát készíteni, kinek mik a szülei és mennyire elégedettek a munkájukkal. Arra voltunk kíváncsiak, mutatnak-e ezek valamilyen összefüggést a fiatalok munkával kapcsolatos nézőpontjával.

A legszembetűnőbb a munkanélküliség. Azok a fiatalok, akiknek a családjában munkanélküli van, erre kétféleképpen reagálnak: vagy a munka tiszteletére utalnak válaszaik (dolgoznak otthon, iskola mellett munkát vállalnak, biztos állást akarnak, hasznos tevékenységnek tartják a munkát), vagy épp ellenkezőleg: nem szeretnek, nem akarnak dolgozni, nyűgnek, buta élethetlenségnek tartják a munkát. Ennek a kettőségnél feltehetőleg az az oka, hogy az első típus a szegénységet, szülőjének kétségbeesését látja, a második típus pedig arra figyel fel, hogy munka nélkül is meg lehet élni. Különösen jól látható ez annak

a két diáknak az esetében, akiknek mindkét szülője munkanélküli: ők a két típus szélsőséges elemeit képviselik.

Nagyon jól látszik a kapcsolat a szülők munkaszeretete és a gyerekek attitűdje között. Ahol mindkét szülő elégedett a munkájával, láthatólag ösztönzőleg hat a gyerekekre is: kétszer olyan magas azok aránya, akik munkát vállalnak a tanulás mellett, valamennyien végeznek otthoni munkákat (és valamennyien rendszeresen teszik ezt), a 20. Kérdésre pedig mindannyian az utolsó három válasz közül választották valamelyiket: tehát abszolút pozitív módon viszonyulnak a munkához.

Ahol a szülők egyéni vállalkozók vagy önálló munkát végző alkalmazottak, ott a gyerekek többet dolgoznak, mindössze öt százalékuk felelt az otthoni munkavégzés okára, hogy "mert muszáj", egyikük sem írta a 20. kérdésre az első két (igen negatív) válasz valamelyikét. A mechanikus munkát végző szülők gyerekeinél éppen ellenkező válaszok figyelhetők meg, és nagyon fontos, hogy közülük sokkal többen választanának elsősorban érdekes, változatos illetve önállóan végezhető munkát.

A szülők pozitív és negatív élményei tehát láthatóan döntő módon befolyást gyakorolnak a gyerekek munkával kapcsolatos álláspontjára.

Ugyanakkor nem csak a közvetett minta, hanem a közvetlen ráhatás is igen erős.

A következő kérdésre adott válaszok ugyanis még minket is megleptek, pedig el voltunk készülve egy megrázó eredményre: a megkérdezett diákok 82 százaléka állította határozottan, hogy a szülei döntötték el, melyik középiskolába menjen, 17 százalék írta, hogy közösen döntöttek, és mindössze egyetlen fiú állította, hogy szabadon megválaszthatta iskoláját. Ennek viszont könnyű belátni, mik a következményei. Gimnázium esetében még nincs nagy probléma, hiszen nem dől el semmi a középiskolával, ám szakközépiskola és különösen a szakmunkásképző esetén már komoly problémák adódhatnak. A gyerek olyan munka mellé köteleződik el, ami nem érdekli, amit nem szeret - következésképpen negatívan fog hozzá viszonyulni, nyűgnek, tehernek fogja tekinteni.

Itt megint találhatunk egy furcsaságot. Amikor a 12 szülővel beszélgettünk, feltettük nekik a kérdést, mennyire szólnak bele fiuk/lányuk pályaválasztásába, mindössze ketten vállalták fel egyértelműen azt a véleményüket, hogy gyermeküket még nem tartották-tartják elég érettnek az önálló döntéshez, ezért igenis beleszólnak a dolgaiba. A legtöbben úgy látták, hogy közvetlenül nem erőltetik rá akarataikat gyerekeikre, csak próbálják "terelgetni" a helyes (?) irányba. Négyen pedig úgy vélték, gyerekek dönthet tetszése szerint, legfeljebb tanácsaikkal segítik. Nos, itt valószínűleg inkább a gyerekeknek van igazuk: a szülő gyakran észre sem veszi, hogy tanácsok helyett szép lassan már dönt is gyereke helyett.

Ami különösen megdöbbentő: még a későbbi pályaválasztást is 11 százalék esetében a szülői szó határozza meg. 36 százalék maga dönt, és már tisztában van azzal, hol akar tovább tanulni, mit akar tenni a későbbiekben. 11 százalék ugyan maga dönthet, de még nem tudja, mihez is kezdene. Ez azért is problémás, mert ha egy év múlva sem fogja tudni, esetlegesen választ majd pályát, amelyről már nehéz letérni, és ha rosszul választ, ugyanazok lehetnek a következményei, mintha szülei erőltetnek rá egy hozzá nem illő hivatást.

Mi is a munka?

Az utolsó témakör valójában egyetlen kérdés - a diákoknak definiálniuk kellett a munkát.

A válaszok igen széles skálán mozogtak. A diákok 3 százaléka gondolta úgy, hogy a munka az élehetetlenek buta szokása. Ezzel szemben 5 százalék választotta a másik végletet, miszerint a munka igazából egy élethivatás. A másik négy kérdésre adott válaszok egészen szabályosra "sikerültek". A második és az ötödik választ 18-18 százalék, a harmadik illetve negyedik választ 28-28 százalék választotta a munka definíciójául.

Mit szűrhetünk le ebből? Mindenekelőtt azt, hogy kevés a szélsőséges vélemény munkaügyben. A többség elfogadja, hogy muszáj dolgozni és ez egy hasznos tevékenység, nem táplálnak sem túlságosan nagy ellenszenvet, sem túlzott imádatot a munka iránt.

Végül az is látható, hogy az inkább pozitív illetve inkább negatív vélemények többé-kevésbé egyensúlyban vannak. Nem mondhatjuk tehát, hogy a fiatalok munkaellenesek lennének, de nem is a munka megszállottjai. A vélemények egyéntől függenek.

A felmérés hiányosságai

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy felmérésünk közel sem hibátlan. Időnk és anyagi forrásaink végeessége miatt az általunk vizsgált minta meglehetősen kicsiny.

Ahhoz, hogy magabiztosan jelenthessünk ki ilyen százalékos adatokat, sokszor ennyi kérdőívre, jóval több személyes beszélgetésre lenne szükség.

Mindazonáltal egy nagyobb gyakorlattal rendelkező szakember feltehetőleg még a kevés rendelkezésre álló adatunkból is több dolgot olvashatna ki, több érdekes összefüggésre világíthatna rá.

Továbbtanulás

(Korrupció? Esélyegyenlőség?)

Gáll Katalin, Hajdu Viktor, Tarcsa Gábor

Bevezető

Egy látszólag hétköznapi látszó, s már oly sokszor elcsépelet témát választottunk pályázatunk tárgyául, de most ezt az

átlagostól eltérő módon kívánjuk megközelíteni. Igyekszünk a tényeket ismertetni és a lehetőségeinkhez képest a korosztályunkról a lehető leghitelesebb képet adni. Nap, mint nap mindannyian szembesülünk a továbbtanulással kapcsolatos nehézségekkel, mivel mi magunk is most állunk hozzá a legközelebb. A saját bőrünkön keresztül tapasztaltuk mindazt, amiről a következőkben írni fogunk. Természetesen lesznek a miénktől eltérő vélemények és tapasztalatok, de ennek még hitelesebbé kell tennie az egészet. Pályázatunkban fiatalabb diákokkal, iskolai- és magántanárokkal és természetesen az ő véleményeikkel szeretnénk megismertetni korosztályunkat.

Be szeretnénk mutatni a továbbtanulást legnagyobb mértékben akadályozó problémákat, és kérdőívünk segítségével készített értékelésünk alapján akarjuk a legfőbb kiváltó okokra felhívni a figyelmet. Dolgozatunkat interjúk segítségével igyekszünk még életszerűbbé tenni. Célunk nem a problémák megoldása, s egy világmegváltó alkotás elkészítése, hanem egy közvetlenebb hangnemben megírt, a fiatalságról és a fiatalságnak szóló, valamint a jövő szempontjából igen fontos, s egyre aktuálisabbá váló problémák ismertetése.

Történelmi visszatekintés

Pályázatunk első részében a magyar történelmi korok segítségével kívánjuk szisztematikusan felvázolni azokat az akadályokat, amelyek befolyásolhatták hazánk mai szellemi arculatának kialakulását. Most, részben a terjedelem korlátoltsága miatt, csak az előnytelen feltételek és az oly sokszor értelmetlen törvények bemutatására, s ezek koronkénti hatására irányítanánk a figyelmet. Nem a történelemtanuláshoz vett adatok felhasználása a következő rész célja, hanem a történelmi korokon végigvezethető tanulságok és összefüggések vizsgálata.

A tudás, mint tudjuk fegyver és eszköz a boldoguláshoz. Ha a kettőt egyszerre tudjuk használni, és értelmi képességeink megfelelőek, akkor a lehetőségeink korlátlanok. Ez így van ma és mindig is így volt. A fontossága és jelentősége még nem, csak a fegyvernek változtak, módosultak az idő múlásával. Míg egykor a harcászati és földrajzi ismeretek, csillagászati eredmények voltak a legfontosabbak, addig ma számítógépek és az atomfegyverek korát éljük.

A kulcsfontosságú jelentőséggel bíró felfedezések, találmányok, amelyek gyakran az egész emberiség életét gyökeresen megváltoztatták, egy történelmileg elismert, neves tudóshoz, felfedezőhöz vagy feltaláláshoz fűződnek. Habár származásuk, neveletésük és céljaik különbözőek voltak, biztosra vehetjük, hogy valamennyiük számára fontosnak bizonyult kora tudományos világának ismerete, a merész, eredeti gondolkodás, és mindenek előtt a mindezeket meghatározó tanulás. Ha körbenézünk a szobánkban mindenhol ezen találmányokkal vagy az ő "leszármazottaikkal" találkozunk. Egyértelmű tehát, hogy a technika behálózza mindennapjainkat, és hatalmas jelentőséggel bír. Ezt az a tény is bizonyítja, hogy hiánya valósággal megbénítaná életünket. A technika szülőanyja pedig nem más, mint a tudomány és a tanulás.

Neves gondolkodóink, feltalálóink több-kevesebb sikerrel tudtak érvényesülni. A következőkben azok az akadályok következzenek, amelyek könnyen szabotálhatták volna munkásságukat, és ki tudja, hogy hány tehetség, zseniális elme nem volt képes érvényesülni, ezen akadályok miatt. Ahogy az időben haladunk vissza, úgy csökken az általános-, közép- és főiskolák száma. Egy kisebb lakosságra, mivel a népsűrűség és a népesség is csökken, jóval kevesebb iskola jutott, mint ma. Nem volt annyi iskola, hogy kielégítette volna a társadalom elvárásait. Mivel nem volt elég hely, az embereket osztályozni kellett, és mi bizonyulhatott volna "kiválóbb" osztályozási elvnek, mint a PÉNZ. Ez eleinte születési előjogokban nyilvánult meg, később leegyszerűsödött az arisztokrácia, valamint a nemesség tagjaira. Hosszú évszázadokon át az ilyenfajta berendezkedés semmit se változott. Közben voltak olyan felvilágosultnak nevezhető uralkodók, akiknek az ország műveltségének felvirágoztatása érdekében állt (pl. Mária Terézia, II. József, de törekvéseik beleütköztek a nemesség érdekeibe. Az úri réteg ekkora már rég ráébredt, hogy mekkora fegyver van az ő kezében, és nem akarta megosztani a társadalom alsóbb rétegeivel. Ilyen formán a robotoló jobbágyság egyetlen fegyvere jogai érvényesítésében a kiegyenesített kasza maradt. Természetesen voltak kivételek, kik megérezhették a tudás édes ízét, és ezek száma az idő múlásával szépen-lassan növekedett. A munkásság, a gyárban dolgozó ember volt talán az első, aki a már korábban felvilágosult polgárság mellett felismerte a tudás hatalmát, és megkezdte a küzdelmet, hogy kiharcolja magának a tanítás lehetőségét. Ez az osztály volt az első, amely nem a fegyveres, hanem a szellemi harcot választotta, s felvértette magát a humanizmus, a liberalizmus és a nacionalizmus fegyvereivel. A harc lassú, de eredményes volt. Sok minden akadályozta a magyar oktatási rendszer kialakulását. A nemzetiségek követelései, a különböző faji előítéletek (első és második zsidótörvény), mind lassították, korcsosították az egységes, általános, az egész társadalomra kiterjedő oktatási rendszert. Az eredmény viszont csodálatos, de ha a dolgok mögé nézünk, elgondolkozhatunk azon a tényen, hogy a középkortól létező problémák még ma is fennállnak, csak valamelyest mérséklődtek. A harc tehát folyik tovább.

Továbbtanulás napjainkban

(egy negyedikes gimnazista szemével)

Az előző részben megpróbáltuk felvázolni a legősibb akadályokat, amelyek a kezdetektől fogva a tanulás útjában állnak. Azt mindenki beláthatja, hogy problémák, korlátok még ma is vannak. Mint a középkorban és végig a történelem során ma is él az arisztokrácia. Ma hatalmuk nem előjogaikban, kiváltságaikban, hanem anyagi fölényükben nyilvánul meg. Nem akartuk, hogy pályázatunknak ennyire anyagias száj íze legyen, de a valóság az, hogy a mai világ egyértelműen anyagias, és szó sincs az egyenjogúságról. Nézzük, hogy mit is jelent maga a továbbtanulás, s hogy mennyibe kerül.

Ha egy fiatal arra szánja el magát, hogy továbbtanul, tisztában kell lennie azokkal az iszonyú árakkal, amennyibe ez neki, azaz családjának kerülni fog. A továbbtanulókat két általános csoportra lehet bontani. Vannak, akik felvételiznek, s vannak, akik pontjaik alapján, mentességgel jutnak be valamelyik felső oktatási intézménybe. De mielőtt bárki is belefogna, tudnia kell, hogy családjára anyagi szempontból képes lesz-e még támogatni több éven át. Sokkal összetettebb az egyetemektől távol lakók helyzete, akiknek jobb esetben a kollégiumot vagy albérltet kell fizetniük. A kollégiumi árak változóak, de az albérltet egy átlagos, többgyermekes család számára szinte megfizethetetlen. Az egyetlen lehetőség az ilyen fiatalok számára a munkavállalás, ezt azonban, részben a magas követelmények, részben a hatalmas szellemi feszültség miatt nem sokan bírják. De térjünk most vissza a letelejére. Aki felvételizni akar, annak borzasztó tortúrán kell keresztülmennie. A jó eredményhez, ami az elvárásoknak megfelel, gyakran nem elég az, amit az iskola nyújt, s sokszor nem elég az önszorgalom sem.

Nagyon sok család azonban nem képes egy magántanár fizetésére, aki gyakran 600-1000 Ft-ot is elkér egy óráért. De ha a felvételi tárgyakból nem is kell felkészíteni a diákokat, mert mondjuk mentességgel megy tovább, akkor is ott vannak a nyelvek, a nyelvvizsgák. Egyre több intézmény kér egy vagy több alap-, illetve középfokú nyelvvizsgát a mentességért, a vizsgaközpontok legnagyobb öröme. Egy középfokú "C" típusú nyelvizsga 10000 Ft fölött van, s nem biztos, hogy elsőre mindenkinek sikerül. A magán nyelvtanárok órájára sem elhanyagolható, sem azoké a könyveké, amelyekből az ember eredményesen tanulhat. A fontosabbak közé tartozik maga a továbbtanulási díj, amely intézményenként 2000 Ft. (a tanulmány írásakor. a szerk.) Korántsem értünk még a sor végére, rengeteg anyagi beruházás, probléma és akadály van, amelyekről még nem szóltunk. Sok fiatal azonban alapvetően meddő helyzetbe születik, mert szülei anyagi körülményeik ellenére sem engedik továbbtanulni.

A begyepesedett gondolkodásmód ellen azonban nem lehet mit tenni. Nagyon sok józan, nyitott gondolkodású, fiatal fosztott meg szülei maradi gondolkodása, gyakrabban szülei anyagi helyzete attól, hogy megvalósítsa álmait. Gyakran lehet találkozni a másik véglettel, amikor ismét a szülői akarat, hangsúlyozzuk, nem a rosszindulat, áldozatul esik az értelmes diákok egy másik csoportja. Sokszor az apuka vagy anyuka dönti el, hogy minek tanuljon tovább az ekkorra már tizenhét éves "csemete". Szörnyű sors vár az ilyen fiatalokra, akiket életük végéig elkísér a szülői "jóindulat". Sokszor egy számukra teljesen hideg, semmitmondó, értelmetlen pálya lesz az életük, csak mert mondjuk nekik kell folytatniuk a szülői vállalkozást. Ezek után már belátható, hogy mennyi mindentől függ a továbbtanulás, s rájöhetünk, hogy értelmetlenség esélyegyenlőségről beszélni. Mi a magunk kis szűk közösségében számtalan jelét látjuk, tapasztaljuk nap, mint nap az esélyegyenlőtlenségnek, amely egyre nagyobb mértékben terjed. A fizethetetlen költségek, a társadalmi elnyomottság, kiszolgáltatottság, a kormány jelentéktelen intézkedései még komoly problémákat okozhatnak az ország számára. Magyarországnak nincs nagy vagyona, nincsenek gazdag területei, de ami hosszú évszázadokon át kiemelte, megkülönböztette a többi országtól az a népesség műveltsége, kultúrfőlnye volt. Ne hagyjuk, nem hagyhatjuk, hogy ez elveszzen, hisz elveszhet vele együtt a magyarság, a magyar öntudat is. Ha azonos körülményeket nem is, de azonos lehetőségeket biztosítanunk kell leendő értelmiségünk számára, hisz kitől, ha nem tőlük függ kis országunk jövője, az egész ország nemzetközi megítélése. A műveltség, a tanulás lehet az egyetlen "fegyver", amely talán segíthet életkörülményeink javításában, s megkönnyítheti a nyugathoz való fölzárkózást is. Ez tehát a legfontosabb, ez az, amely gyökeresen megváltoztatja életünket, és kiemel mindannyiunkat az állatvilágból. A tanulás tehát nem csak fegyver, hanem valamilyen szinten az emberi értékek meghatározója. Nem műveltségük alapján akarjuk megkülönböztetni az embereket, de azt mindenképpen be kell látnunk, hogy a műveltlenség nagy veszély forrásává is válhat. A tanulás segítségével, nem mások tudását vesszük át, és utánozzuk gondolkodásukat vagy logikájukat, épp ellenkezőleg, a tanulás az, amely megtanít gondolkodni, és amely kialakítja, formálja személyiségünket. A tudatlan ember veszélyes, mert könnyen befolyásolható. Nem rendelkezik kellő ismerettel, nem tud helyesen dönteni sok fontos kérdésben.

Megpróbáltuk összegezni, egy csoportba gyűjteni a legégetőbb problémákat, s rávilágítani azokra a tényekre, amelyek nyilvánvalóan a továbbtanulás útjában állnak, megpróbáltuk érzékeltetni hatásukat, közelségüket, s legfőképpen veszélyüket.

A kérdésekre adott válaszok értékelése

A sokéves tanítás eredményének felmérése, a rengeteg befektetett munka gyümölcseinek végső learatása, - azaz az érettségi és főként a felvételi vizsga - soha nem jelentett egyszerű, könnyen lebonyolítható feladatot sem a diákok, sem a tanárok számára. Ez az egyébként is sok kivétlnivalót maga után hagyó helyzet az évek során csak rosszabbodott, egyre kilátástalanabbá vált, a jelenlegi állapot pedig már-már szinte elviselhetetlen. A rendszer több mint kaotikus. Túlságosan bonyolult, kusza és gyakorta követhetetlen. A legnagyobb probléma az, hogy a fiatalok éppen ebben a nehéz, egész eljövendő életükre kiható és sorsukat súlyosan befolyásoló helyzetben maradnak egyre inkább magukra. Különféle - a témával kapcsolatos - tájékoztatók léteznek ugyan, de ezek a felmerülő problémák csupán elenyésző hányadára világítanak rá. Sokszor még a legalapvetőbb kérdésekre sem tartalmazzák a választ, hogy a különleges, nem mindennapi gondokról ne is beszéljünk.

A hivatalos, bárki által forgatható ismertető füzetek igen kevés ismeretanyaggal szolgálnak az érdeklődők számára. Így a kérdés az, hogy kitől illetve honnan kaphatják meg a tanulók az oly fontos segítséget. A család, a szülők a megfelelő, nyugodt háttérrel, a lelki támogatással és az anyagi finanszírozással kívül nem igazán, vagy csak kis mértékben képesek információkkal szolgálni gyermekük számára. A felsoroltak persze óriási jelentőségűek, hiszen hiányukban az egész továbbtanulás elképzelhetetlen. Az optimális az lenne, ha a családtagok a helyzetet illetően nagyobb rálátással rendelkeznének, és ezen a téren is segíthetnék csemetéjüket az előrelépésben. Sajnos azonban a maximális tájékozottsággal rendelkező szülő ritka, mint a fehér holló. Gyakran lép fel az a probléma, hogy maguk a gondviselők nem rendelkeznek felsőfokú végzettséggel, így igen kevés elképzelésük van arról, hogyan is zajlik le egy megmérettetés. Amellett, hogy nem rendelkezik elegendő mennyiségű információval, előfordulhat az is, hogy nem tanúsít megfelelő megértést gyermeke iránt, hiszen ő maga soha nem járt hasonló cipőben. Elképzelhető, hogyha a felnőtt kor küszöbén álló fia/lánya valamely vizsgán nem a remélt eredményt produkálja, a szülő dühös lesz gyermekére, esetleg titkon hálátlannak tartja és sajnálja a különórakért kifizetett rengeteg pénzt. Hatalmas hibát követ el, ha e felmerülő kételyeit a már amúgy is összetört és önmagában csalódott leszármazottjával megosztja. Így még inkább a sárba tiporja annak elkeseredett lelkivilágát, csak negatív viselkedést vált ki belőle és letörri megmaradt ambícióit is. Manapság az egyetemet végzett szülők nagy többsége sincs tisztában a lehetőségek teljes skálájával, képtelen végigkövetni ezt a bonyolult programot, hiszen annak idején, amikor ő állt a megmérettetés előtt, a rendszer sokkal áttekinthetőbb volt. A diplomával rendelkező "gyámkodók" valószínűleg kicsit jobban képesek átérzeni gyermekük gondjait, megérteni frusztrált lelkivilágukat, ám ők is beleeshetnek egy veszélyes csapdába: elképzelhető, hogy túllöntül magásra teszik a mércét, többet várnak származottjuk ivadékuktól, mint amire képes. Ezzel a viselkedéssel megmérgezhetik a kapcsolatukat és elvehetik gyermekük kedvét a továbbtanulástól.

Látható, hogy a legtöbb szülő nem tud tőkéletes "bástyát", támaszt nyújtani érettségét bizonyítani próbáló tinédzserének. A meglevő úr kitöltése értelemszerűen a tanárok feladata lenne. Azonban a középiskolák nagy részében ahelyett, hogy pótolni igyekeznének a hiányosságokat, egyre csak távolodnak a megoldástól, csúsznak lefele a lejtőn és a tátongó "lyukak" nőnek. Az intézmények többségéből a lelkes, hivatásukat szívvel-lélekkel végző pedagógusok hiányoznak. Sok tanár tájékozatlan, csupán félmunkát végez. Vannak viszont olyan oktatók is, akik mindenben igyekeznek diákjaik segítségére lenni, de a nagy káosz, a hiányos információközlés miatt ők sem rendelkeznek az összes szükséges adattal. Egyértelmű, hogy főleg a jelenlegi rendszerben van a hiba, amely egyáltalán nem nevezhető kicsinek.

A következőkben bemutatásra kerülő, a leginkább érintett korosztály körében végzett felmérések és azok elemzései is a fent említetteket támasztják alá és mint tények, jobban rávilágítanak a helyzet siralmasságára.

Kérdések:

1. Milyen mértékben tájékoztatott iskolád a lehetőségeidről?

a:	A tanárok rendkívül tájékozottak voltak és minden szükséges információval elláttak minket	21 %
b:	A tájékoztatást közepes szintűnek nevezném, az általánosnak nevezhető szakmákra jó rálátásunk volt, viszont a kevésbé szokványos területek kiestek a látókörünkől	76 %
c:	Az iskola egyáltalán nem segített nekünk, ha valamit meg akartunk tudni, külső forráshoz kellett folyamodnunk	3 %

A kérdésre kapott válaszok százalékos aránya is alátámasztja a fentiekben már valamelyest felvázolt probléma létezését, miszerint az iskolák sem rendelkeznek a szükséges ismeretekkel a témát illetően, s ily módon képtelenek megfelelő szintű felvilágosítással szolgálni diákjaiknak. Ez részben a közép szintű oktatási intézmények hibája, hiszen többségük egyáltalán nem nyitott az újdonságokra, úgy tesznek, mintha megállt volna az idő és még mindig csak a mindenki által jól ismert és elfogadott "mezei" szakmák léteznének. E régóta létező mesterségek terén általában többé-kevésbé jól értesültek, viszont a legtöbb iskolában zűrzavaros, a beszélő tudatlanságát egyértelműen nyilvánosságra hozó, érthetetlen választ kapunk például egy olyan kérdésre, amelyben az iránt érdeklődünk, hogy tulajdonképpen mivel is foglalkozik egy műszaki, vagy egyéb más manager. A szituációk zömében szinte mindegy, hogy mi iránt érdeklődünk, ha nem hétköznapi dologról van szó, ügysem kapunk a kívánalmaknak megfelelő magyarázatot. A tanulók egyszerűen nem tudják, hogy mihez kezdjenek, ha például TV-bemondók, riporterek vagy akár divattervezők szeretnének lenni. A felsoroltak csupán elenyésző részét képezik az igen szín gazdag, ám annál kevésbé ismert skálának.

A legtöbb vidéki iskolában már az is gondot okoz, ha valaki valamilyen művészeti pályát képzelne el magának, hisz a felkészítőknél gyakran fogalmuk sincs arról, hogy mit követelnek majd a felvételin. Na igen, ha már a vidékről beszélünk, ismét megannyi súlyos probléma merül fel, mert a fővárossal szembeni hátrányát valószínűleg soha nem lesz képes ledolgozni. Egy kisvárosi gimnáziumi tanulói hiába kelnek versenyre valamelyik egyetem gyakorló iskolájával, mert már a kezdeteknél szinte biztos a vereségük, legyen szó akár versenyről, akár felvételiéről. Talán valamelyest redukálni lehetne a problémákat, ha minden iskolából egy pedagógust központi szinten arra képeznének ki, hogy a továbbtanulással kapcsolatos alapvető ismereteken kívül tisztában legyen az újdonságokkal, illetve a változásokkal is.

Így az információk birtokában segíthetné a gyerekek tanulmányi előmenetelét, amivel közvetve pozitív hírnevet szerezhetne intézményének.

2. Milyen mértékben támogatta iskolád a továbbtanulással kapcsolatos elképzeléseidet?

a:	Egyáltalán nem	15%
b:	Voltak lehetőségek, de minimálisak	38%
c:	Megvoltak a lehetőségek, de ki kellett használni őket	28%
d:	Nagyon sok segítséget kaptam	19%

E kérdést azért intéztük diáktársainkhoz, hogy megtudjuk, a szaktanár átlagosan mennyi figyelmet szentel tanulóinak, mekkora energiát fektet abba, hogy észrevegye az ifjak esetleges rendkívüli képességét, kiemelkedő tehetségét és segítsen azt a legmegfelelőbbben kamatoztatni is. A válaszok sajnálatos módon arra világítanak rá, hogy az oktatók nagy százaléka a tanrendben előírt anyagmennyiség leadásával feladatát befejezettnek tekinti és távozik a színről, mint aki jól végezte dolgát. Nem tőri magát, hogy felhívja a diák figyelmét saját esetleges kiválóságára, sőt különösebb jelentőséget sem tulajdonít a pozitívumoknak. Eklátáns példa erre az egyik barátnőm esete, aki laikus szemmel nézve csodálatosan rajzol, viszont ő maga tapasztalatlan diákként érthetően képtelen volt felmérni tehetségének mértékét, ahogy ebből kifolyólag eleinte azt sem tudta eldönteni, hogy megpróbálhat-e felvételizni az Iparművészeti Főiskolára. Rajz, és művészettörténet tanára, nem támogatta ambícióit, ha rajta múltott volna, a lány ma már maximum hobbi szinten festegetne egy "rendes" munkahely mellett és valószínűleg nem találná helyét a világban. Azonban a barátnőmet nem olyan fából faragták, aki csak úgy feladja az álmait, elment egy egyetemi tanárhoz, aki jó pénzért felmérte a képességeit és felkészítette a felvételire. Mennyivel egyszerűbb lett volna a dolog, ha az iskolai tanára lelkiismeretesen végzi a munkáját.

E kérdéssel kapcsolatban még egy jelentős gonddal találtuk szemben magunkat. Rádöbrentünk, hogy a középiskolák - nagyrészt önhibájukon kívül - képtelenek megállapítani, hogy azok a diákok, akik manuális jellegű szakmát választanak maguknak, rendelkeznek-e a megfelelő kézügyességgel. Továbbá, a bizonyos pályákhoz (pl. pszichológia, orvoslás, jog, szociális munkás) szükséges, emberekkel való kommunikatív készség jelenlétének felmérésére sem képesek. E vizsgálatok elvégzése jórészt a szűk anyagi korlátok miatt sem lehetséges. Elgondolkodtató, hogy megéri-e a jó szakembereken spórolni, hiszen ennek a "fukarságnak" végül saját maga látja kárát.

3. Elég színvonalas volt-e az iskolai felkészítés, vagy különórákra kellett járnod?

a:	Rengeteg magánórára jártam, az iskolám szinte semmit sem nyújtott	25%
b:	Jártam órákra, de csak azért, hogy valamelyest kiegészítsem az iskolában hallottakat	59%
c:	Nem kellett órára járnom, az iskola a lehető legmegfelelőbb képzést nyújtotta	16%

A középiskolák többségében megpróbálják úgy-ahogy felkészíteni diákjaikat a sorsdöntő megmérettetésre, de e próbálkozások az esetek többségében csak a hatalmas munka alapkövét képezik. Az ismeretanyagok átadása és elsajátításának elősegítése nem a megfelelő színvonalon történik. Ha a tanulók nem dolgoznak pluszban, csak elvégzik az iskolában kiadott feladatokat, szinte semmi esélyük arra, hogy felvételt nyerjenek az olyannyira áhított felsőoktatási intézménybe. Ebből tehát az következik, hogyha valaki el akarja érni a célját, meg szeretné valósítani az álmát, akkor magántanárhoz kell fordulnia, aki kemény pénzért vállalja, hogy biztosítja számára a megfelelő felkészülést.

A dolgozat elején már utaltunk rá, hogy ez a dolog megmérgezi az egész továbbtanulást, hiszen abszolút nem korrekt esélyegyenlőséget von maga után, mivel rengeteg jó képességű gyerek kallódik el - önhibáján kívül - az anyagi feltételek hiánya miatt. Előfordulnak olyan esetek is, hogy a diák semmit sem szeretne jobban célja elérésénél és pénzületi hiányosságait pótolni igyekszik munkájával. Önszorgalomból legalább akkora tudást szerez, mint jobb körülmények között élő, külső segítséget igénybe vevő társai. Joggal érdemelne meg tehát a "győzelmet". A végén mégis eltiporják a többiek, akiknek lehetőségük nyílt ellátogatni egy-egy előkészítő táborba, ahol bizalmasan megosztották velük a leendő esszé értékelésének szempontjait, így ők maximális fölényrel indulhattak a vizsgán.

Érdekes volt megfigyelni saját iskolánkban, hogy egyes osztályokban már-már divat magántanárhoz járni, míg más közösségekben igen kellemetlen, ha valakiről kiderül, hogy külső segítséget vesz igénybe. Társai rögtön butának titulálják, gyakorta jogtalanul. Mindkét nézet rendkívül téves és káros, hátramosztító következményekkel járhat. Hiszen, ha valaki túl sok tanárhoz jár, befogadhatatlan mennyiségű információval találja magát szemben. Egy idő után képtelen lesz tájékozódni és ellenkező hatást ér el. Ezen kívül, ha egy szerény anyagi körülmények között élő családból származó diák bekerül egy ilyen "menő", fellengzős társaságba, valószínű, hogy rövid idő elteltével ráébred, képtelen felvenni a versenyt. Feladja álmait és amúgy is kevés önbizalma teljesen elpárolog. Lehetséges azonban, hogy valamivel veszélyesebb az a helyzet, amikor nem járnak különórákra. Vagy, mert nem akarnak kilógni a sorból, vagy túlságosan bíznak képességeikben, és csak a felvételin derül ki, hogy mégsem volt elég, amiben bíztak. Mindenkinek a saját tehetségéhez és lehetőségeihez képest kellene mérlegelni a helyzetét, és megtalálni az arany középút, amely sikerhez vezet.

4. Mennyire fontos számodra az anyagi jólét?

a:	Számomra a pénz, a gazdagság a legfontosabb	56%
b:	Elismerem, hogy vannak másfajta értékek is	11%
c:	Szeretem, ha van pénzem, de ha nincs, akkor sem dől össze a világ	29%
d:	Egyáltalán nem érdekel	4%

A kérdésekre kapott válaszok aránya egyáltalán nem lephet meg senkit, és pont ez az egészben a borzasztó. Milyen világ az, ahol egy tinédzser egyetlen célja az anyagi jólét? Az élet legszebb, legboldogabb, legnyugodtabb éveiben már arra kell gondolnia, hogy mit hoz a holnap. Egyértelmű a következtetés, hogy miért. Rá van kényszerítve. Ezt látja mindenütt, és ez nem más, mint a nyomor és a létbizonytalanság érzete. Nap, mint nap, ha nem is a saját bőrén keresztül, de érintkezik ezekkel a súlyos problémákkal. Nem csoda, ha ezek a fiatalok korábban fáradnak el és roppannak össze a mindennapok gyötrelmei alatt. Ez nem egyik napról a másikra megy, lassú, de állandó folyamat, amely megemészti, kiégeti a társadalom legaktívabb rétegét.

Ma egyértelmű, hogy a boldogulásban az egyetlen út nem más, mint a pénz, az anyagi jólét. Nincsenek már meg a régi közkezdvelt jelszavak, mint műveltség, boldogság vagy egészség.

A lelki örömök meghalnak, felőrlődnek, nem tudják tartani a versenyt az "inflációval".

Természetesen megvannak a ma lovagjai, de ezek sorsa nem más, mint az éhhalál. Az is egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy tisztességes úton nem lehet meggazdagodni, s hogy a büntető törvénykönyvek csak a kis halakra vonatkoznak. Minden nap látható a tévében egy csaló, aki egy sportegyesület, iroda vagy bank tőkéjével a zsebében külföldön üdül. Kell ennél nagyobb reklám? Nem hisszük. A becstelenség, az erőszak, a vadkapitalizmus korát éljük, és közeledünk Nyugat-Európa felé. A társadalmi különbségek nőnek és kezd kialakulni a két véglet: a dúsgazdag és a szegény. Választani kell már ebben a korban, hogy melyikhez akarunk tartozni. Ha ma még úgy látszik, hogy van arany középút, az jóhiszeműség, avagy illúzió.

Interjúk

I. Beszélgetés egy negyedik gimnazistával, aki a névtelenséget kérte.

- Hova, melyik helyre jelentkezél?
- Első két helyen egy-egy jogi egyetem, harmadikon pedig a rendőrtisztai főiskola szerepelt.
- Miért ezekre a helyekre jelentkezél?
- Mindenképpen jogász akartam lenni.
- Hogyhogy csak akartál?
- Minden csodásan alakult a harmadik osztály végéig, amikor egy új városba költözött a családom, s velük természetesen én is. Édesapám munkanélküli lett egy leépítés miatt, tehát el kellett költöznünk. Nagyon sokat jelentett számomra az a város, amelyet otthagytunk. Ott születtem, ott volt az otthonom, minden emlékem oda köt. Pont a lehető legrosszabbkor kerültem át egy új környezetbe, teljesen más emberek közé. A tanulással semmi gond nem volt se a régi, se az új iskolában. Tanárain elérhetőnek tartották céljaimat, de sok minden megváltozott. Bár családunk jobb megélhetést remélve költözött el, szinte minden rosszabb lett. Édesapám nem kapta meg a beígért állást, s anyukám fizetése sem volt elég egy négytagú család eltartására. Egyre gyakrabban jelentkeztek otthon az addig szinte idegen konfliktusok és teljesen megmérgezték addigi életemet.
- Voltak barátaid, állt melletted valaki?
- Nem igazán. Szinte teljesen egyedül voltam és mint már mondtam, az új osztályba is a lehető legrosszabbkor érkeztem. Az otthoniak miatt én sem voltam olyan állapotban, hogy barátkozni kezdjek. A tanulással még most sem volt gond, de még fokozódtak a nehézségek. Szüleim egyáltalán nem tudtak pénzt adni az ebéden, tehát a kaján kívül, de én nem ehhez szoktam. Bár soha nem voltunk gazdagok, szüleimnek hála mindig átlagon felüli szinten éltünk. A kiesett javakat pótolni akartam és elkezdtem dolgozni először heti egy, majd heti három alkalommal. Ekkor a pénzből már haza is adtam. A tanulás egyre nehezebb volt, és kezdtem beleunni az egészbe.
- Végül is felvételiztél?
- Igen. Sikerült erőt merítenem egy új barátomtól, aki mellém állt, és segített talpra állni. Osztályfőnököm is felfigyelt tanulmányi eredményeim romlására, és a tanároknál eljárt az érdekemben. Összeszedtem magam, és elkezdtem tanulni. Az érettségi nagyon jól sikerült, de valami már ekkor is hiányzott: a nyelvvizsgám. Az új iskolában nem volt lehetőségem németet tanulni, és mivel magánórákra nem tudtam járni, a nyelvvizsga elúszott.
- Hogy sikerült a felvételi?

- A körülményekhez képest nagyon jól. Pontszámaim alapján úgy néz ki, hogy meglesz az első hely.
- Gratulálok! Akkor tehát egy leendő egyetemista áll előttem?
- ... (hosszú hallgatás) ...Nem úgy fest. Az egyetem túl messze van, a bejárás lehetetlen.
- Apukám még nem kapott munkát, és a kollégiumot sem tudják fizetni.
- Mit akarsz tenni?
- Nem tudom. A nyáron mindenképpen dolgozok, és majd meglátjuk, hogy mennyi pénz jön össze. Ha elég lesz, hogy elkezdjem az egyetemet, s ha találok ott is megfelelő munkahelyet, akkor egyetemista leszek. Ha nem, akkor maradok itthon, dolgozom egy évet, s ha lesz még erőm, talán újrakezdem.
- Köszönjük a beszélgetést. Sok szerencsét a továbbiakhoz!

II. Következő interjúnk alanya egy magántanár, akinek véleménye, tapasztalatai érdekesnek bizonyultak, s mindenképpen be akartuk tenni pályázatunkba.

Előző alanyunkhoz hasonlóan ő is a névtelenséget választotta.

- Mivel foglalkozik "Erzsi néni"?
- Egy szakközépiskolában vagyok matematika, fizika szakos tanár, emellett magánórákat adok felvételire készülőknek.
- Mennyibe kerül egy alkalom, és meddig tart?
- Egy alkalom 45 perc, ami 500 Ft- ba kerül.
- A többi tanárhoz képest ez kevés vagy sok?
- Véleményem szerint ez az ár reális azért, amit én a diáknak nyújtok.
- Miért, mit nyújt neki?
- Először is, felmérem a tanuló képességeit és elbeszélgetek vele, majd ha meggyőződtem, hogy képességeivel és hozzáállásával nem lesz baj, elkezdem az oktatást. A hozzám járó tanulók nagytöbbsége felvételt nyer az általa kiválasztott helyre, de csak abban az esetben, ha kész az együtműködésre. Nem akarom lejártni magam, mert nekem ez a fő megélhetési forrásom. Három éve elváltam, és most két gyereket nevelek egyedül.
- Kik járnak önhöz?
- Elsősorban jómódú szülők gyermekei, akik meg tudják fizetni a béretem. De ez mindig is így működött, mindig is így fog működni.
- Nem érzi ezt egy kicsit igazságtalannak?
- Dehogynem, hiszen én sem állok olyan szinten, hogy biztosítani tudjam a gyermekeimnek az ilyen jellegű oktatást, és tisztában vagyok azzal is, hogy az átlagos középiskolai oktatás semmit sem ér. Lehet egy diáknak bármekkora önszorgalma, a felvételi nem játék. Az embernek egy évben csak egy dobása van, s elengedhetetlen a tökéletes felkészültség.
- Egy tanári fizetésből ma meg lehet élni?
- Nem! Minden normális, élelmes pedagógus rá van kényszerítve arra, hogy hasonló módszerekkel keresse meg a családjá számára elegendő pénzt. Nem hiszem viszont, hogy normális több mint négyévi tanulás és gyakorlatok után az, hogy egy pedagógusnak nem sokkal a minimálbér fölött legyen a fizetése. Furcsa, hogy az állam is pont az ország szempontjából két legfontosabb intézményt pusztítja el, az egészségügyet és az oktatást.
- Köszönjük a beszélgetést.

Befejezés

Pályázatunk utolsó, záró sorait gépelti nem is olyan egyszerű. Kételyek merülnek fel bennünk, hogy valóban a legfontosabb problémákat elemeztük (?), lehetne még javítani munkánkon (?), s ami a legfontosabb, használunk vele egyáltalán valakinek? Számos kérdés kavarog még ezen kívül bennünk. Bár tökéletes pályamű nincs, igyekeztünk legjobb tudásunkkal elkészíteni ezt a munkát. Tudjuk, hogy lehetne még tökéletesíteni rajta, de nekünk így tetszik a legjobban, s talán majd így használunk vele a legtöbb embernek. A továbbtanulásról, a korrupcióról írni nagyon nehéz feladat, egy nehezen megfogható, az egész társadalmat érintő nagy problémáról van szó. Dolgunkat csak az "könnyítette" meg, hogy most szembesülünk mindannyian ezekkel a gondokkal, így pályázatunk ennél testre szabottabb nem is lehetne. Zömében személyes tapasztalatainkat, közvetlen környezetünk tapasztalatait használtuk fel mondanivalónk alapjául. Reméljük munkánk kellőképpen visszaadja majd mindazt, amit beleadtunk, s elnyeri a kuratórium tetszését.

A rendszerváltás hatása a családokra Magyarországon, avagy a változások évtizede:1989-99

Borbély Attila, Danka Balázs, Kolossváry Dávid, Turu Gábor

Az elmúlt tíz év során kicsiny hazánk hatalmas változásokon ment keresztül. Ezt szokás a rendszerváltáshoz kötni. Azonban az ilyen és ehhez hasonló túlátlánosításokkal szemben nem árt, ha óvatosak vagyunk. Jelen sorok szerzői arra tesznek kísérletet, hogy feltárják, hogy az utóbbi évtized történései mennyiben tekinthetők a rendszerváltás, és mennyiben egy hosszabb folyamat következményeinek.

Az átlag magyar családokról elmondható, hogy elsődleges feladatuknak érzik a gyermekeik neveléséhez, oktatásához elengedhetetlen háttér biztosítását. A tanulás szempontjából lényeges a nyugodt otthoni légkör, a szerető gondoskodás a szülők részéről, a hovatartozás érzése. A család az, amelynek meg kell teremtenie a gyermekek számára ezeket a feltételeket, továbbá jó példával kell szolgálnia, amely a gyermek későbbi életére nézve is meghatározó. Ezek a tényezők jórészt a szülők személyén múlnak, és döntően nem társadalmi eredetűek. Ezért közvetlen összefüggésbe nem hozhatók a rendszerváltással. Természetesen ezekkel a feltételekkel kapcsolatban állnak olyan, a társadalmi változásokhoz köthető folyamatok, mint például a munkanélküliség vagy a túlhajszolt életmód. Ezek a problémák a pénzszerzés köré csoportosulnak.

A személyes vonatkozású kérdések - bármilyen érdekes és fontos tényezőkről legyen is szó - véleményünk szerint nem kapcsolódnak szorosan a témánkhoz. Elképzelhető, hogy néhány generációváltást követően, a demokrácia szellemében felnőtt nemzedékek mentalitásán érezhető lesz a rendszerváltás hatása. Azonban tíz év elteltével erről még nemigen beszélhetünk. Ezért a továbbiakban csak érintőlegesen foglalkozunk velük.

Közhelyszámba megy, hogy az emberek anyagi jólétében végbement negatív változások, az életszínvonal csökkenése, a "közjólét" felborulása a '89-es rendszerváltás vejejárója volt.

A munkahelyek biztonsága megszűnt, a munkanélküliséggel egy régi-új társadalmi visszasság jelent meg; a családfenntartók túlóráznak, hogy némi plusz pénzzel segítsék a gyermekeik előmenetelét. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a ténytet, hogy ezek a folyamatok sokkal régebben indultak meg, és bár a sajtó - az egyébként helyesen értelmezett társadalomkritikai attitűd érvényesülése révén - többnyire a társadalom kettészakadásáról beszél, ennél jóval árnyaltabb a helyzet. A társadalom polarizálódása nyilvánvaló tény, ám létezik egy olyan réteg, amely nem tartozik a "felső tízezerbe", de az életszínvonalában javulás tapasztalható. Az alábbiakban közvetve arra szeretnénk felhívni a figyelmet - a téma megvilágítása mellett -, hogy a média azzal, hogy csupán a szélsőséges esetekre hívja fel a figyelmet, a korrekt tájékoztatás kritériumát alárendeli a társadalombíráló jellegnek.

I. Taníttatás, és amire még futja

A családfenntartók nagy gondot fordítanak a gyermekeik oktatására. Ez viszont több szempontból nehézségekbe ütközik. Nagy anyagi terhet ró a családokra a gyermekek taníttatása. A tankönyvek, íróeszközök ára többszörösére nőtt az elmúlt években. A kevésbé stabil anyagi és családi háttérrel rendelkező tanulók egy része letesz a továbbtanulási szándékáról, és ahogy végez az iskolával, munkát vállal. Így életük olyan irányt vesz, hogy megfosztják magukat azoktól a lehetőségektől, amelyekkel egy egyetemi, vagy főiskolai végzettségű ember élhet. A vidéki bejárók költségeit növeli az utazás is.

Megkérdeztünk egy középiskolás korú, vidéki fiút, aki Székesfehérvárott tanult, hogy mennyire látja biztosítottak az esélyegyenlőséget egy nagyvárosi és egy falusi diák között.

- Mindenképpen nehezebb a vidékiek helyzete egy nagyvárosban. Számunkra idegen környezetet kell megszoknunk. Csak egy apróság: nálunk, a faluban nincs közlekedési jelzőlámpa. Persze nem azt akarom mondani, hogy nem láttam ilyen mielőtt középiskolás lettem volna, de az iskolánk a város egyik legforgalmasabb pontján van, és két év sem volt elég arra, hogy megszokjam a szmogot és a zajt.
- Ez ilyen fontos probléma számokra?
- Hát nem tudom, ti hogy vagytok vele, de én nem tudok zajban tanulni. Sokszor azt is alig hallok órán, hogy mit mond a tanár. Különbözik is; nézetek körüli! - mutat körbe. - A lámpánál már vagy harmincan állnak. A fél életem az úttest mellett állva telik. És amikor végre zöld lesz, jön a kanyarból az autó, és rám dudál, hogy figyeljek már, mert neki is zöld van, és ő az erősebb.
- Milyen plusz kiadást jelent számokra, hogy nem fehérvári vagy?
- Én kipróbáltam a kollégiumot is; most bejáró vagyok. A kollégium az állami támogatásnak köszönhetően kevésbé volt megterhelő, de egy helyi diák el sem tudja képzelni, hogy milyen érzés a "családi tűzhely" melegétől távol leélni az életünket. Nem csupán a szobatárs zoknijának a szagára gondolok, de nehéz összehangolni 3 vadidegen emberrel a mindennapjaidat.
- A buszozgatás jobbnak tűnik?
- A bejárás nagyobb anyagi teher, hiszen a bérlet sokba kerül. Másrészt napi másfél órát utazom. A rossz közlekedés miatt nagyon korán kell kelnem, és délután gyakran órákat kell várni, hogy felférjek egy buszra. De mindenképpen Fehérváron akartam tanulni, és ehhez most is tartom magam. Otthon ugyanis nincs középiskola, és én szeretnék továbbtanulni. Számomra így a bejárás az egyetlen lehetőség, mert nekem fontos a család.
- Ez hülyeség! - szólal meg az eddig hallgatós másik, "életrevalóbbnak" tűnő srác. - Szerintem még jobb is a kolesz, mintha itt laknék. Azt csinálsz, amit akarsz, és nem kell minden lépésedről beszámolni "anyucinak".
- Mindenesetre - bár a fentiekből kiténik, hogy van különbség egy vidéki és egy nagyvárosi diák között - ezek nem tűnnek meghatározónak, mivel nem a diákbérlet az, amely a taníttatás költségeinek legnagyobb hányadát teszi ki. A vidéki diákok hátránya sokkal inkább a gyerek életében jelentkeznek: az új környezetbe való beilleszkedés, az idővesztés vagy az otthonról való elszakadás problémái őt terhelik.
- A gyermekek oktatásának anyagi vonatását viszont nyilvánvalóan az eltartó(k), vagyis rendszerint a szülők fedezik. Egy harminc év körüli, székesfehérvári, két gyermekek családanya beszél erről, aki a férjével együtt keményen dolgozik, így nincs idejük eleget foglalkozni a gyerekekkel.
- Szórakozásra nem nagyon marad idő munka mellett. Jóval többet szeretnék a családommal lenni, de nem tehetem. Pénzben mindenképp kevesebb jut a kikapcsolódásra, mint a taníttatásra. Az egészséges életvezetésre végképp nem érünk rá odafigyelni. Persze próbálok minél változatosabb ételeket készíteni, de ha tehetném, ezen is javítanék.
- Bár a törvény garantálja, az esélyegyenlőség mégsem érvényesül minden esetben. A szegény, rossz szociális körülmények között élők eleve hátránnyal indulnak, melyet azután később sem képesek ledolgozni. Egyetlen felemelkedési esélyük gyermekeik taníttatása, ez azonban egyre súlyosabb terheket ró a családi költségvetésre.
- A helyzetünk nagyon bizonytalan. Sosem lehet tudni, hogy mikor kell úgy hazajönnünk a munkából, hogy a másik azzal fogad, hogy neki nem kell mennie többé dolgozni. A bizonytalanság már csak azért is idegőrlő, mert nemcsak rólunk, hanem a gyerekeink jövőjéről van szó. Egy keresetből nem tudnánk biztosítani nekik a tanuláshoz szükséges anyagiakat. A gyereknevelés, a taníttatás az egyik legnagyobb kiadás számunkra. Mindkét gyermekem tanul, így sokat kell erre költeni. Nem csoda, hogy egyre kevesebb a többgyermekes család. Úgy gondolom, hogy ennek főként anyagi okai vannak. Ha nem tud elhelyezkedni, akkor nem tudja biztosítani a gyermeknevelés feltételeit, tehát ha nem megy el dolgozni, akkor nem tudja azt nyújtani a leendő gyermekének, amit szeretne. Ha szerez munkát, akkor meg a gyerekekre jut kevesebb idő. Persze a még több gyerek még több időt igényelne. Igaz, úgy hallottam, hogy újra be fogják vezetni a gyedet. Ezt mindenképp pártolom, mert talán akkor megint több anya fog gyereket vállalni.
- Egy kollégiumi nevelőtánc munkahelye szerényebb fizetéssel párosul. Családjában egy tanuló gyermek él, két nyugdíjossal és két kereső személlyel.
- Mennyit költ arányában a taníttatásra?
- Hát, mint szerintem minden igazi családban, nálunk is a gyerekek a legfontosabb. Amit rá kell fordítani, arra mindig kell, hogy legyen pénz. Persze az év különböző időszakában változó, hogy mekkora összegre van szüksége, de szeptemberben, tanévkezdéskor, kirándulásokkor jelentősek az iskolához kapcsolódó kiadások.
- Elég az a pénz, amit tanárként keres? Van esetleg valamilyen másodállása?
- Egy kollégiumi nevelő elég szerény fizetést kap, ez "elég"-nek nem nevezhető. Másodállásom nincs, bár a kollégium könyvtárát én vezetem, ezért kapok némi pluszjuttatást, de ez kb. havi nyolcezer forint, amely megint nem túl nagy összeg.

- Tud áldozni az egészséges életmódra?
- Csak minimálisan. Ha az étkezésről van szó, akkor szinte egyáltalán nem. Ez manapság nagyon költséges.
- Van pénz kikapcsolódásra, túrázásra?
- Én már nagyon hosszú idő óta építkezem. Emellett szórakozásra nem futja. A nyári pihenés inkább egy munkatevékenységgel, vagy édes semmittevéssel telik. Igaz, az édes semmittevés sem olyan édes pénz nélkül, talán csak Fellini-nél. Tehát tartós kikapcsolódás nagyon nincs.
- A nyugdíjasok járnak plusz anyagi megterheléssel az ön családjában?
- Nem jelent plusz megterhelést, mert az, aki hozzászokott ahhoz, hogy egész életében egészséges, takarékos életmódot folytat, az nem szorul rá ilyenkor sem a támogatásra. Akiben van tartás, az beéri azzal, ami van neki. De nem is tudnám őket támogatni pénzihiány miatt.

Kérdéseinket összesen 50 székesfehérvárinak és Fehérvár vonzáskörzetében élő, a nagyvárosban dolgozó vagy tanuló 50 vidékinek tettük fel. Neveket - több érintett kérésére - nem minden esetben tudunk közölni, ezért azt az egységes megoldást választottuk, hogy az érintettek kilétét mindenütt titokban tartjuk. Mindamelllett nem volt lehetőségünk arra, hogy más szempontoknak is megfeleltessük az interjúalanyok arányát, így felmérésünk nem tükrözi a Székesfehérvárott tanulókat, illetve dolgozókat valós arányait. A 100 fős végzett non-reprezentatív közvélemény-kutatásunk célja nem az volt, hogy eleget tegyünk a tudományosság kritériumainak, mindössze néhány karakterisztikus jelenségre kívánjuk ezen keresztül felhívni a figyelmet. Ezért aztán csupán azokat az eredményeket fogjuk a továbbiakban felhasználni és elemezni, amelyek esetében a különbségek kellően markánsak és szembetűnők.

A 100 megkérdezettből 16 gyermektelen. (Ez a szám magába foglalja azokat az időseket, akik nem laknak együtt felnőtt korú gyermekeikkel.) 27-en egy, 52-en két gyermekes családban, a fennmaradó 5 fő pedig három vagy még több gyermekkel él együtt. Az egy gyermekes családokban az eltartottak túlnyomó többsége tanuló: a 27 gyermekből 25 fő. A kétgyermekesek esetében az arány kissé módosul: a 104 gyerekből 79 diák, 9-en pedig felsőoktatási intézmények hallgatói. A nagycsaládoknál a fenti tendencia folytatódik, hiszen a 21 fiatalból mindössze 11 jár iskolába. A kérdéseinkre válaszolva szinte valamennyien hozzátették, hogy az, hogy nem tanul minden gyermek, jórészt pénzihiánynak tudható be. (E téren persze nehéz lenne egyértelmű következtetéseket levonni. A megkérdezettek nyilván elfogultak lehetnek saját hozzátartozóik irányában.) A legkivívőbb egy negyvenes éveiben járó, szegényes öltözetű asszony volt, akinek hat gyermekéből csupán egy jár iskolába. Elmondása szerint a szűkös anyagiak kényszerítették arra, hogy a tanköteles kor feletti gyermekeinek tanításáról lemondjon. Csak remélni tudja, hogy a karjában tartott nyolc hónapos kislánya eljut az érettségiig, hiszen annak, hogy a két felnőtt korú fia munkanélküli, nyilván az az oka, hogy pénz híján nyolc általánosig jutottak. Ő volt az egyetlen, aki olyan családban él, ahol nincs kereső.

A dolgozók számát tekintve 19 családban van egy dolgozó. A háztartások legnagyobb részében, 46 helyen ketten dolgoznak. Ez nem minden esetben jelenti azt, hogy a két szülő dolgozik. 8 olyan esettel találkoztunk, amikor az elvált vagy munkanélküli szülő mellett a felnőtt korú gyerek is dolgozik. A harmadik csoportot képező mintegy 34 családban a keresők száma három vagy több. Esetükben arról van szó, amit már az előző kategóriánál említettünk, miszerint a felnőtt korú gyerekek is dolgoznak. Mindamelllett vagy nincsenek családalapítási terveik, vagy nincs meg hozzá az anyagi háttérük, hogy saját lakáshoz, házhoz jussanak, így kénytelenek együtt élni a szüleikkel. 18 olyan esettel is szembesültünk, hogy egy háztartásban élnek a nagyszülők az unokáikkal.

A megkérdezettek nagy többsége elégedetlen az anyagi helyzetével. A gyerekek taníttatása mellett kevés pénz jut szórakozásra, és nem jut kellő hangsúly az egészséges életvitelre. Mintegy 86-an keveslik a fizetésüket, és arra panaszkodnak, hogy nehezen jönnek ki a pénzükből. A gyakori túlórák mellett a kikapcsolódásra szinte semmi idő nem jut. Megtakarított pénzüket gyakorlatilag nincs; a ruházatkódás, a taníttatás, télen a fűtés felemészti a létfenntartásukra fordított összegzen felül megkeresett pénzt. A fennmaradó 14 családból 14 családnál a kereslet megfelel az igényeknek. Érdekesség, hogy ezt minden esetben két eltartó fizetése biztosítja. Ez azzal magyarázható, hogy a jó keresetű szülők mellett a gyerekek továbbtanulhatnak, hisz nincs szükség a harmadik (akár negyedik) dolgozóra. Így aztán - a magasabb végzettségük következtében - nekik jobb esélyük lesz egy jól fizető munkahely szerzésére. Általában ezek a családok jóval többet költenek úgymond luxusra. A 14 családból nem mindenki gazdag, a válaszok alapján úgy tűnik, hogy hárman kevesebbél is beérik. Ezzel kapcsolatban a határozott állásfoglalás nehéznek tűnik. Ugyanis a válaszadók kb. harmada nem volt hajlandó felelni arra a kérdésre, hogy mennyi a család bevétele. Ezen adatok hiányában pontosan nem határozhatjuk meg, hogy hányan mondhatók gazdagnak. Az említett három elégedett személy azonban elmondása szerint nem költ számottevően a szórakozásra, sem az egészségre.

A sorsukkal elégedetlenek többnyire - a 86-ból 49-en - sokat, 19-en átlagosan sokat költenek a taníttatásra. 18-an saját megítélésük szerint is keveset áldoznak rá. (Ezt azzal indokolják, hogy egyáltalán nem tudják az ehhez szükséges pénzt előteremteni.) Ennél is kevesebb jut a kikapcsolódásra; csak 21 család képes erre is fordítani. (Mindamelllett többjükkal egy italozóban találkoztunk.) Teljesen háttérbe szorul az egészséges életmód (erre közülük mindössze 3 család figyel), de szinte mindenki megjegyezte azt, hogy ha tehetné, akkor jobban ügyelne rá.

II. Munkahelyi viszonyok egy nagyvárosban

A keresők körében jóval látványosabb a különbség a nagyváros és a vidék lehetőségeit tekintve, mint a tanulók esetében. Székesfehérvár iparilag Magyarország - és Közép-Európa - egyik legdinamikusabban fejlődő városa. Az utóbbi tíz évben számos külföldi világcég telepedett meg az ezredéves királyi városban. A tőkebeáramlással széleskörű fejlesztésekre nyílt lehetőség. Ma jóval több munkalehetőség van, mint az előző évtizedekben. A környező falvakban élő vidéki lakosok nem elhanyagolható része a városban vállal munkát, és a nagy szupermarketeknek köszönhetően a bevásárlás is olcsóbb és egyszerűbb, mint a kis, vidéki üzletekben. A munkahelyekkel kapcsolatban viszont nyilvánvalóan felmerül az esélyegyenlőség problémája a helyi és vidéki munkaerő viszonylatában. Milyen szempontok alapján alkalmaznak valakit egy munkahelyen? A személyes rátermettség és szakképzettség mellett nem utolsósorban az sem, hogy valaki helyben lakik-e. A buszbérlet költségeinek 80%-át a munkáltatónak kell állnia, és az sem lényegtelen, hogy műszakváltás esetén megoldott-e a közlekedés. (Ezen az a tény sem változtat, hogy az előző rendszerben érvényben lévő törvény ma már nincs hatályban, amelyik szerint 8, azonos helyről bejáró vidéki esetén már buszjáratot kell biztosítani a munkaadónak.) Vagy az, hogy télen késik-e a vidéki a munkahelyéről a hóakadályok miatt, és még sorolhatnánk. Ám a munkahelyek bizonytalansága egyformán érint helybeli és vidéki; ez alól még az országos szinten is igen jó helyzetben lévő fehérváriak sem képeznek kivételt. Egy helyben élő tanár

szerint például egy pedagógus sem érezheti ma biztosnak az állását. Bármikor megszüntethetik az intézményt, bármikor kirakhatják, semmilyen jogvédelem nincs. De ez gyakorlatilag mindenütt így van. A buszpályaudvaron késő délután tolongó tömegben nem kell sokáig keresnünk, hogy találjunk néhány alanyt, aki nem rejti véka alá a véleményét.

- Én móri vagyok. Már tizenkét éve Fehérváron dolgozom. A Videotonban kezdtem; most a Philipsnél vagyok. - húzza el a száját egy negyvenes nő. - Sok helybelinek nem volt olyan szerencséje, hogy ennyit lehúzzanak. A szomszédokkal együtt jöttünk fel, mert elváltam a férjemtől, és kénytelen voltam munkát vállalni. Amikor jöttek a nyugatiak, őt utcára tették. Volt a helyére más. Nekem is csak az volt a szerencsém, hogy anyám sváb, és elég türelemmel beszélek németül.
- Ha vidéki dolgozó jelentkezik városi munkahelyre, akkor bizony más a mérce. - tudtuk meg egy középkorú bejárótól, aki műszaki szakképzettsége révén viszonylag könnyen kapott munkát az Albacomnál, ám elmondása szerint a legtöbb otthoni ismerősének nincs ilyen szerencséje. - A vállalatok figyelembe veszik azt, hogy kinek kellene kifizetni éves szinten százezer forintot buszbérletért. Ez is egy szempont, ami kizárja az esélyegyenlőséget, de gondolom, van még jó pár ilyen szempont. Szelektálásnál az sem mindegy, hogy ki van nyugdíj előtt, ki a fiatal, aki bírja a gyűrődést. Talán ez a két tényező játszik legnagyobb szerepet a dolgozók kiválasztásában, leszámítva a személyes ellentéteket, kapcsolatokat, melyek már a rendszerváltás előtt is meghatározók voltak.
- Azért főleg a hozzáértés és a rátermettség az, ami számít. - állítja a Mazda autósalon egyik biztonsági alkalmazottja. - Persze, nem mindegy, hogy valaki helybeli-e. Nekem is gyakran benn kell éjszakáznom a munkahelyemen. Egy vidéki ezt nem nagyon tudná megoldani. De ne felejtjük el, hogy ez a város adott helyet a nagy világcégeknek, és a mi önkormányzatunk teremtette meg a kedvező feltételeket. Azt hiszem, érthető, ha azok részesülnek főleg ennek az előnyeiből, akik ezt az önkormányzatot megválasztották. Lehet, hogy egy belsőbaránci (ez egy közeli, néhány százas lélekszámú kis falu - a szerzők) eleve hátrányból indul, hiszen ott nehéz lenne kedvező feltételeket teremteni. De erről én nem tehetek. Én helyi vagyok születésem óta. Ha nem jó neki falun, költözzön ide. Megteheti: mindenfelé építkeznek a városhatárban. Az egész város költözik. Aki csak teheti - és tehetik sokan, hiszen sok a jó munkahely - megy ki a családi házakba. Kiürülnek a panelok, esik a lakások ára.
- Sokan azt a megoldást választották, hogy felköltöztek a városba, mert csak ott kaptak munkát. Ők még a szerencsésebbek közé tartoznak, hiszen a fehérvári lakások ára még a nagy építkezések ellenére is magasabb, mint amennyiért a falusi házukon túl tudtak adni.
- Nézze, én megmondom őszintén: nekem nincs miért panaszkodnom. Van egy jól fizető munkám, így sikerült összeszednünk annyi pénzt, hogy Fehérvárra költözhesünk. Így sokkal könnyebb, mintha napi két órát buszozgatnék Enyingről. Igaz, meg is dolgozom keményen a pénzemért. Nem ritkán túlórát is vállalok, mégis több időm marad így a családra, mint amikor még vidéki voltam. A lányom is két évig bejárós volt; neki is könnyebb így, hogy nyugodtan tud tanulni. Furcsa módon mégis találkozhatunk olyasvalakivel is, aki fehérvári, és vidéken dolgozik.
- Én itteni vagyok, de Pusztaszabolcson dolgozom. Azt hiszem ez a ritkábbik eset. Sajnos, a második szülésem okozta kieséssel elveszítettem a munkahelyemet. Egy belvárosi papírboltban dolgoztam, ahol nagy volt a forgalom. Amikor óvodába került a kislányom, már volt a helyemen valaki. Aztán a főnök azt mondta, hogy köszönjük, de nem tartunk igényt a munkájára. Végül az unokaöccsém révén, Szabolcson tudtam elhelyezkedni. Nem rossz hely ez, és többet is keresek, mint a boltnál. Igaz, drágább is lett azóta minden. Persze ahhoz képest, amit hall az ember, én még szerencsés vagyok. Talán csak az utazás jelenthetne igazi problémát, de tőlem ez csak napi egy órát vesz el. Ha esetleg egy vidéki 40-50 kilométerről utazik be, annak a két-három óra kiesés biztos jelentősebb. Nem beszélve arról, hogy a nehezen megszerzett és fáradsággal megtartott munka is könnyen elveszik. Egy állás azt hiszem, sosem lehet elég biztos. Én most a postán dolgozom, ez állandónak tűnik, de sosem tudhatja az ember.

A kérdőívünket kitöltő emberek közül 26-an tartják egyenlőnek a munkaszerzés esélyeit egy fehérvári és egy vidéki között. Ebből 9 vidéki és 15 városi. Az utóbbi adat nagyságát annak tudjuk be, hogy a helybeliek egy része nem találkozott a problémával, mivel állását viszonylag könnyen, lakhelyéhez közel szerezhette, és azt, hogy a munkatársai körében kevés a vidéki, a népesség arányaival magyarázza. A vidéki "igen"-ek alacsonyabb száma azt tükrözi, hogy a probléma igenis létezik, és csupán kevés vidékinek nem kellett szembesülnie a nehézségekkel. A második választ azoktól kaptuk, akiknek a munkahelyén több vidéki dolgozik. Az ő véleményük az, hogy ezen a téren nincs esélyegyenlőség. Ezt 24 fehérvári és 34 falusi állította.

A kérdésben nem foglalt állást 4 vidéki és 11 helybeli. A vidékiek kivétel nélkül középiskolások, míg a megkérdezett fehérvári középiskolások sem nyilvánítottak véleményt.

A százból összesen 18-an nem rendelkeznek munkahellyel. Ezekből 9 diák, 7 munkanélküli és 2 nyugdíjas. Nagy különbség tapasztalható a vidéki és városi munkások között abban a tekintetben, hogy a nagyvárosban élők jóval biztosabbnak érzik a munkahelyüket. A megkérdezettek közül 10 fehérvári és csak 2 vidéki lehet nyugodt az állásának kérdésében. A közép-értéknek számító "viszonylag biztos" választ 6 városi és 7 vidéki adta. Ezekből következően a bizonytalanság érzése inkább a vidéken élőket hatja át. A 23 fehérvári mellett 34 falusi nem érzi biztosnak az állását.

Ez valószínűleg szorosan összefügg azzal, amit ez esélyegyenlőség kapcsán már tárgyaltunk, miszerint a helybeli lakosoknak sokkal jobb az esélyeik egy jó állásra, mint a távol élőknek. Mint ezekből a válaszokból kiderül, nem csak a munka megszerzésére, hanem a megtartására is igaz.

III. Változások "89 árnyékában"

A rendszerváltás a társadalom minden területén alapvető változásokat hozott, melyek sokban befolyásolták az átlagemberek életét. A köztudatban úgy él 1989. képe, mint sorsforduló, nem csupán a nemzet, de az egyes egyének mindennapjaiban is. A demokratikus államrend az egyén szabadságát hozta el, de ezzel egy időben a gazdaságunk összeomlott. Az iparban és mezőgazdaság válsága ezekben az időkben jutott el a kismemberekhez. Az árak felfszöktek, a munkahelyek sorra szűntek meg, és a megélhetés nehezédtével romlott a közbiztonság.

A rendszerváltás új gazdasági környezetet teremtett. Az állami tulajdon helyett a magántulajdon vált meghatározóvá; ez az élet minden területén változásokat hozott. Az emberek életét befolyásolta az, hogy milyen esélyeik vannak a munkaerőpiacon. Az idősebbek ragaszkodtak a régi munkahelyeikhez, amelyek általában a csőd szélére sodródtak. Igaz, nem is nagyon tehettek mást, hiszen az ő korukban jóval nehezebb munkát találni. Ők a rendszerváltás igazi vesztesei, hiszen csak annak

árnyoldalaival találkozott. Elkeseredésük érthető, hisz a felemelkedés esélye számukra minimális. Ugyanakkor azt látják, hogy "ügyeskedéssel" könnyebb előrejutni, mint tisztességes munkával. Ezek a körülmények gerjesztik a lépten-nyomon tapasztalható feszültséget.

- Csináljatok valamit ezzel a kormánnyal! Ezek fél év alatt mindent tönkretesznek. - tör ki idős interjúalanyunk a "rendszeráltás" szó pusztá említésére. A felesége megpróbálja elrángigálni, de a férfi tovább folytatja. - Igaz, az előzőek se voltak jobbak. Mindegyik lop, csal, hazudik, milliókat raknak zsebre. Az újság is megírta, aztán mégsem csinálnak semmit. Tudja maga, mennyi nyugdíjat kapunk? Kiszúrják a szemünket egy pár koszos fillérrel. Az egész elmegy a lakásra. Bezzeg a Kádár elvtársék idejében! Akkor jó világ volt!
- Mi változott azóta?
- Sokan elvesztették a munkánkat. A fiamnak is csak a baja van azzal, hogy miből tanuljon az unokám. A mi szüleink még elrendezték, hogy tanulhassunk.
- Elnézést, Uram, megengedné, hogy bekapcsoljuk a diktafont?
- Látod?! Már fel akarják venni! - az asszony riadt tekintettel rándul össze. - Felveszik, aztán mehetsz a sittle!
- Nekem már úgyis mindegy. A rendőrök is csak azt lesik, hogy hol lehet lopni. Csak titeket sajnállak, gyerekeket. Nektek ebben a mocskos világban kell felnőni. - tette hozzá lemondóan.

Azonban a megfontoltabb vélemények többségéből sem érezhető más, csak keserűség. A rendszerváltás - ez már-már valamennyi megnyilvánulásból kitűnik - sokkolta az embereket. Mindamelllett, hogy 1989. politikai sikerei megkérdőjelezhetetlenek, az életszínvonalban bekövetkezett romlás is nagyjából ezektől az évektől kezdve tapasztalható.

- A rendszerváltás előtt az ember jobban boldogult. Én tíz évvel ezelőtt alapoztam meg az életemet, ami talán - ennek köszönhetően - most könnyebb, mint sokaknak. Én úgy érzem, hogy a nyolcvanas évek elején éltek talán legjobban az emberek. '89. után az életszínvonal csökkent. Talán az Európai Unióba csatlakozás után a béreket felemelik. Bár nem tudom, hogy a NATO emellett milyen összegeket vinne el tőlünk, mert lehet, hogy amivel több lenne, azt elhaborúzzuk. A városi könyvtár egyik alkalmazottja bővebben is válaszolt a kérdéseinkre.
- Én visszasírom azokat az időket, bár nem azért, mert akkor sokkal jobb volt, de amit az eddigi életemben elértem, azt lényegében akkor értem el. Nem biztos, hogy a kilencvenes években tudtak volna a szüleim egy fizetésből taníttatni. És talán nincs akkora létbiztonság, mit akkor volt. Azzal az idővel az volt a probléma sok ember számára, hogy háromévente egyszer mehetett nyugatra, és a kocsiját is csak tíz-tizenöt év elteltével kapta meg. Most mehet akárhányszor, csak van-e miből? Van, akinek biztos van, nekem nincs, így számomra ez nem hozott jelentős változást. Az ún. átkos rendszerben viszont meg volt egy bizonyos létbiztonság, mindenkinek kötelezően dolgozott, volt szociális biztonság, jóval kevesebben kerültek az utcára csólakónak, hajléktalannak. Biztosabbnak éreztem azt a korszakot. Azt, hogy az "állam bácsi" ezt hogyan teremtette meg, az a hétköznapi, átlagos polgárt kevésbé érdekli, engem sem érdekelt annak idején. Most viszont azt látom, hogy nagyon sokan nyíltan lopnak, csalnak, hazudnak.
- Mit várt a rendszerváltáskor annak idején?
- Én is, mint más hétköznapi ember azt várom, hogy a sorsom jobbra forduljon. De ez nem fog bekövetkezni, mert a hatalomnak általában az a jellege, hogy amíg a tűzközelben élők ki nem elégítik éhségüket, addig a köznépből emberek nem sok mindent kap. Ez minden politikai rendszerben így van, régen is így volt, csak akkor máshogy tállták a dolgokat. Ma mindenki tud minden "piszkos" ügyletről, a nyomorról, csak be kell kapcsolnia a tévét.
- Az átlagember élete sem változott meg?
- Biztos, hogy az inkább, bár elég nehéz összehasonlítani a 80-as és 90-es éveket ilyen szempontból. Minden ember az adott kor által kínált lehetőségeket próbálja kihasználni, és az adott kor hibái miatt panaszkodik. Most azért jóval nagyobb a kínálat, bármiről van szó. De az átkosban is hozzájuthatott az ember a dolgokhoz, csak ott a pult alatt és nem nyíltan.
- Mi lehet az oka a népességcsökkenésnek?
- Ha nem biztosítják az átlag család számára a megfelelő életkörülményeket ahhoz, hogy tisztességesen felnevelje a gyermekeit, akkor nem fog sok gyermeket vállalni, és a lehető legkevésbé sem fogja érdekelni a magyar nemzet fennmaradása. A problémával én is tisztában vagyok, de egy gyereknél én sem vállalom többet, így is nehéz elartani.
- Mit vár a jövőtől?
- Szeretném a gyermekemet rendesen felnevelni, majd munkám után élvezzem a nyugdíjamat, már ha nem visz el 48 éves koromban a szívroham. Egy temetés még mindig olcsóbb, mint húsz évig tisztességes nyugdíjat folyósítani. Azért szeretném megélni, de inkább pesszimista vagyok a jövőt illetően.

A rendszerváltás lehetősége szinte mindenkiben úgy élt, mint egy jobb jövő reménye. Mintegy 31 megkérdezett kifejezetten jelentős javulást, 46 fő pedig kisebb, de mindenképpen pozitív irányba mutató jeleket remélt. Az igény megvolt a változásra: mindössze 14-en válaszolták azt, hogy semmi lényegesre nem számítottak, illetve attól tartottak, hogy a helyzetünk

rosszszabtra fordul. A 9 fentebb szereplő iskoláskorú természetesen ebben a kérdésben nem nyilatkozott, mivel '89-ben túl fiatalok voltak ahhoz, hogy akár csak némi rálátásuk is lehetett volna az ország-világot megmozgató folyamatok súlyára. A romlásra számítók valószínűleg nem a rendszerváltás ellen voltak, csupán általában tartottak minden változástól, amely életükre döntő kihatású lehet. Érdekesség, hogy ez a válasz idősebbek körében volt tapasztalható, akik az elmúlt ötven év viharait sorra átélték, és kiábrándultak már a változásokból.

Az események után a várakozások nem látszanak beigazolódnai. A reménykedés ellenére a többség helyzete romlott; a válaszadók közül 67-en ítélték meg úgy, hogy egy évtizede jobban ment a soruk.

	Várhatóan jobban fog élni tíz év múlva	Nem vár változást a következő tíz évben	Tart tőle, hogy a helyzete romlani fog
Jobban élt tíz éve	-	43	24
Nem élt jobban tíz éve	12	9	1

Akik úgy látják, hogy jobban éltek az előző rendszerben, már nem várnak számottevő javulást. 43-an vélik úgy, hogy semmilyen lényeges változás nem várható, míg mintegy 24-en további romlástól tartanak.

Az a 22 ember, aki jobbnak ítéli a mostani sorsát, mint a tíz évvel ezelőt, jóval optimistább. 12-en egyenesen azt remélik,

hogy a javuló tendencia folytatódni, esetleg erősödni fog. Nem számít további változásra 9 megkérdezett; ők úgy látják, hogy a rendszerváltás okozta hullám - amely mindannyiunk életében sorsforduló volt - csillapodni látszik. Ők a privatizációnak köszönhetően jobban fizető munkát találtak, ám további javulásra nincs kilátás. Az egyik megkérdezett azt válaszolta, hogy jobban él most, mint tíz éve, de tart tőle, hogy jövőben esni fog az életszínvonala. A javulást annak köszönheti elmondása szerint, hogy a fiának átmenetileg sikerült külföldön munkát vállalnia, de ez várhatóan hamarosan megszűnik.

(Az ebben a kérdéskörben nem nyilatkozó 9 fő természetesen ez esetben is a 9 diák.)

IV. Az érem másik oldala

Volt azonban olyan is, aki számára a rendszerváltás nem a tervek, remények elvesztésével, csupán átfogalmazásával járt.

Egy középkorú, kétyerekes családanya mindkét gyermeke tanul. Ő maga rokkantnyugdíjas; a családjukban a férje az egyetlen kereső. A Vízivárosban lakik, ami nem számít a város leggazdagabb környékének. A kisebbik fia helyben tanulhat, de a nagyobbik egyetemre jár. Annak ellenére, hogy a szociális háttere nem mondható kiemelkedően jónak, szavaiban nincs nyoma a panaszoknak.

- A fiaim taníttatására átlagosan költünk. Igaz, hogy a nagyobbik egyetemista, és az albérlete sok pénzt visz el, de a jó tanulmányi eredménye miatt magas ösztöndíjat kap. A másik fiam gimnazista, ez sem jelent nagy megterhelést. Sokan panaszkodnak, hogy drágák a könyvek, de ezen is lehet spórolni. A mai tankönyvek többsége nem új; ismerősöktől, rokonoktól el lehet kérni.
- Megteheti, hogy ügyel arra, hogy a gyermekei egészségesen éljenek?
- Nem hinném, hogy ebben eltérnénk az átlagostól. Van egy nagyobb kertünk, ott zöldséget, gyümölcsöt termelünk. Ezzel nem csupán az egészséges, ami az asztalra kerül, de a testmozgás sem árt. Autónk nincs, így általában kerékpárral közlekedünk, főleg, ha a telekre megyünk ki.
- Mennyi időt tud együtt tölteni a család?
- A férjem másodállást vállalt, hogy nagyobb jövedelemhez jussunk, ez így volt régen is és most is. Másrészt a nagyobbik fiam nem itthon tanul, így keveset vagyunk együtt. A kikapcsolódás nekünk a kert munkája, ez még hasznot is jelent és szórakoztató is egyben, legalábbis számunkra. Nyaralni évek óta nem járunk messzire, külföldön egyszer voltunk, még a rendszerváltás előtt.
- Akkoriban inkább volt rá anyagi keret?
- Most is megtehetnénk néhány alkalommal, de más fontosabb. Az olcsó nyaralások megszűntek. Gondolok itt a vállalati üdülőkire.
- Mit várt a rendszerváltástól?
- Kicsit tartottam tőle, az újdonságától. Reméltem, hogy legalább a régi létbiztonság megmarad, vagy esetleg javul is.
- És mit tapasztalt ezzel kapcsolatban?
- Az én családomnak tényleg jobb, de ezt nem lehet általánosítani. Sokaknak biztosan más a véleménye. Az újság, tévé persze nem erről beszélt. Van egy vékony réteg, akiknek kirívóan rosszabb a helyzete (például a hajléktalanoknak), és emellett egy másik, amelyik feltűnően jobban él. Azt hiszem, mi ebből a szempontból is a középréteghez tartozunk. A többség életszínvonala - úgy gondolom - nem változott akkorát. Lehet, hogy az árak emelkedtek, de amíg a hetvenes években a TV luxuscikknek számított, addig a mai háztartások többségében már telefon is van.
- Jobb volt azelőtt az élete?
- Szerintem most jobb. Úgy érzem nagyobb léptekben tudunk előbbre haladni, mint tíz éve. Igaz, ez a férjem másodállása nélkül elképzelhetetlen lenne. Sokat segített az is, hogy zöldség-gyümölcs terén önellátóak vagyunk. Ez jelentős spórolási lehetőség. Én már néhány éve rokkantnyugdíjas vagyok, és így tulajdonképpen egy keresetből tudjuk azokat a feltételeket biztosítani a gyermekeinknek, amit régen, két keresetből (leszámítva az autó hiányát). Vannak elképzeléseink, amiket már jó ideje megvalósíthatunk volna több pénzzel, de talán most mégis jobb körülmények között élünk. Az tény, hogy nehezebb lett volna elindulnunk, ha nem a rendszerváltás előtt vettük volna a lakást OTP-kölcsönre. Ezt is furcsállom, hogy sokan azok közül, akik velünk együtt jutottak lakáshoz, most a kilakoltatás szélén állnak. Nem akarok senkit megbántani, de néha talán nem ártana gondolkodni, mielőtt bármit is aláírnak. Aztán meg sírni, hogy kismizik mindenéből.
- Mi a titka ennek? Ön szerint hogyan lehet az, hogy az átlagos feltételek ellenére mégis nagy különbségek tapasztalhatók az Ön válaszaival és számos más megkérdezett között?
- Nem hiszem, hogy ennek bármi titka is. Lenne. Lehetőségek eddig is voltak, és ezután is lesznek. Nem kell ahhoz sikkasztani, hogy az ember megéljen, ha átlátja a helyzetét, mérlegel, és nyitott szemmel jár a világban. Azt hiszem, hogy az a baja az embereknek, hogy az irigykedésre, önsajnálásra annyi időt pazarolnak, hogy nem marad arra, hogy tegyenek valamit magukért is.

V. Összegzés

Az emberek túlnyomó többsége a rendszerváltáshoz köti azt az életszínvonalbeli romlást, amely az életében bekövetkezett. Mint az utolsó beszélgetésben megszólaló hölgy rámutat, másokat okolnak mindenért. Ha azt túlzás is lenne állítanunk, hogy egyedül ők felelősek a sorsukért, de annyiban igazat kell adnunk alanyunknak, hogy azzal, hogy másokra mutogatnak, nem sok változás várható. Másrészt a rendszerváltás és a gazdaság összeomlása között sincs szoros kapcsolat. Az előző rendszerben mesterségesen fenntartott jólét levét isszuk ma is: a felhalmozódó államadósság, a forint vásárlóerejének csökkenése, a nagyobb honi cégek csődje mind annak (is) folyománya, hogy az állam nagyobb energiát fordított a népjólétre, mint amennyit a gazdaság elbírt volna. Néhány alanyunk ezt látta is. Álláspontjuk szerint azonban a gazdasági mutatók nem a kismemberre tartoznak; részükről jogos az igény a jólétre, és az állam dolga az, hogy ezt megteremtse. Hogy milyen áron, az más kérdés, de a rendszerváltás előtt a legtöbb ember jobban élt, mint ma. Tehát az állam - és hogy mi okból, az őket nem érdekli - ma nem látja el úgy a feladatát ebből a szempontból, mint régebben. Ám az, hogy ezért sokan a rendszerváltást hibáztatják, szerintünk téves álláspont. Ha a politikai változások következménye lett volna a gazdaság csődje, akkor nem jelentkezett volna az infláció már a nyolcvanas évek első felében, és ha a jelekre időben reagált volna a politika, talán nem sülyedünk ilyen mélyre. Az államadósság növekedése mellett a jólét mesterséges fenntartása nem lehetett hosszú távú: a csőd szélén levő állam egy idő után képtelen lett volna előteremteni a látszat-jólét feltételeit. A rendszerváltás szerepe ebben inkább annyi, hogy engedte ezeket a problémákat felszínre törni ahelyett, hogy - akár a következmények további súlyosbodása árán is - halogatta volna a

gazdaság romlásának - ma már legalább a mutatókon látható - megállítást.

A demokrácia sok emberben kelt ellenérzést, hiszen a jó oldalait eddig kevésbé tapasztalhatta meg. A szabad választások, a szólás- és sajtószabadság a közember számára olyan társadalmi értékek, amiket képtelen kihasználni. A szavazócédlutól nem lakik jól, és az, akit egész életében rendeletek irányítottak, az nem tud mit kezdeni a hirtelen jött szabadsággal. Nem látja a jövőjét, mert nincs, aki megmondja, hogy mit csináljon, és emellett azt látja, hogy kicsúszik a talpa alól a talaj. Az állam biztosította neki a jólét feltételeit olyan szinten, hogy a hirtelen megváltozott következményekhez képtelen alkalmazkodni. Csak kevesen vannak abban a szerencsés helyzetben, hogy élni tudnak egy-egy ritka lehetőséggel, és rájuk - okkal vagy ok nélkül, de érthetően - ráfognak, hogy nem becsületes. Az emberek hozzászóltak ahhoz, hogy ha tisztességesen dolgoznak, akkor abból meg tudnak élni, hiszen az állam gondoskodik róluk. Ma ugyanúgy megdolgoznak a pénzükért, és az mégis kevésnek bizonyul; nem csoda, ha a kevés élelmesebb - akik között nyilván vannak szintén becsületesek és valódi gengszterek is - számukra nem lehet más, csak bűnöző.

A sajtó szabadságának is vannak visszásságai. Szüleink-nagyszüleink hozzászólhattak ahhoz, hogy a média felől csak a jó érkezik hozzájuk. Az a kevés kritika, ami a "legvidámabb barakk" lakóihoz eljutott, az néhány viccbe merült ki. '89. után a sajtó - teljesítménye társadalombíró, tényfeltáró, stb. feladatait - az egész országot szembesítette a rohamosan romló körülményekkel. Több válaszadónk is kiemelte, hogy szerencsésnek érzi magát ahhoz képest, amit a sajtóból megtud mások sorsáról.

A válaszokból kiderül, hogy az emberek többnyire elsődleges céljuknak tekintik a gyermekeik taníttatását. Bár a munkahelyek szerzetének és megtartásának tekintetében jelentős különbségek mutatkoznak egy falusi és egy városi munkavállaló tekintetében, de a tanulásban nagyobb az esélyegyenlőség. Az szerencsére nem számít luxusnak általános szinten, hogy a gyerekek legyen egy érettségije.

Bár a felnőtt korú lakosság nagy hányada roppant pesszimista a jövőt illetően, amit tudnak, azt megteszik azért, hogy a következő generációnak, nekünk jobb legyen.

A határainkon túl élő magyarság vizsgálata

Kaszás László, Nagy Gábor, Márton Géza, Serdült József

A koszovói konfliktus kapcsán merült fel bennünk kutatási témaként a határon túl élő magyarság vizsgálata. A híradásokból kiderült, hogy rendkívül kellemetlen helyzetbe került a vajdasági magyarság, hiszen az anyaország a NATO szövetség tagjai közé készült, így potenciális ellenségévé vált Jugoszláviának, az ott élő magyarságnak. Azóta a szövetség tagjai lettünk és a konfliktus is eldőlt a bombázások nyomán.

Mi elsősorban a vajdasági magyarokkal szerettünk volna foglalkozni, de sajnos a jugoszláviai magyar kapcsolatunk az utolsó pillanatban visszavonta invitálását (féllette saját és a mi biztonságunkat), így csupán az interjúink segítségével tudunk tájékoztatást adni az ottani helyzetről. Am ígéretünkhöz híven a többi szomszédos országba ellátogattunk.

Szlovákiában, Ukrajnában és Romániában összesen 210 kérdőívet töltöttünk ki az ott élő barátaink segítségével.

Ukrajna

A megkérdezettek úgy látták, hogy érdekérvényesítésük közepes, 3,2-re értékelték azt. Az új ukrán nyelvtörvények megpróbálják elnyomni a magyar nemzeti nyelvet és kultúrát. Ez azt jelenti, hogy ukránul lehet csak érettségizni (kell), és ukránul lehet csak felvételizni a felsőfokú oktatási intézményekbe.

Arra a kérdésre, hogy milyen életszínvonalon élnek, a válaszadók 93%-a azt felelte, hogy nagyon rosszul (1). Ennek az oka:

- a munkahiány,
- a fizetések nem követik az inflációt (egy átlagos középiskolai tanár fizetése 150 griveny, ami 13 -14 ezer Ft-ot jelent, ebből kell eltartani egy négytagú családot a magyarországi árakkal megegyező áron),
- a nyugdíjakat nem folyósítják rendszeresen (a nyugdíjakat két részletben folyósítják:
- a hónap elején a hatvan százalékát, majd a hónap végén kézbesítik a fennmaradó összeget, de gyakran előfordul, hogy a postás a második részletet nem fizeti ki, hanem megtartja magának),
- rendszeresen nincs villany, télen a fűtés hiánya okoz gondot.

Ezek a csapások az ukránokat is sújtják.

A hármaskérdésben a hátrányos megkülönböztetést vizsgáltuk. A kárpátaljai magyarok többsége szerint a diszkrimináció nem jelentős, a megkérdezettek 55%-a nem érez éles negatív megkülönböztetést. A válaszadók 14%-a szerint kevés, 11%-uk szerint változó, míg 20%-uk szerint sok diszkrimináció éri őket. Ez utóbbi adat hátterét az adja, hogy a magyar nemzetiségű diákokkal szemben keményebb feltételeket támasztanak a felvételik során.

A négyes pontban az autonómia problematikájával foglalkoztunk. A magyar lakosság bízik abban, hogy jogilag módjában áll elérni az autonómiát, mert ez jelentené Kárpátalja gazdasági válságának kivezető útját, megteremtené a piacgazdasághoz szükséges demokratikus intézményrendszereket. Ezekre az alapokra építve munkahelyeket lehetne teremteni, így csökkenne a munkanélküliség és az ebből fakadó társadalmi feszültségek. Az autonómia lehetőségét adna a bővebb magyar szellemi életre, a kultúra ápolására és a nyelv művelésére.

Az ötös kérdésben a kárpátaljai kapcsolatrendszerét vizsgáltuk. Véleményük szerint az anyaországgal a kapcsolatok megfelelőek, erre jó példa a magyar kormány támogatása az árvízkarok idején, mert e támogatás nélkül nehezebb lett volna a tél és a tavasz. Jól eső érzéssel vették tudomásul azt, hogy a magyarországi magyarok nem felejtették el őket a bajban. Bár némely téren lehetne jobb a kapcsolat. Például könnyebb munkavállalás Magyarországon a szezonális munkák idején (ez azt jelenti, ha nincs munkavállalási engedélyük, ne toloncolják őket haza). Aki pedig legalísan szeretne munkát vállalni, vagy

letelepedni, ne kelljen annyi bürokratikus, hivatalos ügyet intéznie. A mindenkori magyar kormánytól elvárják, hogy több lehetőséget biztosítsanak a határon túli magyar diákoknak a Magyarországon való továbbtanuláshoz.

A hatos pontban azt vizsgáltuk, hogy szeretnek-e ott élni, ahol élnek, vagy esetleg szívesen elköltöznének-e a lakóhelyükről. A megkérdezettek 45%-a elköltözne Magyarországra, vagy nyugatra, és ennek a népességnek a kétharmada fiatal, ami azt mutatja, hogy az alacsony életszínvonal miatt a reprodukció képes lakosság elvándorlásával várható a kárpátaljai magyarság nagymértékű asszimilációja. 20%-a nem költözne el még akkor sem, ha módjában állna. A fennmaradó 30% nem tudja eldönteni a kérdést.

A hetes pontban a kárpátaljai magyarság jövőképét kutattuk. A megkérdezettek 65%-a bízik abban, hogy egy kisebbségi szempontból demokratikusabb struktúra alakul ki a közeljövőben, melyben lehetőségük lenne az autonómia kivívására. (Ez egy reálisan optimista scenario.) Ha egy pesszimista scenario esetén nem következik be a politikai kultúrában és struktúrában a változás, akkor nagy valószínűséggel az anyaországnak (azaz Magyarországnak) kell határozottabb külpolitikával támogatni a kárpátaljai magyarság célkitűzéseit.

Ukrajnának a mai gazdasági és politikai helyzetét figyelembe véve nem jósolnak pozitív jövőt (a megkérdezettek 78%-a). Ukrajna bekerült egy szegénységi csapdába, melyből addig nem képes kilépni, amíg gazdasági teljesítőképességén nem javít. A válaszadók 82%-a szerint Magyarország gazdasági és politikai hatékonyságában megugrik a környező szláv népekhez képest. A nyolcas kérdésben azt vizsgáltuk, hogy a kárpátaljai magyarság hogyan őrzi meg a kultúráját és identitását. A következő válaszok születtek. Identitástudatukat nyelvünk és kultúránk által őrzik meg. S hogy ezeket mi segíti elő? Az a kevés magyar nyelvű iskola és sajtó illetve azok a kulturális összejövetelek, amelyen lehetőség van széleskörű magyar szellemi életet élni. Vallásaink, hitünk is nagy szerepet játszik hagyományaink ápolásában, s ez által kultúránk és identitásunk megtartásában.

Románia

A romániai magyarság véleménye szerint a magyar kisebbség politikai érdekérvényesítő képessége megfelelő. A megkérdezettek az ötös skálán 3,98-ra értékelték azt. Az ott élők pozitívumként fogják fel, hogy a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetsége tagja a kormánykoalíciónak és súlyának megfelelően visel politikai szerepet. Biznak abban, hogy politikai súlyukkal elérik a kolozsvári magyar-német egyetem létrehozását.

A kettes pontban a megkérdezettek 2,7-esre taksálták a magyar kisebbség életszínvonalát, ez az életszínvonal jellemző egész Romániára, függetlenül attól, hogy az egyén milyen nemzetiséghez tartozik. Az életkörülmények ilyen alacsony szintje a túliparosításnak (ami elmaradt a fejlett technológiáktól), a tömeges elbocsátásnak és felvett, de ki nem fizetett kölcsönök halmozódásának köszönhető. A problémákat tetézi a bányászkiadás, mivel a bányabezárások és a tömeges elbocsátások veszélye fenyeget ebben a szektorban és a hozzákapcsolódó húzóágazatokban, s ez kihat az életszínvonalra is.

A hármaskérdésben a diszkriminációt vizsgáltuk. A válaszadók 65%-a szerint éri őket hátrányos megkülönböztetés (ebből 30%-uk érzi úgy, hogy a hátrányos megkülönböztetés mértéke sok, 30%-uk változónak gondolja). Ez abból adódik, hogy a románokban erős és felfűtött a nacionalizmus, ami főleg a szegényebb társadalmi rétegekben talál táptalajra. Ezt a George Funar-ok és a Ion Iliescu tovább gerjesztik, ezáltal megakadályozzák a demokratikus gondolkodást és az egymás iránti tolerancia szélesebb körben való elterjedését. Ennek a nacionalista megkülönböztetésnek élő példája a magyar-német egyetem létrehozásának megtorpedozása.

Az autonómia kérdése általánosságban véve mindenkiben felvetődött, de a mai politikai helyzetben ezt nem tartják elérhető célnak, mivel a románok politikai kultúrája erősen nacionalista beállítottságú és ez gátolja a magyar demokratikus törekvéseket, melyek célja elsősorban az egyéni autonómia kiharcolása. A válaszokban előfordult olyan vélemény is, amely fegyveres harcra is vállalna a területi autonómiáért, és kis százalékban előfordult olyan is, aki Erdély függetlenségéért is harcolna. Ezen válaszok tükrében mi azt a konklúziót vontuk le, hogy ha nem talál szélesebb táborra a demokratikus gondolkodás, akkor várható, hogy pár év múlva a válaszok arányai szélsőséges irányba megváltozhatnak.

A megkérdezettek szerint az anyaországgal jók a kapcsolatok, bár több külpolitikai támogatást várnak el (pl. az egyetem ügyében). A magyar kormánytól elvárják, hogy a schengeni egyezmény megvalósítása után könnyen közlekedhessenek a két határ között. Valamiféle nemzeti vízumra, vagy kettős állampolgárságra gondoltak. Szeretnék még azt is, hogy a magyar kormány az ő megkerülésük nélkül ne egyezkedjen a román kormánnyal.

Hasonlóan a kárpátaljaiakhoz, jelentős részük elköltözne (40%), ha lehetősége lenne rá. Itt is a fiatalság az a réteg, amelyik elhagyná Romániát a jobb megélhetés reményében. 34%-uk semmi esetre sem költözne el, a fennmaradó részük nem tudja (26%).

A hetes pontban a jövőképről kérdeztük az önkéntes válaszadókat. A magyarok szerint van lehetőség arra, hogy autonómiát szerezzenek, de ez távlati cél. Ennek előfeltétele az, hogy a román politikai élet ne tolódjon el szélsőséges irányba, azaz, elfogadják a magyar politikai törekvések létjogosultságát. A másik feltétel a folyamatos gazdasági növekedés és stabilitás, ami megteremti azt a romániai polgár réteget, amelyben a demokratikus gondolkodásmód és viselkedés mély gyökereket ereszthet. Az anyaországgal kapcsolatban is kifejtették véleményüket: Magyarország sok lépéssel megelőzte a környező országokat, köztük Romániát is. Így olyan gazdasági előnyökre tett szert, amellyel könnyebben bekerülhet a fejlett európai államok közé, az Európai Unióba.

Szerintük a magyar identitás legfontosabb fellegvárava a magyar egyetem válhat, amely a szellemi élet központja lehetne. A kárpátaljaiakhoz hasonlóan ők is úgy látják, hogy magyarságukat és kultúrájukat nyelvünk ápolásával, hagyományaink és szokásaink megtartásával, ünnepeink megtartásával őrizhetik meg. Jelentős szerepet tulajdonítanak a hitéletnek is, mivel ez is hozzájárul identitásuk megőrzéséhez. Ezeknek legfőbb támasza a magyar nyelvű oktatás, melyért mindennap küzdeniük kell.

Szlovákia

Az egyes kérdés itt is az érdekérvényesítő képességre kérdezett rá. A három ország közül itt találták a legjobbnak az érdekérvényesítést (4,1). Ez azért történhetett így, mert a magyarság segítségével kétszer is megbuktatták Vladimir Meciart. Először az országgyűlési választásokon, melynek következtében a Magyar Koalíció Pártja bekerült a szlovák törvényhozásba, s ezáltal a kormánykoalícióba. Másodjára szintén a demokratikus polgári erővel győzték le Meciart, és juttatták az államfői tisztségbe Rudolf Schustert.

Az előző két országtól eltérően itt jóval magasabb az életszínvonal. A válaszadók 3,9-re becsülték életkörülményeiket. Szerintük ez köszönhető annak, hogy a szlovák gazdaságot nem rázta meg alapjaiban a rendszerváltás úgy, mint a másik két országot. Nyugat közelsége is előny a számukra.

Az elmúlt években a Meciari kabinet kormányzása alatt érezhető volt az a negatív diszkrimináció, amely gátolta a magyarság érdekérvényesülését. Ami negatívan megkülönböztette őket, például az egynyelvű bizonyítványok kiadása, az a kisebbségi jogok sárba tiprása volt. A mostani kormány készül helyrehozni elődei hibáit, és nyelvtörvényben készül liberalizálni a kisebbségi nyelvhasználatot. A megkérdezettek szerint a Meciari kormányzathoz képest csökkent a diszkrimináció, ezt mutatja az 59%-os mutató.

A Meciari autokrácia hatására (megfélemlítés) elvesztették a területi autonómia elérésébe vetett hitet, a megkérdezettek 39%-a gondolta így. Most elsősorban a személyi autonómiáért küzdenek, a nyelvtörvény megváltoztatása a legközelebbi céljuk.

A magyar kormánytól elvárják, hogy megoldja a Bős-Nagymaros vitát. Ezzel csökkenne a két ország közötti feszültség, továbbá ez a kiegyezés csökkentené a társadalmi konfliktusok egy részét, amelyek akadályozzák a szlovák-magyar együttélést (ez utóbbi Szlovákiára értendő). Szeretnék, ha a magyar kormány jobban támogatná politikájával a magyar törekvéseket.

Szlovákiából jóval kevesebben vándorolnának el más országokba, a fentebb említett országokhoz képest. A megkérdezettek 53%-a semmiféleképpen sem költözne el szülőföldjéről, még ha módjában állna, akkor sem. 13%-uk elköltözne, elsősorban a személyes szabadságjogok érvényesítésének érdekében. A fennmaradó réteg nem tudja eldönteni a kérdést.

Meciari bukása óta a magyar kisebbség körében jelentősen nőtt a demokratizálódásba vetett hit. Egy új korszak nyílt meg Szlovákia előtt, amely felzárkózhat gazdaságilag és kialakulhat egy modern politikai kultúrával rendelkező szlovákiai közélet, mely pozitív hatással lehet a kisebbségek helyzetére és a két ország kapcsolatára is. Magyarország jövőjét tekintve nyugodtak, mert mi már a 90-es évek elején ráléptünk a helyes útra.

Az előző két országhoz hasonlóan ők is a nyelv, a kultúra, a hagyományok és az ünnepek segítségével őrzik meg magyarságukat.

Vélemények

Dobos Lászlót, a Magyarok Világszövetségének az alelnökét kérdeztük a környező országokban élő magyarság politikai helyzetéről.

A '89 után Közép-Európa térségében lejátszódott rendszerváltások egy új történelmi állapot kialakulását jelentették. Új államok jöttek létre, melyek közül sokan most váltak függetlenné. Ilyenek például a Balti államok, Szlovákia és Horvátország.

Magyarországon a rendszerváltás után fontos kérdéssé vált a magyarság és a trianoni békeszerződések. Közel 10 esztendő után most már elmondhatjuk, hogy a '89 utáni rendszerváltásokkal elindult egy nagy történelmi rekonstrukció. Ugyanis a Trianon utáni tákolmányok elkezdtek összeomlani. Ami Koszovóban zajlik, az tulajdonképpen a Trianon után kialakult nagy Jugoszlávia alkonya.

A '89 utáni idő meghozta a nemzeti függetlenséget (a SZU-tól). Az állami függetlenséghez kötődő történelmi vonzat az autonómia gondolata, mely megfogalmazódott a határon túl élőknél. A rendszerváltás után a magyar kisebbségek kimunkálták az autonómiatervezeteket (elsőként a Vajdaságban), előterjesztették országuk kormánya elé, de ezeket mindenhol leseperték az asztalról. Az autonómiatervezetek antitrianont jelentettek, ezért nem engedélyezhették őket.

Itt merülhet fel újra a kérdés, hogy van-e lehetőség az autonómia kiharcolására. Ehhez most legközelebb a Vajdaság áll. A koszovói háború egy kisebbség jogairól szól, világügy lett, de nemcsak világüggyé, hanem magyarüggyé is vált. Éppen az autonómia és az önrendelkezés jogán, tehát ami jár a koszovói albánságnak, az jár a vajdasági magyarságnak is. Most a személyi és a területi autonómiát kell kiharcolniuk. A személyi autonómia egyrészt a szórványnak szól, tehát személyi joga van a kisebbségnek arra, hogy saját anyanyelvét használja a hivatalokban, és hogy választhatja az anyanyelvű oktatást, stb. A területi autonómia pedig azokon a területeken érvényesül, ahol többen (többségben) él a magyarság: az önálló közigazgatás kiépítése. Ez a kettős autonómia alkalmazható lenne a Vajdaságra.

Most-e témában van egy kis félreértés a magyar kormány és a vajdasági magyarok (Vajdasági Magyarok Szövetsége) között. Ugyanis a magyar miniszterelnök területi autonómiáról szólt és nem beszélt a személyi autonómiáról, pedig az legalább olyan fontos, mivel a vajdasági magyarság száma egyre csökken, sok helyen kisebbségbe került, így ott csak személyi autonómiáról lehet szó.

A koszovói ügynek a jelentősége óriási, most még fel foghatatlan, hogy fog ez majd hatni a többi magyar kisebbségre (elsősorban az erdélyiekre és a kárpátaljaiakra), és a szerb, a román, az ukrán, és a szlovák többségre.

Szlovákiában éppen most készül az új nyelvtörvény, én ott élek, ott vagyok országgyűlési képviselő és látom, hogy mi van, és érezni lehet Koszovó hatását. A szabad nyelvhasználat tulajdonképpen az önrendelkezés egy fajtája. Érdekes, hogy a Meciari Szlovákiája ígérte ezt a nyelvtörvényt, melyet sohasem teljesített, ugyanakkor az új demokratikus kormánykoalíció (melynek tagja a Magyar Koalíció Pártja) bizonyos elemei mégis visszakozni kényszerülnek. Tehát nem készül simán a nyelvtörvény, annak ellenére, hogy a térségnek óriási figyelemfelkeltés volt a koszovói történet. Bebizonyosodott, hogy a szőnyeg alá seprtek megoldatlan kérdéseket felboríthatják a világot. Visszatérve a szlovák nyelvtörvényre, a törvény létrehozásába beleszólt az Európai Tanács biztosa is és az ő beleszólása után módosították a szöveget, de mi ezt sem fogadjuk el. Az most már nem

titok, hogy szembe kerülünk a szlovák parlamenttel és a kormánnyal is, hiába vagyunk mi is tagjai a kormánykoalíciónak. Ez azért történhetett meg, mert a szlovákok által elkészített tervezet csak a hivatali nyelvhasználatot biztosítja, minden mászt kihagy. Nem szerepel benne a közélet, a civil élet és az iskolai nyelvhasználat nyelvi szabadsága sem.

Trianon után jöttek létre a magyarellenes kövületek a szomszédos országok politikai életében. Ezek a revíziós törekvések ellenében alakultak ki. A félelem dominált, s ma is ez szüli a magyarellenességet, a gyűlöletet. Ezek a kövületek rendkívül nehezen mozdíthatóak el.

Az ellentéteket sok esetben a magyarellenes politikusok gerjesztik. Úgymond előhúzzák a magyar kártyát. Ezzel ijesztgetik a népet, bűnbakpolitikát folytatnak.

Most például a Szlovák Nemzeti Párt kezdett el egy aláírásgyűjtést szervezni, amelyben népszavazást akarnak kieroszakolni a magyarság javára elfogadandó nyelvtörvény ellen.

(A Magyar Koalíció Pártja szerint ez a törvény túl kevés jogot biztosít.) '89-ben, amikor szintén napirenden volt a kisebbségi nyelvhasználat, 30000-es tüntetés volt az országgyűlés előtt, és a képviselőket a hátsó ajtókon kellett kilopni a feldühödött tömeg elől.

Tehát a nyelvtörvény nem egy egyszerű dolog. Ez a 80 esztendő magyarellenes beidegződés az, ami lerakódott nemzedékeken keresztül. Csak éppen azt nem vették észre, hogy Magyarországnak már réges-régen nincsenek revíziós törekvései.

Ukrajnában például az önálló államisággal együtt nő a nacionalizmus és a magyarellenesség, pedig abban a hatalmas országban elenyésző számú magyar kisebbség él. A szovjetrendszerben sem volt semmi joga a magyar nyelvnek, de nem irtották, tiltották, viszont most az ukránok azt teszik. Kötelezővé teszik az ukrán nyelvből való vizsgázást, és aki ukránul érettségizik, az köteles ukránul is felvételizni az egyetemre.

A másik példa az, hogy a Szövetség 3 éve kezdett építeni egy emlékművet a Vereckei-hágón, mely félig elkészült, aztán betiltották a munka folytatását. Hiába próbált közbenjárni Göncz Árpád köztársasági elnök, az építkezést még mindig nem engedélyezték.

Sajnos ezek a tendenciák más környező országokra is jellemzőek, változó intenzitással.

De pozitív vonások is érzékelhetők: kialakultak a határon túli magyar politikai pártok és mozgalmak, illetve Magyarország helyzete, amely a NATO tagsággal kiteljesedett, lassan, de biztosan felértékelődik a térségben. Úgy tűnik, hogy a határon túli magyar pártok megvetették lábukat, így az állandó politikai támadásokat sikeresen kivédhetik.

A mai történelmi állapot a magyarságnak a lehetőséget és a reményt nyújtja, hogy szétszórt nemzet helyett egységes nemzet legyen. Ezt a fajta integrációt erősítjük mi is a Magyarok Világszövetségében, segítjük a magyar-magyar kapcsolatrendszereket, mert minden kis kötés hallatlan érték, amely egy más magyar létet biztosíthat.

Murányi István szociológust, a Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárát kérdeztük a magyar kisebbségek helyzetéről, identitásáról, az autonómiáról és a jugoszláviai eseményekről.

A rendszerváltás után a határon túl élő magyarság identitáskutatásának szisztematikus vizsgálatára sajnálatos módon csak elvétve találunk példát. Erre az egyik példa a Stúdium Alapítvány társadalomkutató műhelye és a Balázs Ferenc Alapítvány 1995-ös kutatása. Ez egy nagy elemszámú, jónak mondható mintavételi eljárással készült kutatás, így hitelesnek tekinthető. (A mintát a kisebbségi magyar szervezetek munkatársai vették fel, ezért valamelyest fenntartásokkal kell fogadnunk e vizsgálatot.) Ennek alapján a legfontosabb eredmények azt mutatják, hogy a nemzeti hovatartozást dominánsan az anyanyelv és a nemzeti kultúra határozza meg az összes olyan helyen, ahol szóránymagyarság él. A megkérdezettek 80%-a válaszolta ezt. Az állampolgárságot elhanyagolható mértékben, mindössze 1-2 %-ban jelölték meg válaszként, illetve az egyéni szabad döntésen alapuló identitás is rendkívül kevésszer fordult elő.

Hasonlóképpen érdekes az az önkép, ami nem identitás elemű, hanem csoport meghatározásra vonatkozik. Tehát az erdélyi, a vajdasági, a kárpátaljai és a felvidéki magyarságot hogyan definiálják az ott élő magyarok. Meglehetősen egyértelmű, hogy legnagyobb részben nemzeti kisebbség meghatározás él, és a népcsoport, nemzetiség, néptörődék, nemzeti közösség megfogalmazások jóval kevesebbszer fordulnak elő. Úgy tűnik, az a kategória, amely egy tágabb csoport-hovatartozást takar, az a nemzeti kisebbség, melyben mindkét jelző nagyon fontos szerepet tölt be.

Figyelemfelkeltők azok az eredmények is, melyek az erdélyi magyarság politikai értékrendjére és a kisebbségi lét különböző dimenziójára vonatkoznak, ugyanis elgondolkodtató, hogy az ott élő magyarság beolvadását az ott élők relatív többsége (40-45%-a) visszafordíthatónak ítéli meg. Ezt az adatot persze kétféleképpen lehet értékelni. Soknak és kevésnek is tekinthetjük, de azért a 40-45% szerencsére elég magasnak tűnik.

Arra a kérdésre, hogy vajon a migrációt - a magyarul településről való átköltözést Magyarországra vagy Nyugat-Európába - mennyire tartják súlyos gondnak, a kutatók a következő válaszokat kapták. Az erdélyiek 40%-a nagyon súlyosnak, míg 30%-a elég súlyosnak vélte a helyzetet. Tehát tragikusnak érzékelik az elvándorlást. Úgy érzik, hogy veszteséget szenvednek az által, hogy kevesebben lesznek.

Szintén ehhez a problémakörhöz kapcsolódik, hogy vajon a kivándorlás mennyire van jelen az itt élő magyaroknál. Elgondolkodtató a jövőt illetően, hogy leginkább a fiatalok és a magasban kvalifikáltak készülnek elhagyni szülőházjukat. A kisebbségi szervezetek feladata az, hogy ezt a rendkívül fontos csoportot otthon tartsa, és velük együtt erősítsék a magyar kisebbség helyzetét.

Bárhol a világon, bármely történelmi időszakban, ott, ahol a többség és a kisebbség (pl. faji, vallási) érdeke eltér, a többség mindig érvényesíti az akaratát. Ráadásul, ha ezeket generációkon keresztül áthagyományozódó, történelmi gyökerek is táplálják,

akkor nem lehet csodálkozni az észak-írországi, a boszniai és a koszovói történéseken. A magyarok esetében a kulcskérdés, amit nem lehet megkerülni, az Trianon. A békeszerződés politikai transzformációt vet föl a revíziós célok érdekében. Ezek az idők elmúltak, ma revíziónak helye nincs, ez illúzió, nonszensz. Viszont az a probléma, hogy ilyen létszámú magyar kisebbség él egy meglehetősen intoleráns, előítéletekkel teli többségi környezetben, csak egyféleképpen oldható meg: megfelelő autonómiák biztosításával. Nyelvi, kulturális és akár közigazgatási autonómiával.

Az autonómia biztosítása politikai kultúra függvénye. Hogy mennyire tudja tolerálni, mennyire tudja elismerni egy többség a kisebbségének a jogait, az alapvetően politikai kultúra kérdése. Sajnálatos módon nagy baj, hogy a Kelet-Európai államoknak a tekintetben nagy hiányosságai vannak. Ugyanis történelmileg kondicionált viselkedésmódokról van szó, amelyeknek a továbbélését pontosan a 90-es évek eseményei - például Jugoszlávia szétesése és a romániai bányászjárások - bizonyították.

A politikai kultúra mellett fontos befolyásoló tényező az adott ország gazdasági helyzete. Egy rosszul működő gazdaság felerősíti a bűnbakkeresést, melynek következtében sok problémáért a kisebbséget teszik felelőssé.

Alapvetően két tényezőtől függhet a vajdasági magyarság sorsa:

- ki lesz Milosevic utódja, és ő milyen politikát fog folytatni, illetve
- a NATO országok állásfoglalása a vajdasági rendezésben. Itt lesz nagyon fontos szerepe a magyar külpolitikának, hogy mennyire tud - jóértelemben - lobbizni a magyar érdekek érdekében. Mint NATO ország, erre minden lehetőségünk meg van. Ez diplomáciai harc lesz, a külügyminisztériumnak és a kormánynak nagyon komoly próbatétele. Az agyalgult és őrült ötleteket, hogy a jó kapcsolatainkat felhasználjuk határrevízió céljára, sürgősen el kell felejtetni. Nincs realitása, ez csak további bonyodalmakat okozhat.

A Magyarok Világszövetsége

Céljai

A Magyarok Világszövetsége pártoktól és kormányoktól független társadalmi szervezet, amely tagszervezetei és tagjai révén a világ ötvenkét országában működik. A MVSZ alapvető célja és feladata a magyarság érdekvédelme, a nemzeti tudat, a magyar nyelv és kultúra ápolása, valamint az elszakított nemzetrészek és a szórványokban élő magyarok közötti kapcsolatok fejlesztése egymással és az Anyaországgal.

Története

A külföldön élő magyarok összefogásának gondolata és az óhazával való kapcsolatfelvétel igénye először a Kossuth-emigráció körében fogalmazódott meg.

1920. június 4.-én a trianoni békediktátum nyomán a Magyar Királyság területének kétharmadát csatolták el, a magyarság népességének egyharmadával együtt. Ez a döntés a nemzetpolitikát új helyzet elé állította: maga az állam vállalkozott az utódállamokba szakadt három és fél milliós őshonos magyarság védelmére.

A külföldi magyar szervezetek 1929-ben rendezték meg Budapesten a Magyarok I. Világkongresszusát. Erre a találkozóra 24 országból 80 magyar szervezet küldte el képviselőit. 1938-ban, Szent István király halálának 900. évfordulója teremtett méltó alkalmat a Magyarok II. Világtalálkozójának, amelyen gróf Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter köszöntötte a világ 26 országából érkezett 930 képviselőt, s kezdeményezte a MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE (MVSZ) létrehozását, amelynek báró Perényi Zsigmond koronaőr lett az első elnöke.

Az új szervezet legfontosabb célja: támogatni minden olyan munkát, amely arra irányul, hogy a külföldön élő magyarok között a magyar nyelvet és kultúrát megőrizze és fejlessze, az összetartozást ápolja, az óhaza és a külföldi magyarság közötti kapcsolatokat erősítse, a külföldi magyarok életét és külföldön elért eredményeiket figyelemmel kísérje.

1945 tavaszán az MVSZ koalíciós alapon szerveződött újjá, s Nagy Ferenc - a Független Kisgazdapárt vezetője - lett az MVSZ Elnöki Tanácsának elnöke. 1948-ban véget ért a magyar demokrácia időszaka. A szovjet típusú rendszer felszámolta a civil szervezeteket, s így megszűntették a Szövetség társadalmi szervezeti szerepét, önállóságát. Ettől kezdve négy évtizeden át az MVSZ állami felügyeletét a Külügyminisztérium látta el.

1989-ben megtartott közgyűlésén a Szövetség, az egyesületi törvény alapján újjáalakult testületeibe a szomszédos országokban élő magyarság képviselőit is beválaszthatta. 1991 decemberében a Szövetség rendkívüli tisztújító közgyűlése új vezetőket választott, s a magyarság ügyeiben igen tevékeny egykori ellenzéki író, költő, a nemzetközileg is elismert, Herder- és Kossuth-díjas Csoóri Sándor lett az MVSZ elnöke. E közgyűlés az új elnökséget bízta meg a Magyarok Világszövetsége megújításával.

Trianon következményei

A múlt ismerete elengedhetetlen identitástudatunk szempontjából. Ezért tekintettük át a környező országokban élő magyarság történetét Trianontól napjainkig.

1920. június 4.-én gróf Simonyi-Semadam Sándor kézjegyével szentesítette a békeszerződést a Versailles melletti Trianon palotában. Ez a békeszerződés megpecsételte az itt élő magyarok és nem magyarok kapcsolatát, jövőjüket. A békeszerződés (Horvátország nélkül) a történelmi Magyar Királyság területéből, azaz 282 ezer négyzetkilométerből 93 ezer négyzetkilométer, a 20,8 milliós ország lakosságából 7,6 millió (a népesség 36%-a) maradt az államhatárok között, a magyarság 30%-a (azaz 3,2 millió) idegen állam fennhatósága alákerült.

Ez a békeszerződés volt a legsúlyosabb és a legszegényesebb, amit valaha is rákényszerítettek egy országra. A szövetségesünknek, Ausztriának magyar területeket ígértek elvesztett csehországi területeiért (a magyar szabadcsapatok harcolták ki azt, hogy Sopron és környéke népszavazás útján döntsön arról, hogy Magyarországhoz, vagy Ausztriához

tartozzon-e).

Törökország pedig fegyveres harccal érte el, hogy a rákényszerített békét módosítsák. A bennünket körülvevő szláv népek bosszúra éhesen és az Antant által támogatva szétszabdalták hazánk testét.

A környező új államokban magyarnak lenni már a két világháború között sem volt jó dolog. A nemzetközi diplomácia és a győztes államok nem vették figyelembe a Teleki által készített nemzetiségi térképet, ezáltal 3,6 millió magyart tettek ki elviselhetetlen szenvedéseknek, kényszerítették idegen szláv elnyomás alá. A kisebbségi térkép figyelmen kívül hagyása az elcsatolt területen élő magyarokat nagyon súlyosan és hátrányosan érintette. A második világháború után a legkeményebben és a legsúlyosabban büntették őket magyarságuk, nemzetiségük miatt.

Romániában a Maniu-gárdák tömeges vérengzésének a szovjet közigazgatás vetett véget. Az új román kormány megalapította a magyar Bolyai egyetemet Kolozsvárott, amit azután 1959-ben összevontak a Babes román egyetemmel. Az 1952-ben létrehozott Magyar Autonóm Tartomány, amely Székelyföldet tartalmazta, csak 1968-ig maradhatott fenn. Az 1956-os magyar forradalom után megindult a magyar iskolák összeolvasztása a román iskolákkal (lásd Babes-Bolyai Egyetem). A magyarságot revizionizmussal és szeparatizmussal vádolták. A legélesebb diszkriminációs időszak az 1965-ben hatalomra kerülő Nicolae Ceausescu időszaka volt. Az 1970-es évektől a román nacionalizmus vált uralkodóvá, 1973-ban rendeleteket hoztak arról, hogy magyar községi iskolákban román tagozatot vagy osztályt kell indítani, s ezt tették az 1972-ben kiadott nemzeti homogenizálási program keretében.

A 80-as években figyelt fel a külföld a romániai kisebbségek helyzetére, amikor az erdélyi zsidók és szászok tömegesen vándoroltak ki. Romániában a magyarság ellen ezek a fent említett lépések eltörpültek a falu- és templomrombolások mellett, mert ez a kettő az alapja kultúránk és hagyományaink ápolásának. S ha ezek az alapok nincsenek meg, akkor lehet-e a kultúrát ápolni, s átadni unokáról unokára?

A politikai változásokat a Tőkés László személye körül kialakult temesvári események indították el. Ami Temesváron történt, és ami utána következett egész Romániában az a kommunista diktatúra bukásához vezetett. A forradalom változást hozott, de nem a kisebbségek életében, legalábbis a legutóbbi választásokig nem lehetett érezni ezeket. Ekkor sikerült az 1990-ben alakult Romániai Magyar Demokratikus Szövetségnek politikai súlyának megfelelő képviseletet szerezni a romániai parlamentben. Ez a siker és ez a demokratikus időszak veszélybe kerülhet a Georghie Funaroktól, a Ion Iliescuktól és a V. Tudoroktól.

A háború után a csehszlovákiai magyarságot sújtották a legnegatívabb diszkriminációs intézkedésekkel (kormányprogram volt a magyarság megsemmisítése). Teljes vagyonekborzással, kitelepítéssel, áttelepítéssel (a Szudéta-vidékről kiűzött németek helyére kényszerítették a magyarokat) és a Magyarországtól kikényszerített lakosságcsere-egyezménnyel akarták a dél-szlovákiai magyarságot megsemmisíteni. Megvonták tőlük alkotmányos polgári jogaikat, amelyeket csak 1949-ben nyertek vissza. Megalapították a Csemadokot (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége), amelyben a kommunista párt tevékenységét segítették elő a magyarok körében. Az 1960-as esztendőktől megszüntették a Csemadokot, így zárták ki a reformkommunista magyar politikusokat a pártból. A Szovjetunióra hivatkozva felerősítették az asszimilációs folyamatot. A magyar jogvédő törekvéseket Duray Miklós vezette, de a szlovákiai pártállam rendőrségi és bírósági eszközökkel fenyegette és próbálta elnyomni ezt a mozgalmat. A rendszerváltás idején megalakult a Független Magyar Kezdeményezés (a mostani Magyar Polgári Párt) és létrejött az Együttélés Politikai Mozgalom, valamint a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom. Szlovákiában Meciar alatt újabb negatív diszkriminációs lépésekkel sújtották a magyar kisebbséget, főleg a nyelvhasználat terén (egynyelvű bizonyítvány, egynyelvű város- és utcatáblák). A legutóbbi választásokon sikerült az egyesült szlovákiai magyar pártoknak közel a súlyuknak megfelelő tisztségeket szerezni (jelentőségükhöz képest még így is kevesebb pozíciót kaptak).

1945-ben Kárpátalja Szovjet-Ukrajna része lett a csehszlovák-szovjet államközi megállapodás értelmében. A Kárpátalján lakó magyarokról Sztálin ennyit mondott: "A magyarkérdés vagonkérdés". Ennek megfelelően több tízezer magyar embert vittek el "malenykij robotra", azaz egy kis munkára (amiről sokan sohasem tértek haza). A szovjet pártvezetés nem tette lehetővé a szovjettípusú autonómia létrehozását. 1989-ben megalakult a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, amely jelenleg eredménytelenül működik (mivel a kijevi parlamentben egyetlen képviselőjük van). Kárpátalján a kulturális bázist a templomok és a teljesen magyar nyelvű iskolák adták, valamint a Kárpáti Igaz Szó. Az elmúlt rendszerben ez volt az egyetlen magyarnyelvű újság.

Összegzés

Összességében a tapasztalataink pozitívak. A magyar kisebbségek mindenhol küzdenek

jogaikért, hol nagyobb, hol kisebb sikerrel. Az is reménnyel kecsegtet, hogy a három vizsgált ország közül két országban a magyarságnak sikerült bejutni a kormánykoalícióba. Reméljük, hogy a harcoló magyaroknak módjuk lesz boldog kisebbségi életet élni.

A Soros Alapítvány "If You..." társadalmi-tényfeltáró programjának kutatási anyagai -1999

A programban részt vett középiskolás diákok: Ács Viktor, Balázs Attila, Barna Gergely, Borbély Attila, Boros Gábor, Bozsó Mihály, Császár Attila, Danka Balázs, Darvas Eszter, Dezső Balázs, Décsi Balázs, Gáll Katalin, Gosztola Gábor József, Gaszner Ferenc, Hajdu Viktor, Hídvégi Zsuzsanna, Horváth Anna, Horváth Réka, Izsák Máté János, Kaszás László, Kehl Dániel, Kocsis Attila, Kolossváry Dávid, Kövecses Szabolcs, Márton Géza, Mikor András, Muhari Andrea, Nagy Gábor, Pálincás Ákos, Páncél Tamás, Sarok Károly, Schottmann János, Serdült József, Sinkó Anita, Szabó Tamás Olivér, Takács Ákos, Tarcza Gábor, Terjéki Anita, Tóth Róbert, Turu Gábor, Vörös Zsolt, Varga Krisztina, Velkei Róbert, Winkler Károly András, Zsoldos Andrea

Szerkesztette: Ács Katalin, Hauser Miklós
Grafikai tervezés: Wittenberg Kft.

Kiadó: Soros Alapítvány
Felelős kiadó: a Soros alapítvány igazgatója
Felelős szerkesztő: Daróczy Gábor
Nyomdai munkák: Szegedi Kossuth Nyomda Kft.
ISBN 963 9049 31 X